MİLİTAN ATATÜRKÇÜLÜK

Vural Savaş

bilgi yayınevi

5. basım

VURAL SAVAŞ / MİLİTAN ATATÜRKÇÜLÜK

b

Bilgi

SERTİFİKA NO 1206-06-005047
ISBN 975 494 976 X
2009 06 Y 0105 3778

Birinci Basım Aralık 2001
İkinci Basım Aralık 2001
Üçüncü Basım Aralık 2001
Dördüncü Basım Aralık 2001

Beşinci Basım
Mayıs 2009

BİLGİ YAYINEVİ
Merkez: Meşrutiyet Cd., No: 46/A, Yenişehir 06420 / ANKARA
Tlf.: (0-312) 434 49 98/ 434 49 99/ 431 81 22 • Faks: (0-312) 431 77 58
Temsilcilik: İstiklâl Cd., Beyoğlu İş Mrk., No: 187,
Kat: 1/133, Beyoğlu 34433 / İSTANBUL
Tlf.: (0-212) 244 16 51 - 244 16 53 • Faks: (0-212) 244 16 49

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Cd., No: 8/A, Kızılay 06420 / ANKARA
Tlf.: (0-312) 434 41 06 • Faks: (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Merkez: Gülbahar Mh., Gülbağ Cd., No: 27/1, A-B Blok,
Gülbağ, Mecidiyeköy / İSTANBUL
Tlf.: (0-212) 217 63 40 - 44 • Faks: (0-212) 217 63 45
Şube: Narlıbahçe Sk., No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İSTANBUL
Tlf.: (0-212) 522 52 01 - 512 50 59 • Faks: (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • info@bilgiyayinevi.com.tr

VURAL SAVAŞ

Militan Atatürkçülük

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: bilgi yayınevi

baskı: cantekin matbaacılık
yayıncılık ticaret ltd. şti.
(0.312) 384 34 35 – 384 34 36

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Eğer, ülkemizin bütünlüğü ve bağımsızlığı, laik Cumhuriyetimizin korunması ve yolsuzluklara karşı mücadele söz konusu olduğunda, "damarlarınızdaki asil kan" harekete geçiyor ve demokratik tüm haklarınızı kullanarak, Atatürkçüler safında mücadeleye katılmak arzu ve heyecanını duyuyorsanız; her yere sızmış etki ajanlarının (yerli misyonerlerin) karalama kampanyalarına aldırmaksızın, içinizden "sözde demokratlar"a karşı, tıpkı tanıdığım en demokrat kişilikli insan olan Ahmet Taner Kışlalı gibi "Ben demokrat değilim!" diye haykırmak geçiyorsa; siz de militan (mücadeleci, aktif) Atatürkçüsünüz demektir.

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ve yaşatanların hepsi "Militan Atatürkçü" idiler. Ancak, bu kitapta ayrıntılarıyla açıkladığım nedenlerle, militan Atatürkçülerin sayısı giderek azalıyor ve onların sayıları azaldığı içindir ki ekonomimiz çöktü; kişiliksiz, emperyalist devletlerin kıskacında bocalayan ve ne yaptığını bilemez bir ülke haline geldik. Bu gidişle, ülke bütünlüğümüzü bile koruyamayacağız.

Militan Demokrasi adlı kitabımı yazdığımdan beri, herkes benden "Militan Demokrat" diye bahsediyor. Aslında, ne sebeple olursa olsun bir gün anılacaksam, "Militan Atatürkçü" diye anılmak isterdim.

Atatürk ve eseri üzerinde ne zaman yeniden düşünmeye

başlasam, içimdeki hiç sönmeyen "vatanseverlik" ateşi daha fazla canlanıyor. İsmet İnönü'nün dediği gibi: "Büyük insan Atatürk. Vatan sana minnettardır."

Vural SAVAŞ

Onursal Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

Aralık 2001

VURAL SAVAŞ'IN "MİLİTAN ATATÜRKÇÜLÜK" KAVRAMINA IŞIK TUTAN KONUŞMA VE YAZILARI

VURAL SAVAŞ'IN GÖZÜYLE ATATÜRKÇÜLÜK*

Yazacaklarıma dört yabancı bilim ve devlet adamının Atatürk ve Atatürkçülük hakkında söyledikleriyle başlıyorum.

1) **Arnold Toynnbee** şöyle diyor:

Bir an için tahayyül ediniz ki: Batı dünyasındaki rönesans, reformasyon, bilim ve düşünce ihtilali, Fransız inkılabı ve sanayi devrimini, Atatürk, bir insan ömrüne sığdırmıştır.

2) **Prof. Dr. Herbert Melzig**'in görüşleri ise şöyle:

Büyük Yunan filozofu Platon'un "Krallar filozof olsa ve filozoflar kralların tahtına otursaydı" şeklindeki dileği, iki binyıllık tarihte gerçekleşmedi. Halbuki, 20. yüzyılda ilk defa olarak Atatürk'ün şahsında Platon'un istediği gibi, kelimenin tam anlamıyla bunu görmekteyiz. O, dâhi bir fikir adamı olarak bir milletin, yani Türk milletinin mukadderatını ele almış ve bu milletiyle atıldığı Kurtuluş Savaşı, bu milletin medeni durumunu değiştirmiş bir inkılap ve diğer milletlerin haklarını da koruyan barış ile insanlığa muhteşem bir örnek vermiştir

---

*) Bu yazı, Yargıtay dergisinin Ekim/2001, İleri dergisinin Mart 2001, Müdafaa-i Hukuk dergisinin 30 Mart 2001 tarihli sayılarında yayımlanmıştır.

3) **Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı,** 21.10.2000 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yeniden yayımlanan **Hangi Tarih** başlıklı makalesinde şunları yazıyor:

"Şu sözler daha çok yeni. Prof. **Justin McCarty'**e ait:

'Atatürk olmasaydı, Türk belki Özbekistan'da olurdu, ama Trakya ve Anadolu'da kalmazdı. 100 yılda tüm civar büyük coğrafyadan sürülmüş ve katledilmiş Türklerin Konya ovasından sürülmeleri ve atılmaları ne kadar sürerdi sanıyorsunuz?'

Ve Amerikalı tarihçi devam ediyor:

'Ne Türk ne de Türkiye kalırdı. Mustafa Kemal sadece ülkeyi kurtarmadı; Türk neslini de kurtardı.

...Amerikalı tarihçinin kanıtlara dayanarak çizdiği tablo çok açık.

19. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar, Balkanlar'dan Kafkaslar'a kadar 5 milyon 60 bin Türk öldürülmüş, 5 milyon 381 bini de sürgün edilmiş, yerinden yurdundan olmuş.

Peki bu vahşet, ne zaman, ne kadar sürmüş?

Yanıtını Prof. McCarty çok net veriyor:

'Türk bağımsızlık savaşında bir şey oldu ve plan artık yürümedi. Yunanlılar bozguna uğrayınca, kaçarken her yanı yaktılar, yıktılar, herkesi öldürdüler. Amerikan Elçisi ve Amerikan kaynakları bu olayı doğruluyorlar. Sadece batıda Rumlar tarafından bir milyonun üzerinde Türk öldürüldü, 1.2 milyonu da sürgüne zorlandı.

Ve ekliyor:

'Çok kötü bir yüzyıl olmuştur. Müslüman ülkesi yok edilmiştir 1800-1922 arasında Yunanlılar 950 bin göçmen, 320 bin ölü verdiler. Ermeniler 910 bin göçmen ve 580 bin ölü verdi. Oysa aynı dönemde 5 milyon Müslüman göç etmek zorunda kaldı, 5 milyondan fazlası da öldü.

Sonuç?

'Bu ibret tablosunun karşısında, kim suçlu diye sormak gerekiyor. Mustafa Kemal'in itildiği Konya Ovasını gözler önüne getirin. Bir yüzyılda nereden nereye gelinmiş. Ben size diyorum ki, Atatürk olmasaydı, Türk kalmazdı.

Ve konuşmasını noktalarken şöyle diyor:

'Yüzyıllık tarihte Türkler hakkındaki yalanların iki kaynağı var. Misyonerler ve İngilizler İngilizler, propaganda büroları aracılığıyla, bugün bile inanılan yalanlar yayıyorlar. Benim söylediklerimi bir Türk söylese, kimse inanmaz. İnsanlar dışarıda Türklere karşı önyargılılar.'"

4) Robert Kolej Mütevelli Heyeti Üyesi, Harvard'da tarih öğrenimi görmüş **Nick Ludington,** Kemalizm hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade ediyor:

"Ülkeler başarıya birleştirici efsaneler yardımıyla ulaşırlar. ABD'nin Amerikan Devrimi ve George Washington'u, Fransa'nın Fransız Devrimi ve Fransız Kültür kavramı, İngilizlerin Magna Carta ile Kraliyet Ailesi, Yunanistan'ın 'demokrasinin doğduğu yer' efsaneleri örneklerdir.

Türkiye'yi birleştiren efsane ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Kemal Atatürk'tür. Bunlarsız Türkiye dağılabilir.

Kimileri İslamı, Kemalizm yerine koyarak birleştirici yapmak istiyor Bu Türkiye'yi nereye götürür? Milliyet üstü İslami ümmete ve böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin sonuna.

Başkaları, özellikle 'İkinci Cumhuriyetçiler' Kemalizm yerine batı kültürünü koymak istiyorlar. Bunu yaptıkları takdirde, ortaya bir Anadolu İsveç'i çıkarmak isterken, büyük bir olasılıkla Türkiye kargaşa içinde kalır.

Atatürk'ün Kemalizm prensiplerinin çoğu hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Kemalizm ile ilgili sorun, daha ziyade laiklik prensibi ile ilgili görülmektedir. Bu prensip muhtemelen Türkiye'nin

İran ya da Afganistan gibi karanlık çağlara gitmesini önler Tüm Kemalist prensiplerden en önemlisidir. Kemalist prensipte, kişinin diniyle ilgili kişisel uygulamalarında sınır yoktur. Devlet, ülkenin hâkim dini olan İslam altyapısının muhafazasında aktif rol oynar. Siyasetçilerin sadece Anayasanın gerekli kıldığı Laik Cumhuriyet esaslarını kabul etmeleri gerekir. Aynı sınırlamalar ABD'de köktenci Hıristiyanlara da uygulanmaktadır. Türkiye'de din özgürlüğüne karşı en ağır saldırıcılar Kemalistler değildir. Söz konusu saldırıcılar, kendi kökten dinci görüşlerini halka zorla kabul ettirmek isteyen siyasi İslamcılardır.

Sonuç olarak, dünyada çok az ülkenin Atatürk gibi bir milli kahramanı var. Bu imajı yok etmek son derece büyük bir hata olur. (Mehmet Ali Kışlalı, ABD ve Kemalizm, Radikal gazetesi, 22.09.2000)

Batılı bilim ve devlet adamlarının, yukarıda özetlediğim görüşleri, Atatürk'ü nasıl anladığım ve yorumladığım konusunda ipuçları verebilir. Ben, bugün daha güncel bir konuyu gündeme getirmeye çalışacağım.

Şöyle bir görüş, bugünlerde ısrarla vurgulanıyor: Atatürk ve Atatürkçüler, jakoben bir anlayışla devleti ön plana çıkardılar. Birey, ikinci plana itildi. Halbuki gerçek demokrasilerde birey herşeyden önemlidir. Devletin öncelikli görevi, bireyin hak ve özgürlüklerini korumaktır. Günümüzde Atatürkçüler, sınırlı ve jakoben özgürlük anlayışlarıyla, hem ülkemizdeki çağdaş demokratik yaşamın sürdürülmesinde ve hem de Avrupa Birliği'ne girişimizde en büyük engeli oluşturuyorlar.

Bu görüşün sahipleri, Atatürk'ü ve eserini en az anlayan kişilerdir. Aslında onlar, Cumhuriyetimizin kazanımlarını yok etmek istiyorlar.

Türk toplumunu, "ümmet" toplumu olmaktan çıkarıp,

"ulus" yapanlar; vatandaşlarımızı "kul" olmaktan çıkarıp, çağdaş bireyler yapmaya çalışanlar, Atatürk ve Atatürkçülerdir. Nüfusumuzun çoğunluğunu oluşturan "Türkler" bile, kendi yurtlarında, yöneticilerce daimi olarak aşağılanıp ezilmekten, Atatürk ilkelerine dayanan Cumhuriyet idaresi sayesinde kurtulabilmişlerdir.

Atatürk'ün daha iyi anlaşılmasında çok büyük önem taşıdığı için, bu hususları açıklığa kavuşturmaya çalışacağım.

Nüfusumuzun yarısını oluşturan kadınlarımız, Cumhuriyet idaresinden önce bir gün bile saygın bireyler olabilmişler miydi acaba?

Falih Rıfkı Atay, Çankaya (s.409) adlı eserinde, Cumhuriyetten önceki dönemin Osmanlı kadınını şöyle anlatıyor:

"Osmanlı toplumunda kadın, taassuba karşı devletin başlıca tavizi idi. Taassup için ahlak, ırz; ırz da bilhassa kadın demekti. İstanbul'da kadınların ırzından yalnız kocaları, ana-babaları sorumlu değil idiler. Bütün mahalle halkı, aile halkını kontrol ederdi... Sokakta herkes kadın kıyafetine karışmak hakkını kendinde görürdü. Yüzler, kollar, bacaklar iyice kapanmalı, çarşaflar vücut biçimini hiç sezdirmemeli, perçeler bir süs değil, tam bir örtü olmalı idi... Harp, pahalılık gibi hadiseler olduğu veya idare aleyhine dedikodular arttığı vakit, hemen kadın kılığı günün meselesi haline gelirdi. Kadın, erkekle bir arabaya binemezdi. Vapurlarda, tramvaylarda, muhallebici dükkânlarında kadın yerleri perde veya kafesle erkek yerlerinden ayrılmıştı. Gezinti, mesire yerlerine kadar her yerde harem kısmı vardı... 1908 Meşrutiyetinden sonra dahi, mesela kız mekteplerinde edebiyat hocası harem ağası idi... Birinci Dünya Harbi bozgunu üzerine Enver Paşa, halk arasındaki dedikoduları durdurmak için kadın tavizine girişti. Çarşafların ayakların

hangi noktasına kadar ineceğini tespit etmek üzere bir komisyon bile kurulmuştu. Bir gün bir polis müdürü, Ada otellerinden birinde bir karı-kocanın beraber oturduklarını duyunca, bizzat otele giderek kadını sokağa atmıştı... Mütareke gazeteleri okununca, Osmanlı saltanatının sanki kadınlar yüzünden batmış olduğunu zannedersiniz. Mondros'ta teslim olmuşuz, kadına hücum; düşman donanmaları İstanbul limanına demirlemişler, kadına hücum; hazine dar, o ay maaş çıkmamış, kadına hücum.

Necip Mirkelâmoğlu, geçen yılın eylül ayında, her Türk aydınının okuması gerektiğine inandığım **Atatürkçü Düşünce ve Uygulamada Din ve Laiklik** adlı muhteşem eserini yayımladı. Bu eserde, **Falih Rıfkı Atay**'ın yazdıkları şöyle değerlendiriliyor:

"İşte Mustafa Kemal, şeriatın bu 'Osmanlı kadını'nı, 'Laik Cumhuriyetin Türk kadını' haline getirerek, onu erkekle eşit haklara kavuşturarak ikinci sınıf bir mahluk, nefis körelten bir esire olmaktan çıkarıp toplumun hür, aydın, aktif, onurlu bir üyesi yapacaktı. Kolağası rütbesindeki ilk gençlik çağlarından itibaren, bu inancı bir iman halinde ruhunda saklayıp, dimağında yaşattığı zaten bilinmektedir. 1925 yılında, geleceği müjdeleyen bir konuşmasında bu hususta şunları söylemişti:

'Bir sosyal toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşmuştur. Kabil midir ki, bir kitlenin bir parçasını ileri götürelim, diğerini müsamaha edelim de kitlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirli kaldıkça, diğer kısmı semalara yükselebilsin?'

1923 yılı nisanında, yapılacak seçimlere hazırlık olarak, kaç kişilik nüfusa bir milletvekili düşecek hesabı yapılırken, nüfus belirlemesi yapılmış, fakat Osmanlı'dan intikal

eden, kadınları insan addetmeyen zihniyet, bu sayımda kadınları 'hiç' sayarak. nüfus tespitine almamıştır. Mustafa Kemal, toplumdaki statüsü bu durumda olan kadının 'ayaklarındaki zinciri' kırmış: 'Hususi Hukuk' alanında, Medeni Kanunla; Kamu Hukuku bakımından da 1930'da Belediye Meclislerine, 1934'te ise TBMM'ne seçme seçilme haklarını veren yasal ve Anayasal hükümlerle ona Laik Cumhuriyetin şerefli vatandaşı olmanın onur ve gururunu kazandırmıştır

Necip Mirkelâmoğlu, adı geçen eserinde "Türkler"in durumunu şu şekilde açıklığa kavuşturuyor:

"**Fuat Köprülü** konferanslarında ve kitabında tarihi bir realite olarak, bir Osmanlı İmparatorluğu bulunmakla beraber, bir Osmanlı ırkı, hatta bir Osmanlı kavminin mevcut olmadığını, Osmanlı kelimesinin etnik değil, politik bir terim olduğunu, Anadolu'ya Müslüman olarak Selçuklularla beraber ve onların bir parçası olarak geldiğini, din değişimi şekliyle Müslüman olan Hıristiyanların abartılacak bir sayıda olmadıklarını, Osmanlı halkının Selçuklular gibi Asya'dan Oğuz boyundan kopup gelen bir Türk kitlesi olduğunu bilgi, belge ve delilleriyle ortaya koymuş bulunmaktadır

Bizim de katıldığımız gerçek şudur: Osmanlı Devleti'ni kuran, başlangıcından sonuna kadar her türlü zahmetini, eziyetini çekip, uğrunda can verip kan akıtarak, her türlü maddi ve manevi fedakârlıklarla asırlarca onu omuzunda taşıyan, zaferlerin gerçek sahibi, yenilgili ve hicranlı günlerin masum ve mazlum 'tebaa'sı öz be öz Türk halkıdır.

Ne var ki aynı sözleri, padişahların büyük çoğunluğu, sadrazamların, vezir, ümera ve ulemanın, Saray ve Enderun aristokrasisinin, kapıkulu taifesinin pek büyük çoğunluğu için söylememiz mümkün değildir Bu tanıma giren zümrede hiçbir gün ve zaman 'Türklük' ruhu ve mensubiyet duygusu belirmemiş, ifade olunmamıştır. Özellikle Fatih'ten

sonra, 'Ben Türküm' diyen bir padişah sesi duyulmamıştır Bu aristokrat zümre Türk halkını yalnız can, kan ve mal vergileri için hatırlamışlar, onun dışında Türk olmayı hir hakaret, aşağılama ve utanç vesilesi saymışlardır

Osmanlı idaresinde Türk halkı, bir 'millet ruhu ve şuuru' ile beslenmemiş, Arapların imtiyazlı bulunduğu, bir 'ümmet' kişisizliğinde eriyip gitmiştir (s.163, 164).

Yavuz Sultan Selim'in halifeliği devraldığı 1517'den itibaren Araplar, Osmanlı İmparatorluğu'nun gözbebeği sayılmışlardır. Hz. Peygamber'in Arap olması nedeniyle, İslam dinine olan derin saygı ve bağlılığın bir işareti olarak Arap ırkına 'Kavm-i Necip' (asil kavim), Araplara da 'Nesl-i Necip' denilmiştir. Daima, devletin has ve öz evladı olan Türklerin önünde ve baş üstünde taşınmışlar, askerlikten ve vergiden muaf tutulmuşlardır. Bütün Osmanlı hayatı boyunca Arapların bu üstün ve gözde durumları devam etmiştir.

Abdülhamit, geleneksel Osmanlı zihniyet ve siyasetini daha da belirgin bir hale getirerek, Araplara son derece yakınlık gösteren ve güven duyan bir tutum göstermiştir Sadaret makamına getirdiği Tunuslu Hayreddin Paşa, Arap olmamakla beraber, Arap kültürüyle yetiştiği için Türkçe bilmezdi. Saraydan kendisine yazılan yazılar Arapça yazılır, Türkçeye tercüme edilirdi. Devletin resmi dilinin bile Arapçaya çevrilmesi düşünülmüş, mukavemet görülünce vazgeçilmişti. Devlet yıllıklarında imparatorluğun vilayetlerinin sıralamasında Edirne ilinden başlanılmakta iken, Abdülhamit, Hicaz vilayetini başa geçirmiş, arkasından bütün Arap vilayetleri sayıldıktan sonra diğerlerine geçilmişti. Arap vilayetleri, birinci sınıf vilayetler sayılmış, buraların valilerine diğerlerinden farklı ve daha fazla maaş verilmiştir" (s.349, 350).

Bu konuda **Hüsnü Merdanoğlu**'nun, **Atatürkçü Düşüncenin Evrenselliği** adlı eserinde yazdıkları çok ilginç:

"Bütün kadın sultanlar, bütün padişah anaları, hep yabancı ırklardan alınan köle kadınlardan geldiler. Hanedanda bu kan yabancılığı Osmanlı İmparatorluğu'nun son padişahına kadar devam etti.

Henüz kuruluş dönemi olan 1466 yılında yapılan bir derlemede, 'Türk iti şehre gelince farisice ürür' denilmektedir

Yine bir Osmanlı şairi olan Nef'i ise 'Tanrı, Türke irfan çeşmesini yasaklamıştır' demiştir.

Divan-ı Hümayun yazarlarından Hafız Ahmet Çelebi 1499 yılında yazdığı şiirinde 'Baban da olsa Türkü öldür' nakaratını kullanmakta, üstelik bu sözün Hz. Muhammed'e ait olduğunu vurgulamaktadır Sadece bir kıtasını yineleyelim:

'Sakın Türkü insan sanma
Bir an bile olsa Türkle birlikte olma.
Türk eline şeker alsa o şeker zehir olur.
Türk'ün başını keserken sakın gam yeme.
Baban da olsa Türkü öldür.

Fatih Sultan Mehmet bile, Otlukbeli Savaşı'ndan dönerken, elinde bıçak olan birisine ne yaptığını sorduğunda öldürülen Türkmenlerin kulaklarını keserek küpelerini topladığını öğrenmiş ve 'İşine devam et' demiştir.

Hırvat kökenli Sadrazam Kuyucu Murat Paşa döneminde, 155 bin insan doğranmış, ya da diri diri kuyulara doldurulmuştur Aman dileyen insanlara Kuyucu'nun yanıtı, 'Vurun şu pis Türkün başını' olmuştur. Cellatların bile öldürmeye kıyamadığı çocuğu atından inerek öldüren Kuyucu Murat, Osmanlı'nın yetkilisi, öldürülen çocuk da Anadolu'nun evladı Türktür Osmanlı tarihçisi Naima 'Tarih'inde Türkler için, 'nadan', yani kaba Türk, idraksiz Türk, hilekâr Türk ifadelerini kullanmaktadır

1912 yılında Sebilürreşat dergisinde çıkan bir yazıda 'Türk' kelimesinin kullanılması, dinsizlik, kâfirlik sayılıyordu. 'Türk hükümeti', 'Türk Ordusu', 'Türk Ülkesi' deyimlerinin Osmanlı halkı üzerinde rahatsızlık yarattığı biliniyordu. 1913 tarihli 'Mecmuai Ebuzziya' dergisinin 94. sayısında, 'Bizim Türklüğümüz sembolizimden başka bir şey değildir. Bizler, yani Türkler Müslümanlık içinde erimişizdir. Türk falan değil, sadece Müslümanız, denilmektedir. Üniversitede profesörlük de yapmış olan Ahmet Naim, 1913 yılında yazdığı 'İslamda Davai Kavmiye' adlı kitabında, Türke karşı savaş açmış ve 'Türkün geçmişini bilmesine ve öğrenmesine lüzum ve ihtiyaç yok, gerekli olan şeriati öğrenmektir,' demiştir. 1919-1920 yıllarında Şeyhülislamlık görevine getirilmiş ve Padişahla birlikte ülkeden kaçmak zorunda kalmış olan Mustafa Sabri Efendi ise, Türke Türklük benliğini vermek isteyenlere 'soysuzlar' yakıştırmasında bulunmuştur.

İstanbul alındıktan sonra, Osmanlı yönetiminde, devletin en yüksek yürütme organları Türke kapalı tutulmuş, devlet adamlarının yetiştirildiği Enderun okullarına Türkler alınmamışlardır" (s.102 ve devamı).

İsterseniz biraz da görgü tanıklarından dinleyelim:

Falih Rıfkı Atay, Batış Yılları adlı eserinde şunları yazıyor:

"Kendime ilk defa ne zaman Türk dediğimi pek hatırlamıyorum. Bizim çocukluğumuzda Türk, kaba ve yabani demekti. İslam ümmetinden ve 'Osmanlı' idik. İlmihallerde baş dersimiz 'Din ile milliyetin bir olduğunu öğrenmekti.

Vatan sözü yasaktı. Onu ben büyüyüp de Namık Kemal'i okuduğum günlerde kitapta gördüm. Kulağımla ancak Meşrutiyette duydum. Padişah kulları idik. Okul çıkışlarında sıraya girer, 'Padişahım çok yaşa' diye bağırırdık.

Beyoğlu'nda bir İstanbullu Türk 'yerliliğini' kolayca his-

seder. Dükkânlardan çoğu Türkçeden başka dille konuşmayana ancak 'tenezzül' eder. Yan sokaklardan bazılarının adları Fransızcadır ve Fransızca yazılmıştır. 'Büyük Kulüp'ün adı, 'Cerlced Orient'dir. Dili Fransızcadır. 'Karşı' Türklerinin de Türkçe konuştukları pek duyulmaz. Bu Tanzimat tipi 'Batılı' ile, bugünkü Batılı Türk arasında hiçbir benzerlik aramayınız. O, Türklüğünden utanan, Türklüğünü saklayan bir 'Alafranga'dır. Bir göbek, çoğu iki, nihayet üç göbek öncesi Anadolu'nun bir kasaba veya köyünden çıkan bu Türkler, Saraya yahut Babıâliye çıkınca ilk işleri soylarını da, soyadlarını da unutmak olur. Okullarda da Arapa Arap, Arnavuta Arnavut, Ruma Rum, fakat kendimize Osmanlı derdik.

Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları adlı eserinde şu bilgileri veriyor:

"Bu milletin yakın zamana kadar kendisine mahsus bir adı bile yoktu. Tanzimatçılar ona, 'Sen yalnız Osmanlısın. Sakın başka milletlere bakarak sen de milli bir ad isteme. Milli bir ad istediğin dakikada Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına sebep olursun, demişlerdi. Zavallı Türk, vatanımı kaybederim korkusu ile, 'Vallahi Türk değilim. Osmanlılıktan başka hiçbir içtimai zümreye mensup değilim, demeye mecbur edilmişti (s.34).

Osmanlı İmparatorluğu genişledikçe, yüzlerce milletleri siyasi dairesine aldıkça, idare edenlerle idare olunanlar iki ayrı sınıf haline giriyorlardı. İdare eden bütün kozmopolitler Osmanlı sınıfını, idare olunan Türkler de Türk sınıfını teşkil ediyorlardı. Bu iki sınıf birbirini sevmezdi. Osmanlı sınıfı kendini millet-i hâkime (egemen ulus) suretinde görür, idare ettiği Türklere millet-i mahkure (aşağı ulus) nazarı ile bakardı. Osmanlı Türke, daima 'Eşek Türk' derdi. Türkler arasında Kızılbaşlılığın ortaya çıkışı bile bu ayrılıkla izah

olunabilir O tarihteki halk şeyhleri, Türklerin o zamanki ezilmişliğini, vaktiyle Ehl-i Beyt'in uğramış olduğu ezilmişliğe benzetiyorlardı" (s.27).

Şair **Fuzuli**, bir şiirinin son mısrasında şöyle diyor:

"Fuzuli, gökten yere insen sana yer yok
Yürü var gel, ya Araptan, ya Acemden"

Ahmet Vefik Paşa (1825-1891) Bursa valisi iken (1880) ilçeleri teftişe çıkıyor Bursa o zaman imparatorluğun türlü yörelerinden gelmiş olan göçmenlerin iskân edildiği bir bölgedir. Paşa uğradığı bir ilçede, halkla sohbet ederken etnik kökenlerini soruyor; aldığı cevaplar, konuştuklarının Çerkez, Arnavut, Boşnak, Gürcü vb. olduklarını gösteriyor Sorduğu soruya utanarak, cevap vermek istemeyen bir ihtiyara, "hangi milletten" olduğunu ısrarla söyletmek isteyince, o, bir kabahat ifşa edermiş gibi ürkek, titrek bir sesle, "Ben Türküm efendim" diyor. Bunun üzerine Paşa, "Niçin sıkılıyor, saklıyorsun? Türk olmak kabahat mi? Bak ben de Türküm" diyor. O titrek ihtiyar birden canlanarak, "Sahi sen de Türk müsün? Demek Türkten paşa da oluyormuş ha" diye sevinçle karışık hayret ifade edince, Vefik Paşa, "Paşa da kim oluyormuş, Padişah da Türk, Padişah" diye haykırıyor. Sonra, imparatorluğun iki dertli ihtiyarı, sakallarını ıslatan yaşlar birbirine karışarak sarılıp, Türkün hazin kaderi için ağlaşıyorlar. (Türk ve Türklük, Türk Standartları Enstitüsü, s.238; Necip Mirkelâmoğlu, a.g.e., s.97)

Birinci Dünya Savaşı sonrası bir avuç kişi yurt dışında özgürlük arıyorlardı. Onlardan birisi **Yakup Kadri Karaosmanoğlu,** o günlerin koşullarını, şu duygusal satırlarla günümüze aktarmaktadır:

"Bir mayıs sonu ya da bir haziran başı idi. Bağımsız fakat, bütün kalbiyle İttifak Devletlerinin zaferini kutlayan bir Avrupa şehrinde, başım eğik, gözlerim yaşlı dolaşıyordum. Yüreğim bir derin uçurum, kafam bir cehennemdir. Gün geçmiyor ki, bir mağazada, bir lokantada Türk olduğum anlaşılınca acı bir alay edilme veya ağır bir hareketle karşılaşmayayım. Lakabımız 'makak'tı (bir çeşit şempanze maymunu türü). Gönül verdiğimiz genç kızlar Türklüğümüzü sezince bizden iğrenip kaçıyordu.

İşte, o şehrin bu cehennem atmosferi içinde, bir gün, yılgın ve çekingen dolaşırken, gözlerim ansızın, bir gazete satıcısının sergisinde, bir sürü gazete adı ve başlıkları arasında, iri harflerle dizilmiş şu satırlara ilişiverdi:

'Bir Türk generali itilaf kuvvetlerine karşı yeniden harbe hazırlanıyor." Titreyerek gazeteyi aldım. Yürürken, okuyorum; "Mustafa Kemal Paşa isminde bir Türk generali' " (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Atatürk, 1971, s.24, 25)

Atatürk, bir hatırasını şöyle anlatıyor:

"Şair **Mehmet Emin Yurdakul'**un ilk defa, Manastır Askeri İdadisi'nde öğrenci iken okuduğum, 'Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur' mısraı ile başlayan manzumesinde, bana ilk gençliğimin gururunu tattıran, ilk manayı bulmuştum. Fakat ben asıl, orduya ilk katıldığım günlerde, bir Arap binbaşının 'Kavm-i Necip evladına sen nasıl kötü muamele yaparsın' diye tokatladığı bir Anadolu çocuğunun iki damla gözyaşında Türklük şuuruna erdim. Onda gördüm ve kuvvetle duydum. Ondan sonra Türklük benim derin kaynağım, en derin övünç menbaım oldu. Benim hayatta yegane fahrim, servetim, Türklükten başka bir şey değildir " (Türk ve Türklük, Türk Standartları Enstitüsü, s.19)

Deutsche Welle (Almanya'nın Sesi) Radyosunda müdürlük yapan **Dietrich Schlegel** şöyle diyor:

"Atatürk'ün temel ilkelerinden biri de, Türklere kendi kimliklerini vermekti. Bu, Türklere, Osmanlı veya değişik etnik gruplardan oluşmuş herhangi bir insan yığını olmadıklarını, aksine Türk kimliği taşıdıklarını ve Türk olduklarını telkin etmeyi amaçlıyordu. Atatürk, Türklerin nereden geldikleri konusunda, belki de biraz katı olan birtakım fikirler geliştirmişti. Fakat burada da Almanlar ile bir karşılaştırmada bulunmak istiyorum. Bir Alman kültür sosyologu ve filozofu, 1920'li yıllarda 'Gecikmiş Millet' adlı bir kitap yazmıştı. Bu kitabın adına dayanarak, Türkleri birçok kez, 'Avrupa'nın en gecikmiş milleti' olarak nitelendirdi. Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında yaşamış olan Yunan, Romen ve Bulgar milletleri eşit haklara sahip olma süreçlerini ve yeniden milli doğuşlarını 19. yüzyıldan 20. yüzyılın başına kadar tamamlamışlardı. Fakat Türkler, ancak, Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında 'Türk' kimliklerine kavuşmuşlardır

Geçmiş yüzyılda Jön Türkler'in kendilerine bilinçli olarak Türk demelerinden önce, Türk benlik duygusu yoktu. Atatürk, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, kendi topraklarında geri kalan insanlara 'Türk' demeyi amaçlamıştı. Benim anlayışıma göre, Atatürk bunu etnik anlamda söylememiştir Çünkü O, Türkiye'de pekçok etnik grubun yaşadığını biliyordu. Atatürk, bu konuyu 'yurttaş' kavramı olarak ele aldı. Sanırım Atatürk'ün temel fikri, yurttaş ve ulusal yurttaş kavramlarını birleştirmekti. Bu, Türklerde derin izler bırakmıştır Avrupa'da, Türkler kadar büyük milli gururları olan çok az sayıda millet tanıyorum. (Prof. Dr. Özer Ozankaya, Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti, s.87)

Burada **Alfons De Lamartine**'nin, **Osmanlı Tari-**

hi'ni Türkçeye çeviren "editörler grubu"nun konu ile ilgili düşüncelerine değinmek istiyorum:

"Bütün imparatorluklarda bir egemen millet vardır. O tarihlerde Avusturya İmparatorluğu'nda Alman milleti, Rusya'da Doğu Slav ırkı, İngiltere topluluğunda İngiliz milleti ve hatta Amerika Birleşik Devletleri'nde de Anglo-Sakson unsuru egemen durumdaydı. İşte bütün bu devletlerin varlıkları ve güçleri bu egemen milletlerin önderliğinde gelişip sürdü... Üç kıtaya yayılan bir imparatorlukta egemen bir ırktan güç alınmaması, topluluklar arasında disiplinden eser bırakmadığı gibi, dayanışma mevhumunu da yok etmişti. Böylece devletin yapısı demokrasiye hazırlıklı olmadığı için büyüklü küçüklü politik depremlere karşı direnemezdi." (Alfons de Lamartine, Osmanlı Tarihi, c.2, s.1028.)

Sözlerime **İlhan Selçuk'**un 27.10.1998 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan **Gel de Şaşma** başlıklı makalesini okuyarak son vermek istiyorum:

"Yıl 1920...

Arap, İngilizle birleşmiş; Türkü arkadan vurmuş.

Ermeni Rusla birleşmiş, Doğu Anadolu'yu kana boyamış.

Rum Yunanla, Yunan İngilizle birleşmiş, Batı Anadolu'yu ele geçirmiş...

Ülkenin mahvolmadık, yıkılmadık, yanmadık, kan dökülmedik, kül olmadık hiçbir yeri kalmamış...

Kalan ne?

Elde avuçta İstanbul ile İzmir bile yok...

Anadolu'nun 6-7 milyon nüfuslu en yoksul bölümüyle, yüzde 95'i okuma yazma bilmez, yorgun, yoksul, bitkin, ezik bir halk...

Nasıl kurtulmuşuz?

Şaşıp kalıyorum...

Yunanı nasıl denize döküp hizaya getirmişiz, İngilizi İstanbul'dan nasıl çıkarmışız, dünyanın süper güçleriyle masaya nasıl oturmuşuz?

İnanılır gibi değil...

Sakın rüya olmasın?

Yıl 1923...

Anadolu'da 10-11 milyon savaş artığı insan yaşıyor, hastalıklı, aç biilaç, parasız.

Yüzde 95'i elifi görse mertek sanacak kadar alfabesiz...

Ne yapacaksın?..

Demokrasi yap!

Nasıl yapacaksın?

Yeni bir binyıla girerken Nurcu tarikatının ardına bu kadar adam takılmışken, 1923'ün yanmış yıkılmış Anadolusunda nasıl demokrasi yapacaksın? Komşunun komşuyu boğazladığı iç savaşlardan, Anadolu'yu mezbahaya döndüren dış savaşlardan yeni çıkmışsın. Fabrikan yok, işçin yok, işadamın yok, mühendisin yok, doktorun yok, uzmanın yok, tüccarın yok, öğretmenin yok, mimarın yok, yolun yok, suyun yok, barajın yok, elektriğin yok, kadınların çarşafta çuvala giriyor, erkeğin dört karı alıyor, yurttaşlık yasası yok, üniversiten yok, banka yok, burjuva yok, proleterya yok, ihracatçı yok, ithalatçı yok, sermayen yok...

Kalkın bakalım...

Nasıl kalkınacaksın?

Sermayesiz ekonomik kalkınmanın yumurtasız omletten ne farkı var?

Mustafa Kemal kuşağı ne yapmış?

Yöneticiler devletçiliğe neden ve nasıl sarılmış?

Türkler bankacılığı nasıl öğrenmiş? Merkez Bankası 1930'a değin neden açılamamış?

Özel sektör nasıl oluşturulmuş?

Yeni devlet nasıl kurulmuş?

Çağdaş öğretime nasıl geçilmiş? 1920'de 10-11 milyon nüfusun yüzde 95'i alfabesizken, savaş artığı bir toplumla okuma yazma seferberliği nasıl açılmış? Kitaplıklarda kitap yokken Ulusal Kütüphane nasıl kurulmuş?

Okullarda tarih kitabı bile yokken tarih nasıl yazılmış?

Yok olmanın kuyusundan çıkıp, var olmanın doruğuna nasıl tırmanılmış?

Yunanlı ile dostluk nasıl yapılmış?

Avrupa'da saygınlık nasıl kazanılmış?

Şaşıp kalıyorum.

Şaşıp kalıyorum.

Yeni bir binyıla girerken, 65 milyonluk Türkiye'nin haline bakıyorum.

Hiçbir şeyimiz yokken neler yapmışız; her şeyimiz varken neler yapamıyoruz?

Bir de bu ortamda Mustafa Kemal'e saldıranlara bakıyorum...

Siz de bakın. Atatürk'ü anlamak yetmez. Cumhuriyetimize saldıranların ne yapmak istediklerini anlayamazsak, Cumhuriyetimizi koruyamayız.

Vural SAVAŞ
Onursal Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

MÜCADELECİ ATATÜRKÇÜLÜK*

İleri dergisinin, "Mücadeleci Atatürkçülük" özel sayısı hazırladığını duyduğum zaman aklıma şu soru takıldı: Mücadeleci olmayan Atatürkçülük olur muydu?

Bu soruya vereceğim cevap "kesinlikle hayır"dır.

Artık şehirlisi-köylüsüyle; işçisi, memuru, öğrencisiyle, bütün Türk vatandaşları; ülke bütünlüğümüzün, bağımsızlığımızın, Cumhuriyetimizin tehlikede olduğunu; emperyalist devletlerin, bizi siyasi bir kuşatma altında bulundurduklarını, tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'na yaptıkları gibi, Atatürk'ün deyişiyle "bizi ekonomik tutsaklığa mahkûm ettiklerini" çok iyi biliyorlar.

Çözüm Atatürkçülükte ve umut Türk gençliğinde.

Ne demişti Atatürk büyük NUTUK'unda, tekrar hatırlayalım:

"Ey Türk Gençliği: Birinci görevin; Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuzluğa değin korumak ve savunmaktır... Bunun için sana gereken güç, damarlarındaki soylu kanda vardır!"

Türk gençliğinin, bu görevi bilinçli bir şekilde yerine getirebilmesi için, "Ulusal Kurtuluş Savaşı"mızın ve "Atatürk Devrimi"nin anlamı üzerinde yeniden düşünmeye başlaması gerektiğine inanıyorum.

---

*) İleri dergisinin 10 Kasım 2001 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

Düşünmeye önce **Uğur Mumcu**'nun yazdıklarıyla başlayalım:

"Ulusal Kurtuluş Savaşı, antiemperyalist, antikapitalist bir başkaldırmadır Bu savaşın, günümüzde bütün ezilen uluslarca paylaşılan bir evrensel niteliği vardır Emperyalizmin boyunduruğu altında Ulusal Kurtuluş Savaşı veren bütün sömürülen 'proleter' uluslar, Kemalizmin bağımsızlık bilincini benimsemektedirler. Çağımız bir bağımsızlık çağı ise, bunun başlangıç noktası Anadolu'daki 'Kuvayı Milliye' savaşlarıdır Emperyalizmin en büyük korkusu, baruttan sonra en tehlikeli buluş saydıkları milliyetçi uyanıştır Milli petrolümüze, yurdumuzdaki Amerikan üslerine ve ulusal onurumuza sahip çıktıkça, emperyalizm doları ile, askeri ile, ajanları ile safını alacaktır. Çünkü 'Ulusal Kurtuluş Devrimi' dediğimiz 'Kemalist Devrim', emperyalizmin bütün ilişkilerini kökünden kaldıracak ulusal bir tepkidir. (Uğur Mumcu, Suçlular ve Güçlüler, Tekin Yayınları, 12. Basım, s.77, 137)

Doğan Avcıoğlu şöyle yazmıştı:

"Kemalizm, her şeyden önce bazılarının 'Batılılaşma' adını verdikleri Tanzimatla birlikte başlayan uydulaşma ve sömürgeleşme sürecine karşı milliyetçi bir tepkidir... Emperyalizm, sömürgeleştirdiği bir ülkenin medeniyet ithaline, yani sanayileşmesine ve kalkınmasına elbette müsaade etmeyecektir. Medeniyeti getirebilmek için her şeyden önce, emperyalizmin boyunduruğundan kurtulmak gereklidir. Bugün için de geçerli olan bu gerçek, ilk kez Atatürk tarafından 'tam bağımsızlık' ilkesiyle ortaya atılmıştır. Tam bağımsızlık, duygusal bir milliyetçi talep değil, kalkınmanın ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın vazgeçilmez ön şartıdır. (Doğan Avcıoğlu, Devrim gazetesi, 11 Kasım 1969)

Prof. Dr **Çetin Yetkin**'in yazdıklarıyla düşünmeye devam ediyoruz:

"Ulusal bağımsızlıktan söz eden kişinin 'ulusçu', yani 'milliyetçi' olması gerekir Emperyalizm, sömürdüğü ülkeler halkının kendisine karşı koyabilmesinin tek yolunun, onların ulusal bilince erişmelerinden ve ulusal birliklerini sağlamaktan geçtiğini çok iyi biliyordu. Bu nedenle de, bu ülkelerde açtığı eğitim ve propaganda kurumları, buralardan getirip kendi ülkesinde eğitip koşullandırdığı öğrenciler, yazın, basın, bugün özellikle televizyon, beslediği yerli eli kalem tutanlar vb. aracılığı ile ulusçuluğun ne denli kötü, çağdışı bir şey olduğunu, emperyalist ülkelerin değerlerinin uygarlığı simgelediğini, ancak bu değerler benimsenirse o ülke insanlarının uygar olacağını kafalara kazıyıp durdu, duruyor. Bu arada, özellikle egemenlik ve bağımsızlık kavramlarının çağdışı kaldığına, insanlığın evrensel değerlere sahip bulunduğuna, ancak bu 'evrensel' değerlerin yalnızca kendilerinki olduğuna, küreselleştirildiğine, uluslararası serbest piyasa ekonomisinin demokrasinin önkoşulunu oluşturduğuna, sömürdüğü ülke insanlarını koşullandırdı, koşullandırıyor. Emperyalizm için en sakıncalı şey, sömürdüğü ülke halklarının ulusal bilince ulaşmalarıdır.

Demek ki, antiemperyalist olabilmek için önce 'ulusçu' olmak gerekir Mustafa Kemal'in ulusçuluğunun en belirgin yönü de budur Bu yüzdendir ki, Türkler'in düşmanları 'Atatürk İlke ve Devrimleri'ne savaş açmış bulunuyorlar

Kimileri, 'Artık emperyalizm öldü, ortadan kalktı, dünkü emperyalist devletler bugün artık tüm insanlığın özgürlüğü ve mutluluğu için çaba gösteriyorlar İşte Avrupa devletleri, bu nedenledir ki bizde insan haklarının gözeticisi ve denetleyicisi olmuş bulunuyor' diyorlar Böyle diyenler, şu küreselleşme lafı ortaya atıldığından beri sözümona o eski emperyalist devletlerin neden bir kat daha zenginleştiğini,

dünyanın geri kalan halklarının da yoksulluğunun bir kat daha arttığını, zahmet edip bir düşünüversinler!..

Şimdi, kimileri de, özellikle kimi sosyalistler, antiemperyalist ulusçuluğa 'Evet' diyorlar da bunun aşırısına 'Hayır' diyorlar. Yani, işin dozu kaçıyormuş!.. Ne saçmalık! Ülkemi, ülkemin insanlarını sevmenin, bu insanların ne dış ve ne de onların işbirlikçisi çıkar çevrelerince sömürülmeden ve bağımsız olarak, özgürce yaşamalarını istemenin azı iyi de, çoğu mu kötü? Evet, bu anlamda aşırı ulusçu olmak gerekir. Çünkü bu ülkenin insanlarının hiç sömürülmeden, tam bağımsız olarak, sınırsız mutluluk içinde yaşamaları kişinin ideali olmalıdır Çünkü, birazcık sömürülerek, eksik bağımsız olarak, mutlu olmak istemini sınırlı tutarak yaşamayı istemek için insanın birazcık tuhaf olması gerekir. (Prof. Dr. Çetin Yetkin, Yoksa Siz Türk Düşmanı mısınız?, s.65)

Bu "tuhaf" diye nitelendirilebilecek insanlar, başka deyişle sözde aydınlar, en çok Dışişleri Bakanlığı mensupları arasından çıkardı. Şimdi en çok hukukçular, üniversite ve medya mensupları arasından çıkıyor. Gece-gündüz yazıp çizerek, televizyonlara çıkarak etki alanlarını giderek genişletiyorlar.

Prof. Dr **Suna Kili**, Siyasal Bilim Büyük Ödülü'nü de kazanan eserinde konuya çok boyutlu olarak yaklaşıp, şöyle diyor:

"Atatürkçülük, özde ulus-devleti benimser. Küreselleşme kendi amaçlarına ulaşmada en büyük engel olarak ulus-devleti görür. Küreselleşme yandaşları bu nedenle Atatürk'e, Atatürkçülüğe karşıdırlar. Aslında ne Atatürk ve ne de Atatürkçü düşünce sistemi uluslararası diyaloğa, uluslararası işbirliğine karşıdır. Bir ulus, bir devlet, teslim olmadan da uluslararası işbirliğine gidebilir.

Küreselleşme, sanki yeni bir olgu, yeni bir siyasa gibi öne sürülüyor. Gerçekte küreselleşme, temelinde 19 yüzyıl emperyalizminin günümüz koşullarına uydurulmasıdır.

Küreselleşmenin amacı olan devletin elini tümüyle ekonomiden çekmesi, devletin küçülmesi, gelişmekte olan ülkelerdeki işçinin, memurun ücretlerini düşürücü, yoksulluğu pekiştirici nitelikler taşımaktadır Böyle bir siyasa, büyük anamal (kapital) ve teknoloji birikimi olan ülkelerin yararına işler. Ancak o ülkelerin işçi sınıfının da, halk sınıfının da küreselleşmeden olumsuz etkilendiğini görüyoruz.

Küreselleşme, gelişmiş ekonomilerin, gelişmiş teknolojilerin çağrısıdır Şimdiki uygulamasıyla küreselleşmenin getirdiği sistem zengin devleti, 'zengin'i koruyor. Atatürkçü düşünce sistemi zengine karşı değil; ancak, yalnızca 'zengin'i sevmiyor; tüm insanları, insanlığı seviyor. Aslında Atatürkçülük, küreselleşme siyasalarının temelinde yatan yapay bir dünya görüşü değil. Çünkü, insancıl ve özde 'mazlum insanı', 'mazlum ulusu' kucaklayan hümanist bir görüş.

İçte ve dışardaki çıkar çevreleri, küreselleşme kılıfı içinde, ülkemizde yürütmek istedikleri emperyalist amaca en büyük engel olarak Atatürk'ü, Atatürkçü düşünce sistemini görmektedirler. Çünkü Atatürk, Atatürkçülük, Atatürkçü düşünce sistemi ulus-devletçidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kökenindeki Atatürkçü, insancıl, çağdaşlaştırıcı ulusçuluk, onların oynamak istediği oyuna en büyük engeldir

Küreselleşme yandaşları ve Cumhuriyetimizi numaralayanlar, Atatürkçü düşünce sisteminden kurtulmak istemektedirler. Cumhuriyetimizin düşünsel kökenini, Atatürkçülüğü devre dışı bırakmanın yolunu, Cumhuriyetimizi numaralayarak gerçekleştirmek isteyenleri desteklemek, küreselleşmeyi tümüyle benimsetmek amacındaki ülkeler için yeterli bir girişim değildir. Çünkü bu guruplar, sayılarını da geçen ölçüde etkinlik sahibi olmalarına karşın 'tabana' inme konu-

munda değillerdir Onun için 'Ilımlı İslam' olarak tanımlanan bazı tarikatlar ve bu tarikatların önderleri desteklenmektedir. Ve onun için birçok konuda 'Ilımlı İslam' tanımı verilen bu siyasal amaçlı kesim ile 'İkinci Cumhuriyet' savında olanlar ve küreselleşme yandaşları dirsek teması içindedirler.

Dini siyasal amaçla kullananların tabana, halka inmek olasılıkları vardır. Bu nedenledir ki, bu çağdışı grupları destekleyerek, onların 'takıyye' amacıyla öne sürdüğü bazı sözleri öne sürerek laik, ulusal, çağdaş ve çağdaşlaştırıcı Atatürkçü düşünce sistemini devre dışı bırakmak amaçlanmaktadır Ulus-devleti benimseyen, ulus-devlete dayanan Atatürkçü düşünce sistemini, ulus-devletin varlığını sorgulama durumuna gelmemiz, 'rejim' tartışmalarına girmemiz amaçlanmaktadır. Çünkü, siyasal amaçlı İslamda ulus bilinci yoktur; cemaat ve ümmet anlayışı egemendir. İşte tam bu aşamada, siyasal amaçlı İslam ile küreselleşme siyasaları, Yeni Dünya Düzeni savları kesişmektedir. Çünkü bu siyasaları güdenlerin bazı ortak görüşleri ve ortak çıkarları vardır. Güttükleri siyasaların gerçekleşmesi için ulus-devletin, ulusal kimlik bilincinin ortadan kalkması gerekmektedir. İşte bu temel nedenden ötürü siyasal İslamcılar, Cumhuriyetimizi numaralamaya kalkışanlar ve denetimsiz küreselleşme yandaşları Atatürk'e, Atatürkçü düşünce sistemine karşıdırlar. Çünkü Atatürkçü düşünce sistemi ulus-devleti, çağdaşlaştırıcı, akılcı ulusçuluğu benimser ve ulusal kimlik bilincinin güçlenmesini amaçlar.

Bu bağlamda üzerinde önemle durulması gereken bir başka sorun da, ulusal kimlik bilinci konusunda yaşadığımız çelişkilerdir. Ulusal kimlik bilinci sorununu çözememiş bir toplum çağdaşlaşamaz. Atatürk döneminde tutarlı, ulusal ve laik bir eğitim siyasası nedeniyle ulusal kimlik bilinci, çağdaşlık doğrultusundaydı. Yaklaşık elli yıldır, özellikle

son yıllarda ulusal kimlik bilinci, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olmak bilincinin yerine dinci-İslamcı bilinç, ulusçuluğun yerine ümmetçiliğin konulmasını isteyen çevreler güçlenmiştir. Öte yandan küreselleşme yandaşları ve İkinci Cumhuriyetçiler, Atatürk'ün çağdaşlaştırıcı ulusçuluk, ulusal kimlik bilinci anlayışını yadsımaktadırlar.

Atatürk, Yugoslavya'da Tito'nun yaptığının tam aksini, 'ayrılıkları' değil, 'benzerlikleri' kurumsallaştırmıştır. Atatürk, ulusal kimlik bilincini yaşanmış ve yaşanmakta olan 'ortak tarih', 'ortak kültür' paydasına dayandırmıştır. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti yurttaşlığını 'birleştirici' 'bütünleştirici' bir öğe olarak benimsemiş ve benimsetmiştir. Bu akılcı, birleştirici, çağdaş ulusal kimlik bilinci, tüm karşı-devrim çabalarına karşın yaşayacaktır.

İşte bu nedenlerle, tüm Atatürkçüler, laik, demokratik, toplumsal ve hukuksal Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelen bu gelişme, etkileme ve yönlendirmeler karşısında Atatürk'ün Cumhuriyetini, Atatürk devrimini, Atatürkçülüğü, sonsuza değin yaşatmak için savaşım vermelidir. Bu hem görevimiz, hem de devlet olarak, ulus olarak, birey olarak geleceğimizin, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmamızın güvencesidir. (Prof. Dr. Suna Kili, Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli, 7 Basım, s.294 ve devamı)

Cumhuriyetimizin içimizdeki ve dışımızdaki düşmanlarının kimlerden oluştuğunu, kimlerin emperyalizmin amaçlarına bilerek veya bilmeyerek yardımcı olduğunu, başka bir deyişle çok etkili emperyalist güçlerin ülkemizdeki arka bahçesini iyi tanımadan, bu güçlerle mücadele edemeyiz, ülke bütünlüğünü koruyamayız, işsizlik, fukaralık, onursuz bir yaşam kaderimiz olur.

Kanaatimce söz konusu **"arka bahçe"**yi oluşturan güçler, beş grupta toplanmaktadır:

1) Yerli İşbirlikçiler (yerli misyonerler)

Fransız Maliye Bakanlığı Müşaviri ve 1889 yılında Osmanlı Devleti'nden alacağı olan devletlerin Hesap Komisyonları Başkanı **Daniel Ducoste**, yazdığı bir kitapta şu öneride bulunuyor:

"Türkiye, ekonomik bakımdan tam bir perişanlık manzarası arzetmektedir Türklerin özvarlıkları, iki asırdan bu tarafa, sürekli şekilde imparatorluğun Türk olmayan unsurlarla meskûn bölgelerine akmaktadır.

Bu büyük bir avantaj teşkil eder Zira imparatorluğun çekirdeği olan Anadolu, bu suretle her gün daha gayri iktisadi şartlara mahkûm olmaktadır.

Şimdi, Türklerin borçlanmalarının hızla gelişmekte olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Ancak, ortalama yirmi beş yıl sonra, bu borçlanmaların Osmanlı bünyesinde muhalifleri çıkacak ve gerek alacaklar, gerekse borçlar ve faizleri tehlike içine düşmüş olacaktır.

O halde, Osmanlı maliyesi, ekonomisi ve servetleri hakkındaki kararlılığımızı müdafaa edebilecek Türk yöneticilere ihtiyacımız olacaktır.

Ben bu 'Yerli Misyoner'lerin, bizlerden ve siyasi ve benzeri baskılardan çok daha müsbet sonuçlar vereceği kanaatindeyim!

Bunlar, onlara (Osmanlılara) kendi dilleri, kendi ikna metotları ile hitap etmek imkânını bulacaklardır ki, hiç değilse alacaklarımızın bir veya iki yüzyıllık teminat unsurlarından birisi meydana gelebilmiş olsun. (Daniel Ducoste, Reforme Prakticable en Turquie [Türkiye İçin Uygulanabilir Reform], s.141 ve devam)

Daniel Ducoste'nin önerilerinin üzerinden bir asırdan fazla geçti. Şunu kesinlikle bilelim ki, yalnız yöneticilerimiz arasında değil, medyada, hukukçularımız arasında, özellikle üniversitelerimizdeki öğretim görevlileri arasında, Osmanlı

İmparatorluğu'nda olduğundan yüzlerce defa fazla, söz konusu "yerli misyonerler"imizden var.

Bunları ayırt etmenin yolu basit: Bir yöneticiyi, bir hukukçuyu, bir medya mensubunu, bir yazarı veya bir sözde bilim adamını; hem yabancı devlet büyükelçileri, hem bölücülük yandaşları, hem siyasal İslamcılar, hem İkinci Cumhuriyetçiler, hem sözde İnsan Hakları Dernekleri beğeniyor ve övüyorsa, bilin ki o bir "yerli misyoner"dir veya bilerek-bilmeyerek onların amaçlarına hizmet ediyordur. Aynı kişiyi siz de beğeniyorsanız, bilin ki onlar sizi bile etkilemeyi başarmışlar. Belki "Atatürkçüyüm" diyorsunuz samimiyetle, ancak Atatürkçülüğü anlamaya bile başlamanın ne kadar uzağında olduğunuzu bir bilseniz; sizi bu hale getirenlerden, bizden çok nefret edersiniz.

2) Küreselleşme Yandaşları

Bu yazıyı okuyanların "küreselleşme" konusunda yeterince bilinçli olduğunu sanıyorum. Onun için sözü fazla uzatmayacağım. Ancak geçen hafta gerçekleşen bir olaya değinmekle yetineceğim.

17.10.2001 günü, Almanya'nın Daimler Benz firmasının eski başkanı **Edzard Reuter**, Sabancı Üniversitesi öğrencilerine "küreselleşme" konusunda bir konferans verdi. Bu konferans, **Güngör Uras** tarafından şöyle değerlendirildi:

"Reuter'e göre: 'Küreselleşme iyi şey, hoş şey de sadece büyümeyi, sadece güçlenmeyi, sadece daha büyük kazancı hedef alan, her türlü değer yargısını bir yana iten, toplumsal ihtiyaçlara, ahlaki değerlere önem vermeyen, fakir ile zengin arasındaki uçurumun derinleşmesine yol açan küreselleşme nereye kadar gider?'

Reuter, küreselleşme hareketi sonucu ekonomik ve parasal gücün belli ellerde toplanmasına, birleşmeler ve satın

almalar yoluyla büyüyen az sayıda şirketin dünyaya hâkim olma durumuna karşı şu uyarıyı yapıyor: 'Son yirmi yılda tüm dünyada üretim ortalama yüzde 8 dolayında büyüdü. Ama aynı dönemde bazı şirketlerin piyasa değerinde yüzde 1.000 artış görüldü. Bu artış, dünya nimetlerinin belli şirketlerin ve bu şirketlerin hisse senetlerine sahip olanların eline geçtiğini gösteriyor. Bu gelişme sonucu zengin ile fakir arasındaki uçurum büyüyor. İşsiz sayısı bugüne kadar görülmemiş büyüklüğe ulaştı. Yarım milyar kadın ve erkek, günde iki doların altında bir gelir ile yaşamaya çalışıyor

Reuter'e göre: 'Kuralsız ve sınırsız bir küreselleşme hareketi dünyada fakirliği, huzursuzluğu artırmakla kalmayacak, insani ve kültürel değerleri de yok edecek... Ve de böyle gider ise, Karl Marx ile Friedrich Engels'in '1848 Komünist Partisi Manifestosu'nda yer alan bekleyişleri bir gün gerçekleşecek.

Manifesto'ya göre, ...Ekonomideki krizler, sermaye birikimlerindeki tırmanmanın sonucu ortaya çıkar. Üretim gücü, az sayıda sermaye sahibinin elinde toplandığında, bu kesim zenginleşirken, emekçi durumundaki tüketiciler fakirleşir. Fakirleşen tüketicinin satın alma gücü (talebi) küçülünce kriz çıkar. Kriz küçük ve orta üreticiyi de iflasa sürükler. Böylece kriz, büyük sermayenin devleşmesinin yolunu açar. Fakat, ekonomik faaliyetlerin az sayıdaki dev şirketin eline geçmesi, ekonomiye az sayıdaki şirketin hâkim olması kolektifleşmeyi kolaylaştıracak bir gelişmedir. Bu şirketlerin sermayelerini oluşturan pay senetlerinin az sayıdaki kapitalist burjuvanın elinden alınarak millete devredilmesi kolay bir iş olacaktır Böylece burjuva toplumunun yerini, halkın her ferdinin hür ve eşit gelişmesinin yolunu açan bir düzen alacaktır. (Güngör Uras, Birleşmenin Sonu 'Ya Saadet-Ya Felaket', Milliyet gazetesi, 18.10.2001)

Gençlerimiz ve aydınlarımız, Atatürkçülüğü ve Atatürk-

çüleri anlamak için, "küreselleşme" konusunda hiç olmazsa Daimler Benz firmasının başkanlığını yapmış kişi veya ekonomi yazarlarının duayeni kabul edilen, özel sektör yöneticilerine yakınlığı bilinen Güngör Uras kadar bilinçli olmalıdırlar

3) Avrupa Birliği'ne kolaylıkla girebileceğimize halkı inandırarak, emperyalist devletlerin her dediğini yapmamız gerektiğini savunanlar.

Çeşitli konuşma ve yazılarımda, Avrupa Birliği'ne, onların dediklerini yaparak girebileceğimize inananları "artist yapılacağı inancıyla kandırılmış kızlar"a benzetmiş, bunun nedenlerini, **Militan Demokrasi** adlı eserimde delilleriyle açıklamıştım. Yazımı fazla uzatmamak için bu konuya burada değinmeyeceğim.

4) "Batılılaşma"nın, ancak Batılı (emperyalist) devletlerin her dediğini yaparak ve onları taklit ederek gerçekleştirilebileceğine inanan ve inandıranlar.

Atatürk, Batılı devletleri çok iyi tanıdığı için, onlarla araya daima mesafe koyulması gerektiğini ve onların Türkiye üzerindeki değişmeyen ve değişmeyecek olan emperyalist emellerini en iyi bilen kişiydi. Bu nedenle Atatürkçülük, Batılı (emperyalist) devletlerin koyduğu engelleri aşarak gerçekleştirilebilecek bir kalkınma ve çağdaşlaşma hareketidir

Bu konuda, Atatürk'ün Samsun'a çıktığı günden, ölünceye kadar söylediklerine göz atarsak, görüşümüzde ne kadar haklı olduğumuz kolaylıkla anlaşılacaktır sanıyorum:

...Kurtuluş yolu arayanlar, İngiltere, Fransa, İtalya gibi büyük devletleri gücendirmemeyi düşünüyor. Bu devletlerden yalnız biriyle başa çıkılamayacağı tüm kafalarda yer etmiş:

...Büyük devletler, şimdiye kadar bize şu veya bu sorunlarda gösterişli yardımlarda bulunuyor görünüyorlar, oysa ekonomik tutsaklıkla bizi felce uğratıyorlardı. Öteden beri, bize bazı şeyleri vermiş gibi, bizim haklarımızı tanımış gibi bir durum alırlar, gerçekte, ekonomide elimizi kolumuzu bağlarlardı. Bu tutsaklığa katlanan devlet ileri gelenleri hoşnuttu. Çünkü görünüşte azametli bir istiklal sağlamışlardı. Fakat gerçekte ulusu manen yoksulluk çukuruna atmışlardı. Bunlar, ekonomik mahkûmiyeti kavrayamamış bedhahlardı.

...Milletimizin temel yararı ile ilgili konularda, yabancıların bizce hiçbir önemi yoktur Biz gidişimizi, yabancıların görüşlerine uydurma güçsüzlüğünü kötü görenlerdeniz.

...Ulusumuzun kabahati, efendiler, merkezi hükümetin icraatıyla Avrupa'nın namusuna aşırı güven göstermiş olmasıdır. İşte bu kabahatten dolayı kendi kıymetini, niteliğini, erdemlerini unutturmak derecesine düşmüştür.

...Hangi istiklal vardır ki, yabancıların nasihatleriyle, yabancıların planlarıyla yükselebilsin.

...Tanzimat döneminden sonra, devlet ecnebi sermayesinin jandarmalığını yapmaktan başka bir şey yapmamıştır. Artık her uygar devlet gibi yeni Türkiye de bunu kabul edemez. Burası emir alma ülkesi değildir.

...Kurtuluş Savaşı için, ilkbahara kadar, üç ay içinde gerekli silahları elde edemezsek, diplomasi kanallarıyla bir çözüm yolu aramak zorunda kalacağız. Bunu arzu etmiyorum. Biliyorum ki Batı ile uyuşma, Türkiye'nin kaçınılmaz olarak köleleştirilmesi anlamına gelir.

...Eğer 'yabancı düşmanlığı'ndan, o kadar pahalı elde edilen bağımsızlığa gölge düşürebilecek her şeyden nefret etmek anlamı çıkarılırsa, evet bizim yabancı düşmanı olduğumuz söylenebilir Yabancı girişimcilerin, yabancı amaçlarının içimizde uyandırdığı kaygılar, bütünüyle ortadan

kalkmış değildir. Eğer bazen ihtiyatlı hareket ediyorsak, aşırı derecede kuşkulu davranıyorsak, bize çok pahalıya mal olan özgürlüğümüzü kaybetmek korkusundandır.

...Devrimler sadece başlar, bitişi diye bir şey yoktur... Bu memlekette çalışmak isteyenler, bu memleketi yönetmek isteyenler, ülkenin içine girmeli ve milletle aynı şeyi yaşamalı ki ne yapmak gerektiğini ciddi olarak anlayabilsinler... Hiçbir ulus başka bir ulusun taklitçisi olmamalıdır. Çünkü böyle bir ulus, ne taklit ettiği ulusun aynı olabilir; ne de kendi ulusu dahilinde kalabilir. Bunun sonucu kuşkusuz ki hüsrandır.

Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve müreffeh (gönençli) olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık önünde uşaklıktan öte bir gözle görülmeye layık olamaz. Oysa, Türk ulusunun onur ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir. Öyleyse ya bağımsızlık, ya ölüm. İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır.

Atatürk bunları söylemiş. Siz bu konuda farklı mı düşünüyorsunuz? Ne olur "Atatürkçü" olduğunuzu iddia etmeyin. Gerçek Atatürkçülere en çok gereksinim duyduğumuz şu günlerde, Atatürkçülüğe gölge düşürmeyin, sizden başka ihsan beklemiyoruz.

5) Sözde Demokratlar

19 Mayıs 2000 tarihinde, Samsun'da yaptığım bir konuşmada şöyle demiştim:

"Eskiden komünistler kendilerini 'demokrat' olarak nitelendirirlerdi. Şimdi cephe genişledi. Akın Birdal da demokrat, Abdullah Öcalan da demokrat, Şevki Yılmaz da demokrat, İkinci Cumhuriyetçiler de demokrat, yabancı devletle-

rin içimizdeki tüm işbirlikçileri de demokrat ve müthiş bir dayanışma içindeler O güzelim 'demokrat' sözcüğü, Atatürk ve Cumhuriyet düşmanlığının kamuflajı haline getirildi. Ama bunu gerçek Atatürkçülere yutturamazlar.

Tanıdığım en demokrat kişi olan **Ahmet Taner Kışlalı**'yı bile "Ben Demokrat değilim" demek zorunda bıraktılar. Kışlalı, bu husustaki gerekçesini şöyle açıklamıştı:

...Eğer Çiller'ler, Birdal'lar, kara kitapların yazarları, numaralı cumhuriyetçiler 'demokrat' ise...

Ben demokrat değilim!

Eğer demokrasinin olanaklarını, demokrasiyi yıkmak için kullananlar demokrat ise... Eğer dinin siyasetini ve ticaretini yapanlar demokrat ise...

Ben demokrat değilim!

Eğer yalancıları, hırsızları, Türkiye'nin düşmanlarınca beslenenleri, çeteleri koruyan düzenin adı demokrasi ise... Eğer demokrasi buysa...

Ben demokrat değilim!

Eğer demokrasi adına Cumhuriyetin temellerine kazmayı vuranlar demokrat ise...

Ben demokrat değilim!

Ve onların 'demokrat' yaftasını (etiketini) taşıdıkları bir yerde, ben demokrat olmak istemiyorum...

Çünkü onlarla aynı sıfatı taşımaktan utanıyorum!"

Böylece Kışlalı'nın ruhunu da şad etmiş olduk.

Bunca engele rağmen kendisini "mücadeleci Atatürkçü" olarak nitelendirebilenlere ve bilinçli olarak öyle kalabilenlere benden selam olsun.

Vural SAVAŞ
Onursal Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

ULUSUMUZUN DÜŞMANLARINI BİLELİM*

Atatürk'ün 1923 yılında değindiği şu hususlar çok önemlidir:

"Büyük devletler, şimdiye kadar bize şu veya bu sorunlarda gösterişli yardımlarda bulunuyor görünüyorlar, oysa, ekonomik tutsaklıklarla bizi felce uğratıyorlardı. Öteden beri, bize bazı şeyleri vermiş gibi, bizim bazı haklarımızı tanımış gibi bir durum alırlar, gerçekte ekonomide elimizi kolumuzu bağlarlardı. Bu tutsaklığa katlanan devlet ileri gelenleri hoşnuttu. Çünkü görünüşte azametli bir istiklal sağlamışlardı fakat gerçekte ulusu manen yoksulluk çukuruna atmışlardı. Bunlar, ekonomik mahkûmiyeti kavrayamamış bedhahlardı."

Atatürk sanki bugünleri anlatmış ve Atatürk'ün **"düşman devletler"** olarak nitelendirdiği devletler, başka güçlü devletleri de arkalarına alarak Lozan'ın öcünü almaya hazırlanıyorlar

Çünkü başa çıkılamayacak kadar büyük ekonomik güçlerini, siyasi nüfuzlarını kullanarak, ülkemizin her kesiminde ve kuruluşunda yerli işbirlikçilerini yarattılar.

Gerektiğinde medyanın çok önemli bir kesimini, sözde

---

*) Onursal Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın 31 Mart 2001'de Atatürkçü Düşünce Kulüpleri Federasyonu'nca düzenlenen Anadolu Kurultayı'nda yaptığı konuşmanın metni. Metin, Yeniden Müdafaa-i Hukuk dergisinin 1 Mayıs 2001 tarihli sayısında yayımlanmıştır.

aydınları ve bilim adamlarını, bazı dernek ve meslek kuruluşu yöneticilerini, amaçları doğrultusunda kullanabiliyorlar. Sindiremedikleri veya doğruyu düşünemez hale getiremedikleri aydın sayısı giderek azalıyor

Artık siyasal İslamcılarla bölücüler, İkinci Cumhuriyetçiler, Batılılaşmayı, Batılı büyük devletlerin her dediğini yapma şeklinde yutturmaya çalışanlar, Cumhuriyetimize karşı el ele.

Bu ortamı yaratan güçler, bizi kaldıramayacağımız kadar ağır bir borç yükü altına sokarak İnsan Hakları Mahkemesi'nin yanlı ve amaçlı kararlarıyla, **"Ancak dediklerimizi körü körüne yaparsanız borçlarınızı erteleriz ve ancak o zaman sizi Avrupa Birliği'ne alırız"** tehditleri ile hükümetlerimizi kuşatma altına almaya çalışıyorlar.

Hükümetlerimizin de direnme güçlerinin giderek zayıfladığı anlaşılıyor. Bundan sonra olacaklar bellidir. **"Küreselleşiyoruz", "Devleti değil bireyi ön plana çıkarıyoruz", "Demokrasinin önünü açıyoruz"** gibi parlak ambalajlara sararak hazırlattıkları yasa ve Anayasa değişiklikleriyle, yaptırdıkları ekonomik uygulamalarla ülkemizde gelir dağılımını daha da bozup işsizliği artıracaklarından, köylümüzü perişan hale getireceklerinden, kalkınma hızımızı yavaşlatacaklarından, Cumhuriyetimizi şeriatçı ve bölücü akımlara karşı yasal yollardan savunulamaz hale getireceklerinden, **devletimize sadakatle hizmet eden Atatürkçü kişileri görevlerinden uzaklaştırmaya çalışacaklarından,** okullarımızı ve camilerimizi olabildiğince tarikatların kontrolüne sokmaya çalışacaklarından; üniversitelerimizi çağdaş medreseler haline getirmek, **Türk ordusunu Cumhuriyetimizi koruma ve kollama görevini layıkıyla yapamaz hale getirmek, Atatürkçü kişi ve partileri TBMM'ne sokturmamak için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarından** hiç kuşkunuz olmasın.

Unutmayalım ki, biz Kurtuluş Savaşımızı Batılı devletlere rağmen yaptık ve kazandık. Batılı devletler hiçbir zaman bağımsız ve güçlü bir Türkiye istememişlerdir. Keban ve Atatürk barajları gibi bazı önemli yatırımlarımızı bile Batılı devletlerle çekişerek yapabildik. Onlar, bizim konumumuzda olan ülkeleri daha bağımlı hale getirebilmek için daima irtica ve bölücülük yanlısı güçleri desteklerler Onların her dediğini yaparak Avrupa Birliği'ne gireceğimiz şüphelidir ama ülke bütünlüğünü koruyamayacağımız, kanla ve irfanla kurduğumuz Cumhuriyetimizin geleceğini tehlikeye sokacağımız gün gibi ortadadır.

Hiçbir zaman unutmamamız gerekir ki, Avrupa Birliği'ne ancak ve ancak Batılı devletlerin çıkaracağı engelleri aşarak girebileceğiz.

Yol haritasını da Atatürk çizmiş zaten. **Büyük Söylev**'inde diyor ki:

"Milletimizin temel yararı ile ilgili konuda yabancıların bizce hiç önemi yoktur. Biz gidişimizi yabancıların görüşlerine uydurma güçsüzlüğünü kötü görenlerdeniz."

Batılı büyük devletlerin bizi her geçen gün diğer ülkelerden de daha bağımlı hale getirmeye çalışmalarının gerçek nedenini, değerli yazar **Metin Aydoğan,** Yeniden Müdafaa-i Hukuk dergisinin geçen sayısında yayımlanan **Mali Bunalımlar ve Kemal Derviş Olayı** başlıklı makalesinde şöyle vurguluyor:

"Türkiye, büyük devletlerin küresel boyutlu politikalarında birinci derecede önem verilen ülkelerin başında yer alıyor. Türkiye, zengin kaynaklara ve jeo-stratejik değere sahip bir ülkedir ama verilen bu önem bu özelliklerle sınırlı değildir. Türkiye'nin gerçek zenginliği, antiemperyalist mücadeleyle kurulan bir ulus-devlete ve bu devlete biçim veren

Kemalist mirasa sahip olmasıdır Bu miras, aynı 1919'da olduğu gibi bugün de azgelişmiş ülkelere yönelmiş olan küresel baskıya karşı tek seçenek durumundadır; geçerliliğini ve güncelliğini korumaktadır; bu durum kişisel bir yargı değil, nesnel bir gerçekliktir.

Türkiye'nin küresel sistem açısından taşıdığı önemi, Türklerden daha çok Batılılar dile getirmektedir. Değişik eğilim ve kesimlerden, farklı anlayışlarla yapılan açıklamaların birleştiği nokta; Türkiye'nin küreselleşmeye karşı alacağı tutumun, dünya için birinci derecede önem taşıyor olmasıdır. Bu, anlaşılabilir bir şeydir. Yeniden tek kutuplu hale gelen dünya, Amerikalı ekonomist Jeffrey T Berger'in saptadığı gibi, '21. yüzyıla, hemen hemen 20. yüzyılın başındaki koşullarla girmektedir. Ve yüzyıl başında gerçekleştirdiği antiemperyalist devrimle dünya siyasetine büyük etki yapmış olan Türkiye, aynı potansiyel güce sahip olan bir ülke durumundadır. Bu gerçeği en iyi Batılılar bilmektedir. Türkiye'nin taşıdığı önem konusunda yapılan açıklamalar bunun en açık göstergesidir ABD Başkanı Bill Clinton, bu konuda, '20. yüzyılın ilk elli yılını Türkiye belirledi. 21. yüzyılın ilk elli yılı da Türkiye'nin alacağı doğrultuyla şekillenecektir' derken, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Başkanı Leni Fischer, 'Avrupa'nın Ortadoğuda çok önemli rol oynayan Türkiye'ye ihtiyacı vardır' diyor. Mart 2001'de açıklanan ve ABD Dışişleri Bakanlığı, Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) ve ABD Ulusal İstihbarat Konseyi (NIC) tarafından hazırlanan 'Global Trends 2015' adlı raporda Türkiye için şu saptama yapılıyor: 'Türkiye'deki her gelişme, global oluşumları direkt olarak etkileyecektir. Türkiye'nin 2015'e dek iç istikrarı ile jeopolitik konumdaki gelişmeler; bölge, Batı dünyası ve Amerikan menfaatleri üzerinde büyük etki yapacaktır.

Batılılar, Türkiye'nin sahip olduğu gücü bilmekte ve bu

gücün 'alacağı doğrultuyla' yakından ilgilenmektedirler De-netim altına alınmayan bir yönelişi, kesin ve mutlak biçimde, Batı dünyası için tehdit unsuru saymakta, bu nedenle Türkiye üzerindeki baskıyı artırmaktadırlar

David C. Corten, Türkiye'nin taşıdığı önemi, kaygıyla değil, umut olarak ele alan bir başka Batılıdır. Küreselleşme konusunda yaptığı araştırmalarla ünlü olan Amerikalı yazar, 1995 yılında yayımladığı 'Şirketler Dünyayı Yönettiği Zaman' adlı kitabında, küreselleşmenin yıkıcı etkilerinden kurtulmanın bir yolunun olduğunu açıklıyor ve şunları söylüyor: 'Bu yol, küresel ekonomiden soyutlanmış, insanı esas alan toplumları yeniden kurmaktır Ne mutlu ki bu yol vardır. Bu yol, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın fakir gecekondu mahallelerinde görülen sosyal bir birlikteliğin gücünde mevcuttur.

Son günlerdeki uygulamalar, birbiriyle ilişkilendirilerek ele alınmalıdır. Bu yapıldığında, toplumun tümünü birinci derecede ilgilendiren ve ulusal varlığı doğrudan tehdit eden uluslararası bir hareketle karşı karşıya olduğu görülecektir. Türkiye, Clinton ve Daniel Cohn Bendit'in söylediği gibi yol ayrımına gelmiştir ve bu yol ayrımında yönelebileceği iki ana yön vardır. Ya ulus-devlet varlığına sahip çıkılarak küresel tehdide karşı durulacak, yani Kemalist yol seçilecek ya da küresel kaosun karmaşık ortamında ulus-devlet varlığı yitirilerek ulusal çözülmeye uğranacak, Osmanlı'ya geri dönülecektir. Türkiye Kemalist yolu seçebilir ve tüm azgelişmiş ülkelere küreselleşmeye karşı örnek olabilecek bir model oluşturabilir. Bu potansiyele Türkiye hâlâ sahiptir. Batının kaygı ve korkusu, Türkiye'nin bu potansiyele sahip olmasıdır. Duyulan kaygı ve korku, Türkiye üzerindeki Batı kaynaklı global baskıyı artıracak ve bu baskı, Kemalist politikalara yönelindiği oranda radikalleşecektir. 1920'deki Ankara-İstanbul çatışmasının yerini, gizli ya da açık, yumuşak

ya da sert, Kemalist-antikemalist mücadelesi alacak ve bu ifadenin somut ifadesi olan küreselcilik-ulus-devlet çatışması derinleşecektir.

Türkiye'ye yöneltilen çok yönlü Batı baskısı, dışarıda ve içeride, diplomasi nezaketinden uzak açık ve ilkel bir kabalıkla sürdürülmektedir. Dışarıda, 'Ermeni soykırımı', 'Kürt azınlık hakları', 'Kıbrıs işgali', 'insan hakları ihlalleri' başlıklarıyla yoğun bir Türkiye düşmanlığı yapılmakta ve Batı kamuoyu olası bir Türkiye müdahalesine hazırlanmaktadır. İçeride, karar süreçlerinde yetki sahibi politikacıların bir bölümü değişik yöntemlerle 'elde edilmiş', bir bölümü de seçeneksiz olduklarına inandırılmışlardır. Batı isteklerini büyük bir 'bağlılık' ya da 'çaresizlikle' yerine getiren bu politikacılar, tarihin nesnelliği içinde, Vahidettin ve Damat Ferit'in sahip olmadığı bir birikimi, Kemalist mirası yok etmektedirler.

Prof.Dr. **Erol Manisalı**, aynı dergide yayımlanan **Tek Çıkış Yolu: Ulusalcı Birliktelik** başlıklı bildirisinde şöyle diyor:

"Türkiye artık 'ulusal politika' çevresinde birleşmek zorunda. Türkiye'de kendilerini sol ve sağ çizgilerde tanımlayan çevreler, karşılarındaki esas düşmanın kimler olduğunu görmek zorundadırlar.

Karşılarındaki esas düşman;

– Türkiye üzerinde hesaplar yapan güç odakları ve

– Bunların Türkiye'deki uzantılarıdır.

Kimdir bu uzantılar?

– Bölücüler,

– Dışarısı ile kader ortaklığı kuran bazı büyük sermaye çevreleri,

– Türkiye'ye köktendinci bir düzen getirmek isteyenler,

– Atatürkçü düşünceye savaş açan çevreler.

Türkiye'de ulusal politikayı benimsemiş herkesin birleşmesi, artık tek çıkış yoludur. Bu ulusallık tanımı, iç dengelerde ulusallık demektir Dış ilişkilerde ise, Türkiye'yi dış dünyaya tek yanlı bağlamak değil, karşılıklı çıkarları, Türkiye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda korumak esastır.

Son bir yıl içinde Anadolu'nun değişik kentlerinde çok sayıda konuşma yaptım, konferanslar verdim. Bu toplantıları düzenleyenler kendilerini sol, sosyal demokrat, milliyetçi sağ kimlikleriyle tanımlayan kurumlar ve yandaşları idi.

Kendilerini birbirlerine karşıt gören bu çevrelerin 'ulusallık' konusunda birleştiklerini gördüm. Hepsi de Atatürk çizgisindeydiler.

Ama bu ortak yönlerini bir türlü anlamak ve görmek istemiyorlar Oysa bugün Türkiye'nin tek çıkış yolu, bu ulusalcı 'ortak zeminde' birleşmektir. Ulusalcı olan, Atatürkçü olan bütün kesimler artık el ele vermek zorundadırlar.

Bu kesimler, birbirlerinin düşmanı değillerdir.

Gerçek düşmanlar;

– Türkiye'yi bölmek isteyenler,

– Türkiye'yi tek yanlı bağlamak isteyenler,

– Türkiye'ye köktendinci bir düzen getirmek isteyenlerdir.

Artık bu gerçeği görmek zorundayız. Ulusalcı olan her kesim, her taraf, bu ortak zeminde birleşmek zorundadır.

Tarihe bakalım: Ulusal Kurtuluş Savaşı da zaten bu zemin içinde başarılmadı mı?

Yakın tarihimiz bize doğru yolu göstermiyor mu?"

Bu bildirideki görüşlere aynen katılıyorum.

Hepimiz, el eleyiz. Her geçen gün halkımız ve gençlerimiz bizi daha iyi anlayacak ve büyük bir güç haline geleceğiz.

Vural SAVAŞ
Onursal Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı

VURAL SAVAŞ'IN NOT DEFTERİNDEN SEÇMELER

'Not'larıma, Atatürk'le ilgili çok şey kaydetmişim. Bunlardan "Militan (mücadeleci, aktif) Atatürkçülük" kavramına ışık tutanları seçerek bu bölüme koydum. Alıntı yapılan kitap, makale veya belgelerin birbirine karışmasını önlemek ve sonraki baskılara yapılacak ilaveleri kolaylaştırmak için, her 'not'a ayrı numara verdim.

– 1 –

Oktay Ekşi, Amerika Cumhurbaşkanı George W Bush'un, Cumhurbaşkanımız Ahmet Necdet Sezer'e gönderdiği bir mesajı şöyle değerlendiriyor:

> Hayır Başkan!
>
> Cumhuriyetin 78. yıldönümü dolayısıyla Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer'e gönderdiğiniz mesajda "ABD, Türkiye'ye minnettardır" diyecek kadar zarafet göstermişsiniz.
>
> Keza "Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaş, gönenç içinde yaşayan ve demokratik değerlere bağlı Türkiye düşüncesi (...) bugün gerçekleşmiş bulunmaktadır" demişsiniz ama, biz size söyleyelim:
>
> Hayır!
>
> Bugünkü Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk'ün hayallerinin gerçekleşmiş olduğu Türkiye değildir.
>
> Bugünkü Türkiye maalesef, Mustafa Kemal'i seviyormuş gibi yapan, sayıyormuş gibi görünen ama aslında onu

sevmeyen, ona saygı duymayan, ama bu gerçeği açıklamaya cesaret edemeyen kadroların bizi 50 yılda getirdikleri noktanın Türkiyesidir.

Çünkü Türkiye son 50 –hatta 51– yıldan beri (aradaki küçük kesintiler hariç) hep o zihniyetin elinde kaldı.

Bakın anlatalım:

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiyesinin başkenti Ankara'dır. Oysa Türkiye'nin son 50 yılına damgasını vuranların sadece Anayasada yazılı başkenti Ankara'ydı. Kafalarının içindeki başkent hep Washington DC oldu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiyesi, fikri hür, vicdanı hür kuşakların laik Türkiyesi olabilirdi.

Oysa son 50 yılın yetiştirdiği, fikri ve vicdanı tutsak Cumhuriyet düşmanları, 50. yaş yıllarını önceki gün kutladılar. Kutlarken de kendileri gibi diplomalı Laik Cumhuriyet düşmanlarının sayısının 2 milyonu geçtiğini iftiharla ilan ettiler.

Mustafa Kemal Atatürk'ün laik Türkiyesi, kendi vatandaşının ödediği vergi ile kendi rejimine 2 milyon düşman yetiştirmezdi.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiyesi, 1923'te, yoksulluğun en alt kademesinden başlayarak aşama aşama kalkınmak suretiyle 1950'ye kadar ekonomik kriz bilmeden geldi.

Kimseye avuç açıp dilenmedi.

Ama onun karşıtları 1950'den itibaren Türkiye'yi her 8-10 senede bir ekonomik bunalıma sürükleye sürükleye bizi bugüne sürükledi.

En ilginci, onu yapanlar şimdi de "kurtarıcı"lığa soyunuyorlar.

Tekrar söylüyoruz:

Hayır Başkan! Sizin bulunduğunuz yerden bakınca, belki de Ankara'dan çok Washington'u benimseyenlerin elindeki Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiyesi gibi

görünebilir. Ama inanın ki bu Atatürk'ün Türkiyesi değildir ve hiçbir zaman da olamaz.

O Türkiye'yi yine biz kuracağız. (Oktay Ekşi, Mustafa Kemal'in Türkiyesi, Hürriyet gazetesi, 30 Ekim 2001)

– 2 –

"Batı"yı doğru değerlendirmek, militan Atatürkçü olmanın birinci koşulu. Bakın bu konuda **Attilâ İlhan** ne diyor:

Bilmem başkalarında da böyle olmuş mudur? Avrupa'da yaşamış olmak, Türkiye'deki 'ilericiler'in çoğunda olan, Batı lehindeki bazı önyargılarının, ne kadar yanlış olduğunu bana göstermiştir: Batının 'evrenselliği'ni ilan ettiği ilkelerin ve hakların hemen hepsi, gerçekte münhasıran Batıda, Batılılar arasında geçerlidir; 'kendilerinden' saymadıkları ülkelere ve halklara, son derece duyarsız ve acımasızdırlar; hatta onların birbirini kırmasını, gizli bir keyifle uzaktan seyreder, engel olmak için de parmaklarını bile oynatmazlar.

Kolay kolay da, kimseyi 'kendilerinden' saymazlar ha! Hiçbir ülkenin yöneticileri, Batıya ve Batılılara şu son yarım yüzyılda Türkiye'nin yöneticileri kadar dalkavukluk etmemiştir; bu bir gerçek, gerçek ya, sonuç da ortada: AT dört başka ülkeyi daha 'kabul ediyor', Türkiye hâlâ kapıda beklemektedir; Amerika'ya gelince, muamelesi 'uydu' muamelesi: aksi halde, en haklı olduğumuz konularda bile, bizi, karşı tarafın tezlerine baş eğmeye zorlar mıydı? Yaptığı hep budur!

...Birinci Dünya Savaşı, 'şark meselesi'nin –yani Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılıp, Türklerin Asya'ya sürülmesinin– çözümü olacaktı, Sevres Anlaşması da, bunun

senedi; gel gör ki Türkün ateşle imtihanını kazanıp, Sevres'i Lausanne'la değiştirmesi hesapları altüst etmiştir; her şeye yeniden başlamak icap ediyordu, şundan ki Müdafaa-i Hukuk da, Misak-ı Milli de, Batıya ve Batılılara karşı ilan edilmiş ve örgütlenmişlerdi; Türkiye Cumhuriyeti, anti-emperyalist bir platform üzerinde, bir 'mazlum devlet' olarak kurulmuştu.

Şunu hiç unutmayınız: Mustafa Kemal, ölünceye kadar Batılı hiçbir ittifaka girmedi.

...Gerçekte Batıyı 'eski defterleri karıştırmaktan', Sovyet Bloku gibi muazzam bir tehdidin meydana çıkması alıkoyuyordu; fakat, Sovyet ipoteği kalkar kalkmaz, asıl yüzlerini gösterip art niyetlerini açıklamaya koyuldular. Türkiye'nin, Batıya ve 'sistem'e 'sadakatini' günde beş defa tekrarlamasına rağmen, son zamanlarda yaptıkları nedir? Avrupalı saymıyorlar, AT'ye almıyorlar; açık açık, Misak-ı Milli'nin ihlalini istiyorlar; Kıbrıs'ta 'barışçı çözüme kavuşmuş' bir sorunu, 'kaşıyorlar'; insan haklarını bahane edip vırt zırt ambargo tehdidi savuruyorlar; kredi notumuzu kırıyorlar, Rum Patrikhanesi'ni evrensel sayıyorlar vs. vs...

Sizi bilmem ama, bence bütün bunlar 'eski defterleri karıştırdıklarının' işaretleridir; ve bu gibi belirtilerin, Türkiye'de Müdafaa-i Hukuk ve Misak-ı Milli refleksleri doğurması kaçınılmazdır! (Attilâ İlhan, Hangi Laiklik, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, s.71 ve devamı)

– 3 –

Dünya tarihini ve çağdaş dünyada olup bitenleri doğru dürüst değerlendirmeden, "Atatürkçü" olmak, hele "militan Atatürkçü" olmak mümkün değildir Sadece kendinizi "Atatürkçü" sanırsınız. Bunun için, "Atatürk ve devrimlerine"

ilişkin 'not'larıma geçmeden önce, Prof.Dr. **Taner Timur**'un yazdıkları üzerinde düşünmenizi istiyorum:

> Türkiye'nin küreselleşme süreci içindeki yeri nedir? Ülkemiz bu süreçte aktif rol oynayabilecek büyük şirketlere sahip değildir. Türkiye'deki büyük sermayedarlar hâlâ çeşitli tellerden çalan aile şirketleri statüsünde bulunuyorlar. Türkiye'nin resmi politikası küreselleşme akımına AT'ye tam üye olmak suretiyle katılmak yolundadır. Bu umut bugün için de gelecek için de tam bir ham hayaldir. Özellikle, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Polonya, Macarisan, Çek ve Slovakya Cumhuriyetlerinin adaylığından sonra Türkiye'ye AT kapıları sımsıkı kapanmıştır.
>
> Zaten bu durum bazı Batılı devlet adamları tarafından Türk devlet adamlarımıza açıkça söylenmektedir. Örneğin Sabah gazetesinin (17 Aralık 1994) yazdığına göre, Avusturya Dışişleri Bakanı Alois Mock, Mesut Yılmaz'a, "Şimdi sizin tam üyeliğinizi istiyorum diyen topluluk üyesi Dışişleri Bakanı çıkarsa, yalan söylüyor demektir" demiştir.
>
> Batıdaki birkaç milyonluk işçi topluluğumuza tahammül edemeyen ülkelerin altmış milyonluk bir Türkiye'yi entegre etme olanakları yoktur. Bu yüzden AT'nin tutumunu Türklere ve İslama karşı önyargıyla açıklamaya çalışmak da yersizdir. AT'ye egemen güçler bugün bölgesel dengesizlikler yaratan Portekiz, İrlanda ve özellikle Yunanistan gibi ülkeleri bile hazmedememişlerdir. AT fonlarından 20 milyar dolar civarında sübvansiyon alan Yunanistan ağır eleştirilerin hedef tahtası haline gelmiştir. Bu duruma rağmen devlet adamlarımız AT üyeliğini bir kurtuluş yolu şeklinde gündemde tutarak hem kendilerini hem de halkı aldatıyorlarsa, bu onların gerçekçi bir politika üretebilme yeteneksizliğinden kaynaklanmaktadır. Kaldı ki Almanya'nın birleşmesinden sonra ortaya çıkan yeni durum AT'nin motor gücünü

oluşturan Alman-Fransız işbirliğini de rekabete dönüştürmüş ve AT ciddi bir kriz içine girmiştir. Maastricht Anlaşması'na, Fransız seçmenlerinin yüzde seksenini temsil eden liderlerin "evet" kampanyası yapmalarına rağmen, Fransız halkının yüzde kırk dokuzu "hayır" demiştir.

...Türkiye yetmiş yıllık bir cumhuriyetten ve tüm yetersizliklerine rağmen demokratik bir dönemden sonra bu devekuşu politikasına nasıl düşmüştür? Sanıyorum bununla ilgili bazı ipuçlarını yakın tarihimizde bulmak mümkündür.

...Yeni düşmanların arandığı ve yaratıldığı bir dünyada Pentagon uzmanları, silah sanayii lobilerinin de baskısıyla, yeni stratejiler üretmektedirler. Bill Clinton'un ulusal güvenlik konularındaki başdanışmanı Anthony Lake, yakınlarda Johns Hopkins Üniversitesi'ndeki nutkunda şunları söylüyordu: "Güvenliğimizden sorumlu herkes için, Amerika Birleşik Devletleri'nin eylemlerinin tek yönlü ya da çok yönlü niteliğini tayin edecek tek ve öncelikli bir unsur vardır: Amerikan çıkarları. Uluslararası planda çıkarlarımıza uygun düşünce çok taraflı bir şekilde, niyetlerimiz gerektirince de tek başımıza hareket etmeliyiz." (Prof. Dr. Taner Timur, Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, 2. Bası, İmge Kitabevi, s.146 ve devamı)

– 4 –

Prof.Dr. **Erol Manisalı**'nın, **Teslimiyet Felsefesi Üzerine** başlıklı yazısı üzerinde yeniden düşünmeye başlamanın tam zamanı:

Türkiye sanki birilerine "havale ediliyor" gibi. İçerden yönetilemiyor, insanımız, siyasal yapımız yetersiz kalmış havası yaygınlaştırılıyor. IMF, ABD, AB, Türkiye'nin "kurta-

rıcıları" olarak sunuluyor. Medyamız neredeyse, "Tanrı iyi ki IMF'yi, AB'yi yarattı, yoksa halimiz dumandı" diye başlık atacak.

– Ekonomik reformlar IMF'ye havale edilmiş.

– Sosyal ve politik düzenlemeler AB'nin vesayeti altına sokulmuş.

– Türkiye'nin bölgesindeki çıkarları Amerikan patentine bağlanmış.

Yıllar önce İngiltere de IMF ile anlaşma yaptı, para aldı. Ama İngiltere bunu yaparken IMF'yi bir "araç" olarak görüyordu, kendi ulusal önceliklerini IMF'ye bırakmıyordu.

Bizde esen hava çok farklı: Ankara inisiyatifi elinde tutmuyor, tutamıyor, medya ve bazı sermaye çevreleri de bu oluşumun altyapısını oluşturuyor.

İşler dışarıya ihale ediliyor

– Bunu yaptırsa yaptırsa IMF yaptırır,

– Şunlar şunlar ancak "AB boyunduruğu altında olur",

– Bu bölgede Amerika olmasa yandık gitti, havasına sokulan bir toplumsal ve siyasal anlayış, Türkiye üzerinde, "güçlülerin gönüllü vesayetini" getirmiyor mu?"

Dünya ile işbirliği başka, teslimiyet başka. Bir ülke kendi politik, ekonomik ve sosyal gelişmesini "dışarıya havale ediyorsa", sömürgeleşmeyi ve uydu devlet olmayı baştan kabullenmiş olmaz mı? Portekiz mi, Yunanistan mı, Norveç mi, Fransa mı, hangisi bizim gibi yapıyor? Hiçbiri. Uygar dünyada Türkiye gibi davrananı yok.

Dünyada hâlâ her toplum, her ülke önce kendi çıkarını düşünüyor. Kendi yapması gereken işleri "dışarıdaki devletlere havale eden" bir ülkenin gerçekten de geliştiği, dünya tarihinde bugüne kadar olmadı. Bu, demokrasinin de mantığına aykırıdır. AB ve ABD bir vatandaşının işsiz kalmasını, gelirinin düşmesini, zarar görmesini kabullenemez. Demok-

rasi, "hem içerde hem de dışarda ülkenin, kendi toplumunun çıkarlarının korunmasını" zorunlu kılar. Ancak demokrasiden uzak toplumlar "kendi insanlarının geleceğini dışarıya havale ederler"

Türkiye'de bu teslimiyet neden?..

– En başta, toplumsal demokrasi çalışmıyor. Çiftçi, işçi, memur, küçük işletme sahibi kendi çıkarlarını savunamıyor, bilinçlenme yetersizliğinden politik örgütlenme zaafına kadar birçok neden var. Demokrasinin işlediği Avrupa'da AB çiftçisi AB bütçesinden, bugün bile yılda 50 milyar dolar destek alıyor. IMF ise Türkiye'ye, "Çiftçiden desteği tamamen kaldır, reformun faturasını düşük gelirliye yükle" diyebiliyor. IMF'ye yapılan bu "ihale" de medyada alkışlanabiliyor.

– Türkiye'de ekonomik, siyasal, hukuksal ve bürokratik "güç paylaşımında bozuk bir düzen tıkır tıkır işletiliyor". Çeteler yargılanamıyor, bankaların içi bazı güç odakları tarafından göz göre göre boşaltılıp bedeli halka yükletiliyor. Devlet ormanlarını koruyamıyor, kanunlar uygulanmıyor.

Devlet, özellikle zaaf içinde tutuluyor. Kamu yararı, toplum yararı, ulusal yarar kavramlarının sahibi yok.

– Büyük sermayenin bir bölümü, bu bulanık ortamdan yararlanıp ülkeyi yönetmeye kalkıyor. Uluslararası güç odakları ile kader birliği yapıyor.

– Türkiye'de "entelecensiya zafı" var. Bir kısmı, bazı çıkar çevrelerinin uydusu olmuş, entelecensiyayı oynuyor. Bir bölümü de kendi toplumuna "yabancılaşmış". Teslimiyet anlayışı içinde "küresel entelecensiya" olmuş.

Bir toplumda gerçek entelecensiya, "uluslararası uygarlık değerlerini, kendi ulusal gelişme değerleri ile bağdaştırabildiği ölçüde" entelencesiya olma özelliğini kazanabilir. İki dayanaktan biri yoksa, işler teslimiyet ve havale felsefe-

si üzerine oturtulmuşsa, ortada göstermelik bir entelecensiya vardır.

İşler havale ve teslimiyetle yürütülecekse 80 yıldır bu çabalara ne gerek vardı? Sevr'e de evet derdik, dışardakiler bütün işleri yürütürler, memleketi güllük gülistanlık ederlerdi. (Prof. Dr. Erol Manisalı, Müdafaa-i Hukuk dergisi, Eylül 2001)

– 5 –

İsmail Cem, "dünyada ekonomik bağımlılığın işleyişi"ni şöyle açıklığa kavuşturuyor:

Yabancı devletlerin çıkarınca yürüyen ve göz göre göre bağımlılığı zorunlu kılan bir ekonomik düzen, hemen bütün geri kalmış ülkelerin ortak niteliğidir. Bu düzenin, kalkınmayı sağlayacak güçten yoksun oluşu bir yana, o bozuk haliyle yaşaması bile dışarının himmet ve yardımıyla mümkündür. Sanayileşmiş ülkeler, geri kalmışları ancak ayakta tutacak kadar borç vermekte, onları yaşatıp, verdiklerinin çok fazlasını başka yollardan geri almaktadır.

Dış Borçlar ve Bağışlar

Geri kalmış ülkeler konusundaki ünlü uzman Mydal'ın "Bir ülkenin aslında kendine yardım edip başkalarına yardım vermenin manevi zevkini tatması" şeklinde tanımladığı borç-bağış ilişkileri, uluslararası sömürünün göz kamaştıran paravanasıdır. Dış ticaretten ve özel yatırımdan sağlanan çıkarların bu perdenin ardında gizlenmesine çalışılır.

Yabancı devletlerden gelen ve hatalı bir alışkanlıkla tümü "yardım" şeklinde tanımlanan paralar, aslında, borç ve gerçek anlamdaki yardım olan bağış şeklinde ikiye ayrıl-

maktadır. Yardım sözcüğünün sadece "bağışı" ve çok düşük faizli kredileri belirtmesi gerekirken, verilen her çeşit borç da propaganda amacıyla "yardım"ın içinde gösterilir (s. 419).

Gerçek bir kalkınmayı etkileyecek çaptan uzak, uzmanlara göre "komik" denecek kadar az, ekonominin tümündeki yeri çok önemsiz olan borç ve bağışın peşinden bütün politikacıların koşması ve en ağır şartlarla alınan borcun bile meydan savaşı kazanılmış gibi ilan edilmesi, geri kalmış ekonomik yapıların güçsüzlüğünden ötürüdür. Bu yapı öylesine güçsüz ki, o çok küçük borç ve bağış olmasa bu ülkelerin ekonomisi ve düzeni, kendi hâkim zümreleriyle beraber yabancıların çıkarlarını da sürükleyerek yıkılabilir.

Bağışlar ve borçlar "şartlı" verilmektedir. Sanayi ülkelerinin verdikleri paralar, sağlanan büyük çıkarların yanı sıra, bazı şartları kabullenmeyi de zorunlu kılmaktadır. Şartların ilk amacı, veren ülkeye yan ekonomik kazançlar sağlamaktır. Diğer amacı ise geri ülkeye borç verenin çıkarına uygun değer yargılarının yerleşmesini kolaylaştırmak, onunla işbirliği durumundaki zümreleri güçlendirmektir.

Amerikan borç ve bağışının büyük bölümünü dağıtan ünlü "Import-Export Bank"ın geri ülkelere kredi verirken öne sürdüğü resmi şartlar, bu konuda örnek bir niteliktir:

1) Verilen borç, ülkedeki Amerikan sermayesiyle rekabete yol açabilecek alanlarda kullanılmayacaktır.

2) Karşılığının dolarla ödeneceğine dair normal garanti verilmelidir.

3) Borcun geri ülkede yaratacağı gelir Amerikan mallarının ithalinde kullanılacaktır...

Bu tür hesapların yanı sıra, borç verenler geri kalmışlardaki işbirlikçilerini güçlendirmek ve kendi çıkarlarına uygun düzeni sürdürmek amacıyla da çeşitli kayıtlar koy-

maktadırlar. Türkiye'ye verilen borçların önemli bir bölümünde "paranın kullanılacağı kuruluşlarda hisselerin yarıdan çoğunun özel sektöre ait olması" gibi siyasal şartlar koşulmaktadır. Geri kalmış ülkeye gelen dış finansmanla beraber, kaçınılmaz olarak, özel sektörcü şartlanma da girmektedir.

Geri ülkelerin uluslararası işbölümündeki yerleri, onların geri kalmaları ile kaimdir. Geleneksel işbölümü, taraflardan biri hammadde ve tarımsal ürün sattığı sürece yaşayabilir. Geri ülkelerin kendi kaynaklarını kendi başlarına işletmeleri, sanayileşmeye başlayıp "pazar" durumundan çıkmaları, gerçek bir kalkınma hamlesine girişmeleri "geleneksel ekonomik işbölümünü" temelinden yıkacak bir değişime yol açar (s.421).

Borç ve bağışlar, sanayileşmeye ve kalkınmaya imkân tanımayan düzenin devamını sağladıklarından geri ülkelerin "pazar" niteliklerini sürdürmekte; bir yanın zararına öte yanın kazancına yol açan uluslararası işbölümünü dolaylı olarak güçlendirmektedir. (İsmail Cem, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi, Cem Yayınevi)

– 6 –

Cumhuriyetimizi ve Atatürkçülüğü savunan kişiler "Jakoben" diye nitelendirilerek karalanmaya çalışılıyor **Militan Demokrasi** adlı kitabımda yazdıklarından alıntılar yaptığım ve Türkiye Cumhuriyeti'nin amansız bir düşmanı olduğu bilinen Suddeunsche Zeitung gazetesi başyazarı Wolfgang Koydl, Türkiye hakkında yeni bir kitap yazmış, Türkçeye henüz çevrilmemiş bu kitapta benden "Türkiye'nin Roberspierre'i diye bahsediyormuş.

"Jakobenlik" bu kadar mı kötü? Bu konuda ayrıntılı

araştırmalar yapmış olan Prof. Dr **Taner Timur**, **Sürüden Ayrılanlar** adlı eserinde bu konuda şunları yazıyor:

...Bir düşünce, bir hareket, bir devrim karalamak mı isteniyor? Onu "Jakobenizm"le nitelemek yeterli (s.135).

...Barış ve demokrasi abidesi Jean Jaurès, terör sembolü haline getirilmiş Roberspierre'e hayrandı. Sık sık, "Jakoben kulüplerinde olsaydım, Roberspierre'in yanında otururdum" derdi. Ona göre "halka olan derin ve ince saygısı dolayısıyla Roberspierre büyüktü" (s.136).

...Aslında devrimin başlangıcından itibaren törer ortamını yaratan toplumsal nedenler vardı: Daha 1791 Haziranında Kralın kaçarak yabancılarla temasa geçmesi Sarayın ihanetini sergilemiş, daha sonra aristokrasinin –bir kısım köylüleri de sürükleyerek– bir komplo cephesi oluşturmaları Fransız halkını son derece kızdırmış ve tahrik etmişti. Bu bağlamda, başta Roberspierre olmak üzere Konvansiyon'a egemen olan Jakoben liderler, aslında, terörü legalleştirerek ve radikalleştirerek çok daha korkunç olabilecek bir halk terörünü önlemek istiyorlardı. Terörün radikalliği kısa sürmesine yol açacaktı (s. 140).

...Jakobenler giderek demokratikleşen ve sonunda aktif-pasif vatandaş ikilemini yadsıyarak "genel oy" ilkesini halka mal etmeye çalışan bir konuma gelmişlerdir.

Jakobenler, aydınlanma düşüncesinin henüz dar bir elitin sınırlarını aşmadığı köylü bir toplumda, özgürlük ve özellikle eşitlik ilkesini geniş kitlelere yaymışlardır. Onlar sayesinde Aristokratik unvanlar kalkmış ve vatandaş sözcüğü genel hitap biçimi halini almıştır. Yine onlar sayesinde rejimin ancak cumhuriyet olabileceği fikri bir ulusal uzlaşma (consensus) halini almıştır. Muhafazakâr çevrelerin de katılımıyla –çok küçük bir monarşist azınlığın dışında– Jakobenlerin baş sloganı "Cumhuriyetçilik", bugün Fransız kimli-

ğinin temel ilkelerindendir. Oysa 1789'da Fransa'da cumhuriyetçi yok gibiydi. Camille Desmoulins "14 Temmuz 1789'da Paris'te belki biz Cumhuriyetçiler on kişi bile değildik" diyordu (s.142).

Jakobenizm konusunda en etkili eser olarak bilinen Totaliter Demokrasinin Kökenleri (The Origins of Totalitarian Democracy) adlı eserinde Jacob Talmon, sonuçta şöyle diyor:

"Yine de! Bütün bu mirastan sadece kolektif bir dünyayı değiştirme iradesi ve bu amaçla bireysel iradeleri dev bir cömertlik ve uyumlu eylem çabasına dönüştürmek anısı kalsa dahi, Jakobenlik, yanıt yeremeyeceği bütün beklentilerden soyutlanmış bir halde, yüceltici bir tecrübenin anısını koruyor. Ve insan, bir zamanlar Jaurès'in Roberspierre'in yanına oturmayı düşlediği Jakoben sıraların yanında bize de küçük bir yer kaldığını umut etmekten kendini almıyor." (s.147)

Jakobenizmi bu şekilde açıklığa kavuşturduktan sonra, okuyucularımız, Atatürkçülerin kendilerine çamur atmaya çalışan kişiler hakkında ne düşündüğünü elbette merak etmişlerdir. Birkaç örneği 'not'larıma aldım.

Prof. Dr. **Erol Manisalı**, **Küresel Kıskaç** adlı eserinde söz konusu sözde aydınları şöyle anlatıyor:

Objektif ölçülere vurun: Hiçbir eksik bulamazsınız. "Kültürlü" bir Türk insanı, donanımı çok iyi.

Konuşuyorsunuz, fikir alışverişinde bulunuyorsunuz, belki bunu biraz da tatlı tarafından tartışıyorsunuz.

Bu Türk "aydınında" bir şeylerin "eksik" ve "yanlış" olduğunu görüyorsunuz. Rahatsız eden bir şey var. Nezaketi ve zarafeti değil, bilgisi değil, kültürü hiç değil. Eksik olan ne, yanlışı nerede diye düşünmeye başlıyorsunuz.

Yanlışlar ve eksikler yavaş yavaş önünüze dökülüyor.

Aşırı bir "Batı" hayranı. Bu suç mu, hiç de değil. Avrupa'ya ben de bayılırım. Londra'yı, Paris'i, Brüksel'i dolaşmayı ben de çok severim. O zaman ters olan ne?

Türkçe konuşurken bile İngilizce, Fransızca düşündüğünü anlıyorsunuz. Kendini bu toprakların bir insanı gibi değil de beyni orada kalmış, Boğaz'a da turist olarak gelmiş bir "Avrupalı" gibi görüyor.

Peki bunun nesi yanlış? Çok açık değil mi; Türkiye'nin sorunlarına bakarken, içerden biri gibi değil, dışardan biri gibi düşünüyor; Türkiye-Avrupa ilişkilerini değerlendirirken bir İngilizden, bir Almandan farksız değerlendirmeler yapıyor.

Ve bunu "Avrupalılık" sanıyor. Bir İngiliz aydınının İngiltere'de olayları nasıl algıladığı, bir Fransız düşünürün ayaklarının Fransa'da nasıl yere bastığını anlamamış, görememiş. Bir Fransız aydını İngiliz gibi düşünmeye çaba gösterirse ne Avrupalı bir aydın, ne de bir Fransız aydını olamayacağını anlamıyor. Aydın da olamayacağını anlamıyor.

Eksikliğin, yanlışlığın bu noktada odaklandığını anlıyorum. Hem de büyük bir yanlış.

Türkiye'deki olayları değerlendirirken bütün bilgisine karşın olaylara "yanlış baktığını" görüyorum. Nedeni ise çok açık. Bu toplumun bir insanı olmasına rağmen kendi toplumuna "yabancı ve uzak." Ömrünün çoğu burada geçmiş, ailesi akrabaları burada, ekmeğini buradan kazanmış, ama hâlâ bir yabancı gibi.

Kendini soyutlamış. Kafasıyla, düşünce yapısıyla dışarda. Adeta İstanbul'da yaşayan bir yabancı ülke vatandaşı gibi. Kendi toplumunu "sadece" eleştiriyor. Eleştirirken de adeta "gizli bir zevk" duyar gibi. Avrupa'yı her konuda savunuyor. Ona göre Avrupa tokat atsa, kamçı da vursa haklı.

Bir Avrupalının duyup da "şaşıracağı" kadar savunuyor. Avrupalıdan fazla bir Avrupalı olan bir "aydın"

Evet bakıyorsunuz, olması gereken her şey var, hem de eksiksiz. Bu nesnel şeyler yetmiyor. Kendi toplumuna "kafa olarak yabancı", "katıksız Avrupa hayranı" bir insanla karşılaştığınızı anlıyorsunuz.

Aynen Osmanlı'nın çöküş dönemindeki bir çok İstanbullu aydın gibi.

Karşımda duran o nazik, zarif, bilgili insan aslında "devşirilmiş aydın tipinin" belirgin bir örneği. Keşke gidip Avrupa'da "gerçek bir aydın" olabilseydi (s.116).

26 Kasım 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, **Andrew Mango ile Bizim Şaşkın Ördekleri Konuşurken** başlıklı makelesinde de **Erol Manisalı**, sözde aydınlar hakkındaki açıklamalarına devam ediyor:

"Türkiye'de bazı aydınlar, liberaller öyle şeyler söylüyorlar ki şaşırmamak elde değil. İnsan hakları, anayasal meseleler vs. yerli yerine oturunca Türkiye'ye güven artacaktır. Yabancı yatırımlar, mali yardımlar Türkiye'ye akmaya başlayacaktır diyorlar."

Bu sözlerin sahibi Dr. Andrew Mango; siyaset bilimci, iktisatçı ve Türkolog. Daha doğrusu, Türkiye'yi en iyi bilen bir-iki Avrupalıdan birisi. Birkaç gün önce oturmuş, akşamüstü Feriye'de çaylarımızı yudumlarken bana bunları anlatıyor. Ve ekliyor: "En fazla Batı yatırımı Çin'e gidiyor, niçin gidiyor ki? Çin'de insan hakları en üst düzeyde olduğu için mi? Yoksa yabancı sermaye komünizmi çok sevdiği için mi?"

"Türkiye'deki liberaller ve bazı aydınlar bunun farkında değiller; insan hakları ile iş çevreleri arasında bağlantı kurmalarına şaşırıyorum" diyor Dr. Mango.

Aslında bizimkilerin derdi "şirin" görünmek; bu, zihnen devşirilmiş Türk aydınının (!) Tanzimattan beri içinde bulunduğu bir çelişki; şirin görünmek, terbiyeli maymun gibi söyleneni yapmak.

Andrew Mango ile geçen yıl geldiğinde konuştuğumuz zaman bana, "Bu memleketteki kadar, insanların birbirlerini çekiştirdiği başka bir ülke görmedim" demişti. Onunla konuşurken bizim "aydınımızın" koşullanmalarını düşündüm.

"Bana insan hakları gerek, bunu geliştirmemiz, uygulamamız gerekir" demiyor.

"Bunları geliştirirsek bizi beğenirler, bize güven duyarlar, para gelir" diyor.

Kendini aşağılayan insanların bulunduğu, kendi toplumuna, diline, dinine, kültürüne hakareti "Batılılaşma" olarak gören bir topluma, o kendilerini beğendirmek istedikleri Batılılar neden güven duyup saygı göstersinler ki?

Kendini aşağılayarak eleştiren, kendi halkını hor gören bir toplum, "dışardan da aşağılanır, hor görülür"; kanunları değişse de kimse saygı duymaz. Romancısından köşe yazarına, üniversite hocasına bürokratına... kendi halkına arkasını dönüp onu aşağılayanlar, "dışardakiler" tarafından da aşağılanmaya makûmdurlar.

Mango'nun o bizim Tanzimat kafası "şirin" aydınlar için söylemek istediği buydu.

Dr.Andrew Mango, Kıbrıs uyuşmazlığını en iyi bilenlerden birisidir. "Konuştuğum bazıları, Kıbrıs'ın Türkiye için taşıdığı önemin farkında bile değiller, havalarda uçuyorlar. Avrupa ne isterse verin demeye getiriyorlar."

Bunlar Türkiye'de hiçbir iktidarın ve askerin Kıbrıs'ı veremeyeceğini neden görmüyorlar? Bu soruyu Mango bana sormuyor, o kendisi ile konuşan "bazı şaşkınlara" soruyor. Ve aynı soruyu benim de o şaşkınlara yazılarımda sorduğumu çok iyi biliyor.

Dr.Andrew Mango konferanslar vermeye İstanbul'a geldiğinde beni arar, oturup konuşuruz; dünyadan, Türkiye'den... Bizim bazı aydınlarımıza, bazı yazarlarımıza çok şaşırır; o da neden böyle davrandıklarını anlamakta zorlanır. Benim de zorlandığımı bilir.

İkimiz de çok iyi biliriz ki bizim elitimiz hep "fire" verir. Attilâ İlhan'ın deyimi ile her dönemde bir "kontenjanımız" olmuştur, aynen bugün olduğu gibi. Bunun türlü çeşitli sebepleri vardır:

– Yabancılardan imkânlar elde edilir.

– Türkiye içinde, "yabancılarla ortak çalışanlardan" imkânlar sağlanır.

– Yabancı vakıflardan, derneklerden, "araştırma kurumlarından" yararlanılır.

– Hatta politikada yükselmek için bile "dışardan icazet" gerekir.

Dolayısıyla bunun türlü çeşitli faydaları bulunur. Andrew Mango bir Batılı ve Türkolog olarak bunları en az benim kadar bilir. Ama yine de "Çok şaşırıyorum" der.

Ben de her seferinde Andrew'nün neden şaşırdığına şaşırır dururum. Ama yine de buluşup bir şeyler içeriz ve konuşuruz. Öylesine... laf olsun diye, dostlar alışverişte görsün diye...

"Sözde Aydınlar"ı bir de **Oktay Akbal**'dan dinleyelim:

Hani, o eski filmlerde görürdük: Beyazlar giyinmiş beyler, hanımlar gölgeli bahçelerde dolaşırlar. Ellerinde viski, şampanya kadehleri, şortlu, yakışıklı delikanlılar, birbirinden güzel kadınlar tenis oynarlar, kocaman köşklerde yaşarlar, bol bol sevişirler.

Bambaşka bir dünya idi bize gösterilen! Böyle yaşantılar da varmış demek, diye düşünürdük. Afrika, Asya ülkele-

rinde egemen ulusların insanlarıydı bunlar. Hepsi zengin, doygun, ama sömürge halkının sırtından geçinen... Upuzun lüks taşıtlarda hanımlar ipekli atkıları dalgalanarak uçarak giderler, yanlarında güzel giysili erkekler... Geceleri özel kulüplerde, Irving Berlin, George Gershwin melodileriyle dans ederler. Yüksek duvarların çevrelediği kokulu bahçelerde... Oysa neler vardır o kapıların, duvarların ötesinde! Bize gösterilmeyen!.. Açlıklar, yoksulluklar, ezilmişlikler... Kendi ülkelerinde köleleşmiş, bunu üç-beş kuruş için içlerine sindirmiş insanlar. Kendi ülkeleri, kendi topraklarında sığıntı gibidirler; onursuz, kişiliksiz. El açmışlardır, sabahları erken kalkıp özel kortlarda zengin dostlarla tenis oynayan Avrupalı, Amerikalı sömürgenlere! İkide bir gösteriyorlar sabahları Kemal Derviş'in tenis oynamasını; Hilton'da ya da zengin bir dost evinde kahvaltı etmesini... O da yüksek duvarlarla, parmaklıklı kapılarla çevrilmiş bir özel dünyanın insanı...

Sonra birden kalabalıklar dikiliyor karşımıza! Hak, iş, ekmek kavgasında insanlar, insanlarımız... İster istemez, çocukluğumda gördüğüm Holivut filmlerindeki sahneleri bana yaşatıyor; Afrika'da, Hindistan'da, Vietnam'da ne kadar sömürgeleşmiş ülke, ne kadar bağımsızlığını unutup Avrupalıya, Amerikalıya köle olmayı içine sindirmiş yığınlar varsa hepsi bir bir gözümün önüne geliyor.

Holivut filmlerinde tenis raketli şortlu beyaz adam hayali birden güzelliğini yitiriyor! Zengin giysiler, mutluluk bulutları içindeki kadınlar da garip bir çirkinliğe dönüşüyor... Kendimizi, bir Afrika sömürgesi insanları, daha doğrusu köleleri gibi duymaya başlıyoruz. Bir de, 'Müdafaa-i Hukuk' dergisinin önyazısını okursanız:

"Görülen de o ki, acımız daha da artacak. Çünkü gaflet ve dalalet artarak sürüp gidiyor. Şu apaçık bir gerçek, Atatürk'ün ölümünden sonra ülkemizi yönetenler ve onların ar-

dı sıra gidenler, ona ve yapıtına, Ulusal Kurtuluş Savaşımızda şehit düşenlere, gazilerimize ihanet etmiş bulunuyorlar. İçine düşürüldüğümüz şu acı duruma bakın. 19 Mayıs 1919'da 'kurtarıcımız' Mustafa Kemal Paşa idi, bugün ise Dünya Bankası'nın bir görevlisi olarak Kemal Derviş..."

Mutlu bir azınlığın egemen olduğu bir dünyanın küreselleşme adı altında sömürgenliğini sürdürmesi!.. Yüzyıllardır sömürge halklarına uygulanan bir yöntem... O renkli Holivut filmlerinde hayranlıkla izlediğimiz beyaz giysiler içinde sabahları tenis oynayan, akşamüstleri beş çayını, gün batarken de viskilerinin içen mutlu bir azınlığın yaşamı... TV'lerde, bazı gazetelerde bizlere sunulan o renkli yaşam sahneleri de gerçek bir uyutmaca değil mi? (Oktay Akbal, Holivut Filmlerindeki Gibi, Cumhuriyet gazetesi, 7 Haziran 2001)

– 7 –

Kanaatime göre ilk militan Atatürkçü, Atatürk'ün Adalet Bakanı **Mahmut Esat Bozkurt'**un, 1934 yılının 8 Mart Perşembe günü, İstanbul Üniversitesi konferans salonunda verdiği ilk inkılap dersinde söyledikleri:

Arkadaşlar!

Her şeyden önce, acunun Türk soyundan olan en büyük şefini, Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini (Atatürk) ve onun yüksek şahsiyetinde Türk ihtilalini sonsuz saygılarla selamlarım.

Büyük şefim, ihtilalin hukuk tarihini Türk gençliğine anlatmamı tensip buyurmuşlar. Bu çok ciddi işi Maarif Vekâletimiz bana bildirdiği zaman, Selçuk'ta çiftlerimin başında bulunuyordum. Yapıp yapamayacağımı düşünmedim bile...

Kabul ettim. Hazırlanmaya başladım. Çünkü şef emredince başarılmayacak bir iş olmadığına inanım vardır.

Gazi Mustafa Kemal, Türk milletinin önünde ilerleyen bir zafer bayrağıdır. Bu bayrak bugün de, yarın da, öbür gün de bütün güçlükler üstünde yükselecek ve hep yenecektir.

Ben, dünkü yeniş ve yenilişi yaşadım.

Ben, dünkü yeneni ve yenileni gördüm.

Yenen, hep yücelen, yücelen... ve sonra, yayından fırlamış alevden bir ok gibi karanlıkları yakan şefiyle, Türk milleti idi.

Yenilen, onun yürüyüşüne karşı koymak isteyen bütün bir dünya oldu!

Yaklaşmakta olan yarınlar içinde yenecekleri ve yenilecekleri bugünden görüyorum.

Yenecekler, dünkü yenenler; yenilecekler, gene büyük yürüyüşün önüne çıkmak isteyen bahtsızlar olacaktır.

Bu kadar inanıyorum. Siz de inanınız. (Mahmut Esat Bozkurt/Recep Peker/ Yusuf Kemal Tengirşenk, 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nde başlayan ilk İnkılap Tarihi ders notları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, s.21)

– 8 –

'Not'larımın burasında **Cemal Kutay**'ın yazdıklarına yer vermek istiyorum.

Birinci Dünya Savaşı'nda emperyalist Batı, cihanda müstakil bir Türk devleti bırakmama kararındadır ve Mustafa Kemal, II. Meşrutiyetin sadece on yıllık hayatında üç büyük savaşı yitirmiş, milyonlarca kilometrekare vatan topra-

ğını kaybetmiş; yorgun ve mutlak imkânsız milletinin başında istiklal kavgasını yapmaktadır.

Sakarya öncesidir.

Başkumandanlık kanunu ile Meclisin yasa çıkarma ve tatbik etme yetkisi O'na verilmiştir. Sadece vatanın işgal edilmemiş sınırlı alanı değil, düşman elindeki büyük bölümünde milyonlarca Türkün gözü ve kalbi ona dönüktür. Eğer o zaferi kazanırsa, zafer sahipleri dünya egemenliğini kaybedeceklerdir. Esaret altındaki mağdur ve mazlum dünyanın son ümidi de onun başarısındadır.

Şimdi lütfen, sahip olduğunuz dikkat ve duyganlığınızın tümüyle ayağa kalkarak, O'nun meydan okuyuşunu hayranlıkla dinleyiniz:

"Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir. Ben milletimin en büyük ve ecdadımın en kıymetli mirası olan istiklal aşkı ile dolu bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar, ailevi, hususi ve resmi hayatımın her safhasını yakından bilenlerce bu aşkım malumdur. Bence bir millete şerefin, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi mutlaka o milletin hürriyet ve istiklaline sahip olmasıyla kaimdir. Ben şahsen, bu saydığım vasıflara çok ehemmiyet veririm ve bu vasıfların kendimde mevcut olduğunu iddia edebilmek için milletimin de aynı vasıfları taşımasını esas şart bilirim.

Ben, yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli istiklal bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin menfaatleri icap ettirirse, insanlığı teşkil eden milletlerden her biriyle medeniyet icabı olan dostluk ve siyaset münasebetlerini büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin, bu arzularından vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım." (Hâkimiyet-i Milliye, 23 Nisan 1921)

Onun zaferine ve onun günlerindeki laik, demokratik

Türkiye Cumhuriyeti'ne bugün de bütün dünya "mucize" diyor.

Ama bu saygı ve inanç onun devri içindir. (Cemal Kutay, Seçmeler 2, s.5)

– 9 –

Batılı yazarların bazen Atatürk'ü, bizlerden daha iyi anladıklarını görüyorum. İşte bunlardan biri olan **Benoist Méchin**'in yazdıkları:

"Mustafa Kemal Atatürk," diyor Armstrong, "mevsim dışı doğmuş bir insan, bir çağın ötesinde yaşayan, steplerin Tatarlarına bir ani dönüş, ilkel canlılıkla donatılmış bir varlıktı. Eğer Orta Asya'nın hareket halinde olduğu zaman doğmuş olsaydı, Bozkurt'un bayrağı altında, kalbi Kurt'un şiddeti ve içgüdüleri ile dolu olarak, at üstünde Ertuğrul ile birlikte giderdi.

Askeri dehası ve gem vurulamaz iradesi ile, vahşi süvari ordusunun başında dört nala, krallıkları fetheden bir Cengiz Han veya bir Timurlenk olabilirdi.

Ama o, küçük bir ülke çapına indirgenmiş olan ölmüş bir imparatorluğun varisi idi. Talihin verdiği imkânlarla yetinmek ve kendini geri bırakılmış bir halkın eğitimine hasretmek zorunda kaldı. Emredici bir beyne sahip bu insan, Çankaya'da küçük bir köy evinde yaşadı: silahı sadece bir tebeşir ve karatahtadan ibaret takım elbiseli bir öğretmen olarak.

Tanrı onu sonsuz büyüklükler için yaratmıştı. Kader ona dar sınırlar çizdi. Büyüklüğü, kaderin bu sonsuzluğu algıladığı ve kabul ettiği şekilde çerçevelendi." (H.C. Armstrong, Grey Wolf, s.264)

Bu adamın çapı ile ülkesininki arasında büyük bir oransızlık vardı. İşte bu zaten onun kişiliğine belirginlik kazandırıyordu. Çünkü, eseri, sınırlı bir alana sığdırılmış olmasına rağmen, genişlikte kaybettiğini derinlikte ve güçte kazandı. Hareket alanının darlığı, onun boşlukta dağılmasına engel oldu. Onu, hem zaman ve hem zemin içinde sıkı bir şekilde sınırladı, insan icraatının örnek bir değer kazandığı düzeye doğru yüceltti.

Birçok büyük devlet adamının, bazen kendi eseri tarafından geçildiği olmuştur. Onlar, yarattıkları sorunların vüs'atı altında veya yönettikleri insan kitlelerinin ağırlığı altında ezilmişlerdir. Mustafa Kemal'de hiç böyle olmamıştır. Onda, irade, olaylara yukarıdan bakmış ve güçlü bir rahatlıkla bunlara egemen olmasına imkân vermiştir. Savaş meydanlarında cür'etkâr olduğu kadar, siyasi sahada da tedbirli bir şekilde, öyle emin bir hayat yolu takip etmiştir ki, bazen, aşmış olduğu güçlüklerin bize söylenmek istediği kadar gerçekten korkunç olup olmadığını insanın kendi kendine sorası gelmiştir. Ondan daha az büyük birisinin bu mücadelede yüz kere yenilmiş olacağını fark etmek için olaylara yakından bakmak yeterlidir.

Bu nedenle hayatında, ne dalgalanmaya bırakılmış ne de kararsız kalmış bir şey vardır. Her şey orada ateşli, ama bilinçli bir tutkunun mühürünü taşımaktadır. Her şey orada, hiçbir karşıt gücün arasını açamayacağı güçlü bir mantıkla birbirine bağlanmıştır. Bu da eserine, bir ağacın büyümesinde olduğu gibi "devamlılık niteliği" vermektedir.

Fakat burada, bu eşi görülmemiş macerada, önünde saygıyla eğilinmezse saygısızlık edilmiş olunacak bir başka baş aktör daha vardır: Türk halkı. Onun, Mustafa Kemal ile karşılaşmasından çağdaş Türkiye doğmuştur. Bütün bu güçlüklerin ortasında, Gazi, sadece yürekten bağlı ve sağlam olduğu için ağır ve kaba denilen bu haşin Anadolu hal-

kının güvenini harekete geçirme ve muhafaza edebilme imkânına sahip olmuştur. Bu halk asla ne savaşa atılmayı reddetmiş ne de acılarını dikkate almıştır. Asla onunla ne kanının ne de alın terinin pazarlığını yapmıştır. Ordu birliklerinde olduğu gibi, fabrika vardiyalarında da ona itaat etmiştir. Onun mücadelesi, kendi mücadelesi; savaşı da, kendi savaşıdır.

Bazen kuşkusuz sabırsızlık ve memnuniyetsizlik gösterdiği olmuştur. Fakat bu yersiz davranışları, Mustafa Kemal'in, arada bir kendisine yaptığı haşin muameleden kaynaklanmıyordu. Bu, Önder'in kendisinden istediğinin gücünün üzerinde olduğu izlenimini edindiği zaman kapıldığı cesaretsizlik işaretleriydi. Gazi'nin, onu götürmek istediği gelecek, görüşlerinin boyutunu aşıyordu ve yüklediği görev ona imkânsız gibi görünüyordu. Ama Gazi, istediğinin imkânsız olmadığını ona göstermek için müdahale ettiğinde, kendi yeteneklerini ve kaynaklarını en iyi kendisinin ölçebileceği izlenimini verdiğinde, derhal silahını veya kazmasını alıyor ve cesaretle yeniden işe koyuluyordu. İyi niyeti sonsuzdu. Yeter ki, münafıklar uzaklaştırılsın ve Önder konuşsundu.

Bir gün İngiltere Büyükelçisi, bir tercüman aracılığıyla Ankara'nın sebze pazarında bir köylü topluluğuna;

"Niçin Mustafa Kemal'i bu kadar sayıyorsunuz?" diye sordu.

Bir genç çiftçi hiçbir tereddüt göstermeden;

"Çünkü o bizi, bizden daha iyi tanıyor ve neye ihtiyacımız olduğunu bizden daha iyi biliyor," dedi.

Türk halkı, Gazi ile iftihar etmiştir. Her zaman haklıdır. Çünkü, onun ellerinde inanılmaz değişime uğramış ve ondan, bağış olarak daha önce asla sahip olmadığı şeyi almıştır: Vatanı.

Türk halkı, Batılı ülkelerin hayatını uzun zamandan be-

ri koşullandıran şeye ilk defa sahip oldu: üzerinde kök salacağı bir toprak, kendisine ait bir vatan. Bunlar Türkler için tümüyle yeni bir şey, bugüne kadar hissetmediği bir heyecan kaynağı idi. Vaktiyle Sultan için topraklar fethetmişti; sonra onları yönetmiş, savunmuş, işletmişti, yine Sultan için. Ama asla Makedonya ya da Arnavutluk'ta, Boğdan ya da Bosna'da, Suriye'de ya da Filistin'de oturduğu topraklarla içtenlikli bağlar kurmamıştı; asla onların üzerinde vatanı olarak yaşamamıştı.

Şimdi, çok zamandır kendisinden esirgenen şeye sahipti: üzerinde ocağını kurabileceği dünyanın küçük bir parçası. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Kurtuluş Savaşı'nın ateşi arasında ona, bir vatan doğmuştu.

Mustafa Kemal, kendilerini İstanbul'dan Samsun'a götüren vapurda Arif ve Refet'e;

"İhtilaller mevcut devletlerin şeklini değiştirir. Türkiye henüz mevcut değil. Onu dünyaya getirmek lazım," demişti.

Hayatının sonunda Gazi, sözünü tuttuğunu söyleyebilirdi. Muhalefet kurmak için giriştiği talihsiz olgu dışında, kendisine hedef seçtiği bütün hedeflerine ulaşmıştı. Tarihte bunu söyleyebilecek kaç insan vardır?

Mustafa Kemal 10 Kasım 1938'de İstanbul'da öldü. İktidara, sadık arkadaşı İsmet İnönü geçti. Kendisine reva gördüğü ezici bir çalışma, çok zayıf bir beslenme (hemen hemen sadece leblebi yiyordu) ve çok ihmale uğramış bir karaciğer sirozu, sonunda hayatını alıp götürdü. Gerçekte, kendi kendini harcadığı da söylenebilirdi. Ölüm döşeğinde, "Milletin geleceğini ve gelişmesini gençliğe emanet ediyorum," dedi. Bundan böyle eserini izlemek ona düşüyordu. Çünkü bir milletin hayatı asla durmaz...

Bütün ülke yasa büründü ve görkemli bir cenaze töreni yapıldı (21 Kasım 1938). Dünyanın her tarafından gelen temsilciler, naaşı önünde saygıyla eğildiler. 1914-1918 Har-

bi'nin galipleri, yenilmiş olmasına rağmen, kendilerini Türkiye'den kovan kişiye, daha büyük bir saygı gösterdiler. Ordunun seçme birlikleri, Kurtuluş Savaşı'nın gazileri, bayrak demetleriyle çevrili katafalkın üzerine konulmuş olan Başkomutan'ın tabutu önünden saatler boyu geçtiler. Sonra top sesleri etrafta gürülderken, tabut, bir top arabasında çağdaş başkente ve Bayazıt'ın savaş alanına bakan tepeye getirildi.

Gazi'nin ölümü bütün milleti gözyaşlarına boğdu. Ülkenin her yerinde Eski Kurtuluş Komiteleri ne yapacaklarını bilemeden toplandılar. Köylüler, yüz binlerce köylü, köy meydanlarında ve yollarda toplandı. Tozlar içinde diz çöküyorlar, hatalarından dolayı af diliyorlar ve gözlerinden yaş akıtıyorlardı.

Savaşın acıları, yeniden yapılanmanın sancıları, idamlar, hepsi silinmişti. Halk sadece bir şey görüyordu: son yirmi yılda alınmış olan mesafe. Gönülleri dolduran sevgisi kendilerinden hiç eksilmeyecek olan Devlet Başkanlarının kaybı, içlerinin en derinlerine işliyordu.

Atatürk ölmüştü: Onlar gerçek babalarını kaybetmişlerdi. (Benoist Méchin, Mustafa Kemal "Bir İmparatorluğun Ölümü", Türkçesi: Zeki Çelikkol, Bilgi Yayınevi, s.320 ve devamı)

– 10 –

Atatürk'ü doğru anlayan ve anlatan kişiler ülkemizde de var Bunlardan biri dostluğuyla her zaman övündüğüm **Dündar Soyer.** Her Türk aydınının okuması gerektiğine inandığım **Cumhuriyetle Adım Adım Olaylar, Anılar** adlı muhteşem eserinde, Atatürk için yazdıklarını, kendisinin özel izniyle aşağıya aynen alıyorum:

Tarihe bilimsel bir yaklaşımla baktığımız zaman beşeriyete damgasını vurmuş buluşları ile olaylar yaratan, yeni bir çağ açan, toplumları yeni ufuklara taşıyan tarihi şahsiyetler görürüz.

Bu insanlar, ya tarihin akışını değiştirirler, ya da bu akışı hızlandırıp yavaşlatabilirler. Atatürk hiç şüphe yok ki tarihin akışını değiştiren müstesna bir kişiydi. Bir dâhi idi. İçinden doğduğu toplumun ürünüydü, ama o toplumun kaderini değiştirmişti ve o topluma damgasını vurmuştu. Yalnız Türkiye'nin değil, Türkiye ile birlikte dünya tarihinin değişmesinde, inanılmaz büyüklükte bir rol oynamıştı.

Ünlü İngiliz yazar Lord Kinross'un çok beğendiğim şu sözlerini buraya almak istiyorum:

"Atatürk'ün gerçek kişiliğini ararken, insan denen sonsuz mucizeyle karşılaşırız. Atatürk'ün yaşamöyküsü, baştan başa akıllara hayret veren işlerle, olağanüstü başarılarla dolu milli bir destandır."

Tarihin ender yetiştirdiği bu büyük insanı ben, 1929 yılında henüz küçük bir çocuk olduğum sırada tanımak bahtiyarlığına eriştim. Onu tanıdıktan sonra, ölümüne kadar geçen yaklaşık 10 yıllık süre içerisinde de yine onun çevresinde, yakınında bulunan fikir ve mücadele arkadaşlarının arasında bulundum. Onun askeri, iktisadi ve toplumsal fikirlerini enine boyuna ve derinliğine öğrenme fırsatını elde ettim.

Askeri dehasının ilk ve büyük örneğini Çanakkale savaşlarında vermişti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Boğazlara göz diken İngiltere, olanca gücüyle Çanakkale'ye yükleniyordu. O sıralarda İngiltere Başbakanı Lloyd George, Bahriye Nazırı da Winston Churchill idi.

Gelibolu savaşlarında Mustafa Kemal komutasındaki kuvvetlerimiz, İngilizleri tam bir hezimete uğrattı. İngiliz donanmasının kruvazörleri, muhripleri, denizaltıları, Boğaz'ın derinliklerine gömülürken İngiliz Parlamentosunda kıyamet-

ler koptu. Milletvekilleri, "Hani Boğazlar bizim olacaktı? Ege, Yunan denizi haline gelecekti? Batı Anadolu İtalya'ya verilecekti? Bütün bunlar için biz bu kadar altın ödedik. Koskoca İngiliz İmparatorluğu'nun acı bir hezimete uğramasına sebep oldunuz. Hepimizi rezil ettiniz. Bunun tarihi sorumluluğunu nasıl taşıyacaksınız?" diye haykırıyorlardı.

Bu ağır suçlamalara cevap vermek üzere Başbakan Lloyd George söz aldı ve tek bir cümle söylemeyi yeterli buldu:

"Türkiye'de asrın dehasının karşımıza çıkacağını nereden bilebilirdik."

Büyük kumandan Mustafa Kemal, Anafartalar'da kazandığı zaferle Bahriye Nazırı Churchill'in siyasi hayatını da orada noktalamış ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen uzun yıllar boyunca, onun önemli bir mevkiye gelemeyişine de neden olmuştu.

Bu zafer, Atatürk'ün dehasının bir örneğidir.

Her tarihi şahsiyet gibi Mustafa Kemal'in kişiliğinin oluşumunda da, doğuşundan itibaren içinde bulunduğu toplumun, gittiği okulların ve okuduğu eserlerin büyük rolü vardı.

Selanik'te doğmuştu ve Selanik, o tarihlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun batı yakasındaki önemli fikir ve kültür merkezlerinden biriydi. 1789 Fransız İhtilali'nin dalga dalga bütün dünyaya yayılan "hürriyet, eşitlik ve kardeşlik" kavramları bu merkezlerdeki Türk aydınlarını da etkilemekteydi. Buna rağmen bütün insanlık âlemi için yeni bir çağın kapısını açan bu rüzgâr, Meclis-i Mebusan'ı kapatarak Birinci Meşrutiyete son veren Abdülhamit'in istibdat idaresi altındaki Anadolu'ya ulaşamıyor ve orada yaşayanlar arasında tartışılamıyordu.

Osmanlı hükümranlığı altında bulunan Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan bölgelerinde Meşrutiyetten çok önce bağımsızlık cereyanları da gelişmeye başlamıştı.

Selanik, Türk dünyasında yeni ve hür fikirlerin merkezi durumundaydı. Atatürk, ilkokulu bitirdikten sonra Manastır Askeri İdadisi'ne devam ederken, genç Türklerin yetiştirdiği büyük hatiplerden Ömer Naci ile tanıştı. Ona vatan şairi Namık Kemal'i tanımak, elden ele, gizlice dolaşan şiirlerini okumak ve her biri, vatanseverlik kasideleri olan tiyatro eserlerinin heyecanını tatmak imkânlarını hep Ömer Naci sağladı.

Manastır İdadisi'nde ve daha sonra Selanik Askeri Rüştiyesi'nde, Mustafa Kemal'in düşünce ufkunda önemli genişlemeler olduğu muhakkaktır. O yıllarda ülkesinin geleceği ile ilgilenmeye başlamış, Roberspierre, Jean Jacque Rousseau gibi Fransız İhtilali'ni hazırlayan fikir adamlarının eserlerini derinliğine incelemişti. Selanik Askeri Rüştiyesi'nde kurduğu arkadaşlıklardan bazıları, hayatı boyunca devam etti. Salih Bozok, Nuri Conker ve Fuat Bulca o arkadaşları arasındaydı.

Bu arada 1908 yılının öncesi ve sonrası "özgürlük, eşitlik, adalet, kardeşlik" akımlarının bayrağını taşıyan Jön Türkler ile İttihat ve Terakki'nin Merkez Komitesini oluşturan vatanperver subayların, Abdülhamit'e karşı başkaldırıp 1876 Anayasasını yeniden yürürlüğe koydurmak istediklerini görüyoruz. Düşünce planından çıkarak uygulama safhasına giren bu hareketin içerisinde yer alan Rahmi, Talat, Cavit, Dr. Nazım, Bahattin Şakir gibi şahsiyetler, daha sonraki yıllarda Mustafa Kemal'e, Anadolu harekâtını yürütmekteyken bir süre yardımcı olacaklardır.

Jön Türkler ile İttihat ve Terakki'nin, "ümmet"i "millet"e dönüştürmek, yabancı devletlerin müdahalelerini önlemek, yarı sömürge durumundan kurtulmak ve kapitülasyonlara karşı savaş açmak yolunda benimsedikleri fikirler de, Mustafa Kemal'in ruhuna yerleşen mücadele ateşine, hiç şüphesiz birer kaynak olmuştur.

Genç kurmay Mustafa Kemal, İkinci Meşrutiyet ilanına karşı çıkan şeriatçıların neden oldukları "31 Mart Vak'asını" bastırmak üzere Hareket Ordusunda görev alarak, Mahmut Şevket Paşa ile birlikte İstanbul'a girmişti. Meşrutiyetin ilanından sonra toplanan Meclis-i Mebusan için 147 Türk milletvekilinin yanında Arap asıllı 60, Arnavut asıllı 27, Rum asıllı 26, Slav asıllı 10 kişiyle, 4 de Yahudi bulunmaktaydı ve Halide Edip bu tabloyu "Ahenkten yoksun bir Meclis" olarak tanımlıyordu.

Kısaca söylemek gerekirse, içinde yaşayıp büyüdüğü, hürriyet rüzgârlarının estiği ortam, Mustafa Kemal'i evvela büyük bir asker, büyük bir kumandan ve sonra da tarihin seyrini değiştiren, modern Cumhuriyeti kuran, önemli inkılapları hayata geçirerek milletini çağdaş dünyanın nimetlerine ortak eden büyük bir devlet adamı yapmıştır.

Biz Türkler heyecan ve duygu penceremizden baktığımızda, Mustafa Kemal'i her şeyden önce bir "his ve heyecan adamı" olarak görmek isteriz. Oysa Atatürk, yaşamı boyunca en önemli devrimlerini gerçekleştirirken dahi his ve heyecan adamı değildir. Bütün yargılarına, kararlarına ve davranışlarına daima sağduyusu ve mantığı hâkim olmuştur. Bunda da okuduğu Fransız filozoflarını çok iyi anlamış ve hazmetmiş olmasının etkili olduğu muhakkaktır.

Burada Atatürk'ün sahip olduğu geniş birikim ile ilgili olarak Cumhuriyetimizin ilanından önceki döneme ait ilginç bir örnek de vermek istiyorum.

1922 yılının 14 Temmuz günü. Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti var. Fransa bu hükümet nezdinde temsil edilmek üzere Ankara'ya Miralay Mujen adlı bir zatı görevlendirmiş. Bu zat, Fransız Milli Bayramını kutlamak üzere Ankara'da bir kabul resmi tertipliyor ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan da toplantıyı şereflendirmesi için ricada bulunuyor.

Atatürk o dönemde, TBMM Hükümetinin Başkanı ve Başkomutan sıfatlarını taşımakta. Daveti kabul ederek toplantıya katılıyor ve Fransız Büyük İhtilali'nden bahseden bir konuşma yaparak şunları söylüyor:

"Efendiler, ihtilalin başlıca üç sebebi vardı:

– Halk, önce özgürlüğüne kavuşmalıdır. Bu ihtilalin politik sebebidir.

– Halk tabakası içindeki farklılıkları, imtiyazı ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bu ihtilalin sosyal sebebidir.

– Çalışanın ve sonunda elde edilen ürünün mükafatını toplamak gerekiyordu. Bu da ihtilalin ekonomik sebebiydi.

Ve sonunda da:

Çok ümit ediyorum ki, özgürlük ve bağımsızlık için binlerce evladını toprağa gömmüş (hukuk-i beşer), insan hakları beyannamesiyle ispat etmeye çalışan ve yüce düşünceleri ilham etmiş bulunan vatansever ve devrimci Fransa'nın bugünkü evlatları, Türkiye'nin haklı davasını fiilen teyit edecektir.

Efendiler, bizim ayağa kalkmamız ve ulusal mücadelemiz de, Fransız ulusunu harekete getiren sebeplerden daha az kuvvetli, daha az manalı değildir."

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın irad ettiği nutuk, 19 Temmuz 1922 (1338) Çarşamba günü Tevhid-i Efkâr gazetesinin birinci sahifesinde üç sütunluk bir başlık altında neşredilmiştir. Gazetenin ser muharriri Ebuzziyazade Ziyad'dır.

Aradan 46 yıl geçiyor ve 1968 yılında bir gün, aynı yüzyılın diğer bir büyük lideri olan De Gaulle Türkiye'ye geliyor. Atatürk ebedi istirahatgâhındadır. De Gaulle Anıtkabir'e giderek, Atatürk'ün manevi huzurunda hürmetle eğiliyor ve Anıtkabir defterine şu veciz sözleri, yazıyor:

"Parmi les renommés existants, Atatürk a atteint au plus remarquable nivau du monde civilisé." (Atatürk, mede-

ni dünyanın yetiştirdiği yaşayan liderlerin en yüksek mertebesine ulaşmış olanıdır.)

General De Gaulle'ün bu beyanı, Atatürk'ün bizim dışımızdaki dünya tarafından da nasıl değerlendirildiğini gösteren bir başka çarpıcı örnektir.

Atatürk bir matematik ve hesap adamıdır. Askeri, siyasi ve sosyal meseleleri enine boyuna, tartarak ve ölçerek yanılma ihtimallerini en aza indiren büyük bir strateji ustasıdır.

Atatürk'ün benim gözümdeki yerini tam olarak anlatabilmek için, belki konuyu daha sayfalar dolusu uzatmam gerekir. Ama bahsi burada kesiyorum. Başkalarının gözündeki yerini belirleyen örneklerden, belki de en çarpıcı olarak Yunan Başbakanı Venizelos'un teşebbüsünü anlatmak sanırım yeterli olacaktır.

Unutmayalım ki Venizelos, Atatürk tarafından Anadolu'da ağır yenilgiye uğratılmış bir devlet adamıydı. Ama onun askeri dehasını, karşı cephede yer almış da olsa en iyi tanıyan insanlardan biriydi. Daha önemlisi, İstiklal Savaşının Türk zaferiyle sona ermesinden sonra, bütün Balkan devletlerinin, bir barış ve huzur bölgesinde elele vermeleri ve ebediyen dostça yaşamaları için Atatürk tarafından samimiyetle sarf edilen gayretlerin de en yakın şahidiydi. Yaşadığı ağır mağlubiyetin ezikliği, onun, hayatın sonuna kadar bir Atatürk hayranı olarak kalmasına asla engel olmamıştı.

İşte bu Venizelos, Atatürk'ü şu sözlerle "Nobel Barış Ödülü"ne resmen aday gösterdi:

"Yaklaşık 700 yıl boyunca Ortadoğu ve Orta Avrupa, kanlı savaşlara sahne olmuş, fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla bölgedeki istikrarsız durum, sona ermişti. Barış davasına bu değerli katkının sahibi olan Türkiye Cumhuriyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın, sömürgecilik ve em-

peryalizme karşı savaşan ilk önder, dünya barışının öncüsü ve olağanüstü bir devrimci olması nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne adaylığını sunmaktan büyük onur duymaktayım."

Sadece bu tarihi belge bile, 20. yüzyıl dünyası üzerinde Atatürk'ün etkisini ve katkısını kanıtlamaya tek başına yeterli sayılabilir.

Kaldı ki, dünya basını o yıllardan günümüze kadar her vesile ile Atatürk'e hayranlık ifade eden binlerce yazıyla doldu, taştı.

İşte onlardan rasgele seçtiğim iki örnek daha:

"Atatürk'ün Türkiye'de yaptıklarını, hiçbir yerde, hiçbir kimse yapamadı... Ne Cromwell, ne Washington..." (Yunan 'Tipos' gazetesi)

"Atatürk devrimleri o kadar büyük ki, bunların karşısında dünya hâlâ hayrettedir..." (Belçika 'Le Soir' gazetesi) (Dündar Soyer, Cumhuriyetle Adım Adım Olaylar, Anılar, Büke Yayınları, s.74 ve devamı)

– 11 –

Almanlar Enver Paşa için, "Her meziyeti var. Yalnız talihi yok" demişlerdir. Bu teşhis doğru değildir.

Atatürk öldüğü vakit bir yabancı düşünür, "Bir eski zaman atasözüne göre bir insanın, ölmeden önce, talihli olduğuna hükmetmemeli. Atatürk talihlidir. Gayet cesurane olan bütün tasavvurlarını ve düşüncelerini gerçekleştirmiş tek adam, ihtimal ki, odur. Atatürk 'kader'in kendisine verdiği bütün ödevleri başardıktan sonra, onurun doruğunda öldü," demişti. Bu teşhis de doğru değildir.

Atatürk talihli olduğu için başarılı olmuş, Enver Paşa talihli olmadığı için başarılı olmamış değildir. Talih, hesaptır. "Talih, ayrıntıya özenle dikkatten ibarettir." Talih, yete-

nekle ikizdir. Ve devamlı olarak ancak en yetenekli olana yönelir.

Atatürk gerçekçi, Enver Paşa hayalseverdi.

1911'de, Bingazi Savaşı'nda, Enver ve Mustafa Kemal Beyler katında bulunan bir İngiliz gazetesi muhabiri şöyle yazdı:

"Enver, büyük düşüncelerden, büyük planlardan çabuk heyecanlanırdı. Hayale tutkundu. Ayrıntıyla, rakamla pek uğraşmazdı. Mustafa Kemal gerçekçiydi. Parlak projeler, göz kamaştırıcı her şey onda güvensizlik oluştururdu. Belirsiz büyük düşünceler onu bağlamazdı. Amaçları sınırlıydı. İnce hesap, uzun muhakemeden sonra kararını verirdi. Yaklaşık ile, genel ile yetinmez; sağlam esaslar, rakam isterdi."

Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nda, yenileceğimizi, yenilebileceğimizi bir an hatırına getirmemiştir. Savaşın dördüncü yılında, "Bakıyorum. Biz daha savaşabiliriz" demişti. Zavallı büyük adam! Sanıyordu ki savaşa son vermek bizim elimizde idi. "Artık yeter. Barış yapabiliriz" dediğimiz zaman barış oluverecekti.

"Enver Paşa hayaller içinde yaşamıştır ve bir hayal uğruna ölmüştür." (Ali Fuad Erden, İsmet İnönü, Bilgi Yayınevi, s.80)

– 12 –

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlılar açısından olumsuz gelişmeler göstermesi Pantürkist düşüncenin çekiciliğini yitirmesine yol açmıştır.

1911'lerde Yeni Turan adıyla siyasal roman yazan Halide Edip'in 30 Haziran 1917'de Vakit gazetesinde Asya ve Kafkaslar'daki Türklere önderlik etmekten vazgeçip, "bu

memleketin" sorunlarına eğilinmesini istemesi, Gökalp'in, Türkçülük yerine Türkiyeciliği savunmaya başlaması, Osmanlı İmparatorluğu'nda yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 30 Ekim 1918'de Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik olarak ayrılması üzerine, imparatorluk sınırları içinde yaşayan bir kısım ırkçı grupların ayrı bağımsız devletlerini kurmaya yönelmeleri, İtilaf Devletlerinin Türk topraklarını işgal etmesi, Osmanlı Devleti'ni kurtarmak için bir yandan mandacılık düşüncesini gündeme getirirken, öbür yandan da içinde eski İttihatçıların bir bölümünün de yer aldığı ulusların kendi kaderini tayin etme ilkesine dayanan çağdaş ulusalcılık düşüncesinin geliştirilmesi çabasını başlatmıştır.

Osmanlı Devleti'nde, Türk olmayan etnik öğelerin bir bölümü ayrı birer devlet olarak ortaya çıkarken; çekirdek öğeyi oluşturan Türklerin egemenlikten yoksun kalmasına gönülleri razı olmayanlar, Osmanlı İmparatorluğu yerine, Türk ulusunu kurtaracak çözüm yolları aramaya koyulmuşlardır. "Millici" olarak nitelendirilen bu grubun öncülüğünü Mustafa Kemal Paşa yapmıştır. Daha okul sıralarında iken, Fransızcasının yardımıyla Fransız Devrimi'nin getirdiği "ulusal devlet", "ulusal vatan" kavramlarını benimsemiş olan Mustafa Kemal, doğal sınırlar içinde bir "ulusal devlet"e ve "vatan"a sahip olmanın özlemini çekmiştir. Özellikle Suriye'deki günleri, Türk halkına, ancak ulusal bir devletin daha iyi bir gelecek sağlayabileceği kanısını pekiştirmiştir. Bu nedenle 1918 sonrasında ortaya atılan Osmanlı Devleti'ni olduğu gibi yaşatma düşüncelerinin ve önerilerinin hiçbirinin yanında yer almamış, bunları gerçekçi görmemişti. İçinde bulunulan dönemde Osmanlı Devleti'nin temellerinin çöktüğünü, ömrünü tamamladığını düşünmüştür. "Osmanlı Devleti(ni), onun istiklali(ni), padişah(ı), halife(yi), hükümet(i)"

anlamı kalmamış birtakım boş kurumlar ve sözler olarak nitelendirmiştir. Çünkü, savaş sonrasında "ortada bir avuç Türkün barındığı bir ata yurdu kalmıştı" İtilaf Devletleri için son sorun bunun da paylaşımı idi. Bu durum karşısında tek çözüm yolunun "hâkimiyeti milliyeye müstenit, bilakaydüşart müstakil yeni bir Türk devleti" kurmaktan ibaret olduğunu tespit etmiş ve bu düşünceyi yaşama geçirecek yöntemleri aramaya koyulmuştu.

Samsun'a ayak bastıktan sonra, yeni Türk devletini oluşturacak örgütlerle, güçlerle, kişilerle ilişki kurmaya yönelmiştir. "Ne kadar zengin ve gönenç içinde olunursa olunsun, bağımsızlıktan yoksun ulusun uygar dünyada uşak olmaktan daha yukarı bir düzeyde" bulunamayacağını savunan Mustafa Kemal Paşa, Türk ulusuna gerçek kurtuluş yolunu "Ya İstiklal, Ya Ölüm" parolasıyla göstermiştir.

Çağdaş düşünsel temellere dayanan ulusal, demokratik ve tam bağımsız yeni bir devletin kurulabilmesi için, Osmanlı Devleti'nin yıkılması gerekiyordu. Ülkenin içinde bulunduğu somut koşulları ise böyle bir düşüncenin açıklanmasını imkânsız kılıyordu. O nedenle Mustafa Kemal Paşa, yeni Türk devleti kurma yolundaki çalışmalarını, "birtakım safhalara" ayırmış, "vakayi ve hadisattan istifade" ederek, "kademe kademe yürüyerek" hedefe ulaşma stratejisini benimsemiştir.

Samsun'a ayak bastıktan sonra, ilk aşamada, yurtsever asker-sivil aydın öncülüğünde, yörelerin işgale uğramasını önlemek için Wilson ilkelerini amaç edinerek kurulmuş bulunan örgütleri birleştirmeye çalışmıştır. Bu çalışmalara paralel olarak, Anadolu İhtilali'nin ilk bildirgesinde de yer alacak ilkeleri tespit etmiş ve bu ilkeleri arkadaşlarıyla görüştükten sonra 21-22 Haziran 1919 gecesi yayımlamıştır.

Amasya Tamimi adı verilen bu belge ile vatanın bütünlüğü, ulusun özgürlüğünün tehlikede olduğu, ulusun özgür-

lüğünü ulusun istem ve kararının kurtarabileceği belirtildikten sonra, ulusun hak isteyen sesini tüm dünyaya duyurabilmek için bir ulusal heyetin oluşturulmasının gerektiği vurgulanmıştır. Ulusal heyetin oluşturulabilmesi için, Sivas'ta toplanması belirtilen kongreye, her livadan üçer kişinin seçilip gönderilmesi istenmiştir. Vatan, millet ve özgürlük gibi çağdaş kavramlarla dolu bu bildiri, aynı zamanda ulusalcı hareketin amaç ve yöntemini de ortaya koymuştur.

Vatan, millet ve özgürlük kavramları, Osmanlı dönemindeki anlamlarının dışına çıkarılarak çağdaş boyutlarla ele alınmış; yeni Türk devletinin belirleyici öğeleri olarak halka sunulmuştur. Sık sık vurgulanan "vatan sözcüğü, ne Turanı, ne tüm şeriatın egemen olduğu toprakları, ne de köy meydanını kapsıyordu." 30 Ekim 1918'de silahlar sustuğu anda elde kalan topraklarla sınırlanmış bir mekânı ifade ediyordu. "Millet" ise ne Türkçülerin anladığı anlamda tüm Türkleri, ne İslamcı bir boyutta tüm İslamları kapsıyordu. Çağdaş anlamda ırk, dil, din öğelerine ağırlık vermeyen, ayrımcılığı yadsıyan, "Türkiye'de yaşayan tüm halkı içine alan" bir kavram olarak gözüküyordu. Özgürlük düşüncesi de geniş boyut içeriyordu. Bu, ancak tam bağımsız bir ülke için geçerli olabilirdi. Siyasal, ekonomik, kültürel, askeri bakımdan bağımsız olmayan bir ülkeyi Mustafa Kemal Paşa'nın bağımsız bir devlet olarak nitelemesi olası değildi.

"Tarih, bir ulusun, kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr edemez" diyen Mustafa Kemal, ulusal varlığın korunabilmesi için de ulusun örgütlenmesini zorunlu görüyordu. "İşe köyden ve mahalleden ve mahalle halkından, yani fertten" başladıklarını belirten Mustafa Kemal, "aşağıdan yukarıya, temelden çatıya" doğru yükselen bir örgütlenme modelinden hareket ederek, "hâkimiyeti milliyenin" sağlanmasına çalışıyordu. Örgütlenmeye en küçük birimden

başlanıldığı gibi, bu örgütlerin bir çatı altına alınması işine de bölgesel bütünleşmelerle gidiliyor, Sivas Kongresi'nde, Anadolu-Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında tüm bağımsızlıkçı örgütler birleştiriliyordu.

Yeni Türk devletini "milli hâkimiyet" esasına dayandırmayı düşünen Mustafa Kemal, ulusal egemenlikle ters düşecek mandacılığa karşı cephe almıştır. Mustafa Kemal başta olmak üzere, ulusal tam bağımsızlıkçı düşünceyi savunanlar, pazarlıkla elde edilecek "istiklal"i şeklen olmasa bile "manen" bir "esaret" olarak nitelendirmişlerdir. Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal'in çok yakın arkadaşları bile, Amerikan mandacılığını ister ve bu konuda bir karar çıkarttırabilmek için yoğun çaba gösterirlerken, O, izlediği politika ile bu düşünceye kongre duvarlarını aşma olanağı tanımamıştır. Ulusal egemenliğe dayalı kayıtsız şartsız tam bağımsız ulusal bir devlet kurma yolundaki somut başarılar, 1919 sonbaharında Amerikan mandacılığını savunanların da bu düşünceden vazgeçerek, "milli"cilerin yanında yer almalarını sağlamıştır. Böylece, 23 Nisan 1920'ye gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki halk kitlesi, düşünsel olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Bunlardan biri İngiltere'nin himayesi altında saltanatı, hilafeti kurtarmaya çalışan teslimiyetçiler, diğeri ise saltanat ve hilafetle birlikte bir avuç Türkün barındığı ata yurdunu kurtarmayı amaçlayan tam bağımsızlıkçılardı. (Prof. Dr. İhsan Güneş, Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.116 ve devamı)

– 13 –

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki "bozuk düzen" hakkında **Yunus Emre** şöyle demiş:

Şol beylerin ettikleri,
Tamu yanlış tuttukları,
Kavga üzre gittikleri,
Yaktıkları can olmuştur.

Beyler elvan gül üstünde,
Zevk-u işretin mestinde,
Ahd-u âmân var destinde,
Seslerimiz ban olmuştur.

Gitti beyler mürüvveti,
Bindikleri Arap atı,
Yedikleri insan eti,
İçtikleri kan olmuştur.

Âşık Yunus der ey beyler,
Toprak insansız ne eyler,
Yağmalandı yitti köyler,
Bir bozuk düzen olmuştur.

Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun paramparça oluşundaki asıl etmen, bozuk düzenden çok, yabancıların devlet idaresindeki etkileridir. Bu etkilerin ne boyutta olduğunu, **İsmail Cem**, ilk baskısı 1970 yılında yapılan ve bugün de önemini koruyan **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi** adı eserinde şöyle açıklıyor:

> Borçlanmanın ve dışa açılma heveslerinin bir başka sonucu, devlet işlerinde yabancıların zorunlu tasdik makamı ve baskı unsuru durumuna gelmeleridir. 19. yüzyıl tarihimiz bu yeni dostların devlet yönetimini adeta ellerine geçirmelerine tanıktır. Yabancıların günden güne artan bu etkisi bağımlılığın hem sonucu, hem de hazırlayıcısı ve hızlandırıcısı olmuştur.

Dış etki konusunda İngiltere başta gelmektedir. Üzerinde güneş batmayan imparatorluğun temsilcileri, tecrübe ve imkân açısından öteki rakiplerinden öndedirler. Özellikle İngiliz elçisi Lord Statford, uzun yıllar Türkiye'de kalmanın kendisine verdiği alışkanlıklardan yararlanarak devlet içinde devlet kurmuştur. Âli Paşa, Osmanlı devletinin sömürgeleşmesini kendi kişiliğinde yansıtan bu ünlü yabancıyı şöyle anlatıyor:

"...Her şeyde ve her tarafta hüküm-ferma olmak arzuyı şedidinde bulunması saikiyle kendini mülk sahibi kıyasına kadar ileri gitmiş ve bizzat kendisi hükümet-i merkeziyede hemen aşikâr bir surette vasilik mevkiine geçtiği gibi, vilayetlerde valiler nezdinde vasiler (konsoloslar) kaim etmiştir. Kendilerine verilmiş olan vazifeleri ifa suretiyle bunların hoşuna gitmemek bedbahtlığında bulunan bir vilayet valisi mahvolmuş demektir. Heyet-i Hükümeti teşkil eden nazırlar daha iyi muameleye mazhar değildir. Vükelasını nasp ve azleden artık padişah değildir.

Dış münasebetlerimiz aynı müşkülata duçar olmaktadır. Sair devlet elçilerinden birisinin siyah demesi, Lord Statford'un beyaz demesi için kâfidir. Velhasıl ne diyeyim; umur-u hariciye, idare-i dahiliye, patrikhane, her şey bu adamın kontrolüne tâbidir."

Bu tür davranışlarda İngiltere öncü olmakla beraber, yalnız değildir: Islahat fermanını hazırlayanların arasında Âli Paşa'nın ve İngiliz elçisinin yanı sıra Fransız elçisi de bulunmaktadır. Nüfuzu günden güne artan ve Mahmut Nedim Paşa'yı kullanan Rusya, Osmanlı devletinin iç kararlarında göz önünde tutulması gereken bir ağırlık merkezidir.

Yabancıların bu nüfuzu karşısında Osmanlı paşaları bir devletin yanına sığınmayı siyasi başarıları için tek çıkar yol görmektedirler. Reşit Paşa İngilizlerin, Âli Paşa Fransa'nın, Mahmut Nedim Paşa Çar'ın adamıdır. "Artık iktidara

geçmek, Osmanlı devlet adamları ile elçiler arasında bir pazarlık konusu haline gelmiştir." (E.Z. Karal, Osmanlı Tarihi)

Paris konferansında temsil edilen bütün devletler, karışma yetkilerini kullanarak kendi çıkarlarına uygun programlar hazırlamakta, bunu savunacak Osmanlı paşaları yaratmaktadır. Paşalar ise tâbi oldukları devletin nüfuzunu artırmak için uğraşmakta, başardıkları takdirde iktidara gelmektedirler. Bu durum karşısında bir Osmanlı siyaseti gütmenin imkânı kalmamıştır. Devletin genel politikası yerine, "İngiltere'ye mütemayil Reşit Paşa'nın, Fransa'ya taraftar Âli Paşa'nın, daha sonraları, Rusya'ya taraftar Mahmut Nedim Paşa'nın siyaseti kaim olmaktadır. Abdülmecid'in yirmi iki yıl süren saltanatı devrinde yirmi iki defa sadrazam değiştirmiş olmasının sebeplerinden biri ve belki de en mühimi, bu yabancı müdahalesidir..." (E.Z. Karal, a.g.e.)

Osmanlı paşalarının bu alışkanlığı bir gelenek niteliğini kazanarak imparatorluğun sonuna dek sürecektir. Mithat Paşa, Kâmil Paşa ve benzerleri İngiltere'nin vesayetine girecek, Enver Paşa'ların Almancılığı Allahüekber dağındaki talihsiz "Erzurum Fatihliğine", Yemen seferine ve giderek memleketin kesinlikle parçalanmasına yol açacaktır.

Bu arada Amerika Birleşik Devletleri'nin de ilgi çekici çabaları vardır. Hızlı bir gelişmeyle kapitalizmin gelecekteki önderliğine hazırlanan bu devletin gözünde, geniş Osmanlı memleketi, her denize açılan iskeleleri ve sömürülme imkânlarıyla hayli müsait bir hedeftir. Nitekim 1829 yılında imzalanan ilk ticaret anlaşmasının ardından Amerikan konsoloslukları pıtrak gibi çoğalmıştır. Hamdi Atamer'in belgeleriyle verdiği bilgiye göre, 1831'de ilk Amerikan konsolosluğu İzmir'de açılmış, 1843'te ilk Amerikan elçisi gelmiş, 1867'de Osmanlı elçisi gitmiştir.

Amerika 80 yıl içinde Osmanlı memleketinde 45 konsolosluk açarak yağma Hasan'ın böreğine ortak çıkmıştır.

Bu liste, istiklal savaşı öncesindeki yaygın Amerikan mandası savunuculuğunun sadece birkaç aydının iyi niyetli düşüncesi olmayıp, yerleşmiş bir mekanizmanın bilinçli ürünü de olduğunu ortaya koymaktadır...

Altemur Kılıç'ın bir araştırmasına göre, "1914 yılında Türkiye'nin muhtelif yerlerinde 17 Amerikan dini misyonu, 200 şubesi ve 600 Amerikan okulu bulunmaktadır. (Lozan Konferansında Amerika, Milliyet gazetesi, 25.7.1969)

Yabancıların Osmanlı devletini etkilerine, hatta avuçları içine alması hemen her alanda kendini göstermiş, devlet kademeleri yabancı uzmanlarla dolmuştur. 1838'de kurulan ve büyük önem taşıyan Ziraat ve Sanayi meclisinin müsteşarlığını bir İngiliz yapmaktadır. Ekonomik durumu yönetip düzeltmekle yükümlü Meclis-i Maliye'de üç yabancı delege söz ve rey sahibidir, vb. Ancak bu sızmaların en önemlisine ordu hedef olmuştur.

Nizam-ı Cedid, Eşkinci Ocakları gibi askeri düzeni Batılaştırma hareketleri, çeşitli yabancı uzmanların Osmanlı ordusunda görev almalarını mümkün kılmıştı. Özellikle Almanlar bu alanda başarılı olmuş, giderek bütün orduyu ellerine geçirmiş, adeta Alman silahlı kuvvetlerinin Doğu birlikleri durumuna getirmişlerdir.

Ünlü Feld Mareşal Von Moltke 1836'da gelmiş, orduda ve Anadolu'da incelemeler yapmıştır. General Von Der Goltz (Golç Paşa) ıslah heyetiyle beraber 1883'te gelerek 1895'e kadar Osmanlı Genelkurmayının II. Başkanı olarak çalışmıştır. Daha sonra tekrar Türkiye'ye dönen Golç Paşa, Dünya Savaşında 1. ve 6. Osmanlı ordularına kumanda etmiştir. Bir başka Alman generali Liman Von Sanders, 71 kişilik Alman Heyet-i Askeriye-i İslahiyesi'nin başında gelmiş, uzun süre yurdumuzda kalarak komutanlık yapmış, Padişah'tan müşir (mareşal) rütbesi almıştır. Bu arada öteki Avrupa devletlerinden de uzmanlar gelmişse de (Donanmayı

ıslah için İngiltere'den Amiral Limpus, jandarma gücü eline teslim edilen Fransız Generali Bauman vb.), Almanlar ordu yönetimine önce ortak, sonra hâkim olmuşlardır.

Golç Paşa'nın yazdığı mektuplarda, yabancılardan medet umma hastalığımız, saflığa varan iyi niyetimiz kendini açıkça belli etmektedir. Türkiye'ye ikinci gelişinde (1913) kendi deyişiyle "Kurtarıcı gibi" karşılanan Golç, günümüzde de tekrarlanan şatafatlı karşılama törenlerini şöyle anlatıyor: "Türkiye hududunda yapılan istikbal çok mükemmeldi; bundan çok müteheyyiç oldum. Türkiye toprağındaki ilk istasyonda şarkı söyleyen çocuklar, sonraki istasyonlarda da ihtiram bölükleri, zabitan heyetleri ve birçok halk beni selamladı." (General Von Der Goltz'un Mektupları)

Aynı Golç Paşa, Türkiye'deki ilk görevi sırasında (1883-95) Alman Başvekili Prens Bismark'a gönderdiği şifreli mektuplarda, Osmanlı paşalarını nasıl satın aldığını şöyle anlatmaktadır.

"...bize pek çok hizmeti dokunan (R), (M) ve (H) paşalardan etkili yardım göreceğimiz şüphe edilmez. Bu paşaları siz de tanırsınız; emirleriniz üzerine şimdiye değin kararlaştırılan paraları kendilerine iki defa vermiş olduğumu biliyorsunuz. İşte bu ödemeler tekrarlandığı takdirde, yukarıda adlarını açıkladığım kişilerin geniş ve önemli yardımlarını göreceğimize eminim. Bir hayli generaller de bizim dostlarımızdır. Muntazam surette kendilerine tahsis olunan paraları almaktadırlar." Golç, Alman Feld Mareşali Walderze'ye gönderdiği mektupta ise ülkesinin yardım maskesi ardında gizlenen asıl niyetini açıklamaktadır: "...öte yandan bu askerler (300 bin kişilik Redif kuvvetleri) üzerinde doğrudan doğruya nüfuzumuzu kullanarak Osmanlı ordusunun idaresini, evvelkinden ziyade ve artık elimizden bir daha geri alınamayacak biçimde, ele geçirebileceğiz." (Hayri Mutluçay, Belgelerle Türk Tarihi dergisi, s.12)

İşte, kurtarıcı gibi karşılanan Alman generalin gerçek düşünceleri. İsmet İnönü, yıllar sonra yazacağı hatıratında bu durumu yorumlayacak ve "Birinci Dünya Savaşı'nda ordumuza hakim olan Almanlar, (eğer savaş kazanılsaydı) bir daha geri dönmemek üzere gelmişlerdi" diyecektir... (İsmail Cem, Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi, Cem Yayınevi, 3. Basım, s. 244 ve devamı)

– 14 –

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk günlerinde, Mustafa Kemal'in nasıl 'aman'sız, 'imdat'sız bir yalnızlık cehenneminde yardımsız, yardımcısız, hangi güçlüklerle uğraşıp, boğuştuğunun bir örneğini daha görelim:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı, hükümet kuruldu. Fakat bu hükümetin ne hazinesi, ne de ordusu vardı. Ortada bir tek Mustafa Kemal vardı. Karşısında bir Osmanlı İmparatorluğu, bir de Anadolu'yu istila etmiş büyük bir düşman ordusu bulunuyordu.

Ankara ise harap bir şehir... Hiçbir şey yoktu. Bir Meclis, bir de Mustafa Kemal!.. Bu olacak iş değildi. Bu işin sonu felakettir, bir an önce başımızın çaresini düşünelim diyen bir kısım mebus, bir evde gizli bir toplantı yaptılar. Mebuslardan birinin, 'Ankara'da Mustafa Kemal'den başka bir şey yok, bu işin sonu felakettir, akıbetimiz korkunçtur,' sözleri üzerine zayıf iradeli bir grup, hayatlarından endişeye düşerek, memleketlerine dönmeye karar verdiler.

Mustafa Kemal bu durumdan haberdar olunca teessür duydu. Bu korkunun Mecliste bir panik yaratmasından endişe etti. Bu dönecek olanlara nasıl mani olacağının tedbirlerini düşünmeye başladı. Mecliste bir gizli celse yaptı; kürsüye gelerek şu konuşmayı yaptı:

'Efendiler!.. Bazı arkadaşların, bulunduğumuz yoksulluk şartları içinde, büyük davamızın başarılamayacağını zannederek, memleketlerine dönmek arzusunda olduklarını duydum.

Arkadaşlar! Ben sizleri bu milli davaya silah zoru ile davet etmedim. Görüyorsunuz ki sizleri burada tutmak için herhangi bir silaha da malik değilim. Dilediğiniz gibi memleketlerinize dönmekte hürsünüz. Hatta hepiniz de bu kararda olabilirsiniz. Fakat şunu biliniz ki, bütün arkadaşlarım beni yalnız bırakıp gitseler, ben bu Meclis-i Âli'de tek başına kalmaya ahdettim. Düşman, adım adım her tarafı işgal ederek Ankara'ya kadar gelecek olursa, ben, bir elimde silahım, bir elimde mukaddes Türk bayrağı, Elma dağına çıkacağım, orada tek başıma son kurşunuma kadar düşmanla çarpışacağım. Sonra bu mukaddes bayrağı göğsüme sarıp şehit olacağım. Bu bayrak kanımı sindire sindire içerken ben de hayata veda edeceğim. Huzurunuzda buna ant içiyorum. Ben öleyim vatan sağ olsun,' diye ateşin bir hitabede bulununca, ağlamadık bir tek mebus kalmadı. Ruhu iman dolu bu kahramanın sözlerinden herkesin vatanseverlik hisleri coştu. Hep bir ağızdan, 'Paşam yolundan dönmeyeceğiz, seninle beraberiz,' diye bağırdılar." (Enver Behnan Şapolyo, Mustafa Kemal ve Birinci TBMM Tarihçesi, s.18 ve devamı; Necip Mirkelâmoğlu, Atatürkçü Düşünce ve Uygulamada Din ve Laiklik, s.465)

– 15 –

Atatürk'ün, Cumhuriyetin ilanı ve devrimleri gerçekleştirmeyi 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkmadan önce planladığını, **İsmet Solak** bir yazısında şöyle dile getiriyor:

Atatürk Samsun'a çıkarken, ulusal mücadelenin hedefi Cumhuriyet idi.

Bu sırrı ilk, 7-8 Temmuz 1919 gecesi sabaha karşı, Mazhar Müfit Kansu öğreniyor. Ama pek inanamıyor. Mustafa Kemal, "Not defterini yanına aldın mı Mazhar?" diye sorunca, "Hayır Paşam" diyor. Kemal Paşa ısrar ediyor:

"Sana zahmet olacak, merdivenleri yeniden inip çıkacaksın. Al da gel."

Defterini alıp gelen sırdaşına, sıkı sıkı tembih ediyor:

"Bak, defterin bu sayfasını kimseye göstermeyeceksin tamam mı? Sonuna kadar gizli kalacak. Bir ben bileceğim, bir de sen!"

Bir de, o an odada olan, Kalem-i Mahsusa Süreyya Bey sohbeti dinliyor.

Mazhar Bey sayfanın başına, "Tarih: 7-8 Temmuz 1919. Sabaha karşı" diye not düşüyor. Mustafa Kemal, "Pekâlâ, yaz" deyince de yazmaya başlıyor:

"Zaferden sonra hükümet biçimi cumhuriyet olacaktır, bu bir. Padişah ve Hanedan hakkında zamanı gelince gereken işlem yapılacaktır, bu iki. Örtünme kalkacak, üç. Dört, fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecek."

Mazhar Bey'in kalemi elinden düşüveriyor. Sonrasını ise şöyle anlatıyor:

"Yüzüne baktım, o da benim yüzüme bakıyordu. Bu, gözlerin bir takılışta birbirine çok şey anlatan koşusuydu. Paşa ile bazen senli benli konuşurdum. 'Neden duraksadın?' diye sordu. 'Darılma ama Paşam, sizin hayal peşinde koşan taraflarınız var,' dedim. Güldü, 'Bunu zaman gösterir Müfit, sen yaz,' dedi. Yazmaya devam ettim... Beş, Latin harflerini kabul etmek..."

Mazhar Bey, bunların biraz da "hayal" olduğunu düşünüyor:

"Paşam, yeter yeter. Cumhuriyetin ilanını başarmış olalım da üst tarafı yeter... Sabah oldu. Siz oturmaya devam edeceksiniz, hoşça kalın."

Defterini kapatıyor. Yanından ayrılırken gün ağarıyor. Ama yıllar sonra, "Olayların beni nasıl aldattığını tarih önünde açıklamalıyım" diyerek bu müthiş olayı ve sonrasını tarihe geçiriyor:

"Aradan yıllar geçmişti. Çankaya'da akşam yemeklerinde birkaç kez, 'Bu Mazhar Müfit yok mu, kendisine Erzurum'da örtünme kalkacak, şapka giyilecek, Latin harfleri kabul edilecek, dediğim ve bunları not etmesini söylediğim zaman, defterini koltuğunun altına almış ve bana hayal peşinde olduğumu söylemişti' demekle kalmadı. Bir gün önemli bir ders daha verdi.

Şapka devrimini açıklamış, Kastamonu'dan dönüyordu. Ankara'ya geldiği zaman da otomobille eski Meclis binası önünden geçiyordu. Manzarayı görünce gözlerime inanamadım! Yanında oturan Diyanet İşleri Başkanı'nın da başında bir şapka vardı. Kendisi neyse? Fakat karşılamaya gelenler arasında bulunan Diyanet İşleri Başkanı'na da şapkayı giydirmişti. Ben hayretle bu manzarayı seyrederken, otomobili durdurdu. Beni yanına çağırdı ve sordu:

'Azizim Mazhar Bey, kaçıncı maddedeyiz? Notlarına bakıyor musun?' " (İsmet Solak, Bugün Bayram Yerine 10 Kasım'da Anıtkabir'e, Hürriyet gazetesi, 29 Ekim 2001)

– 16 –

Devrim ya da toplumsal değişmenin yarattığı yeni ortamın koşulları, bu koşullara uyum sorununu da beraberinde getirmektedir. Çünkü değişmelerin birey ya da gruplarca is-

tenerek mi, yoksa onlara zorla kabul ettirilerek mi gerçekleştiklerini açıklamak söz konusu olur.

Evrim türü değişmelerde, uyumsuzluktan doğan tepkilere demokratik yollarla çözüm getirilebilir. Ancak devrim niteliğindeki değişmelerde bu mümkün değildir. Çünkü her devrim olayının kendine özgü yasaları vardır. Devrim, toplumun genel yararı için yapıldığından uyumsuzlukların, devrime karşı olanlar tarafından gösterildiği düşünülür. Bu nedenle, devrim yasaları genellikle devrime karşı olanlara yönelik olur. Bu durum, devrim türü değişmenin zorlayıcı yönünü ortaya çıkarır.

"Siyasal bilimci Samuel Hungtington, reformcular için iki stratejinin olduğunu söylemektedir. Bunlardan birincisi, ilk başta gerçek amaçların tümünü ortaya koymak ve bunları aynı anda zor kullanarak gerçekleştirmek; diğeri ise kapıyı aralamak, ayağı kapının aralığına koyup sırayla yapılabilirlik ölçüsüne, kabul oranına ve yetkisine göre, aşama aşama amaçları gerçekleştirmektir."

Atatürk ülke ve toplum koşullarına ve gereksinimlerine ve de yapılabilirlik ölçülerine göre bu iki stratejiyi birlikte kullanmış, seziş ve zamanlama yeteneğini en iyi şekilde kullanarak, eylemlerini uygun zaman ve ortamda gerçekleştirmiştir.

Önemli kararların bütün gereklerini ve zorunluluklarını ilk günden belirtmenin ve ifade etmenin isabetli olmayacağına değinen Atatürk, uygulamaları birtakım evrelere ayırmanın mevcut olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşüncelerini hazırlamak, aşama aşama yürüyerek hedefe varmanın başarı için pratik ve emin bir yol olduğunu düşünmüştür. Atatürk düşündüğü gibi de hareket etmiştir. Uygulama sırasında yakın çalışma arkadaşlarının bazıları ile arasında, zaman zaman görüşlerde, yapılan işlerde esaslı ve ufak tefek birtakım anlaşmazlıklar, kırgınlıklar ve hatta ay-

rılmalar olmasına rağmen, ilk günden itibaren izlediği genel istikametten, ilk kararının çizdiği yoldan ve yöneldiği hedeften asla sapmamıştır (Nutuk, s.18).

"Elime büyük bir yetki ve kudret geçerse, ben sosyal hayatımızda arzu edilen inkılabı bir anda 'coup (darbe)' ile uygulayacağımı zannederim" (Afet İnan, Atatürk'ün Viyana Karlsbat Hatıraları, s.32) demesine ve inkılabı "var olan müesseseleri zorla değiştirmek" olarak görmesine rağmen Atatürk, toplumun ve bireylerin, geleneklerine, düşünce ve ruhsal yapısına aykırı olabilecek değişmelerden ürkebileceğini düşünerek her değişim eylemini zamanı geldikçe uygulamaya geçirmiştir. Böylece, değişmelere karşı ilk anda doğabilecek tepkileri de en aza indirmiştir.

Atatürk, ilk siyasal hedefinin saltanat ve hilafeti kaldırmak olduğu halde, Büyük Millet Meclisi'nin, hilafet ve saltanatın ülke ve ulusun kurtarılması ve bağımsızlığından ibaret olan amacına erişinceye kadar toplanacağını öngören 5 Eylül 1920 tarihli, anayasal bir nitelik gösteren Nisab-ı Müzakere Kanunu'na (Görüşme Çoğunluğu Yasası) karşı çıkmamış, saltanat kaldırıldığı zaman da siyasal ve dinsel nitelikli hilafet kurumunun bir süre daha kalmasına ses çıkarmamıştır. (Dr. Şerafettin Yamaner, Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.162)

– 17 –

1 Ekim 1922 tarihli Le Figaro (Paris) gazetesinde, **Richard Eaton**'un, Atatürk'le yaptığı bir söyleşi yayımlandı. Bu söyleşiden bir bölümü aşağıya aynen alıyorum:

...Mustafa Kemal'in ve kurmaylarının yerleştiği, İzmir Büyük Tiyatrosu'nun ve Fransız Konsolosluğu'nun fazla

uzağında olmayan, İtalyan stilindeki köşkün kapısındaydım. Sert bir nöbetçi geçişimi engelledi ama Nureddin Bey'in kartını görür görmez yolu açtı. Kendimi üst rütbeli bir subaya takdim ettim, o da beni Mustafa Kemal'in bulunduğu odaya götürdü ve geldiğimi haber verdi. Burası, Avrupai tarzda döşenmiş bir salondu; herhangi bir korumanın bulunmadığı salonda, Paşa boydan boya yürüyordu.

Kemal, bana doğru yürüdü, dostça ama biraz soğuk bir edayla elini uzattı. Onunla bizim General Pershling arasında herhangi bir benzerlik bulamadım. Spor giysiler içindeydi. Uzun boyluydu. Askeri bir görünüm taşıyordu, yalın ifadeliydi, bakışları deliciydi, doğrudandı.

O da tam bir sadelik içinde bana kahve ikram etti; şunu itiraf etmeliyim; tebrik sözlerim onun üzerinde herhangi bir etki yaratmamış gibiydi. Konuya girmek için vakit kaybetmedim.

"Ekselansları, İstanbul'u almak istediğiniz, Üsküdar'ın üzerine yürüyeceğiniz söyleniyor. Zaferden sonra acil projelerinizin neler olduğunu sorabilir miyim?"

Paşa, Fransızcayı güç konuştuğu için çok yavaş karşılık veriyor.

"Bütün Türk toprakları kurtarılmadan durmayacağım."

"Ekselansları Türk toprakları derken neyi kastediyorsunuz?"

"Avrupa'da İstanbul'u ve Meriç'e kadar Trakya'yı. Asya'da Anadolu'yu, Musul bölgesini ve Mezopotamya'nın yarısını."

"İngilizlerle bir çatışmadan çekinmiyor musunuz?"

Kemal güldü:

"İngilizlerle değil, Yunanlılarla savaşıyorum."

"Öyle diyorsunuz ama, Trakya'yı almak üzere, İngiliz filosuna ve İngiliz birliklerine toslamadan Boğazlardan geçmek, imkânsız bir harekât değil mi?"

Bütün mülakat sırasında Türk komutanın yüzünün ifadesinin değiştiği tek an, işte o an oldu. Yüzü asıldı...

"Trakya'yı almak için Üsküdar'dan ve Karadeniz'den geçeceğim bayım. Bu konuda yapılmış kesin anlaşmalarım var. En iyi birliklerimin Trakya'ya ulaşması için yeterli taşıma olanaklarına sahibim. Bu, tek bir işaretime bakıyor."

Elimde olmadan 1453'te İstanbul'un alınışını düşündüm. Kemal tıpkı II. Mehmet gibi kenti tersinden fethetmeyi düşünüyordu.

"Peki ya padişah," dedim, "o sizinle aynı görüşte mi?"

"Padişah herhangi bir önem taşımayan bir kukla. Kafamı kurcalayan tek husus, Ankara'daki Meclis ve taşıdığım görevin sorumluluğu."

Halifeyi böyle küçümser bir biçimde ele alma tavrı, bu adamın ruh haletini gösteriyor. Halkın çektiği acılar konusundaki duygularını da öğrenmek istedim.

"Peki ya katliamlar" dedim, "bunları sizin emretmiş olmanız mümkün mü?"

"Hayır, hatta bunları engellemek için elimden gelen her şeyi yaptım ve siz Müttefik birliklerin arasındaydınız, subaylarımın, düzensizlikleri sınırlandırmak için ellerinden geleni yaptıklarını öğrenmiş olmalısınız. Bu başıbozuklardan, Amerikan Koleji'nin müdürüne saldıranlar idama mahkûm edildi."

Benzer nedenlerle cezalandırılan birçok Türk askerinin durumundan da söz etti.

"Fransa'nın inisiyatifi ile yollanan Müttefik mesajı hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Tümüyle katılıyorum. İmparatorluk büyük kayıplara uğradı; savaş borçlarını ödedi. Makedonya'yı ve Suriye'yi elden çıkardık, buraları Türk değildi; fakat geri kalan bölgeleri istiyoruz, Türk olanı istiyoruz. Buraları kurtaracağım."

(Bilâl N. Şimşir, Dış Basında Laik Cumhuriyetin Doğuşu, Bilgi Yayınevi, s.23 ve devamı)

– 18 –

Milli Kurtuluş Hareketi başladıktan sonra Ankara'yı ziyaret eden ilk İngiliz kadını **Grace Ellison** şunları yazıyor:

Mustafa Kemal'e, "Başarılı olacağınızdan hiç kuşku duyduğunuz oldu mu?" dedim.

"Hayır, hiçbir zaman" yanıtını verdi. "İlk baştan beri, tüm planı son gerçekleştiği biçimi ile (hiç mühimmatımız olmadığı zamanlarda bile) gözümde canlandırabiliyorum. Gecikmelere izin verdiysek; fazla kan dökülmesini ve yıkımı önlemek içindi. Son bir çare olarak Fethi Bey Londra'ya gitti, çünkü isteğimiz kanla değil mürekkeple yazılmış bir andlaşma idi."

Barış için sarf edilen bu son çaba, bu büyük adamın savaştan başka şey görmemiş kuşak uğruna yaptığı en güzel hareket değil mi? Savaşı kazanmanın kendine verdiği güvene dayanarak, kişisel olarak elde edeceği ünün bilincinde iken, büyük devletleri, Yunanlıları barışçıl biçimde çekilmeye zorlamaları gereğine ikna edebilmek için üç ayrı girişimde bulunmuştur.

Hazırlıklarda bir gevşeme yok; hiçbir ayrıntı unutulmuş değil; Anadolu köylüsünün orduları hazır bekliyorken, barış da elde edilemediğine göre Yüce Komutan'ın neden hâlâ savaşmadığını bu ordular anlayamamaktadır!

Generallerinden biri bana sonradan şöyle demişti: "Paşa hakkında, onu ordusuna komutanlık ederken görmedikçe bir yargıya varamazsınız. Hiçbir insan kendisine karşı bu derece korkusuz ve acımasız ve emrindeki erlere karşı

bu kadar sevecen olamaz. Ciğerine göğüs kafesinden bir kemik saplanmış iken acısını unutur. Erlerinin başına geçtiği zaman onlar her şeyin iyi gideceğinden emindirler. Onun zihni çabucak çalışıp, sarih kararlara varır. Her şeyin üstünde, hiçbir zaman telaşa kapılmaz ve yargıları daima doğrudur."

Hem subaylarının, hem erlerinin bu evrensel, katıksız sevgi ve saygısı olmasaydı, Mustafa Kemal hiçbir zaman ne Meclisi kurabilir, ne de yeni bir Türkiye yaratabilirdi. Yıllarca süren sürgün, isyan ve gözden düşme ortamında bile hiç unutmadığı ateşli gençliğinin vision (gönül gözü) ile gördüklerini böylece gerçekleştirdikten sonra; istediği anda kendisini diktatör ilan edebilecek halde iken, ulusun temsilcilerinin sorumluluğunu onlardan çalmamıştır. "Meclis bir tek kişi değildir; ben sadece onun Başkanıyım" demiştir.

Kendisine, yaptıklarından söz edildiğinde, ya "Görevimi yaptım" yanıtını veriyor ya da tüm onurun Meclise ait olduğunu söylüyor.

Ben Avrupa'nın pek çok büyük devlet adamı ile konuştum, ondan daha alçakgönüllüsüne rastlamadım. Halbuki aralarında hangisi onun karşılaştığı kadar olumsuz koşullara karşın, öylesine büyük bir başarı kazanabilmiştir?

Küçük odanın döşemesi doğaldır ki tümüyle yerli malı idi. Tabak takımı Kütahya'dan geliyor, halı ve kilimler Anadolu işi. (Grace Ellison, Ankara'da Bir İngiliz Kadını, Türkçesi: Osman Olcay, Bilgi Yayınevi, s.188 ve devamı)

– 19 –

Atatürk, Ocak 1922'de Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin'e verdiği mülakatta Harbiye dönemini şöyle anlatıyor:

"Harbiye senelerinde, siyaset fikirleri başgösterdi. Vaziyet hakkında henüz nafiz bir nazar elde edemiyorduk. Sultan Hamit devri idi. Namık Kemal Bey'in kitaplarını okuyorduk. Takibat sıkı idi. Ekseriyetle ancak koğuşta, yattıktan sonra okumak imkânı oluyordu. Bu gibi vatanperverane eserleri okuyanlara karşı takibat yapılması, işlerin içinde bir berbatlık bulunduğunu ihsas ediyordu. Fakat bunun mahiyeti gözlerimizin önünde tamamiyle belirmiyordu."

Ali Fuat Cebesoy, anılarında yazar:

"Büyük Vatan Şairi Namık Kemal'i, okul idaresinin aldığı bütün tedbirlere rağmen yatakhanede gizli gizli okuduğumuzu nasıl unutabilirim? Mustafa Kemal'in, bir gece vakti yanıma gelerek, Kemal'in 'Vatan Kasidesi'nin teksir edilmiş bir nüshasını 'Fuat kardeşim, bunu ezberleyelim' diye bana verirken yavaş bir sesle, fakat büyük bir heyecanla okuduğu;

'Felek her türlü esbabı cefasın toplasın gelsin
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten'

mısralarını nasıl unutabilirim?

Söz Namık Kemal'den açılmışken ufak bir hatıramı da burada anlatmak isterim. Bir gün üç-beş arkadaş, felaketle sonuçlanan 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'na dair konuşuyorduk. Mustafa Kemal, birden teessürle Namık Kemal'in beytini okumuştu:

'Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini
Yok imiş kurtaracak bahtı kara maderini!'

...Milli Mücadele yılları idi. Heyeti Temsiliye, merkezini Ankara'ya taşımak kararı vermişti. 18 Aralık 1919'da arkadaşlarıyla Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal, 24 Aralıkta Kırşehir'e gelmişti. Burada Gençler derneğinde bir konuşma yapmıştı. Geceleyin şerefine fener alayları tertip eden halka, yukardaki mısraları aşağıdaki şekilde değiştirerek okumuştu:

'Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini!'

Düşman çoktan İzmir'e çıkmış, vatanın bağrına hançerini dayamıştı. Fakat onu kurtaracak Türk bulunmuştu. Bu büyük Türk, benim aziz arkadaşım Atatürk'tü." (Ergun Sav, Atatürk ve İki Büyük Türk Düşünürü Namık Kemal-Ziya Gökalp, Bilgi Yayınevi, s.15)

– 20 –

Sultan Vahidettin'in Mustafa Kemal'in askeri müşavir (danışman) olarak beraberindeki Almanya seyahatinde, daha sonra Osmanlı sarayının başmabeyincisi olan Lütfi Simavi Bey temsil ediyordu.

Devletin dış politikası üzerinde geleceğin padişahıyla Almanya arasındaki ilişkilere yeni bir yön vermiş bu yolculuğun sonuçlarını değerlendiren "V. Sultan Mehmed Reşat ve Halefi VI. Mehmed Vahidettin'in Sarayında Gördüklerim" başlıklı anı kitabında, Mustafa Kemal Paşa'nın Padişah üzerindeki etkisini şöyle anlatır:

"Genç paşa bir padişahla ilk defa seyahat etmesine rağmen şahsına has hususiyetlerle benzerlerinden ilk anda temayüz etmiş (ayrıcalığını göstermiş), yolculuğumuz müddetince onun düşüncelerine ve tavsiyelerine en çok değer verilen makam sahibi olmuştu. Sofya ve Viyana merkezlerinde duran hususi trenimizi ziyaret eden Bulgar ve Avusturya-Macaristan resmi heyetleriyle Osmanlı veliahtının görüşmesi gereken mevzuları, Sultan Vahidettin, Mustafa Kemal Paşa'dan düşüncesini öğrenerek tespit ediyordu. O kadar ki Berlin'e gelişimizin ikinci gününde Alman İmparatoru II. Wilhelm'le resmi ve hususi görüşmesinde M.Kemal Paşa, kendisine, kelimelerin üzerinde durarak şunları söylemişti:

'Zat-ı Şahaneleri, Alman İmparatorundan kati neticeyi alacak Büyük Taarruzun ne zaman başlayacağını sorunuz. Ve cevabı tatminkâr bulamazsanız tavzihen (açıklayarak) tekrar ediniz.'

Sultan Vahidettin, Mustafa Kemal Paşa'nın bu ve benzeri ikazları üzerinde zaman zaman uzun süren izahat alıyor ve başıyla tasdik ederek yeni sualler soruyordu. Paşa, biz heyet halinde İstanbul'a dönerken, romatizmalarını tedavi için Kissingen kaplıcalarında kalma müsaadesini istemiş ve ayrılmıştı. Dönüşümüzde Zat-ı Şahane bana, 'Orduyu hümâyunumuzda böyle kıymetli kumandanlar varken neden Çanakkale gibi destanlarla harbi yürütemiyoruz? Esef ediyorum' demişti." (Cemal Kutay, Tarih Aydınlığı Seçmeler 1, s. 21 ve devamı)

– 21 –

Kurtuluş Savaşımıza ilişkin bazı belgeler:

1919 yılı Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Genel durum ve manzara: Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, Dünya Savaşı'nda yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalamış. Büyük Harp'in uzun yılları boyunca, millet yorgun ve fakir bir halde. Milleti ve memleketi Dünya Savaşı'na sokanlar, kendi hayatları endişesine düşerek memleketten kaçmışlar. Saltanat ve hilafet makamında bulunan Vahidettin, soysuzlaşmış, şahsını ve yalnız tahtını emniyete alabileceğini hayal ettiği alçakça tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet âciz, haysiyetsiz, korkak, yalnız padişah'ın iradesine tâbi ve onunla beraber şahıslarını koruyabilecek herhangi bir duruma ra-

zı. Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta.. İtilaf Devletleri, ateşkes anlaşmasının hükümlerine uymaya lüzum görmüyorlar. Birer vesileyle İtilaf donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana vilayeti Fransızlar, Urfa, Maraş, Gaziantep İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya'da İtalyan askeri birlikleri, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta yabancı subay ve memurlar ve ajanlar faaliyette. Nihayet, başlangıç kabul ettiğimiz tarihten dört gün önce, 15 Mayıs 1919'da, İtilaf Devletlerinin uygun görmesiyle Yunan Ordusu İzmir'e çıkartılıyor. Bundan başka, memleketin her tarafında, Hıristiyan azınlıklar gizli, açık milli emel ve maksatlarını gerçekleştirmeye, devletin bir an evvel çökmesine çalışıyorlardı." (Gazi Mustafa Kemal, 15 Ekim 1927, Büyük Nutuk'un başlangıcı)

Amasya Genelgesi
(22 Haziran 1919)

1- Vatanın bütünlüğü, milletin istiklali tehlikededir.

2- İstanbul Hükümeti, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum, milletimizi adeta yok olmuş gösteriyor.

3- Milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

4- Milletin içinde bulunduğu durum ve şartlara göre harekete geçmek ve haklarını yüksek sesle cihana işittirmek için her türlü etki ve denetimden uzak milli bir heyetin varlığı gereklidir.

5- Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta, milli bir kongrenin acele toplanması kararlaştırılmıştır.

6- Bunun için bütün vilayetlerin her sancağından milletin güvenini kazanmış üç temsilcinin mümkün olduğu kadar çabuk yetişmek üzere hemen yola çıkarılması gerekmektedir.

7- Her ihtimale karşı, bu meselenin bir milli sır halinde tutulması ve temsilcilerin, gerekli görülen yerlerde, seyahatlerini kendilerini tanıtmadan yapmaları lazımdır.

8- Doğu vilayetleri adına, 10 Temmuzda, Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. Bu tarihe kadar diğer vilâyetlerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse, Erzurum Kongresi'nin üyeleri, Sivas genel kongresine katılmak üzere hareket ederler.

Erzurum Kongresi Kararları
(23 Temmuz - 7 ağustos 1919)

1- Milli sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür. Birbirinden ayrılamaz.

2- Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı ve Osmanlı Hükümetinin iş yapamaz duruma gelmesi halinde, millet topyekûn kendisini savunacak ve direnecektir.

3- Vatanı korumaya ve istiklâli elde etmeye İstanbul Hükümeti muktedir olamadığı takdirde bu amaca ulaşmak için geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümet üyeleri milli kongrece seçilecektir. Kongre toplanmamışsa, bu seçimi Heyet-i Temsiliye (Temsilciler Kurulu) yapacaktır.

4- Kuva-yı Milliye'yi tek kuvvet tanımak ve milli iradeyi hâkim kılmak temel ilkedir.

5- Hıristiyan azınlıklara siyasi hâkimiyet ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.

6- Manda ve himaye kabul olunamaz.

7- Milletimiz, çağdaş gayelerin büyüklüğüne inanır ve

teknik, sınai ve iktisadi durumumuzu ve ihtiyacımızı takdir eder.

8- Milli Meclis'in derhal toplanmasını ve hükümet işlerinin Meclis tarafından kontrol edilmesini sağlamak için çalışılacaktır.

Sivas Kongresi Kararları
(4-11 Eylül 1919)

1- Milli sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür, birbirinden ayrılamaz.

2- Her türlü işgal ve müdahaleye karşı, millet birlik olarak kendisini müdafaa ve mukavemet edecektir.

3- İstanbul Hükümeti, bir dış baskı karşısında memleketimizin herhangi bir parçasını terk mecburiyetinde kalırsa, vatanın bağımsızlığını ve bütünlüğünü temin edecek her türlü tedbir ve karar alınmıştır.

4- Kuva-yı Milliye'yi tek kuvvet tanımak ve milli iradeyi hâkim kılmak temel ilkedir.

5- Manda ve himaye kabul olunamaz.

6- Milli iradeyi temsil etmek üzere Millet Meclisi'nin derhal toplanması mecburidir.

7- Devletin bağımsızlık ve bütünlüğü saklı kalmak şartıyla topraklarımızı ele geçirmek isteği olmayan herhangi bir devletin ekonomik, teknik ve sınai yardımlarını memnuniyetle karşılarız. Adaletli ve insancıl kuralları içeren bir barışa kavuşulması da insanlığın selâmeti ve umumun huzuru adına milli emellerimizdendir.

8- Aynı amaç ile milli vicdandan doğan cemiyetler (dernekler) "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirilmiştir.

9- Mukaddes maksadı ve umumi teşkilatı idare için

kongre tarafından bir Heyet-i Temsiliye (Temsilciler Kurulu) seçilmiştir.

Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü'nün Metristepe'den TBMM Başkanı Mustafa Kemal'e telgrafı:

"Metristepe'den gördüğüm vaziyet: Gündüzbey kuzeyinde, sabahtan beri dayanan ve artçı olması muhtemel bulunan bir düşman müfrezesi, sağ kanat grubunun taarruzuyla düzensiz bir şekilde çekiliyor. Yakından takip ediliyor. Hamidiye yönünde temas ve faaliyet yok. Bozüyük yanıyor. Düşman, binlerce ölüleriyle doldurduğu savaş meydanını silahlarımıza terk etmiştir."

1 Nisan 1921

TBMM Başkanı Mustafa Kemal'in, Batı Cephesi Komutanına telgrafla cevabı:

"Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin tersine dönmüş talihini de yendiniz. İstila altındaki talihsiz topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün en uzak köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın istila hırsı, azminizin ve vatanperverliğinizin yalçın kayalarına başını çarparak paramparça oldu..."

1 Nisan 1921

Başkomutanın Sakarya Savaşı Emri

"Savunma hattı yoktur, savunma cephesi vardır. O cephe bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı, vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, düşmana terk olunamaz. Onun için, küçük-büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir, fakat küçük-büyük her birlik ilk durabildiği noktada tekrar düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birli-

ğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tâbi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur.

Başkumandan (Başkomutan) Mustafa Kemal"
(26 Ağustos 1921, Sakarya Meydan
Muharebesi emrinden)

Dumlupınar Zaferi'nden sonra, 1 Eylül 1922 tarihinde kendi el yazısı ve imzası ile Tük Ordusuna verdiği ünlü emir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları!

Afyonkarahisar-Dumlupınar büyük meydan muharebesinde zalim ve mağrur bir ordunun asıl muharebe birliklerini inanılmayacak kadar az bir zamanda imha ettiniz. Büyük ve necip milletimizin fedakârlıklarına layık olduğunuzu ispat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti, istikbalinden emin olmaya haklıdır. Muharebe meydanlarındaki maharet ve fedakârlıklarınızı yakından müşahade ve takip ediyorum. Milletimizin hakkınızdaki takdirlerine vasıta olmak görevimi, durmadan ve sürekli bir şekilde yerine getireceğim.

Başkumandanlığa tekliflerde bulunulmasını cephe kumandanlığına emrettim.

Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceğini göz önüne alarak ilerlemesini ve herkesin fikri güçlerini, kahramanlık ve vatanseverliğini, birbirleriyle yarışırcasına göstermeye devam eylemesini talep ederim.

Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Başkumandan (Başkomutan) Mustafa Kemal
1 Eylül 1338 (1922)"

Başkomutan Gazi Mastafa Kemal'in 12 Eylül 1922 tarihinde İzmir'den Türk ulusuna yayımladığı zafer mesajı:

"Büyük ve Asil Türk Milleti!

Ordularımız 9 Eylül 1338 (1922) sabahı İzmirimizi ve yine 9 Eylül 1338 (1922) akşamı Bursamızı muzafferen kurtardılar. Akdeniz, askerlerimizin zafer teraneleriyle dalgalanıyor.

Asya İmparatorluğu'na yeltenen küstah bir düşmanın muharebe meydanlarına gelmek cesaretinde bulunan ordu kumandanlarıyla kumanda heyetleri, günlerden beri Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin savaş esiri bulunuyorlar.

Düşmanın başkumandan tayin ettiği general (Trikopis), birçok gece ve gündüz ümitsizce muharebeyi ve her kurtuluş çaresini tecrübe ettikten sonra nihayet maiyetindeki generaller ve kurmayları ve kumanda ettiği ordunun elinde kalabilenleriyle teslim oldu. Eğer Yunan kralı da bugün esirler meyanında bulunmuyorsa; bu taç sahiplerinin, işleri esasen yalnız milletlerinin sefalarına iştirak etmek olduğundan, muharebe meydanlarının felaketli günlerinde onların saraylarından başka bir şey düşünmemek tabiatlarındandır.

Batı fabrikalarının çelik zırhları ile kaplanan muazzam Yunan orduları, artık Anadolu dağlarında subayları tarafından terk edilmiş zavallı sürüler, cinayetlerinden dehşete düşerek kudurmuş kitleler ve ağaç diplerinde kalmış dermansız yaralılardan ibaret kaldı. Düşman ordularının savaş malzemesi hemen üçte iki itibariyle topraklarımızdadır. Düşmanın esirlerden başka insan zayiatının yüz binden ne kadar fazla olduğunu tayin etmek müşkildir. Fakat resmi ağızla milletimize müjdelerim ki bizim insan zayiatımız, dörtte üçü hafif yaralı olmak üzere on bin nüfusa baliğ olmaktadır.

Büyük Türk Milleti! Ordularımızın kabiliyet ve kudreti düşmanlarımıza dehşet, dostlarımıza emniyet verecek bir

kemal ile tezahür etti. Millet orduları on dört gün zarfında büyük bir düşman ordusunu imha ettiler. Dört yüz kilometrelik fasılasız bir takip yaptılar. Anadolu'daki bütün işgal edilmiş topraklarımızı geri aldılar. Büyük zafer münhasıran senin eserindir. Çünkü İzmirimizi siyasi hırslar neticesinde adeta memnunen düşmana teslim eden heyetlerle milletin hiçbir münasebeti yok idi. Bursamızı istila eden Yunan kuvvetleri ise ancak imparatorluğun askeri teşkilatıyla işbirliği yaparak muvaffak olmuşlardı. Vatanın kurtuluşu, milletin rey ve idaresi, kendi mukadderatı üzerinde kayıtsız şartsız hâkim olduğu zaman başlamış ve ancak milletin vicdanından doğan ordularla müspet ve kati neticelere ermiştir. Büyük ve necip Türk milleti! Anadolu'nun kurtuluş zaferini tebrik ederken sana İzmir'den, Bursa'dan, Akdeniz ufuklarından ordularının selamını da takdim ediyorum. 12.9.1338 (1922)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı
Başkomutan Mustafa Kemal"

(Mehmet Özel, Mustafa Kemal Atatürk, Kültür Bakanlığı Yayını)

– 22 –

Peki Atatürk, Halife Sultan hakkında ne düşünüyordu? **Willy Sperco**'dan dinleyelim:

VI. Mehmet, Sarayın orkestra şefini çağırır. Ona, İngiliz Kuvvetleri Komutanı General Harrington'dan, filolarındaki bir gemi ile kendisini Türkiye'den çıkartmalarını rica etmesini söyler.

Eski Sultan, oturduğu sarayından çıkar ve gizlice yakın

bir köşke gider. Eşyasını hazırlamakla meşgul olur. Bavullara mücevherler, kıymetli taşlar ve eşya, zengin işli örtüler doldurulur. Bu sırada, altı yaşındaki genç prens uyurken, VI. Mehmet bir masa üzerindeki silahının yanı başında geceyi geçirir.

Sabah saat 6'da, kendisine, iki İngiliz ambülansının sarayın kapısı önünde beklediği bildirilir. Eski Sultan çıkar. Daha karanlıktır ve yağmur yağmaktadır. Eski Sultan şemsiyesini açar ve güçlükle arabasının basamağına çıkar, oğlu ve saraydan iki önde gelenle beraber arabaya yerleşir. Bu sırada hizmetkârlar ikinci arabaya bavulları yerleştirirler.

Ambülanslar, Ortaköy ve Beşiktaş üzerinden İngiliz askerleri tarafından gözetim altındaki tramvay yolu boyunca, bir motorun beklediği Dolmabahçe rıhtımına kadar gelirler.

Malaya kruvazörü, bacasından duman çıkararak hareket etmeye hazır, beklemektedir.

Halife gemide, top atışları hariç, bir hükümdara uygun selam töreni ile karşılanır.

Türkiye'deki İngiltere Askeri Ataşesi Armstrong şöyle anlatıyor:

"Aniden Sultan, bir küçük kız gibi çığlıklar atarak, arkasından gelen haremağasına hakaret ederek merdivene kadar koştu... Çantası kaybolmuştu! Nerede idi? Sonunda motorda bulundu. Sultan çantayı açtı ve içindekileri gözden geçirdi: Çantada imparatorluk armalı altın kahve fincanları, toplayabildiği bazı mücevherler vardı.

Rahat bir iç geçirdikten sonra şeref kabinine yerleşti."

Saat sekizde Boğaziçi'nden geçen pek çok gemi gibi, bu İngiliz kruvazörü eski Sarayburnu'nu dönüyordu. Güvertesinde, yaşlı İstanbul'un kubbelerinin, minarelerinin siluetleri hayranlıkla seyredilebilinirdi. Bunun la beraber, Osmanlı

tarihinde ilk defa olarak bir Padişah, en acımasız düşmanının himayesi altında vatanını terk ediyordu.

Mustafa Kemal şöyle söyler:

"Kendi öz halkının ortasında hürriyeti ve hayatını tehlikede telakki eden Vahidettin gibi oldukça aşağılık bir yaratığın, bir an için bile olsa milletin başında olduğunu düşünmek gerçekten acıdır. Şükür ki, millet bu sefili, tevarüs ettiği tahtından kovmuş ve böylece daha fazla alçaklık yapmasını durdurmuştur. Türk halkının bu müdahalesi her türlü övgüye layıktır.

Aciz, aşağılık, kalpsiz ve akılsız bir yaratık, kendisini kabul eden herhangi bir yabancının himayesine girebilir, ama, şüphesiz böyle bir kişinin bütün İslamın Halifesi sıfatına sahip olduğunu söylemek yersizdir. Böyle bir düşünüşün gerçek olabilmesi için, evvelemirde, bütün İslam toplumlarının esir alınması gerekirdi. Oysa gerçekte dünyadaki durum bu mudur?

Biz Türkler, tarih içindeki varlığımız süresince, hürriyet ve bağımsızlığın yeryüzündeki canlı örneği olduk. Keza yine, aşağılık bir mevcudiyeti, birkaç gün daha fazla sefil bir şekilde sürdürmek için her türlü alçalmaya boyun eğen halifeler tarafından oynanan bu gülünç oyuna bir son vermeye muktedir olduğumuzu göstermiş olduk.

Bu şekilde davranmakla, ait oldukları halkın ve devletin zararına, sadece kendi şahsi durumlarını ve hayatlarını düşünmek için varolan insanların, hele özellikle oldukça düşük seviyedeki insanların, milletlerin ve devletlerin karşılıklı ilişkilerinde herhangi bir önemi olamayacağı gerçeğini de böylece doğrulamış olduk.

Uluslararası ilişkilerde, bütün medeni âlemin samimi temennisi, kukla yönetimlerin siyaseten hüküm sürdüğü döneme bir son vermek olmalıdır." (Willy Sperco, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938, Bilgi Yayınevi, s.108 ve devamı)

Atatürk'ün, 14 Eylül 1919 tarihinde, Sivas Kongresi Genel Kurulu adına, Padişaha çektiği telgraftan:

"İstanbul'daki yalan yayımından önce Avrupa basınında yayımlanmış ve Ferit Paşa'nın ulusal savaşımızı ittihatçılık olarak gösterip Anadolu'ya yabancıları müdahale etmeye çağırdığı bütün dünyaca öğrenilmişti! Oysa İzmir yöresinde namusunu ve kutsal varlıklarını savunmaktan başka bir şey yapamayan ve bunu yaparken de yüksek merhametli istencinize (iradenize) dayanan vatan evladı, izledikleri kutsal amacı birçok kez yüksek katınıza bildirmiş ve tüm Anadolu'nun ulusal ayaklanmasındaki yasallık da, yüce sultanlığınızı dört bir yandan karşı karşıya bulunduğu tehlikelerle kanıtlanmıştı. Ulusal istencini başkentinizde açıklama olanağını bulamayan ulusun acılarına tercüman olmak üzere Anadolu'da toplanan Doğu Anadolu illeri Erzurum Kongresi'ni ve bu kez Sivas'ta toplanmış olan genel kongremizi de yasadışı ilan eden bugünkü Sadrazam, yüce Halifeliğinizin bulunduğu İstanbul'da toplanan Ermeni ve Rum kongreleri kararlarının İstanbul basınıyla duyurulmasında hiçbir sakınca görmüyorlar. Üstelik bir yandan haklılık ve yasaya uygunluk ilkelerine dayanmak isterken, öte yandan Mebuslar Meclisinin dağıtılmasından beri 7-8 ay geçtiği halde Kanunu Esasi (Anayasa) kurallarını uygulayıp seçimlere başlamak zorunluluğunu da hâlâ duymuyorlar; bu davranışlarının yanında ulusal gücümüzü de yabancılar gözünde yokmuş gibi göstererek onların amaçlarını kolaylaştırıyorlar. Güttüğü ihanet amacında başarıya ulaşmak için, ulusun ruhundan doğan kutsal örgütü dağıtmak, devletin yargı yetkisini yabancıların amaçlarına oyuncak etmek, ordunun gücünü azaltmak için yetenekli yüksek rütbeli askerlerimizi görevden alıp düşmana ver-

mek, şifreli askeri yazışmalarının çaldırılmasına Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü'nü yetkili kılmak, birtakım düşman şubaylarının ülke içinde dolaşarak toprak bütünlüğümüzü bozacak siyasal kışkırtmalarda bulunmalarına destek olmak, ülkeyi karışıklık içinde gösterip yabancıları işe karışmaya çağırmak, ordunun şifreli yazışmasını yasaklayarak askeri gizlerin açığa vurulmasından çekinmemek gibi her biri başlı başına ulusal suç oluşturan yasadışı girişimlerden bir türlü vazgeçemiyor. Vatanı bu duruma getiren yenilgiden doğmuş felaketimizi bu denli genişleten en büyük etkenin bugünkü hükümetçe sürdürülegelen bu ihanetler olduğu, herhalde artık yüce katınızca da anlaşılmıştır. Bu durumu göz önüne alan kurulumuz, yurdu kurtaracak çare aramak üzere hiçbir siyasal partiye bağlı olmayacak ve ulusal istenci tümüyle yansıtarak, ulusa dayanacak bir bakanlar kurulunun işbaşına getirilmesini diler ve böyle bir kabine kurulmazsa, ulusun zorunlu olarak yapacağı girişim ve savaşımı durdurmaya olanak bulunmayacağını saygıyla bildirir. Buyruk sevgili Padişahımız Efendimiz Hazretlerinindir.

Sivas'ta Toplanmış Genel Kongre Kurulu Adına Mustafa Kemal." (Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Söylev, c.3, 4. Basım, s.83; Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.13)

– 24 –

Mustafa Kemal başkanlığında temsil heyeti üyeleri ve komutanlar arasında ileriye yönelik alınması gerekli kararlar ve Kurtuluş Savaşı'nın parasal kaynaklarıyla ilgili olarak 16-30.11.1919 tarihlerinde yapılan gizli görüşme tutanaklarından (sivil memurlar hakkında):

Kazım Paşa: Ordu ilan etti ki bütün gücüyle milletin

emrinde ve onun desteğindedir. Ama hiçbir vali böyle yapmadı.

Mustafa Kemal Paşa: Başlangıçta birçok valiler bize karşı idi. Hatta bazılarını tutukladık bile. Şimdi böyle bir zamanda millet, teşkilatlanmış olarak kendi mukadderatını kollayıp koruyabilir. Bugüne kadar yaptığı gibi, ordudan yine teşkilat hususunda milleti faaliyete sokmasını rica edelim. Her köyde ve her nahiyede teşkilat kurulmalıdır. Zira her yerde istenilen çaba gösterilmiyor. Mesela Sivas şehrinde bile teşkilatımız kurulmamıştır. Mahalli toplantıları yoktur. Hatta bir büroları dahi yoktur. Bu gidişle bir ay sonra büsbütün eriyip gider. Sivas'ta mahalle teşkilatı kurulmamıştır. Bu şehirde merkez heyeti olsaydı, bugün gösterdiği durum oluşmazdı. Sivas halkı bu konuda ordudan yardım rica eder.

Kazım Paşa: Millet, kolordulara emreder. Bendeniz millet tarafından rica kabul etmiyorum. (?)

Mustafa Kemal Paşa: Binaenaleyh kolordular milleti bu işe sevk etmeye başlasın. Sivil idareye gelince: İstanbul Hükümeti ile eninde sonunda ya anlaşırız, ya da muhalif kalırız. Merkezi Hükümet millete muhalif kalsa bile sivil idare memurları milletin kuvveti karşısında direnme fikri beslemesin.

Bunun için milletin emellerine aykırı icraatta bulunan bir hükümetin sözü memurları nezdinde geçerli olamasın. Bu, bir milli amaç olmalıdır. Sivil idare amirleri yalnız milli emellere baş eğilmesi gerektiğini bilmelidirler. Buna inanmayan memurları görevlerinde bırakmaktan ancak zarar doğar. Mesela, Ferit Paşa Kabinesi kanun ve nizamlara aykırı emirler verdi. Bazı idare amirleri bu emirleri yaptı. İşte bu tarzda hareket eden vali veya mutasarrıflar bizim için zararlıdır.

Rauf Bey: Fakat her yerde bu emirleri doğruluğuna inanarak yapmadılar; geçim derdini ileri sürdüler.

Mustafa Kemal Paşa: Ama hiç kimse, hiçbir vakit kendi boğazını doyuracak diye millet ve memlekete zararlı bir menfaatin aleti olamaz. Kaymakamlardan da, köylerden yukarıya doğru teşkilat kurulması yolunda çaba harcamalarını rica edelim. Bunu yapacaklarına şüphemiz yoktur. Acaba bize karşı çıkan memur olursa ne yapalım? (Belgelerle Türk Tarihi dergisi, Haziran 1973, s.69; Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.37)

– 25 –

Atatürk'ün, 16 Mart 1920 tarihinde, İngiliz, Fransız, İtalyan siyasal temsilcilerine, Amerika siyasal temsilcisine, bütün tarafsız devletler Dışişleri Bakanlıklarına ve Fransa, İngiltere, İtalya Millet Meclislerine verilmek üzere, İtalyan Temsilciliğine Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Temsilciler Kurulu adına gönderdiği protesto metninden:

"Ulusal bağımsızlığımızı temsil eden Millet Meclisi ile birlikte İstanbul'da bütün resmi dairelere, Bağlaşık Devletlerin erleri açıktan açığa ve zorla girmişlerdir. Bu arada, ulusal amaçlara uygun iş gören birçok yurtsever kimselerin tutuklanmasına da girişilmiştir. Osmanlı ulusunun siyasal egemenliğine ve özgürlüğüne indirilen bu son yumruk; hayatımızı ve varlığımızı, ne pahasına olursa olsun, savunmaya kararlı olan biz Osmanlılardan çok, yirminci yüzyıl uygarlık ve insanlığının kutsal saydığı bütün ilkelere; özgürlük, yurt ve ulus duygusu gibi bugünkü insan topluluklarının temeli olan bütün ilkelere ve bu ilkeleri ortaya koyan insanlığın genel vicdanına indirilmiş demektir.

Biz haklarımızı ve bağımsızlığımızı savunmak için giriştiğimiz savaşın kutsallığına ve hiçbir gücün bir ulusu yaşamak hakkından yoksun bırakmayacağına inanıyoruz. Tarihin bugüne dek yazmadığı nitelikte bir suikast olan ve Wilson ilkelerine göre düzenlenmiş bir ateşkes anlaşması ile ulusumuzu savunma araçlarından yoksun etmek gibi bir düzene dayanılarak yapıldığı için, ilgili ulusların şeref ve onurlarıyla da bağdaşmayan bu davranış üzerine yargıya varmayı, resmi Avrupa ve Amerika'nın değil; bilim, kültür ve uygarlık Avrupa ve Amerikasının vicdanına bırakmakla yetinir ve bu olaydan doğacak büyük tarihsel sorumluluğa son olarak bir daha dünyanın dikkatini çekeriz. Davamızın hukuka uygunluğu ve kutsallığı, bu güç zamanlarda, Tanrıdan sonra en büyük desteğimizdir.

Mustafa Kemal"

(Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.49)

– 26 –

Atatürk'ün, 18 Haziran 1922 tarihinde, Claude Farrére onuruna verilen çay ziyafetinde yaptığı konuşmadan:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, ulustan aldığı en meşru yetkilerle devletin varlık ve bağımsızlığını koruma ve güven altına almak için her bağımsız ulus ve devlet için meşru olan haklarını, yetkilerini korkusuzca kullanmakta ve kullanacaktır. Batının kimi hükümetleri, Türkiye ile savaş halinden çıkarmak istemediği ve Türkiye'nin kutsal topraklarına saldırdığı düşmanı desteklemek ve kışkırtmaktan vazgeçmeye yaklaşmadığı halde, sözde dünyanın en tarafsız hükümeti imiş gibi ülkemiz içinde subaylarını dolaştırarak inceleme yapmak isteğini ileri sürüyor. Ne

üzülecek durumdur ki, öteki hükümetlerin de bu girişimde ortak olmaları yollarını bulabiliyor. Dünyada bundan daha akıl almaz, daha densizce bir davranış tasarlayamıyorum. Dünyada bağımsız bir devlet düşünülebilir mi ki, iç işlerine, henüz düşman sıfatını taşıyanların değil, dostlarının bile karışmasını hoşgörüyle karşılasın. Eğer o politika adamları yüzyıllardan beri bağımsız yaşamış, bağımsızlığın simgesi olmuş ve bugün yeni bir ulusal uyanışla inancı, direnci ve bağımsızlık tutkusu yükselmiş Türkiye halkının, Türkiye Devleti'nin bağımsızlığını tanımamak ve tanıtmamak istiyorlarsa, biz bunlara karşı hayretlerle karşılık veririz, bu adamların aymazlığına dünyanın şaşkınlıkla bakmalarını isteriz. Zavallı ulusumuz köle olmaya razı olmadığı için en büyük cezaya mahkûm ediliyor. Hayır, efendiler hayır!.. Bütün dünya bilsin ki, bu ulus öldürülmeye, yok edilmeye değil, yaşatılmaya en layık olan bir ulustur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üstlendiği bu tarihsel görevi tam başarıyla yürütüyor ve onu en yüksek zaferlerle bütünleştirip tamamlayacaktır." (Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.87)

– 27 –

Atatürk'ün, 22 Ocak 1923 tarihinde, Bursa'da halka yaptığı bir konuşmadan:

"Uygar ve düzenli bir devletin makinesi, eski yasalarla işleyemez. Din adamları, çok iyi bilirler ki din, belirli bir hükümet şekli ifade etmemiştir. Din, hükümete esas olarak adaleti emretmiştir. Bu hükümler çok açıktır. Adaletle işleri yürütmeyen bir hükümet çok fenadır. Hükümetimizin, fena olmaması için, dince ve uygarlıkça çok mükemmel olabilmesi için adli yasalarımızı iyileştirmek zorundayız. Buna

hiçbir engel yoktur. Bugün mevcut yasalarımızın kökü, daha çok Mecelledir. Yeni Türkiye, ne zamana, ne de ihtiyaca uyan Mecellenin hükümlerine bağlı kalamaz. En uygar uluslar derecesinde hukuk kurallarımızı da iyileştireceğiz. Yüz sene, beş yüz sene, bin sene evvel yaşayan bir toplum için yapılan yasalarla, bugünkü toplumları yönetmeye kalkışmak, gaflettir, cehalettir. Biz bu noktada cahilliğimizi ve gafletimizi o kadar ileri götürüyoruz ki Allahın da, Peygamberin de emirlerine karşı hareket ettiğimizi bile unutuyoruz. (Alkışlar)

Bu memlekette adli kapitülasyonların bulunması, bu gafletimizin, bu cehaletimizin cezasıdır. Bu kadar başarılarımıza rağmen yabancılar, "Adli kapitülasyonları kaldıramayız. Çünkü yasalarınız uygar ve insani esaslara dayanmıyor. Memleketiniz içinde yabancı karma mahkemeler davalarınızı görsün. Haklarımızı sizin adaletinize, yargıçlarınıza teslim edemeyiz!" diyorlar. Tabiidir ki delegelerimiz, özellikle adli konularda hiçbir müdahale kabul edemeyeceğimizi ısrarla ifade etmektedir. Efendiler! Bir hükümet, ancak adalete dayanabilir. Bağımsızlık, gelecek, özgürlük, her şey adaletle mümkündür. Bu kadar esaslı bir noktada müdahaleleri asla kabul etmeyeceğiz. Efendiler! Adli kapitülasyonlar, gayet kuvvetli ve ateşli bir zincir halinde boynumuzdadır. Bunu şüphesiz atacağız. Fakat tekrar boynumuza geçirmeyelim. Bunu boynumuza tekrar geçirmemenin çaresi de yasalarımızı iyileştirmektir.

Herkes bu gerçeği açıkça bilirse ve bunun böyle olmasını mutlaka isterse, elbette seçeceği vekiller de başka şekilde hareket edemezler. Çünkü o zaman, sizin irade ve arzunuza karşı hareket etmiş olurlar. Hükümetin amacını ve kuruluş niteliğini baltalamış olurlar. O zaman siz de susmazsınız! (Alkışlar)" (Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.104)

Atatürk'ün, 30 Ağustos 1924 tarihinde, Başkumandanlık Savaşı'nın ikinci yıldönümünde Dumlupınar'da yaptığı konuşmadan:

"Bilmeyen kalmamıştır ki: Ulusumuz, egemenliğini eline aldığı gün, en karanlık yoksulluğun, en derin uçurumun kıyısında idi. Bütün güçleri yıpranmış, bütün savunma araçları elinden alınmış, kutsal varlıkları saldırıya uğramış, pek acıklı bir durumda idi. Bütün bunları hiçe sayarak varlığını ve bağımsızlığını kurtarmaya karar verdi. Bu kararını başarıya ulaştırabilmek için kendine bir toplu davranış, bir belirli erek seçmesi gerekiyordu. Ulusun bütün varlığı ile, bütün inanıyla, canını dişine takarak o yolda birlikte yürümesi ve er geç başarıya ulaşması gerekti. İşte baylar o erek bu yerdi, burasıydı. Umulan ve istenen başarı, işte burada kazanılan zaferdi.

Bilirsiniz ki dünyada bir ulusun varlığı, değeri, özgürlüğü ve bağımsızlığı eskiden yaptığı ve ilerde yapacağı uygar eserlerle orantılıdır. Uygarca başarılar sağlamak yeteneğinden yoksun uluslar, özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını er geç yitirmek durumundadırlar. İnsanlığın tarihi, baştan başa, bu söylediğimi ispatlamaktadır. Uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmak, yaşamanın ilk koşuludur. Bu yol üzerinde duraklayanlar, durup da ileri değil geriye bakıp imrenmek bilgisizliğinde ve dalgınlığında bulunanlar, genel uygarlığın coşup gelen seli altında bir gün boğulacaktır. Uygarlık yolunda başarı, yenilikleri kavrayıp uygulamaya, yenileşmeye bağlıdır. Toplumsal yaşayışta, ekonomik davranışta, bilgi ve teknik alanında başarılı olmak için ilerleme ve gelişme yolu budur. Yaşamayı ve geçinmeyi sağlayan hü-

kümlerin zamanla olgunlaşıp değişmesi, yenileşmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Uygarlığın yeni buluşları, olağanüstü teknik başarıları, dünyayı değişmeden değişmeye sürükleyip durduğu bir evrede, yüzyılların eskittiği davranış ve düşünüşlerle, geçmişe saplanıp tapmakla, varlığımızı korumak olmaz.

Uygarlıktan söz ederken şunu da kesinlikle belirtmeliyim ki, uygarlığın ilkesi ilerlemenin temeli, aile düzenindedir. Bu yaşamda aksaklık, ulusça ekonomik ve siyasal yaşayışta da başarısızlığın nedenidir. Aileyi kuran kadınla erkeğin, bu işe yararlı hakları ve bilgileri edinmiş olmaları, bu ödeve istekli ve yetenekli olmaları gerektir.

Gençler!

Geleceğe güvenimizi güçlendiren ve sürdüren sizsiniz. Siz, almakta olduğunuz eğitimle, bilgi ile, insanlıktaki üstünlüğün, yurt sevgisinin, düşünce özgürlüğünün en değerli örneği olacaksınız. Ey yükselen yeni kuşak! Gelecek sizindir. Cumhuriyeti biz kurduk, onu yükseltecek ve yaşatacak olan sizsiniz." (Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.125)

– 29 –

Kurtuluş Savaşı sürerken ve hemen sonrasında Türk Hükümetinin Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Türk Hükümetine tutumunu açıklığa kavuşturacak bazı belgeler:

Türkler Lozan'da Amerikalıları İstemiyor

Türkiye başdelegesi İsmet Paşa, Birleşik Amerika Devletleri'ni hiçbir sorumluluk yüklenmeden kendi çıkarları peşinde koşan bir devlet olarak nitelemiş, ayrıca Amerikalıların Türkiye'de dini ve kültürel propaganda yaptıklarını ve ülkeye gizlice alkollü içkiler soktuklarını ileri sürmüştür.

İsmet Paşa'nın bu sözleriyle, Amerika'daki içki yasağı nedeniyle Avrupa'ya kaçırılan büyük viski stoklarına değindiğini sanıyoruz.

Lozan'daki konferans salonunun kapısında asılı bulunan bir yaftada iri harflerle "Amerikalıları istemiyoruz" yazıyordu. Yaftayı okuyan Amerikalı gazeteciler gerçek bir şok geçirdiler. Yaftanın altında ise İsmet Paşa'nın imzasına rastlanıyordu.

Uluslararası toplantılarda Amerikalıların hoşuna gitmeyecek şekilde davranmayı bir âdet haline getirmiş olan İsmet Paşa'nın bu son davranışı, bir anlamda Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı duyduğu korku ve çekingenliğin de açığa vurulmasıdır.

Amerika Birleşik Devletleri konferans masasına gözlemci olarak değil de delege olarak oturmuş olsaydı, Türkleri bir hayli uğraştırabilecekti herhalde. (22-23.11.1922, The New York Times'dan alınmıştır. Bilâl N. Şimşir, Dış Basında Laik Cumhuriyetin Doğuşu, Bilgi Yayınevi, s.68)

B

Türk'ün Dönüşü

Türk Avrupa'ya dönmüştür. Türk'ün dönüşü sürekli bir barış özlemi içinde olan herkesin yeniden ümitsizliğe kapılmasına yol açmıştır. Bu tamamen gereksiz dönüş Türklere kabul ettirilecek antlaşmalarla önlenebilir ve Türk'ün Avrupa'dan uzak durması sağlanabilirdi. Fakat Bay Lloyd George ve hükümeti ilk hatayı Ermenistan Cumhuriyeti'ne gerekli yardımı sağlamamakla yapmış ve bu hata Türklerin Avrupa kuvvetlerine karşı bir kuvvet yığınağı yapmasına imkân vermiştir. İkinci olarak Yunanlıların tamamen Türklere ait olan topraklarda iki yüz mil kadar ilerlemeleri teşvik edilmiş fakat Yunanlılara kuru nasihat dışında hiçbir maddi destek sağlanmamıştır. İngiltere Hükümeti Yakındoğu sorunu konusunda tecrübe sahibi kişilerin tavsiyelerine de kulaklarını tıkamış ve Kemal'in yönetimindeki milliyetçi Türklerin silahlanır silahlanmaz bu kadar geniş bir cepheye yayılmış olan Yunan ordusunu hezimete uğratacağını görememiştir.

Bugün Türk yeniden muzaffer bir edayla ayakta durmakta, İngiltere ve Avrupa elverişli barış şartları sağlamak için sanki ona yalvarmaktadır. Bu arada tüm İslam âlemi Yunanistan'ın yenilgisini İngiltere'nin yenilgisi olarak görmekte ve bayram etmektedir. Ve İngiltere, kendi yaratmış olduğu felaketin daha da büyümesini engellemek amacıyla İstanbul ve Doğu Trakya'nın da Türkler eline geçmesine razı olarak, bu barbar ırkın bir kez daha Balkanlar'ın içine doğru sarkmasını sağlamıştır. Britanya siyasi tarihinin en acı sayfalarından biri de böylece kapanmak üzeredir...

Amerika çok farklı amaçlarla Türkiye'de bulunmaktaydı. Amerika'nın başlıca amacı Müslümanları Hıristiyanlığa inandırmak değildi. Amerika Türklerin baskısı altında ezilen

Hıristiyan halkı eğitmek ve onlara yardımcı olmak için Türkiye'de bulunuyordu. Örneğin Boğaziçi'nde bir abide gibi yükselen Robert Kolej'de yetişen Bulgar gençleri, daha sonra Bulgaristan'a giderek en önemli devlet mevkilerine geçmiş bulunmaktadırlar...

Türkiye'de cereyan eden olaylarda Ermenilerin yanısıra, Amerikalıların bu ülkede geliştirmiş oldukları uygarlık kurumları da ayaklar altına alınmıştır... Amerika'da güçlü örgütlere sahip bulunan kiliselerin bu olaylar karşısında ayaklanarak seslerini duyurmuş olduklarını sanmıyorum. Böyle bir davranışta bulunmuş olsaydı, İngiltere, Fansa ve Almanya'nın kirli bir ganimet kavgasına giriştikleri dönemde sürdürülen katliamların önlenmesi mümkün olabilirdi...

Güçlü bir Amerika savaş gemisi 'Türkleri Boğaz sularına dökebilir,' hatta böyle bir eylemin tehdidiyle katliam durdurulabilirdi. Güçlü Amerika'nın bu konuda göstereceği kararlılık sorunu kökünden çözebilirdi. Her nedense Amerika bu rolü oynamak istememiş ve katliamlar sürüp gitmiştir. Bugün Robert Kolej gene Türk topraklarında kalmıştır. Avrupa'ya karşı daha da bilenmiş yeni bir Türk güruhu, bu kez antlaşmalarla yeniden Avrupa'ya kabul edilecek ve Balkanlar'ın nazik bir bölge olarak kalmasına yol açarak dünya barışının kurulmasını engellemiş olacaktır... (5.1.1923 tarihli The Atlantic Monthly'den alınmıştır. Bilâl N. Şimşir, a.g.e., s.110)

C

Kapitülasyonlar Sorunu

Lozan'daki Türk başdelegesi İsmet Paşa kapitülasyonların ilga edilmiş olduğu ve sekiz buçuk yıldan beri de ge-

çerli bulunmadığı yolundaki Türk görüşünün "kesin bir görüş" olduğunu ilan etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Bay Hughes adına görüşmelere katılan Bay Grew, kapitülasyonlar konusunda dogmatik bir tutum izlemekten kaçınmaktadır. Bay Grew, bu konuda bazı yeni uyarlamaları gözden geçirmeleri ve hatta değişiklikleri kabul etme eğilimindedir. Ancak bu antlaşmanın tek taraflı olarak bozulmasına kesinlikle karşı çıkmaya kararlıdır.

Türkler bütün baskılarımıza rağmen kapitülasyonları kaldırmakta direnirlerse ne yapabiliriz? Günümüzün politik ortamında Türklerle savaşa girmemize ya da onları abluka altına almamıza imkân yoktur. Yapabileceğimiz tek şey, Türklere karşı iktisadi baskılar uygulamaktır. Örneğin Chester projesinin gerçekleşmesini geciktirebilir ve Türklerin kendi isteklerini geri çevirebiliriz. Türkler kredi sağlamak için, her şeyden önce, sermaye sahiplerine güven sağlamak gerektiğini öğrenmelidirler. (23.5.1923 tarihli The New York Times'dan alınmıştır. Bilâl N. Şimşir, a.g.e., s.159)

D

Morgenthau Türk Başarısının Nedenlerini Açıkladı

Basına bir demeç veren eski Türkiye Büyükelçimiz Henry Morgenthau, Avrupa'nın halen içinde bulunduğu karışık durumdan yararlanan, Türkiye'deki Kemalistler ve Rusya'daki Bolşevikler gibi küçük grupların, dünya barışını tehdit ettiklerini söylemiştir. Lozan Konferansı'nın tam bir fiyaskoyla sonuçlanmış olduğunu belirten Bay Morgenthau,

"Türkler kendi güçlerinden çok İtilaf Devletlerinin aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak ileri sürdükleri şartları onlara kabul ettirmeyi başarmışlardır. Amerika ise konferansa gereken önemi vermemekle büyük bir hata yapmıştır," demiş ve şöyle devam etmiştir:

"Türkiye gibi huzur bozucu küçük devletleri teker teker karşımıza alarak onlarla uğraşacağımıza, büyük devletlerle yakın bir işbirliği kurarak ilişkilerimizi geliştirmemiz ve bu işbirliği çerçevesinde önderliği kabul ederek 'tecrit olma' politikasını rafa kaldırmamız uygun olacaktır...

Amerika Birleşik Devletleri İngiltere ile birlikte İzmir'e asker çıkarmış olsaydı, Türklerin Avrupa'dan kovulması gerçekleşebilecekti. Türkiye'de bir manda yönetimini üstlenmiş olsaydık bugün önderliğimiz altında bir Balkan Ülkeleri Konfederasyonu kurmuş olmakla övünebilecektik...

Türkler Chester projesiyle ülkelerine milyonların akacağını sanıyorlar. Fakat unutmasınlar ki istikrarlı bir Türk Hükümeti kurulmadıkça hiçbir Amerikalı işadamı parasını Türkiye'ye yatırmaya razı olmayacaktır.

Bugüne dek Yakındoğudaki olayların gelişimine yön veren ana etken Türklerin gücü değil, İtilaf Devletlerinin güçsüzlüğü olmuştur. Biz ise Lozan'a iki gözlemci göndermekle yetindik. Türkleri etkilemek için gözlemcilerin yeterli olacağını sananlar aldanıyorlar. Unutmayalım ki zorbalığa ancak zorbalıkla karşılık verilebilir. Lozan Konferansı'nda elimiz kolumuz bağlıymışçasına Türklerin zaferine seyirci kalmamız utanılacak bir olaydır. Amerika niçin Lozan'da ağırlığını duyurmadı? Türklerin bu başarısından cesaret alacak olan diğer bazı ülkeler de mevcut antlaşmaları adi birer kâğıt parçası sayarak çiğnemeye başlarlarsa, bu vahim olayın sorumluluğuna biz de mi ortak olacağız?" (28.7.1923 tarihli The New York Times'dan alınmıştır. Bilâl N. Şimşir, a.g.e., s.190)

9 Ağustos 2001 tarihindeki Gözcü gazetesinde **Dehşet Verici Rapor** başlığıyla bir rapor yayımlandı. İşte bu rapordan bir bölüm:

Maden çıkarma izniyle, Türk topraklarının yüzde 14'ünde istimlak hakkını elinde bulunduran yabancı kuruluşlar, Türkiye düşmanı lobilerin finansal desteğiyle korkunç tezgâh peşinde... Amaç; oldubittiye getirip, Sevr'de olduğu gibi, Türk toprağına konmak... Hazırlattıkları broşürlerdeki "Türk Federal Cumhuriyeti" yazısı da bu hain planı ortaya koyuyor...

TBMM'nin 3. oturumu açış konuşması, 1 Mart 1922.

ABD Lozan'ı Neden Tanımaz?

Yıl 1923. Lozan Konferansı görüşmeleri İngiltere'nin çıkardığı zorluklar yüzünden tıkanmak üzere iken, ABD aniden Türkiye'ye destek verme kararı alır ve İngiliz Hükümeti antlaşmanın altına imzasını koyar. Amerika'nın birden Türkiye'yi sevmesinin altından, dönemin bakanlarından Rafet Bey'in ABD yetkilileriyle gizlice imzaladığı Chester Antlaşması çıkar. Antlaşma TBMM tarafından da onaylanır. Ancak, TBMM'de aceleyle onaylanan anlaşmadan şüphelenen Atatürk, yaptığı inceleme sonucunda Chester imtiyaz haklarının Türkiye'nin aleyhinde olduğunu görüp, anlaşmayı yırtıp çöpe atar ve tanımadığını açıklar. Bu olayın ardından ABD de Lozn Antlaşmasını tanımadığını dünyaya ilan eder ve 18 Ocak 1927 günü, Senato'da yapılan oylamada Lozan'ın onaylanması reddedilir. ABD halen Lozan Antlaşması'nı tanımamaktadır.

Atatürk'ün Yırttığı Chester İmtiyazı

Amiral Chester'in adını alan imtiyaza göre, Amerikalılar, Türkiye sınırları içinde döşenmiş ve döşenecek tüm demiryolları boyunca, rayların 20 km. sağında ve 20 km. solunda yer alan arazi şeridinde, bütün yeraltı ve yerüstü zenginliklerin tüm haklarının kendilerine verilmesini istemişler, kurulan şirketin ismini de Osmanlı-Amerikan Şirketi vermişler. Bu şirketin faaliyet sahasına da, başta petrol, altın, kömür, krom, bakır, gümüş, civa, çinko, demir, manganez, antimuan gibi madenlerin aranması, çıkarılması, işletilmesi ve satılması gibi maddeleri eklemişler. İşte Atatürk Türkiye'nin bağımsızlığına ters düşen, hatta Sevr'deki gibi parçalanmasına yol açabilecek bu imtiyazı yırtıp çöpe atmıştır.

ABD Atatürk'ten ve Türkiye'den Lozan'ın İntikamını mı Alıyor?

ABD, Atatürk'ün ret ettiği Chester imtiyazından daha geniş şartları içeren bir maden arama imtiyazını, 1996 yılının ortalarında görevde bulunan Türk Hükümetinden elde etmiştir. Böylece ABD Lozan'da tuzağa düşüremediği Atatürk'ten ve Türk milletinden intikamını şu an almış olarak görünmektedir.

F

Emperyalist devletler, Türkiye'ye yönelik amaçlarını gerçekleştirmek için, misyonerlik çalışmalarından da yararlanmışlardır. Misyonerlik; Hıristiyan kiliselerinin, bu dini yaymak için kurdukları örgütün çalışmalarıdır. Ancak yabancıların, Türkiye'de yaptıkları misyonerlik çalışmaları dinsel olmaktan çok, Türk devletinin kurulu olduğu bölgenin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin, coğrafi yön-

den kilit konumda olması nedeniyle, Osmanlı ülkesinin çeşitli yörelerinde Amerikan misyoner örgütü adına görev yapanların sayısı 500'ü geçmiştir. Amerikan misyoner okullarının 1879'da mal varlığının, 100 milyon Amerikan doları olduğu tahmin edilmektedir.

Aşağıda sayısal durumunu özetlediğimiz yabancı okulların görünümü, hem düşündürücü hem de ürpertici olsa gerek:

1880'den sonra Osmanlı kentlerinde, kültürlerini Türk halkına aşılayan yabancı okulların sayıları şöyle idi: 37 kentte 72 Fransız okulu, 19 kentte 27 Amerikan okulu (kimi kaynaklar, sadece Sivas'ta, 20 Amerikan okulunun bulunduğunu bildirmektedir), sadece İstanbul'da 83 İngiliz okulu, 44 Rus, 24 İtalyan okulu. Elazığ'da bile 83 yabancı okul bulunmaktaydı. Öte yandan, Paris Barış Konferansında, Yunan Başbakanı Venizelos'un verdiği bilgiye göre, Anadolu'da 2.228 Rum okulunda 18.577 öğrenci öğrenim görüyordu.

Şunu da belirtelim ki, Avrupalılar için "Türk" sözcüğü, "Müslüman" sözcüğü ile eşanlamlıdır. Türkler, Avrupalıları Avrupa'ya tıkan bir düşmandır. Öyle ki, İstanbul'un Türkler tarafından alınmasından sonra, Papa'nın, "Şimdi gerçekten Avrupa'ya tıkıldık" dediği söylenir. Aydınlanma döneminde bile Avrupa'da İslam, İsa'nın karşısında bir şiddet hareketi olarak görülmüştür. Avrupa birlikteliğinin oluşmasında, Avrupa devletlerinin Türklere yönelik bu yaklaşımlarının etkisi yadsınamaz.

Nihayet Avrupa, yanına ABD'yi de alarak Türkleri ikinci ve son yurtları olan Anadolu'da sıkıştırmış, Mondros ve Sevr olarak bilinen belgelere yansıdığı üzere Anadolu'yu paylaşmıştır. İşte bu noktada, tarihimizdeki üçüncü tarihi gerçek gerçekleşmiştir. Bu, Anadolu'nun emperyalist güçlerce paylaşılmasını önleyen, Anadolu'da sürekli ve güçlü

Türk devletinin yaşamı için ilkeler belirleyen, yeryüzünde yeni bir umut ışığı olarak parlayan Mustafa Kemal gerçeğidir. (Hüsnü Merdanoğlu, Küreselleşme Sürecinde Atatürkçü Düşünce, Güldiken Yayınları, s.23)

G

Türkiye Batı için önemlidir. Batılılar, ulusal bağımsızlıktan ödün vermeyen Kemalist Türkiye'yi etki altına almak için, başarılı olamadıkları siyasi ve askeri yöntemler yerine ekonomiyi kullandılar. Atatürk döneminde bunda da "başarılı" olamadılar. Ancak özellikle 1945'ten sonra bu yönde önemli "başarılar" elde ettiler. 50 yıllık bir süreçten sonra 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde Türkiye artık, ekonomik kalkınma, savunma, maliye, milli eğitim, sosyal güvenlik konularında ulusal politikalar yürütemez hale gelmişti. IMF, Dünya Bankası, NATO, GATT, OECD ve Avrupa Gümrük Birliği anlaşmaları, zayıf ekonomik yapısıyla Türkiye'yi, kendi başına hareket edemeyen, karar ve uygulama inisiyatiflerinden yoksun, yarı bağımsız bir ülke durumuna sokmuştu. Oysa Atatürk, yaşamını bu tür gelişmelere karşı mücadeleye adamıştı. Nutuk'ta söylediği şu sözler O'nun temel anlayışını açıkça ortaya koymaktadır: "Ulusumuzun kurduğu devletin alınyazısına, bağımsızlığına sanı ne olursa olsun hiç kimseyi karıştırmayız." "Milletimizin temel yararı ile ilgili konularda yabancıların bizce hiç önemi yoktur. Biz gidişimizi yabancıların görüşlerine uydurma güçsüzlüğünü kötü görenlerdeniz."

Atatürk'ün bu sözlerle ifade ettiği anlayış 1923-1938 arasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet politikasıdır. Ancak tam bağımsızlığa dayalı Kemalist politika, artık hiç yaşanmamış tatlı bir düş haline geldi. Amerikalı petrol milyar-

deri Nelson Rockefeller, 1956 yılında Başkan Eisenhower'e yazdığı ünlü mektubunda, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın uygulandığı politikaya katıldığını belirterek şöyle diyor: "Türkiye gibi antikomünist hükümetlerin iktidarda bulunduğu ülkelere yapılacak yardımlar ve açılacak krediler, öncelikle askeri nitelikte olmalıdır. Oltaya yakalanmış balığın yeme ihtiyacı yoktur. Geliştirilmiş ekonomik yardım Türkiye'de, bazı durumlarda düşünülenin tam tersi sonuç verebilir, yani bağımsızlık eğilimlerini artırıp mevcut askeri planlarımızı zayıflatabiliriz. Bu tür ülkelere yapılacak yardım, bize bağlı hükümetleri iktidarda tutacak ve ABD'ye düşman unsurları zararsız hale getirecek biçim ve miktarda olmalıdır." (Metin Aydoğan, Bitmeyen Oyun-Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler, Otopsi Yayınları, 7.Basım, s.74)

H

Batılılar, Kürtler ve siyasi İslam üzerine kurdukları Ortadoğu politikalarını, bugünkü tutumlarının hemen aynısıyla Mustafa Kemal'e karşı da uygulamışlardı. İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir A. Calthorpe, 1919 sonlarında, Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderdiği gizil raporda şöyle diyordu: "Binbaşı Noel (Kürtleri kışkırtmaya çalışan İngiliz ajanı), Kürt şefleriyle görüş birliğine varırsa, bundan büyük faydalar sağlayacağını söylüyor... Kürtler henüz Mustafa Kemal'e karşı ayaklanmadılar ama Noel bunu başaracağından emin."

Ancak Mustafa Kemal, Noel'in ne işler çevirdiğini yakından izlemektedir. Samsun'a çıkışından 34 gün sonra, 24 Haziran 1919'da Kazım Karabekir'e çektiği telgrafta şunları söyler: "Noel adındaki bir İngiliz binbaşı, Urfa'dan Siverek yoluyla Viranşehir'e giderek aşiret reisleriyle görüşmüş ve

Urfa'ya dönmüştür. Türkiye hakkında çok kötü propagandalar yapmıştır. Aşiret reislerinden aldığı karşılıklar kendisini pek memnun etmemiştir. Kürtler, kayıtsız koşulsuz devletten ve Türk kardeşlerinden ayrılmayacaklarını ve bu uğurda son nefeslerine kadar mücadeleye ve yaşamlarını feda etmeye hazır olduklarını söylemişlerdir. Adı geçenin vermek istediği büyük miktardaki parayı kabul etmemişler, böylelikle vatanseverliklerini ve namusluluklarını göstermişlerdir."

Mustafa Kemal İngiliz oyununa gelmeyen aşiretleri, ulusal bağımsızlık mücadelesine kazanmak için yoğun çaba harcamıştır ama çıkabilecek Kürt isyanlarına karşı da, olanaksızlıklara karşın önlem almayı ihmal etmemiştir. 17 Haziran 1919'da yine Kazım Karabekir'e çektiği telgrafta şunları söyler: "Diyarbakır'daki Kürt kulübü, İngilizlerin kışkırtmasıyla İngilizlerin korumasında bir Kürdistan kurulması amacını güttüğü için kapatılmıştır. Üyeleri hakkında yasal kovuşturma yapılıyor. Tanınmış Kürt beylerinden aldığım çok sayıdaki telgraflarda, dağıtılan Kürt kulübünün hiçbir Kürtü temsil etmediği, birkaç serserinin girişimlerinin sonucu olduğu, vatan ve ulusun tam bağımsız ve özgür yaşaması için her türlü özveride bulunmaya hazır oldukları ve her konuda buyruklarımızı bekledikleri bildirilmektedir... Ben Kürtleri ve bir öz kardeş olarak tüm ulusu bir nokta çevresinde birleştirmek ve bunu cihana, Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyetleri aracılığıyla göstermek kararındayım."

Noel, o günlerde Kürtler üzerinde fazla etkili olamadı. İşi, Elazığ Valisi Ali Galip ile birlikte Sivas Kongresi'ni basmaya kadar götürdü. Ancak bunda da başarılı olamadı. Mustafa Kemal kongrede konuyla ilgili şu konuşmayı yaptı: "İngilizlerin amacı, para ile ülkemizde propaganda yapmak ve Kürtlere Kürdistan kurma sözü vererek onları aleyhimize ve bize karşı suikast düzenlemeye yöneltmek olduğu anla-

şılmış, karşı önlemler alınmıştır." Atatürk, İngiliz gizli belgelerini sanki okumuş gibi durumun özelliklerini ileri bir politik öngörüyle saptamış ve bölgeye yönelik dış müdahaleleri titizlikle izleyerek gerekli önlemleri gecikmeden almıştı. Olumlu ya da olumsuz hiçbir gelişmeyi göz ardı etmemiş, konuyu tam anlamıyla ulusçu bir tutum, devrimci bir kararlılık ve yaratıcı bir önlemler düzeniyle ele almıştır.

İlk Kürt ayaklanması, İzmir'in işgalinden 4 gün, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışından bir hafta önce, 11 Mayıs 1919'da meydana geldi. Midyat'ın güneyindeki aşiretlerin reisi olan Ali Batı, bir Kürt devleti kurmak amacıyla, Mardin, Savur, Cizre, Nusaybin bölgesinde ayaklandı. Ankara Hükümetinin kurulmasından sonra bu tür ayaklanmalar arka arkaya ortaya çıkmaya başladı. 6 Mart 1921 günü başlayan Koçgiri ayaklanması, Yunanlıların Bursa'dan saldırıya geçmelerinden iki hafta önce ortaya çıktı. 7 Ağustos 1924'te başlayan Nasturi ayaklanması, İngiltere'nin Musul sorununun ele alınması için Milletler Cemiyeti'ne başvurmasından bir gün önce başlamıştı. 1925'teki Şeyh Sait ayaklanmasının zamanlaması da, Milletler Cemiyeti Araştırma Komisyonu çalışmalarıyla bağlantılıydı.

1925 yılında, Bağdat'taki Fransız Yüksek Komiserliği, Paris'e gönderdiği gizli raporda şunları yazıyordu: "Şeyh Sait ayaklanması kendiliğinden birdenbire ortaya çıkmadı. Kürdistan dağları yabancıların kışkırtması ve desteği ile ayaklandı. Bu bölgede ortaya çıkan olaylar, İngilizlerin uğradıkları yenilgiden sonra hiç affetmedikleri Mustafa Kemal'e ve Ankara'daki Meclise karşı yürüttükleri siyasetin bir parçasıdır. Kürt ayaklanması bundan daha iyi koşullarda patlak veremezdi. Ayaklanma, Türklerin Musul üzerindeki iddialarını araştıran komisyonda, Türklerin kendi topraklarındaki Kürtler arasında bile huzuru sağlayamayacağını gösterecekti." ABD'nin İstanbul Yüksek Komiseri Amiral

Bristol ise, Washington'a gönderdiği 20 Şubat 1922 tarihli raporunda şunları yazıyordu: "...Şimdi Kürdistan, Mezopotamya'nın ünlü petrol yatakları nedeniyle yabancı entrikalar başladığı için kuşkusuz ciddi sorunlar yaratabilecektir. İngilizler her halde Kürdistan'ı denetim altına almak için, Kürtleri Türklere karşı kullanmak isteyecektir. Batıdaki savaş Türklerin lehine biterse, Türkler yetenekli komutanları vasıtasıyla Kürt sorununa son verebilir. İngilizler kuşkusuz bu durumu bilmektedirler. Gene de Kürt sorunu ile meşgul olduğu sürece, Mustafa Kemal'in Musul'a el koyamayacağını düşünmektedirler. Dolayısıyla Kürtçülük hareketini desteklemektedirler."

Batılı devletlerin Kürtleri politik araç olarak kullanmaları, Musul'un Türkiye'den koparılmasından sonra da devam etti. İkinci Dünya Savaşı'na dek Türkiye, Kuzey Irak ve İran'da art arda meydana gelen hemen tüm Kürt ayaklanmalarında Batılıların ilgi ve desteği vardı. İngilizler daha o günlerde 300 km'lik boru hattı döşemişler, bir milyon litrenin üzerindeki petrolü her gün Basra körfezine akıtıyorlardı. Bu zenginliğin ne pahasına olursa olsun elde tutulması gerekiyordu. Bunun için Türkiye'de güçlü bir ulusal devlet istemiyorlar ve manda yönetimiyle kendilerine bağladıkları Irak, Suriye ve Lübnan'da Arap milliyetçiliğinin gelişmesini önlemeye çalışıyorlardı. Bölgedeki çıkarları için, aşiret ve tarikat yapıları içinde son derece geri bir yaşam süren yöre halkını kullanmak onlara kolay geliyordu. Kuzey Irak ve Güneydoğu Anadolu'yu kapsayan bir Kürt devletini Sevr'de kabul ettirmişler, ancak Türk devrimcileri bu oyunu, üstelik Anadolu'da yaşayan Kürtleri de yanlarına alarak Lozan'da bozmuştu.

ABD, Şah'ın devrilmesi ve Saddam iktidarı nedeniyle İran ve Irak'ta etkisini kaybetmiştir. Türkiye'nin Güneydoğu olaylarını bastırma kararlılığından ve 28 Şubat sürecinden

rahatsızdır. Ortadoğunun genel denetimi için yeni bir üsse gereksinimi vardır. Kuzey Irak'ta bir "Kürt devleti"nin ya da benzer nitelikte bir "özerk yönetim"in peşinde olmasının nedeni budur. Bu istek 70 yıllık eski bir İngiliz hikâyesidir. Enternasyonalin yayın organı International Press'in Londra muhabiri, 5 Ağustos 1930 günlü gazetede şunları yazıyordu: "Irak'taki Kürtler, Musul petrol bölgesinde yaşamaktadırlar. Temkinli adamlar olan İngilizler, bu bölgeleri gerektiğinden fazla güçlük çıkmadan Irak'tan koparmak için, buralarda bir çeşit 'Kürt Özerkliği' oluşturmuşlardır. Amaç; Kuzey Irak'ın, yani bu 'özerk' Kürdistan'ın, boyunduruk altındaki Kürtlerin özlemini çekecekleri ve İngiliz propaganda ve istihbarat servislerinin Türkiye, Suriye ve İran Kürtleri üzerinde çalışma yapabilecekleri bir merkez oluşturmaktır."

Batılılar, hızla güçlenerek bölge ülkeleri üzerinde yol gösterici bir etki yaratan Türkiye ile ulusçu eğilimler içine giren Arap ülkelerine karşı, Kürtleri kullanmaya devam ettiler. Türkiye'de 1919-1930 arasında; Ali Batı (1919), Koçgiri (1921), Nasturi (1924), Şeyh Sait (1925), Sasan (1925), Ağrı (1926 ve 1930), Koçuşağı (1926), Zeylan (1930), Oromar (1930), Dersim (1937) ayaklanmaları ile Roçkotan ve Roman (1925), Biçar (1927), Tendürük (1929), Savur (1930) ve Pülümür, tedip (yola getirme) harekâtları meydana geldi.

Batılı devletlerin Kürt politikalarında bugün, stratejik anlamda bir değişiklik bulunmuyor. Bölgede güçlü, bağımsız bir ülke yine istemiyorlar ve sosyal gerilik içindeki yerel unsurları bu amaç için kullanıyorlar. Batılı hükümetlerin ağızlarından düşürmedikleri "insan hakları", "demokrasi" gibi kavramların elbette hiçbir değeri yok. Washington ya da Avrupa başkentlerinden yapılan ve inandırıcılığı olmayan bu tür açıklamalar, insana sıkıntı veren tekrarlar halinde 80 yıldır yapılıyor. İngiltere'nin 1920'lerdeki Kürt politikasıyla

alay eden 3. Enternasyonal'in yayın organı International Press gazetesi 5 Ağustos 1930 tarihli sayısında şunları yazıyordu: "Eğer bugün İngiliz 'bilginleri', dünya tarihinde önce Kürtlere karşı 'adalet' sağlanması gerektiğinden ve 'gerçek Kürdistan'ın kurulmasına yardımın zorunlu olduğundan dem vuruyorsa, doğrusu bu 'adalet'in fazlasıyla petrol ve kan koktuğunu söylemek gerekir."

Bu konular, 21. yüzyıla girdiğimiz şu günlerde hâlâ devam ediyor. Kendilerini "demokratik" ülke olarak tanımlayan Batılı ülkeler, konu ekonomik çıkar ve özellikle petrol olunca "demokratik nezaketlerine" kan bulaştırmaktan hiç çekinmiyorlar. Ülkelerinde kurulu düzene karşı çıkan hiçbir harekete hoşgörü göstermiyorlar ama bölücülük ve gericilikle uğraşan Türkiye'yi sürekli olarak "insan hakları"nı ihlal etmekle suçluyorlar. (Metin Aydoğan, Batıyı Doğru Tanımak, Yeniden Müdafaa-i Hukuk, 1 Eylül 2001)

I

Batının, insan hakları ihlalleri yönünden sicili hiç temiz değildir. Hitler Almanyasının Yahudi, ABD'nin Kızılderili soykırımları ve sömürgecilik döneminin katliamları bir kenara bırakılsa bile, sadece 20. yüzyılda Batı kaynaklı (hem de en ağırından) yüzlerce insan hakları ihlali vardır. İngilizler 1930'lu yıllarda, Hindistan'da bağımsızlık yanlısı ulusal önderlerin hemen tamamını hapse atmıştı. Amristar kentinde İngiliz Kumandan, tüm şehir halkının İngiliz bayrağının önünden diz üstünde geçmesini istemiş ve bu isteğini yaptırmıştı. Gandi'nin barışçı eylemlerinden biri olan ünlü "denize yürüyüş eylemine", İngiliz askerleri ateş açmış, yüzlerce Hintliyi öldürmüştü. Fransız askerleri, 8 Mayıs 1945'te Cezayir'in Setif kentinde, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimini

kutlayan Setiflilerin, yeşil-beyaz Cezayir bayrakları açması nedeniyle kitle üzerine ateş açtı. Halkın askerlere saldırması gerekçe gösterilerek Fransız ordusu tüm Cezayir'de katliamlara girişti ve tam 45 bin sivil Cezayirliyi öldürdü. Setif katliamını gören Cezayirli yazar Katip Yasin şunları yazacaktır: "Benim insan duyarlılığım ilk kez 1945'te Setif'de gösterilen vahşetle karşı karşıya geldi. Ulusçuluğum orada pekişti. Gözlerimi en fazla açan şey, Batılıların söyledikleri her şeyi, böylesine inkâr edişleri oldu."

İtalya, 28 Eylül 1911 günü Osmanlı İmparatorluğu'na bir ültimatom vererek, Trablusgarp'ı (Libya) 24 saat içinde terk etmesini istedi. Gerekçesi şöyleydi: "Osmanlı subay ve memurları, Trablusgarp'ta insan haklarını ihlal ediyor, başta İtalyanlar olmak üzere tüm yabancılara ve yerel halka kötü muamele ediyorlar. İtalya Hükümeti bu duruma çözüm bulmak için duruma müdahale edecek ve Trablusgarp'ı askeri işgal altına alacaktır." Türkleri insan haklarını ihlal etmekle suçlayan İtalya, işgale tam 20 yıl direnen Libya halkına karşı, eşine sık rastlanmayan bir vahşet uyguladı. İtalyan ordusu, içme suyunun halk için her zaman yaşamsal önemde olduğu bu çöl ülkesinde, su kuyularını dinamitledi ve kumla doldurdu. Köyleri ateşe verdi, köylüleri topraklarından sürüp, üstü açık toplama kamplarında açlığa mahkûm etti. Mısır-Libya sınırına 200 kilometre, aşılması güç dikenli tel döşeyerek direnişçilerle ailelerini Libya'ya hapsetti.

Fransızlar, 1930'larda Cezayir'de, "Dinim İslam, dilim Arapça, vatanım Cezayir" sloganıyla vaazler veren Şeyh Ben Bedis'i tutukluyor ve camilerde vaaz verilmesini yasaklıyordu. 1955'ten sonra Fransız birlikleri ne ulusal ne de uluslararası anlaşmalara uyuyor, kendilerini insan öldürmede sorumsuz kılan bir statüyle katliamlara girişiyordu. Gözaltına alınanlara sistemli bir biçimde işkence uyguluyor, direniş önderlerini tutukevlerinde öldürüyorlardı. Köylülerin

özellikle verimli ovalardaki ürünleri ve köyleri yakılıyor ve her yaştan Cezayir köylüsü dağlık yörelere sürülüyordu. On binlerce insanın yarı aç yaşamaya mahkûm edildikleri toplama kampları oluşturuluyordu. 1960 başlarında bu kamplarda tutulan Cezayirlilerin sayısı 2 milyonu bulmuştu. 1957 sonlarında Fransızlar, Akdeniz'den Büyük Sahra'nın içlerine kadar, yüksek voltaj verilmiş dikenli tel hattı çektiler. Cezayir 1962 yılında bağımsızlığına kavuştuğu zaman 1.5 milyon insanını kaybetmişti. Bu kayıp, toplam nüfusun %16.5'ine denk düşüyordu ve o güne dek bir ulusun gördüğü en yüksel oranlı insan kaybıydı.

İngiltere, Çinlilere ucuz Hint afyonunu içirtmek için kararlı bir program uyguladı ve bunda da çok başarılı oldu. Afyon tüketiminin gerçek bir toplumsal yıkım haline gelmesi nedeniyle Pekin Hükümeti, 1839 yılında afyon ticaretini yasaklayan bir yasayı uygulamaya soktu ve ele geçirdiği afyon stoklarını imha etti. Bu gelişmeler üzerine İngiltere, kantonu bombaladı (1841), Şanghay'ı işgal etti ve Nankin'e yürüdü. Çin, 1842 yılında yenilgiyi kabul etti ve "afyon ticareti" tekrar serbest bırakıldıktan başka, beş büyük Çin limanı İngilizlerin denetimine girdi. Hong-Kong İngiltere'ye bırakıldı.

Alman ordusu, 1941 sonbaharında Rusya'nın Harkov kentine girdiğinde şehirde 250 bin kişi kalmıştı. Ordu Berlin'e, sadece 150 bin kişiyi besleyebileceğini bildirdi. Bunun üzerine durumu SS'ler ele aldı. 100 bin sivil toplandı. Ellerine kazma ve kürek verilerek, şehrin dışındaki bir tepenin yamacında büyük bir "siper" kazılacağı söylendi. "Siper"in kazılması bir gün sürdü. Akşam olunca kazma ve kürekler toplandı. "Siper"i kazan 100 bin kişi makineli tüfeklerle öldürüldü. Dozerlerle ölüler "siperlere" atıldı. İçlerinde sadece birkaç kişi hayatta kalmıştı.

ABD, Vietnam savaşı nedeniyle stratejik bir önem kazanan Endonezya'daki siyasi gelişmelerden rahatsızlık du-

yuyordu. Endonezya Komünist Partisi 3 milyon üyesi ve 1.5 milyon sempatizanıyla dünyanın 3. büyük komünist partisiydi. 30 Eylül 1965 günü CIA'ya bağlı generaller tarafından Cumhurbaşkanı Sukarno'nun, ulusçu uygulamalarına ve bağımsızlıkçı politikalarına karşı askeri bir darbe yapıldı. Darbeciler, ulusçular ve komünistlere karşı muazzam bir insan avı başlattılar. Katliamlarda yoğun olarak şeriatçı Müslümanlar kullanıldı. Ulema sınıfı, komünistlerin "kafi-i nabir" (savaş hainleri) sayılmaları gerektiğine ve bunların katl-i vacip olduğuna dair fetvalar yayımladılar. "Yarasa" denen özel cinayet birlikleri durmadan insan ölürdü. Bu cinayetlere "Storinking uygulamaları" (lamba ışığı cinayetleri) denildi. Bu adı almalarının nedeni, cinayetlerine gece lamba ile çıkmalarıydı. Beş ay içinde bir milyon Endonezyalı öldürüldü. Tutuklananların sayısı resmi kayıtlara göre 250 bin kişiydi. Bunların önemli bir bölümü hiç yargılanmadan 15 yıl, son derece ilkel cezaevlerinde tutuldu.

Fransa, Cezayir'i destekleyen Tunus'u cezalandırmak için 1958 yılında Sakied Sidi köyünü haber vermeden bombalayarak bine yakın sivili öldürdü. 1961 yılında Burgiba, Birleşmiş Milletler'e başvurarak, Fransa'nın Tunus'daki bütün askeri üslerini, Bizerte dışında boşalttırdı. Bu üssün boşaltılmaması nedeniyle halka barışçı bir eylem olarak, üssün çevresinde toplanmalarını istedi. Toplanan kalabalığı havadan bombalayan Fransa 30 bin Tunusluyu öldürdü.

Kristof Kolomp'un Amerika'yı bulmasıyla, Meksika kıyılarından Antil Adalarına, Orta Amerika'dan Venezüella'ya kadar bütün yöre İspanya'nın egemenliği altına girmişti. 16. yüzyıl İspanya'nın en zengin dönemiydi. Ancak bu zenginlik, ülkenin kendi kaynaklarını değil, Yeni Dünya'nın yağmalanmasıyla İspanya'ya akıtılan altınlara dayanıyordu. Bu yağma için insanlık tarihinin en büyük soykırımı yapılıyor; sadece Güney Amerika'da 20 milyon Kızılderili öldürülüyordu.

16. yüzyılda dünya nüfusunun 500 milyon olduğu düşünülürse, Kuzey Amerika'daki Kızılderili katliamları hesaba katılmasa bile; sadece İspanyollar dünya nüfusunun yirmi beşte birini, bazı kabileleri son ferdine kadar ortadan kaldırdı.

ABD Hava Kuvvetleri Vietnam'a, sadece 1965-1968 yılları arasındaki üç yıl ve 1972 yılındaki altı aydan oluşan 3.5 yıllık zaman dilimi içinde, tam bir milyon yüz bin ton bomba attı. Bu miktar, 4 yıllık İkinci Dünya Savaşı'nda Pasifik çatışmalarının tümünde kullanılan 650 bin ton bombanın iki katına yakındı. (Metin Aydoğan, Batıyı Doğru Tanımak, Yeniden Müdafaa-i Hukuk, 1 Eylül 2001)

– 30 –

Her demokrasi kendisini korur. "Militan Demokrasi" adlı kitabımda, terörle karşı karşıya kalan ülkelerin aldığı tedbirlerin bizden çok fazla olduğunu kanıtladım sanıyorum. Türkiye Cumhuriyeti'ni savunmasız bırakmak için, "insan hakları"nı hep gündemde tutmuşlar, ülkemizi insan haklarını en çok ihlal eden ülkelerden biri olarak göstermişler, yaratılan manevi eziklikten yararlanarak, yasal yollardan irtica ve bölücülükle, özellikle yolsuzluklarla mücadele edemez hale getirmişlerdir.

Aslında her ülkede insan hakları ihlalleri olmuştur. Bizde olmadı iddiasında değiliz. İddiamız, Atatürk devrini de kapsayan 1923'ten bu yana, tüm dünyada yapılan insan hakkı ihlalleriyle kıyaslandığında, bu konuda sicili en temiz ülkenin Türkiye Cumuriyeti olduğudur. Bu nedenle, bu kitapta Batılı devletlerin yaptığı insan hakları ihlallerine geniş yer verdik. Eksiğimiz Batıyı ve Batılı devletleri az tanımak. 'Not'larımın burasında, Oxford Üniversitesi profesörlerinden **Jonathan David Farley**'in, 20 Kasım 2001 tari-

hinde The Guardian gazetesinde yayımlanan, **Irak Değil Alabama Bombalansın** başlıklı makalesine yer vermek istiyorum:

Oxford'un şık toplantı salonu bir sürü insanla doluydu. Hepsi Afganistan'a karşı açılan savaşı protesto etmek için oradaydı... Neredeyse hepsi.

Toplantıya giderken, kapının önünde duran bir grup öğrenciyle karşılaştım; biri bir Amerikan bayrağına sarınmıştı. Gelip arkamda oturana kadar onları fazla önemsememiştim. Grupta bir sürü erkek ve birkaç kız vardı. Amerikalıydılar. Kahverengi lüle saçlarıyla gülümseyen bir kız grubun ilgi odağıydı. Chelsea Clinton'a ne kadar benziyor diye düşündüm, ama emin olamadım. Sonra toplantı başladı. Bir ara Amerikalılardan bazıları ellerinde bayraklarıyla açıkça barış karşıtı bir protesto yaparak odanın önüne ilerledi: İçlerinden biri bağırarak konuşmacıların sesini bastırmaya çalıştı. Toplantıyı bölmeyi başaramadılar, konuşmacılarca susturuldular. Chelsea hiç sesini çıkarmadı. Fakat CNN ve Talk Magazin'e verdiği son röportajlarda sessizliğini bozmuşa benziyor. İngiltere'deki Amerikan ve savaş karşıtı atmosferden rahatsız olduğu için artık 'Amerikalı olmayan arkadaşlar' istemediğini söylüyor. Sanırım ABD'nin teröre karşı savaşını destekleyenleri kastediyor.

Kendinden utanmalısın Chelsea. Dünyada en az senin kadar Amerikalı olmakla birlikte, bunun gerçekten bir 'demokrasi savaşı, teröre karşı savaş' mı yoksa 'Amerikalıların güvenliğini sağlamak için savaş' mı olduğunu sorgulayan insanlar var. Milyonlarca Afrika kökenli Amerikalıyı ve bu savaşa karşı olan diğer milyonları kastediyorum.

11 Eylül siyah Amerikalıları da sarstı. Senatodaki 38 siyahtan sadece biri Bush'a savaş gücü verilmesinin karşısındaydı. Yine de beyaz vatandaşlarımızdan daha ihtiyatlı-

yız. ABD'nin gelişmekte olan ülkelerdeki savaşlarını büyük heyecanla karşılayamıyoruz. Çünkü bize 'marsık' diyen tek bir Iraklı yok.

Beni yanlış anlamayın: birçok siyah Amerikalı hayli milliyetçi. Amerika'nın bütün savaşlarında savaştık. Ama, Nazilerin ölüm kamplarının özgürleştirilmesine yardım ettikten 20 yıl sonra hâlâ kendi ülkemizde oy verme hakkımız yoktu. Siyah özgürlük savaşçıları Amerika'nın ayrımcılık yasalarını sorguladıklarında üzerlerine yangın bombası atıldı ve dövüldü.

Polis ve FBI bu suçların sorumlularını yakalamaya yeltenmedi; hatta onlara yardımcı bile oldu. 1960'larda kanuna karşı geldi diye FBI'ın Bin Ladin hakkında yanıldığını söylemek istemiyorum. Fakat ABD istihbarat birimlerini sorgulamaya her türlü hakkımız var. Şu anda Bin Ladin'in peşinde olan FBI ve CIA bir zamanlar Martin Luther King ve Malcolm X'ten de gözlerini ayırmıyordu. (İkisi de vurulduğunda yanlarına ilk ulaşanlar toplantıya sızmış sivil polislerdi.)

Kölelik için tazminat ödemeyi reddeden bir ülkede FBI siyah liderleri 'ehlileştirmek' için 500 milyon dolar harcadı. Beyaz ırkçılar ve polisler binlerce siyahın canını aldı. En ünlüsü 1921 Tulsa katliamı. Hapishanelerde siyahlara karşı suç işlemiş 1 milyon insan var.

Afrika kökenli Amerikalılar şu anda 11 Eylül öncesinde olduğundan daha az güvende sayılmaz Chelsea. Şarbonlu mektupları kimin yolladığını yarın saptasak bile, Los Angeles, New York ve Cincinnati'de masum siyahlar yine beyaz polislerce atılan kurşunlara ölümcül alerjik reaksiyonlar geliştirecek.

Siyahlardan Taliban'a karşı savaşmaları mı bekleniyor? Kendi senatörlerimizden biri (Batı Virginia'lı eski Ku Klux Klan'cı Robert Byrd) 'yanında bir zenciyle savaşacağına 1000 kere ölmeyi tercih ettiğini' söyledikten sonra bunu

nasıl yapabiliriz? Şimdi bile, FBI'ımız ismi Usame'yle kafiyeli olan herkesi tutuklarken, Klan hâlâ açık ve yasal biçimde 50 eyalette faaliyette. Bir daha Tennessee'ye geldiğinde Chelsea, Amerika'nın Kaide'si Ku Klux Klan'ın kurucusu Nathan Bedford'un adını taşıyan parkı ziyaret et.

Kongre'deki siyahlar neden beyazlardan bir hafta sonra tedavi edildi. ABD Adalet Bakanı John Ashcroft 1000 Hıristiyanı gözaltına aldı mı? Oklahoma bombacısı Timothy McVeigh'le bağlantılı herkes izleniyor mu? Peki sonra hangi terörist yuvası şehir bombalanacak? Alabama mı?

Asıl soru şu: Asker ve CIA nasıl bu kadar yanılabildi? Sonuçta onlara a) Berlin Duvarı'nın yıkılacağını tahmin etmeleri b) Kuveyt'in istilasını tahmin etmeleri c) Çin'le savaş halinde değilken Çin elçiliklerini bombalamaması d) Eğer silahlarımızı sonra bize karşı kullanacaksa Bin Ladin'i eğitip desteklemememeleri için yılda 300 milyar dolar ödüyoruz. Belki de sağ ve sol olarak bu kadar beceriksiz bir iş yaptıkları için askere ve CIA'ye bu kadar para verdiğimizden ti'ye alınmayı hak ediyoruz.

Chelsea, lütfen bütün Amerikalıları savaş yanlısı ilan etme. Arkadaşının sırtına doladığı yıldız ve şeritler birçoğumuza bir zamanlar kendi sırtlarımızı süsleyen kanlı şeritleri hatırlatıyor. Bill Clinton'ı kurtaran özelliklerden birisi Oxford'da okurken ABD'nin savaşına karşı olmasıydı. Darısı başına Chelsea. (Prof. Dr. Jonathan David Farley, Irak Değil Alabama Bombalansın, The Guardian gazetesi, 20 Kasım 2001; Radikal gazetesi, 26 Kasım 2001)

– 31 –

Cumhuriyetimizi ayakta tutan ve çağdaşlaşma yolunda ilerleten güç, sapına kadar "milli" olan "Atatürkçü ru-

hu"dur. Bugünlerde ise, medyada, üniversitelerimizde, siyasilerimiz ve çok önemli mevkilere gelmiş hukukçularımız arasında; Atatürkçülükten uzak, "milli ruhsuzluk" egemen. Onun için, ekonomi alanında olsun, siyasi alanda olsun çıkarlarımızı koruyamıyoruz ve Türkiye için niyetleri hiç de iyi olmayan emperyalist devletlerin adeta oyuncağı olmuşuz. Bu gidişle ülke bütünlüğünü koruyabileceğimiz bile şüpheli. Türkiye Cumhuriyeti, içine düşürüldüğü bu onursuz durumdan, ancak "militan Atatürkçüler" tarafından kurtarılabilir. İşte bir gerçek Atatürkçünün, 'not'larıma almadan edemediğim tespitleri:

> Bugünlerde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ayakbağı gibi görenlerimiz pek çoğaldı.
>
> Bunların ağızlarına bakıyoruz. Rum ağzı gibi. Yazdıklarına bakıyoruz, Yunanistan'da çıkan Elefteros Tipos'ta yahut Vradini'de yazarlık yapıyorlar sanki... Tipik bir mütareke dönemi aydını ruh haliyle bakıyorlar meseleye:
>
> Ulusal varlığımızı İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların insafına terk eden, yahut selameti Amerikan mandasında gören aydınlar gibi "Batılı öyle istiyorsa o doğrudur" diyorlar.
>
> Bunlar Türkiye'de doğmuş oldukları için kendilerini talihsiz sayarlar. Türk olmaktan sıkılırlar.
>
> Bunlar için vatan yoktur. Onu bir arazi parçası olarak görürler. Hatta "satalım gitsin" diyecek kadar sorumsuz ve düşüncesiz olabilirler. Çünkü kendi bireysel huzurları dünyadaki en önemli şeydir.
>
> Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 18'inci kuruluş yıldönümü dün işte böyle bir ortamda, yani bir yandan içerideki teslimiyetçilerin "Verelim kurtulalım!" nidaları, öte yandan Yunanistan'ın başarılı diplomasi oyunları sayesinde konuyu

üstlenen Avrupa Birliği'nin ve Birleşmiş Milletler'in baskıları altında kutlandı.

Şimdi sadece Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin değil, Türkiye'nin de kaderini tayin edecek bir noktaya doğru itiliyor, daha doğrusu bir köşede sıkıştırılıyoruz. Çünkü Avrupa Birliği, Kıbrıs sorunu çözüme kavuşmadan Güney Kıbrıs'ı üyeliğe kabul ederse Türkiye ile karşı karşıya gelecek. Bu da kaçınılmaz olarak Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerini bozacak. Hatta belki de Türkiye'nin Birliğe üye olma süreci, ilişkiler düzelinceye –yani Türkiye, Birliğin yaptığı dayatmayı kabul edinceye– kadar askıya alınacak.

Bizim tabansızların asıl korktuğu bu... Çünkü sanıyorlar ki Avrupa Birliği üye olarak bizi kabul etmek için sırf bu konuda vereceğimiz ödünü bekliyor.

Oysa hiç öyle bir şey yok...

Biz Kıbrıs'ı İngilizlere terk eden Osmanlılar gibi elimizi eteğimizi çeksek, "Alın ne haliniz varsa görün" desek bile, bir şey değişmeyecek. Çünkü karşımıza geçip bu defa, "Ege'de de Yunanlılarla aranızdaki Kıt'a Sahanlığı ihtilafıyla FIR Hattı sorununu çözün, sonra konuşalım" diyecekler.

Ama o arada, Yunanlıları savaşta yenmesine rağmen Batılıların baskısı yüzünden Girit'ten vazgeçen Osmanlıların başına gelen gelecek ve –ulusal güvenliğimiz açısından çok önemli olan– Kıbrıs da uçup gitmiş olacak.

Bitmedi... Nitekim Ege'de de istediklerini versek bile onu "Ermeni soykırımını tanıyın sonra konuşalım" tezi izleyecek. Taa ki ya üyelikten tamamen vazgeçelim yahut yorulalım, ne istiyorlarsa verelim... O güne kadar.

Avrupa Birliği üyeliğini hepimiz istiyoruz ama ulusal güvenliğimizden ve yasal haklarımızdan vazgeçme pahasına değil. (Oktay Ekşi, Versek Kurtulur muyuz? Hürriyet gazetesi, 16 Kasım 2001)

Emin Çölaşan'ın bir yazısında değindiği konular, militan Atatürkçüleri çok yakından ilgilendirdiğinden aşağıya tam metnini alıyorum:

Dünyanın saygın gazetelerinden Wall Street Journal'ın 18 Eylül 2001 tarihli nüshasında, Almanya ile ilgili bir yazı vardı. Almanya'da üslenmiş İslamcı örgütlerin terör odağı olarak çalıştığı, bunlardan bazılarının Usame bin Ladin'le bağlantılı olduğu vurgulanıyordu.

Ian Johnson imzalı yazıda Milli Görüş ve Karases örgütlerine değiniliyor, bunların Türkiye'de din devleti kurmayı amaçladığı, Almanya'nın bu gibi İslamcı örgütler açısından "tercih edilen bir ülke" olduğu belirtiliyordu. Ancak yazıda şöyle bir cümle vardı ki, özellikle bizim açımızdan çok önemliydi:

"Almanya'nın bu gruplara karşı bir şey yapmamasının nedeni, bunların Alman hedeflerine karşı eylem koymamalarıdır."

Bu görüş tamamen doğru. Almanya ve diğer AB ülkeleri "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" anlayışıyla, ülkelerindeki terör örgütlerine özgürlük sağladılar. Yeter ki oralarda eylem koymasınlar, kendi kamuoylarını rahatsız etmesinler!

Alman Hükümetiyle işbirliği içinde çalışan çeşitli kuruluşlar da bu yolun yolcusuydu! Örneğin Friedrich Ebert Vakfı'nın hazırladığı "Almanya'da İslamcı Örgütler" raporunda şöyle deniliyordu:

"Milli Görüş ve Süleymancılarla bağlantı kurulmalıdır. Müslümanların dini kimliklerine önem verilerek ulusal kimliklerinden (Türklükten) uzaklaştırılmalıdır. Böylece bu kişiler hakkında Türkiye'nin söz söylemesi zorlaşacaktır. Müs-

lümanların giysilerine karışılmamalı, şeriatçı örgütlere imam nikâhı kıyma yetkisi verilmeli, anayasal hakları korunduğu için sevindirilmeli, böylece Türkiye'den uzak tutulmalıdır."

Ya Türkiye aleyhine çalışan diğer terör örgütleri!.. Örneğin Almanya, 1993 yılında PKK'yı güya yasakladı! Ama PKK Almanya'da cirit atıyor. Almanya'nın dört bir yanı, PKK'ya bağlı derneklerle dolup taşıyor.

Kürtçülerin Türkçe gazetesi de Almanya'da çıkıyor.

PKK'nın Almanya'da tam 13 dergi ve gazetesi yayımlanıyor. Bunlar her gün, Türkiye Cumhuriyeti'ne kin ve nefret kusuyor. Ayrıca PKK'ya bağlı 100 dolaylarında dernek, vakıf, merkez ve enstitü var.

Almanya'nın her tarafında her gün PKK gösterileri yapılıyor, Apo posterleri açılıyor, yine Türkiye'ye sövülüyor.

Bu kuruluşların kapalı salon toplantıları da açıkça yapılıyor.

Haraç, bağış, aidat rezaleti yine Almanya'da gerçekleşiyor.

Dahası, çok sayıda Alman milletvekili ve belediye başkanı, bunlarla açıktan işbirliği yapıyor.

PKK ve İslamcılar açısından aynı durum Fransa, Hollanda, Danimarka, İsveç gibi ülkelerde geçerli.

Bu örgütlerin aldığı nefes bile bu ülkelerin istihbarat kuruluşları tarafından biliniyor.

Yerleri, adresleri belli.

Ama gelin görün ki, hiçbir şey yapılmıyor!..

Çünkü onlar Türkiye'ye karşı çalışıyor!

Türkiye'ye karşı bu sinsi politikayı izleyen Avrupa Birliği ülkeleri, elbette durumun farkındalar. Her birinin güçlü istihbarat örgütleri var.

Her şeyi biliyorlar, her şeyin farkındalar.

Ama işin üzerine gitmiyorlar. Bunu bilinçli olarak yapıyorlar.

Örneğin bu terör örgütleri, kara para işinde Avrupa bankalarını kullanıyor.

Uyuşturucudan, haraç ve bağışlardan elde edilen milyarlarca dolar, bunların bankalarında kuzu kuzu yatıyor.

Avrupa, kara paradan para kazanıyor!

Şimdi onlara sormak gerek:

Bu Avrupa ülkelerinde, örneğin İspanya'ya karşı mücadele eden ETA'ya, İngiltere'ye karşı mücadele eden IRA'ya da aynı olanaklar sağlanıyor mu?

Elbette ki hayır?

Siz ETA ya da IRA yandaşlarının, örneğin Almanya'da, Fransa'da, Hollanda veya Belçika'da örgütlendiğini, gösteriler yaptığını duydunuz mu?

Yine hayır!

Yunanistan'da eylem koyan 17 Kasım terör örgütünün sesi Avrupa'da hiç çıkıyor mu?

Hayır, hayır!

Karşımızdaki acı gerçekleri iyi görelim, iyi bilelim.

Başta Almanya olmak üzere pek çok Avrupa Birliği ülkesi, Türkiye'ye karşı çalışan bölücü ve İslamcı örgütlere göz yumuyor.

Bunu bilerek yapıyorlar... Hatta aralarında pazarlıklar bile oluyor:

"Benim ülkemde eylem koyma, olay yaratma, Türkiye'ye karşı ne yaparsan yap."

Türkiye'de sadece PKK terörünün bilançosu:

35 bin can, binlerce sakat, 100 milyar dolar.

Yaşasın, yaşasın, Avrupa'ya dokunmayan yılan bin yaşasın! (Emin Çölaşan, Onlara Dokunmayan Yılan Bin Yaşasın, Hürriyet gazetesi, 10 Ekim 2001)

– 33 –

Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde "tam bağımsızlık" bilinci yatar. Kurtuluş Savaşı, tam bağımsız Türkiye'yi kurmayı amaçlamıştır. Onun içindir ki, Mustafa Kemal;

"Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı savaşıyoruz..." demiştir.

...Atatürk'ün, antiemperyalist ve devrimci yanı, egemen sınıfların bilinçli politikalarıyla, gizlenmek ve örtülmek isteniyor. Atatürkçülüğü, gericiliğin ve tutuculuğun bayrağı yapmak isteyenler, acıyla ifade edelim ki, bu amaçlarında adım adım başarı da sağlıyorlar.

Çağımız kurtuluş savaşları çağıdır. Türk Kurtuluş Savaşı, bütün "mazlum milletler" için örnek olmuştur. Bu savaşın, antiemperyalist niteliğ ile Kurtuluş Savaşımızın devrimci ve ilerici özü, uluslararası kapitalizmin ve çağdışı gericiliğin elinde bozuk para gibi harcanıyor. (Uğur Mumcu, Bir Pulsuz Dilekçe, Tekin Yayınları, s.444 ve devamı)

– 34 –

22 Haziran 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, **Öztin Akgüç**'ün **Ekonomik Açıdan Sevr ve Günümüz** başlıklı makalesinde yazdıkları üzerinde hepimizin yeniden düşünmesi gerektiğine inandığımdan, aşağıya tam metnini alıyorum:

Son yıllarda ülkemizin dış siyasal ve ekonomik ilişkilerinin, giderek Osmanlı Devleti'nin son dönemini anımsattığı konusundaki tanılar, görüşler; bağımsızlığı, Atatürk ilke ve devrimlerini pek kavrayamamış, belki de Düyun-u Umumiye İdaresi, Muharrem Kararnamesi, Sevr Antlaşması'nın ya da

tasarısının içeriği konusunda fazla bilgisi olmayan kişi ve yazarlar tarafından 'Sevr fobisi' olarak alaysılama ile karşılanır. Sevr fobisinin tedavi edilmesi, bu fobiden kurtulunması önerilir.

Mustafa Kemal'in 'Nutuk'unun bir bölümü, Sevr Antlaşması ya da tasarısı ile ondan sonra yapılan Mart 1921 ve Mart 1922 önerileri ve Lozan Antlaşması'nın kararlaştırılmasına ayrılmıştır. Nutuk'tan alıntı yaparak Sevr'in maliye ve ekonomi ile ilgili hükümlerini bir kez daha anımsatalım:

"İtilaf devletleri Türkiye'ye yardım için İngiliz, Fransız, İtalyan delegelerinden oluşan maliye komisyonu kuracaklar ve komisyonda danışman niteliğinde bir Türk komiseri bulunacaktır.

Bu komisyonun görev ve yetkileri şöyle olacaktır:

a) Türkiye'nin gelirlerini korumak ve artırmak için her türlü önlemi alabilecektir.

b) Türk Mebuslar Meclisi'ne sunulacak olan bütçe, önceden maliye komisyonuna sunulacak ve kabul ettiği biçimde Meclis'e gönderilecektir. Meclis'in yapacağı değişiklikler, ancak komisyonca onanırsa uygulanabilecektir.

c) Komisyon, doğrudan doğruya kendisine bağlı ve üyeleri kendi oluru ile atanacak olan Türk Maliye Teftiş Kurulu tarafından bütçenin ve mali kanun ve tüzüklerinin uygulanmasını denetleyecektir.

d) Kamu borçları yönetimi ve Türkiye'nin para basma sistemi, Osmanlı Bankası ile anlaşarak düzenlenip iyileştirilecektir.

e) Kamu borçlarına ayrılan gelirler dışında Türkiye'nin tüm gelirleri maliye komisyonunun emrine verilecektir.

f) Hükümetçe verilecek her türlü imtiyaz için maliye komisyonunun onayı şarttır.

g) Düyun-u Umumiye tarafından vergilerin doğrudan doğruya alınmasına ilişkin cari sistem, komisyonun onayı

ile olabildiğince genişletilecek ve tüm Türkiye'de uygulanacak şekilde yaygınlaştırılacaktır.

h) Gümrükler, maliye komisyonu tarafından atanıp görevden uzaklaştırılabilecek ve kendisine karşı sorumlu olan bir genel müdür yönetiminde bulunacaktır.

i) Gümrük tarifeleri için Birinci Dünya Savaşı'nda kaldırılmış olan 1907 tarifesi (yüzde 8) yeniden yürürlüğe konulacaktır.

j) Türkiye, itilaf devletleri gemilerine en az Türk gemileri kadar haklar tanıyacaktır. Yabancı postalar yeniden kurulacaktır."

Sevr'de öngörülen maliye komisyonunun yetkileri ile günümüzde IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmaları, ABD'nin gizli ya da açık karışmaları dikkate alındığında, Sevr bazı açılardan daha ılımlı hükümler taşıyor. Sevr tasarısı yürürlüğe girseydi, bütçemiz sözü edilen komisyonca düzenlenecek ya da onaylanacaktı. Günümüzde daha kapsamlı olarak tüm kamu harcamaları, kamu işçilerine yapılacak ödeme, ürün taban fiyatlarına değin, gizli ve açık biçimde IMF onayından geçiyor. Ayrıca Sevr'de yasa dayatması, özelleştirme gibi koşullar da yok.

Dikkat edilirse, Sevr'de de hep Türkiye'ye yardımdan, Türkiye'nin gelirlerini korumaktan, artırmaktan söz ediliyor. Batılılar, geçmişte Fransızlar, İngilizler, zaman zaman Almanlar; günümüzde de ABD, bize yardım için çırpınıyor. Bazılarımız bu iyi niyeti, bu özveriyi, çabayı anlıyor; bazılarımız ise bu yardımı, desteği kavrayamıyor. Sevr, IMF, Dünya Bankası diye yakınıyor.

Sevr'de kamu maliyesini yönetecek komisyonda yer alması öngörülen bir Türk komiser, günümüze çağrışımlar yapıyor; komisyonun, kurumun, kuruluşun danışmanlığını da yapacak olsa, bir Türk komisere gereksinme duyuluyor. Sevr, teknoloji o sıralarda fazla gelişmemiş olduğundan,

Telekom yabancılara satılsın diye bir düzenleme yapmamış ise de 'yabancı postaları yeniden kurulacaktır' hükmü ile iletişimin yabancı denetiminde olmasının ne kadar gerekli olduğunu açığa vurmuştur.

Sevr'in ekonomik ve mali hükümleri ile IMF'ye verilen niyet mektuplarını, IMF'nin koşullarını, dayatmalarını karşılaştırın; emin olun, bazı yönlerden Sevr'i günümüze göre daha ehven, daha az zararlı bulacaksınız.

– 35 –

Prof. Dr. **Şerafettin Turan,** her Türk aydınının okuması gerektiğine inandığım **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği** adlı, olağanüstü bir emek mahsulü olan eserinde, Lozan Konferansı'nın başlangıçtaki havasını şöyle anlatıyor:

Osmanlı İmparatorluğu'ndan elde etmiş oldukları ayrıcalıkları belirleyen kapitülasyonların geleceği, 3 ortağın Ortadoğudaki çıkarları ve bir imparatorluğun tarihe gömülüşünden doğan sorunlar da ele alınmıştı. Çağdaş bir gözlemcinin belirttiği gibi, Türkler konferansa galip olarak gelmişlerdi. Fakat Türk-Yunan sorunu ikinci plana itilmişti. Türkiye ile Avrupa arasındaki sorunların çözülmesi ve ilişkilerin düzeltilmesi öne çıkartılmıştı. Yüzyılların ötesinden süregelen Doğu Sorunu'nu (Şark Meselesi) çözmeye girişilmişti. Türkiye'nin Trakya ve Irak ile sınırlarını saptamak, Boğazlar'da uygulanacak ilkeleri kararlaştırmak, kapitülasyonlar sorununda bir çıkış yolu bulmak, Osmanlı genel borçlarını (düyun-ı umumiye) imparatorluktan ayrılan ülkeleri de dikkate alarak paylaştırmak "gerçekten de çözümü zor bir sorun niteliğindeydi."

Konferansa egemen olmak isteyen ve koşulları dikte etmeye çalışan Curzon, Mondros hükümlerine aykırı olarak ateşkesten sonra işgal ettiği Musul yöresini elinden çıkarmamakta kararlı görünüyordu. İngiltere'nin koruyuculuğuna sığınan Yunan Başbakanı Venizelos da bozguna uğrayıp Anadolu'dan çıkartılan bir devletin değil de zafer kazanmış bir ülkenin temsilcisi gibi hareket ediyordu. Bunlar yetmiyormuş gibi sözde gözlemci olan ABD heyeti, azınlıklar alt komisyonu başkanlığına sunduğu bir bildiride (30 Aralık), Türkiye'de yerlerinden göçürülmüş Ermeniler için "ulusal yurt" olarak bir bölgenin ayrılmasını dilemişti. Meşrutiyet döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Dışişleri Bakanlığı yapmış olan Gabriel Noradounghian bile, bir Ermeni grubuyla İnönü'yü ziyaret ederek kendilerine Anadolu'da bir yer verilmesini istemiş ve bunun için mücadele edeceklerini bildirmişti! Öte yandan Nasturiler ve Katolik Asuriler de kendilerine Türkiye'nin koruyuculuğunda özel bir bölge ayrılmasını istemişlerdi. İngiliz, Fransız ve İtalyan delegeler de bu başvuruları desteklemişlerdi. Ancak İnönü, Ermeni heyetine isteklerinin hiçbir şekilde düşünülemeyeceğini belirtmişti. Dr. Rıza Nur da komisyon görüşmelerinde Ulusal Ant'la bağdaştırılmasına olanak bulunmayan bu istekleri dinleyemeyeceğini belirterek toplantıyı terk edince bir karar alınamamıştı. Bütün bu olumsuz girişimlere ek olarak Lozan'da Araplar da Türkiye aleyhine çalışmaya yönelmişlerdi. İnönü, Türkiye'nin, ilan ettiği Ulusal Ant ile Arap ülkeleri ile olan birlikteliğini kestiğini, bununla birlikte İmparatorluktan ayrılan yerlerin manda altına alınmasını kabul etmediğini açıklamıştı. Buna karşılık Araplar, bağımsız devlet kurmak için Müttefiklere yaptıkları öneriler kabul edilmeyince yakınmalarını, "Bize de Türkler gibi muamele ediyorlar!" biçiminde ifade eder olmuşlardı. Türk delegelerinin kararlı ve güvenli tutumları çoğu kez müttefiklerin aşırı isteklerinden

vazgeçip geri adım atmalarını sağlamıştı. Oturumlardan birinde İtalyan delegesi Montagna, bir konuda anlaşamadıklarında İnönü'nün yanına gelip "Sizi protesto ediyorum!" diye bir çıkışta bulunmuştu. Ama buna beklemediği bir yanıt almış, konuşma şöyle sürmüştü:

"M. Montagna, bana bak! Ben protesto bilmem!"

"Ne bilirsin?"

"Böyle protesto ettin mi, bir saat sonra muharebeye tutuşabiliriz."

"Şimdi muharebe lafını nereden çıkardın?"

"Ben bütün ömrümde emir aldım ve emir verdim. Bunun dışında protestoydu, cilveydi, böyle şeyleri bilmiyorum." (HAT, II, 114)

Böylesi bir hava içinde 21 Kasım 1922'de başlayan görüşmeler, Adalar, Musul, kapitülasyonlar ve Yunanistan'dan ödemesi istenen savaş tazminatı gibi bazı temel konularda anlaşma sağlanamayınca, 4 Şubat 1923'te kesintiye uğramıştı. 2,5 ayı aşkın bir aradan sonra 23 Nisan 1923'te başlayan ikinci dönem, 24 Temmuz 1923'te antlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlanmıştı.

Görüşmelerin ilk döneminde kapitülasyonlar ve Osmanlı borçları (düyun-ı umumiye) konularında anlaşmazlıklar sürerken bir akşam Curzon, yanında ABD temsilcisi Chaild de varken İnönü'ye şunları söylemişti:

"Hiçbir dediğimizi makul olduğuna, haklı olduğuna bakmaksızın kabul etmiyorsunuz; hepsini reddediyorsunuz. En nihayet şu kanaate vardık ki, ne reddederseniz hepsini cebimize atıyoruz. Memleketiniz haraptır; imar etmeyecek misiniz? Bunun için paraya ihtiyacınız olacak. Parayı nereden bulacaksınız? Para bugün dünyada bir bende var, bir de yanımdakinde. Unutmayın ne reddederseniz hepsi cebimdedir... Para kimsede yok. Ancak biz verebiliriz... İhtiyaç sebebiyle yarın para istemek için karşımıza gelip diz çöktü-

ğünüz zaman, bugün reddettiklerinizi cebimden birer birer çıkartıp size göstereceğiz!"

İnönü ise tehdit kokan bu sözlere şöyle yanıt vermişti:

"Çok emekle bu neticeye varmışızdır. Şartlarımız milletimize göre haklıdır. Bunları behemehâl alacağız. Biz bunları alalım; siz şimdi verin, sonra gelirsek istediğinizi yapın!" Bu yanıt, onun başbakan ve cumhurbaşkanı olarak Türkiye'de yönetimin başında olduğu sürece yabancılara borçlanmamaya dayalı bir ekonomik siyasa izlemesinde başlıca etkenlerden biri olmuştu. Nitekim 1965'lerde bu konuda şunları söylemişti: "Curzon'un bu sözleri kulağımda kalmıştır ve sözünün geçtiği her yerde hatırlamışımdır. Lozan Konferansı olalı 45 yıl geçti; bu sözleri hiçbir zaman unutmadım. Bu 45 yıl içinde para almak için başvurduğumuz her yerde bu ihtimalleri görmüşümdür."

Sözü edilen konularda bir yaklaşım sağlanamayınca 3 Müttefik devlet temsilcileri kendi aralarında hazırladıkları bir antlaşma metni ile eklerini, 31 Ocak 1923'te Türk delegasyonuna vermişler ve bunların tümüyle kabul ya da reddedilmesini istemişlerdi. İnönü ise kesin karar verebilmek için kendisine 8 günlük bir süre verilmesini istemişti. Türklerin Ankara'ya dönmek yerine süre istemeleri, Curzon'u taslak metnin kabul edileceği yolunda umutlandırmış ve 4 Şubatta antlaşmanın imzalanacağını düşünerek o günün akşamı Londra'ya dönmeyi kararlaştırmıştı...

Lozan görüşmelerini yakından izleyen M. Kemal bu taslakla ilgili görüşünü aynı gün, "Biz 'barış istiyoruz' dediğimiz zaman 'tam bağımsızlık istiyoruz' dediğimizi herkesin bilmesi lazımdır. Bunu istemeye hakkımız ve kudretimiz vardır" diye belirtmişti. Başbakan Rauf Orbay da TBMM' deki konuşmasında, "Barışsever olan milletimiz barışı masa başında almak istiyor. Onu vermek istemezlerse günah bu millete değildir" demişti. Bunlar, önerilen taslak antlaş-

manın kabul edilmesine olanak bulunmadığını gösteriyordu. Türk delegasyonu da 4 Şubatta buna ilişkin itirazlarını açıklamıştı. O zaman Curzon, İnönü'ye dönerek yeni bir tehditte bulunmuştu:

"Türkiye'nin imzalayacağı en iyi antlaşma budur. Eğer imza etmezse Türkiye düşünsün... Asya'nın görünmez derinliğinde kaybolur!"

İnönü buna da aynı kararlılıkla yanıt vermişti:

"Memleketimi esarete mahkûm eden bir belgeye imza koyamam."

Oturum böylece sona ermişti. Türkiye'yi bir olupbitti karşısında bırakmak isteyen Curzon, ültimatom verir gibi İnönü'ye taslağı kabul etmesi için 2 saatlik bir süre tanımış ve o akşam saat 21'de trenle Lozan'dan ayrılmaya ant içmişti. Müttefik ülke delegeleri saat 17.30'da Curzon'un odasında toplanıp bir değerlendirme yapmışlardı. İsmet Paşa'nın antlaşmayı imzalayacağı umuduyla da kendisini davet etmişlerdi. ABD delegesi Grew de imza töreninde bulunmak için otelin holünde diğer delegasyon üyeleriyle birlikte beklemeye başlamıştı. Grew bu anları şöyle saptamıştı:

"Böylece bekledik ve her an antlaşmanın imza törenini görmek için davet edilmeyi umduk. Ansızın saat tam 20'de yukarıda bir kapının açıldığı duyuldu. Herkes kalktı ve merdivene doğru ilerledi. Bir an içinde Paşa (İnönü) göründü, arkasında delege arkadaşları olduğu halde merdivenden inmeye başladı. Son basamaklara gelince melon şapkasını çıkardı, neşeli bir insan tavrı ile gülerek ve başını sağa sola çevirerek, nezaketle salondaki kalabalığı selamladı ve otelden çıkıp gitti. Bu sahneyi ömrüm oldukça unutmayacağım. Konferans bitmişti!

Hemen Curzon'un odasına gittik. Herkes dışarı çıkmıştı. Bir anda Curzon göründü, kızgın bir boğa gibi odaya hü-

cum etti, bizlere baktı, parmağını havada dalgalandırarak aşağı yukarı yürümeye başladı... Her şey bitmişti. Curzon ıstırap ve korku içinde idi..." Yine Grew'in belirttiğine göre, Fransız ve İtalyan başdelegelerinin İnönü ile yapacakları konuşmada olumlu bir gelişme olabilir varsayımıyla trenin hareketini kendisi geciktiren Curzon, böyle bir haber alamayınca o akşam 21.25'te de Lozan'dan ayrılmıştı.

Türk Başdelegesi, "Yapamam, yapamam!" diye mırıldanarak, tutsaklık altına girmeyi kesinlikle reddederken, Ankara'nın, daha doğrusu M. Kemal'in görüşünü yansıtmıştı. Çünkü M. Kemal o günlerde toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde barış görüşmelerinden söz ederken, "Bu memleketi esirler ülkesi yapamayız. Lozan Konferansı'nın son görüşmeleri bu nokta ile ilgilidir" diye konuşmuştu. (Prof. Dr. Şerafettin Turan, İsmet İnönü Yaşamı Dönemi ve Kişiliği, TC Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, s.47)

– 36 –

1 Kasım 1922'de saltanat da kaldırılmıştır. Ortada sadece Osmanlı hanedanından gelen bir "halife" vardır. Ve çatışma bu noktada hızlanmış, ulusal Meclis'te, padişahçı, hilafetçi kesim ve onların destekçisi İstanbul'un çoğu basın organları, devlet başkanlığı sorununu ortaya atarak, artık belirginleşen "cumhuriyet" olgusunu önleyebilmenin çabasına koyulmuştur. Ulusal Meclis'in, Meclis Başkanının ve hükümetin üstünde "halife"nin kişiliğinde yeni bir güç, yüce bir kat yaratmak istenmektedir.

Mustafa Kemal bu ortam içinde 28 Ekim 1923 gecesi, "Arkadaşlar yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz" diyerek sorunu temelden çözmek istemiştir.

Balkan savaşları, onu izleyen Birinci Dünya Savaşı

Osmanlı İmparatorluğu'nu devlet olarak yenik düşürmüştür. Yabancılara ayrıcalıklar tanıyan kapitülasyonlar, dış borçlar, devleti güçsüz, yabancılar karşısında boynu bükük, devlet olmanın gereğini yapamaz duruma getirmiştir. Türk toplumu yerleşik, güçlü bir devlet geleneğine karşın Batıdaki çağdaş gelişme karşısında, yönetenlerin ve toplumsal güçlerin bu gelişmeye ters düşen direnişleri, umursamazlıkları nedeniyle geleneksel toplum düzeyindedir. Devletin adı "hasta adam"a çıkmıştır. İmparatorluğun gerileme dönemiyle birlikte başlayan yenileşme çabaları yüzeyselliğin, biçimselliğin ötesinde köklü bir değişime yönelememiştir. Ve konu, sömürgeci devletlerin Anadolu'yu da aralarında paylaşarak devleti tarih sahnesinden silme bahtsızlığına gelip dayanmış, bunu belgeleyen Sevr'i imparatorluğun yöneticileri kabullenmişlerdir. Buna karşı çıkan güç Anadolu ulusal eylemini başlatan, bu eylemi örgütleyen, halkın gücünü eyleme, dirence, savaşıma iten, ulusal önder Mustafa Kemal'dir. Bu, Türk devrimi için hem bir uğur, hem de bir kara yazgıdır. Uğurdur; ulusal savaşım başarı ile sonuçlanırsa devrimin, önderin önü açılacak, çağdaşlaşma süreci hızlandırılacak, köklü değişmeye yönelik devrim başlatılacaktır. Kara yazgıdır; ulusal savaşımdan yenik çıkılırsa, ülke parçalanacak, paylaşılacak; Türk toplumu ne kadar süreceği bilinmez bir kara yaşamın içine düşecektir. Ama devrimciler için orta yol yoktur ve bunu Mustafa Kemal, "Ya bağımsızlık, ya ölüm" tümcesiyle simgeleştirmiştir.

Bağımsızlık kavramı hem devletin, hem toplumun, hem de kişinin bağımsızlığını içerir. Bunun ülke içindeki yönetim biçimi, halkın istencini egemen kılan, halk egemenliğini öngören "cumhuriyet"tir.

Mustafa Kemal, bir "padişah", bir "halife" özlemcisi değildi. Yeni bir hanedanlığın başlatıcısı da olmak istememiştir. Mustafa Kemal, siyasal tarihi iyi bilen, çağdaş gelişmeyi

iyi yorumlayan bir önderdi. Onun için "cumhuriyet" demiştir. Cumhuriyet, Türk Devrimi'nin en güçlü ve en yol açıcı ilk büyük adımıdır. Bugünün Türkiyesinde çoğulcu demokratik düzenin uygulanması, bu uygulama içinde zaman zaman ortaya çıkan açmazlara, direnmelere karşın gelişmenin, çağdaşlaşmanın durdurulamaması, toplumun dinamizmi yeni Türk Devleti'nin "cumhuriyet" temeli üzerine oturtulmasından kaynaklanmaktadır.

Ulusçuluk

20. yüzyılın başında Türkiye'de ulusçuluk kavramı henüz bir yenilikti. Onun tüm toplum katlarınca benimsenmesi Atatürk Devrimi'nin bir başarısıdır.

Ulusçuluk anlayışı geleneksel Türk toplumunun "ümmet" olarak yaşama inancını reddeder ve çağdaşlaşmanın en önemli öğeleri olan "ulus" ve "yurttaş" olarak yaşama gereğini ve gerçeğini benimser. Atatürk "ulus" olarak yaşamanın, çağdaş topluma dönüşmenin en önemli ve zorunlu bir gereği olduğunu biliyordu. Bu konuyu söylev ve demeçlerinde birkaç kere işlemiştir. Örneğin, Bursa'da öğretmenlere 27 Ekim 1922'de yaptığı konuşmada bu konuya değinmiş ve Türklerin ancak Ulusal Savaşım döneminde bir ulus olarak yaşamaya başladıklarına işaret etmiştir:

"Çocuklarımıza ve gençlerimize uygulayacağımız öğretimin giz'i ne olursa olsun, onları:

1) Ulusuna,

2) Türkiye devletine,

3) Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne düşman olanlarla savaşabilecek bilgiler ve araçlarla silahlandıracağız.

Özgürlüğünü ve bağımsızlığını korumak yolunda savaş vermeyi bilmeyen uluslar için yaşama hakkı yoktur. Bu uğurda savaş gerekir.

Açıkça söyleyelim ki biz üç buçuk yıl öncesine değin topluluk halinde (ulusal bağları olmayan, rast gele, başka eğreti bağlarla biraraya gelivermiş olan bir topluluk halinde) yaşıyorduk. Bizi istedikleri gibi yönetiyorlardı. Dünya bizi, temsilcimiz ve yöneticimiz olanlara göre tanıyor ve değerlendiriyordu. Üç buçuk yıldır, ulus olarak yaşıyoruz.

Ordularımızın kazandığı utku, eğitim ordularımızın utkusuna yer açtı, yol hazırladı. Gerçek utkuyu siz kazanacak, siz koruyup sürdüreceksiniz, bunu başaracağınızdan kuşkum yok. Sarsılmaz bir imanla ben ve bütün arkadaşlarım sizi gözeteceğiz, sizin karşılaştığınız bütün engelleri kıracağız."

Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidarın kaynağı halk değildi. Atatürk Osmanlı İmparatorluğu'nun dinsel yapısının, "ümmetçiliğin" ve bunları yaşatan düşünce ve kurumların yerlerine, ulusun varlığını, ulusal istenç ve ulusal egemenlik ilkelerini koyarken çağdaş, laik, demokratik bir topluma dönüşmemizin temellerini atmış oluyordu.

Atatürkçülükte "birlik" ulusal devletle sağlanmış ve ulusçuluk bu birliği pekiştiren en önemli öğe olarak görülmüştür. Ulusçuluk, ulusun tüm bireyleriyle amaçta, ülküde, yazgıda, inançta, dilde, ekinde ulusal kimlik bilincine varması; "ben Türküm" diyebilmenin, tasada, kıvançta, olanakların dağılımında birleşebilmenin mutluluğuna ulaşması; ülke ve ulus bütünlüğü için, devletin ve ulusun geleceği için birlikte çalışma, eyleme geçebilme erdemini, özverisini göstermesi; yönetimde, ekonomide, siyasada, ekinde bağımsızlık doğrultusunda gelişmeye, çağdaşlaşmaya katkıda bulunmasıdır.

Ulusçuluk, ulusal devlet kurma, ulusal bir siyasa gütme çağdaşlaşmanın temelidir. Batı ülkeleri de çağdaşlaşma çabalarında, geleneksel toplumdan çağdaş topluma geçerken uluslaşma, ulusal devlet kurma çabasına girmişlerdir. (Prof.

Dr. Suna Kili, Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli, Türkiye İş Bankası Yayını, 1981 Siyasal Bilim Büyük Ödülü'nü almıştır, 7. Basım, s.228)

– 37 –

Turgut Özakman, Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele adlı, çok büyük bir araştırma ürünü ve pek çok belgeye dayanan eserinde, "hilafet"in kaldırılmasına karşı çıkanların dayandığı görüşleri şöyle değerlendiriyor:

Masalcıların gerekçeleri şu: İngilizler hilafeti ille kaldırtmak istiyorlarmış, bu yüzden Milli Mücadele başlamadan önce, M. Kemal'le ilişki kurup anlaşmışlar, Lozan'da da bu işi kesinleştirmişlermiş. İyi ama İngilizlerin bu isteğinin, makul ve ciddi bir gerekçesi olması gerekmiyor mu?

İngilizler, neden hilafetin kaldırılmasını istesinler?

Hilafet, ne zaman İngilizler için ciddi bir sorun oldu ki?

İşin doğrusu şu:

Asya ve Afrika'daki bütün Müslüman ülkeler ve topluluklar, başta İngiltere olmak üzere, emperyalistlerin ya nüfuzu ya işgali ya da yönetimi altındaydı.

Hangi Halife, bu mazlum toplulukları uyandırmak için açık ya da gizli faaliyette bulundu, direnişe çağırdı?

Hangi Halife, direnenleri madden ya da manen destekledi?

Hangi Halife, bu toplulukların bağımsızlığı için mücadele açtı?

Tarih, Birinci Dünya Savaşı'na kadar bu konuda hiçbir sorun, çekişme, çatışma, anlaşmazlık olmadığını gösteriyor. Tam tersine, bazı Osmanlı Halifeleri, İngiliz ve Alman emperyalizmine omuz vermiştir:

1788 yılında I. Abdülhamit, İngilizleri uğraştıran Maysor hükümdarı Tippu Sultana, İngilizlerle savaşmaktan vazgeçmesini öğütleyen bir mektup yazar. Aynı sultana III. Selim de bir mektup yazarak, İngilizlerle iyi geçinmesi için öğüt verir.

1857'de Hindistan'daki ayaklanmalara Müslümanların da katılmaları üzerine, İngilizler Abdülmecit'e başvururlar. Onun emri ile Hamdi Efendi başkanlığındaki bir ulema kurulu, Müslümanları yatıştırmak için Hindistan'a yollanır.

II. Abdülhamit, Hindistan'daki Müslümanların direnişini kırmak isteyen İngilizlere, halife olarak destek vermiştir. Bu gerçeği de, Kadir Mısıroğlu açıklamaktadır:

"İngilizler, Hindistan'da çıkmak üzere olan bir isyanı, ondan aldıkları bir 'sükûnet fermanı' ile ancak ve güçlükle önleyebilmişlerdir." (Lozan, 1.c., s.134)

Yani en kudretli Halife bile, emperyalist İngilizlere yardım ediyor! İngilizler, hilafete neden karşı olsunlar?

Birinci Dünya Savaşı'nın başında, Şeyhülislam Hayri Efendi'nin fetvasına dayanılarak, bütün dünya Müslümanları, Müttefiklere karşı cihad-ı ekbere davet edilir. Bu davet bütünüyle etkisiz kalmayacak ama ancak bazı uzak yerlerde dalgalanmalara yol açacaktır. (Hindistan, Sudan, kısmen de Mısır)

İngiltere, hilafetin ilgasını değil, Türklerden alınarak, kendi nüfuzu altındaki bir başka topluma verilmesini düşünmektedir. İngiltere'nin halife adayı Mekke Emiri Hüseyin'dir; kendisine ayda 300.000 İngiliz lirası verilir.

Cihada davet, Osmanlı Devleti'ne bağlı ve Anadolu'ya bitişik olan Arabistan'da, Irak'ta ve Suriye'de ise, pratik ve anlamlı hiçbir sonuç vermemiştir. Özellikle Hicaz'da ve bugünkü Ürdün topraklarından başlayarak, Anadolu'nun kapılarına kadar Filistin, Lübnan ve Suriye'de, din kardeşimiz ve Osmanlı Devleti'nin uyruğu olan Arapların, Türk ordusu-

nu nasıl arkadan hançerlediği, bilinen bir husustur. Cihad ilanı, Hindistanlı ve Kuzey Afrikalı Müslümanların, İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin emrinde, Çanakkale'de, Irak'ta, Sina'da, Filistin'de, Suriye'de ve Güney Anadolu'da Türklere karşı savaşmalarını da genel olarak engelleyemeyecektir.

Sözün özü, etkisinin derecesi bu düzeyde olan Osmanlı hilafetinin, Birinci Dünya Savaşı'nda bile, İngilizler için ciddi ve sürekli bir sorun oluşturmadığını görüyoruz.

İngiltere'nin ilk amacının, hilafeti Hüseyin'e ya da onun gibi İngilizlere bağlı birine aktarmak olduğunu biliyoruz. Aktaramayacağını anladıktan sonra politikası değişir, Osmanlı hilafetine döner. Sevres Antlaşması ile İstanbul'a verilen statü, İstanbul'da oturmasına izin verilen Sultan-Halife'nin durumu, İstanbul üzerindeki İngiliz nüfuzu gibi öğeler birarada değerlendirildiğinde, İngiltere'nin geleceğe dönük hesabı, kolayca anlaşılır.

İngiliz belgelerine göre, İngiltere, nüfuzu altındaki ülkelerde, özgürlük ve bağımsızlık mücadelelerine yol açacağı kuşkusu ile toplumların durumuna ve şartlara göre, şu gelişmelerden korkmaktadır:

a) Sultan, Kral, Hidiv ve Emir gibi tek kişinin yönetimi altındaki ülkelerde, meşrutiyete/cumhuriyete, dolayısıyla özgürlüğe gidiş.

İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Gray'in, İstanbul'daki elçiye yolladığı, 31 Temmuz 1908 günlü talimattan: "Türkiye gerçekten meşrutiyet kurar ve onu yaşatıp güçlendirirse, bunun sonuçları şimdiden, hiçbirimizin kestiremeyeceği ölçüde olur. Bunun Mısır'daki etkileri müthiş olur ve ta Hindistan'da dahi kendini duyurur... Eğer şimdi Türkiye'de Meclis açılırsa, Mısır'da meşrutiyet isteği çok kuvvetlenecek ve bizim ona direnme gücümüz çok azaltacaktır." (D. Avcıoğlu, Milli Kurtuluş Tarihi, 1.c., s.54)

b) Bir Türk zaferi dolayısıyla, milliyetçi düşünce akım-

larının ve eylemlerin başlaması, dolayısıyla bağımsızlığa gidiş.

Bütün bu akım ve eylemlere karşı İngiltere, tek kişi/sultanlık rejimini desteklemiş, etkili bir silah olarak da, genellikle ümmetçiliği ve Halifelerin yanı sıra, kendine yakın dini otoriteleri kullanmış, birçok yerde de sonuç almıştır. Bugüne kadar kullandığı ve bir gün yine kendi çıkarı için yararlanabileceği hilafet gibi bir kurumu, neden gözden çıkarsın?

Lozan'dan sonra İngilizler özellikle iki önemli konuda tavır almışlardır. İstanbul yerine Ankara'nın başkent olmasına doğrudan tepki gösterir ve bu kararın uygulanmaması için uzun süre direnirler. İkincisi ise hilafet sorunudur. Ama bu duyarlı konuda açıkça tavır almak işlerine gelmediği için dolaylı önlemlere başvururlar: İki Hint asıllı İngiliz, Emir Ali ile Ağa Han, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına, hilafetin korunması ve güçlendirilmesi hakkında ortak bir mektup yazar ama mektubu, gazetelere de yollarlar. Mektup Başbakanın eline ulaşmadan önce, 5 Aralık 1923 günü, Tanin ve İkdam gazetelerinde yayımlanır. Mektubun, muhatabın eline ulaşmadan basına verilmesi bile yazanların güttüğü amacı belirten bir göstergedir. Mektup ertesi günü birçok gazetede de yer alacak, tartışmalara yol açacaktır. (Turgut Özakman, Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele "Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar", Bilgi Yayınevi, s.597 ve devamı)

– 38 –

Ulusal eylemin, 1921 Anayasasının doğal sonucu, saltanatın kaldırılmasıdır. Gerçekten de bu Anayasanın Meclisçe kabulünden yirmi bir ay on iki gün sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi 30 Ekim 1922'de saltanatın kaldırılmasını

gündemine almıştır. Bununla ilgili önerge üzerinde uzun tartışmalar olmuş, Padişahlık yanlısı milletvekilleri önergeye karşı çıkmışlardır. Saltanatın kaldırılmasını isteyen önerge Mustafa Kemal ve sekseni aşkın milletvekilince imzalanmıştır. Konunun o tarihte gündeme gelmesine, Mustafa Kemal'in saltanatla ilgili kararının açığa çıkmasına, İstanbul'da kendisini hâlâ Padişahın Sadrazamı (başbakanı) gören Tevfik Paşa'nın Lozan Konferansı'na Ankara ile İstanbul'un birlikte katılmaları yolundaki istekleri neden olmuştur. Bu davranış iyi değerlendirilmiş, saltanatçı milletvekillerine karşın saltanatın kaldırılması oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Bu "oybirliği" kolay sağlanamamıştır. Hazırlanan önerge, konuyla ilgili olarak verilen öbür önergeler Anayasa, Din İşleri, Adalet yarkurullarının (komisyonlarının) oluşturduğu karma yarkurulda görüşülecek, kurulun kararı Meclis Genel Kuruluna sunulacaktır. Fakat karma yarkurulda her düşünceden kişiler vardır; tartışmalar uzadıkça uzamakta, padişahlığı, halifeliği savunan milletvekilleri, bu iki kurumun birbirinden ayrılamayacağını, verilecek kararın sakıncalar yaratacağını ileri sürmektedir. Sonunda karar gene Mustafa Kemal'in konuşması, yerinde uyarı ve karşıtların gözünü korkutmasıyla alınabilmiştir. Mustafa Kemal'in yarkurulda bir sıranın üzerine çıkarak yaptığı uyarı, devrimci, aynı zamanda ihtilalci bir önderin söyleyeceği sözlerdir: "Egemenlik, güçle, erkle ve zorla alınır. Osmanoğulları, zorla Türk ulusunun egemenliğine el koymuşlardır. O yolsuzluklarını altı yüzyıldan bu yana sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk ulusu bu saldırganlara, artık yeter diyerek ve bunlara karşı ayaklanarak egemenliğini kendi eline almış bulunuyor. Bu bir oldubittidir. Söz konusu olan, ulusa egemenliğini bırakacak mıyız sorunu değildir. Sorun, olmuş bitmiş bir gerçeği yasa ile saptamaktan başka bir şey değildir. Bu, kesinlikle yapılacaktır. Burada toplananlar, Meclis ve herkes sorunu doğal

bulursa, sanırım ki uygun olur. Yoksa, yine gerçek yönetime göre saptanacaktır; ama, belki birtakım kafalar kesilecektir."

Bu kesin, kararlı, inançlı çıkış herkesi susturmuş ve sonuca ulaşılmıştır. Hoca milletvekillerinden Mustafa Efendi'nin ünlü (!) "Bağışlayınız efendim; biz sorunu başka bakımdan ele almıştık; açıklamalarınızdan aydınlandık", tümcesi Mustafa Kemal'in bu sert çıkışı üzerine söylenmiştir. Yarkurul önergeyi benimsemiş, ivedilikle görüşülmesi istemiyle Meclise sunmuş, aynı gün 1 Kasım 1922'de Meclisin ikinci oturumunda kabul edilmiştir.

307 numaralı Meclis kararı şöyledir:

Osmanlı İmparatorluğu'nun sona erdiğine ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulduğuna ve yeni Türkiye Hükümetinin Osmanlı İmparatorluğu yerine geçip, onun ulusal sınırlar içinde yeni kalıtçısı (varisi) olduğuna ve Anayasa ile egemenlik hakkı ulusun öz varlığına verildiğinden İstanbul'daki padişahlığın yok olduğuna, tarihe göçtüğüne, İstanbul'da yasal bir hükümet olmayıp İstanbul ve çevresinin Büyük Millet Meclisi'ne ait ve dolayısıyla oraların yönetim işlerinin de Büyük Millet Meclisi memurlarına verilmesine ve Türk Hükümetinin yasal hakkı olan hilafet orununun (makamının) tutsak bulunduğu yabancıların elinden kurtarılacağına karar verildi.

Bunu tamamlayan bir ikinci kararla da saltanatın yok oluşuna, İstanbul'a düşmanların çıktığı, 16 Mart 1920 tarihi başlangıç sayılmıştır.

Bu karar, saltanatı kaldırmış, fakat ülke ve Meclis koşulları için hilafet sorununu çözememiştir. Karara göre "Türkiye Devleti, hilafet orununun dayanağıdır", halifeliğe Meclisçe Osmanlı soyundan bir kişi seçilecektir.

Bu karardan sonra Meclis yeni bir halife seçmeden, son Padişah Vahidettin "halife" adını kullanarak İngilizlere sığınmış, 17 Kasım 1922'de yurt dışına kaçmıştır. Ertesi

gün Meclis, Vahidettin'in halife olmadığını açıklamış, 20 Kasımda da Abdülmecit Efendi'yi halifeliğe seçmiştir.

Anadolu ulusal eyleminin bir devrime dönüşmesinde en büyük engel, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dışında gücünü dinden, dinsel ve geleneksel inançlardan alan bir padişahlık kurumunun İstanbul'da varlığını sürdürür olmasıdır. Çağlar boyu süren Türk devlet yaşamında, altı yüzyıllık Osmanlılar döneminde halk, adı ne olursa olsun, seçimsiz, belli bir ailenin bireyleri arasında babadan oğula sürüp giden devlet başkanlığı geleneğinin en doğal, başkası düşünülmeyen bir düzen olduğuna inanmıştır. Öyle ki ulusal eylemin başından beri halife padişahın kişiliği, bu orun özenle korunmuş, ulusal eylemin bir amacının da halife padişahı korumak, kurtarmak olduğu her kararda yinelenmiştir. Bir padişah kötü yönetiminden ötürü görevinden düşürülebilir, ama onun yerine aynı aileden bir başkası gelir. Bu çağlar boyu hep böyle süregelmiştir. Halkın inanışının yanında Meclisteki pek çok milletvekili de aynı alışkanlığın, inanışın içindedir. Bu bakımdan saltanatın kaldırılışı, padişahlığın tarihe gömülmesi ulusal eylemin, başlayan devrimin en büyük engelinin aşılmasıdır.

Saltanatın kaldırılması bir büyük engelin aşılması olduğu kadar, Atatürk devriminin de ilk büyük adımıdır. Bu adım, siyasal, toplumsal, ekinsel ve ekonomik alanda atılacak adımların, girişilecek atılımların geçmişin alışkanlıkları, inanışları, düşünüşleri içinde değil, yeni dönemin çağdaş, ulusçu anlayışı doğrultusunda gerçekleştirileceğinin ilk büyük muştusudur. Mustafa Kemal, bunu bildiği, buna inandığı için karma yarkuruldaki karşı çıkışları önlemek amacıyla, bu büyük engeli aşmak için "birtakım kafalar kesilecektir" demek zorunda kalmıştır. Ulusal eylemlerin, devrimlerin yapısında böylesine örnekler olağandır. Hele inanmamış kişilerin bulunduğu karar organlarında bazen bir korkutmanın,

bir gözdağının, bir yerinde uyarı ve çıkışın o devrimin yazgısını olumlu yönde etkilediği çok görülmüştür. Yanlış bir davranış ya da bir savsama ve boşlamanın tüm bir ulusal eylemi ilk başta yozlaştırdığı, başlamadan sonra erdirdiği de yine tarihin yazdığı gerçekler arasındadır.

Saltanatın kaldırılmasıyla atılan bir büyük adımın güçlendirilmesi, geriye dönülmez bir karar olarak tüm ülkede ve dünyada kanıtlanması için iki önemli kararın daha alınması gerekmektedir. Cumhuriyet ilan edilmeli, saltanat gibi hilafet de kaldırılmalı, onları öbür devrimci atılımlar izlemelidir. Fakat bu atılımların, inanışları açık seçik olarak ortaya çıkan bu Meclis kadrosuyla gerçekleştirilmesi olanak dışıdır. Her adımda "bu böyle olacak ama gerekirse bazı kafalar da kesilecektir" demenin oya dayalı bir düzenle, demokratik anlayışla bağdaşmayacağı, sıkça yinelenecek gözdağının olumsuz tepkilere yol açabileceği de bilinmektedir. Onun için bir yeni siyasal kadronun oluşturulması, bir siyasal partinin kurulması, yeni bir seçimden geçilerek Meclise yeni bir kadronun getirilmesi kaçınılmaz bir aşamadır.

CHP'nin Kuruluşu

Mustafa Kemal, devriminin atılımlarını gerçekleştirmek, toplumda, devlet yaşamında köklü değişiklikler yapmak, bunları yaparken de uygulanması yıllarca sürecek bir izlence hazırlamak, bu izlencenin gerçekleştirilmesini amaç edinecek bir siyasal partiye gereksinim duyulduğunu, bunların doğal sonucu olarak bir siyasal parti kurmak kararında olduğunu 6 Aralık 1922'de gazetelere verdiği bir demeçle açıklamıştır. Kurulacak partinin adı "Halk Fırkası" olacak, partinin izlencesi "halkçılık" ilkesine dayanacaktır. (Prof. Dr. Suna Kili, Türk Devrim Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Türk Dil Kurumu 1981 Bilim Dil Ödülü'nü almıştır, s.271 ve devamı)

Atatürk devrimlerinin hayata geçirilişinde en çok tartışılan kurumların başında "İstiklal Mahkemeleri" gelmektedir. **Turgut Özakman,** konuya açıklık getirirken şöyle diyor:

1) Bazı iddialar, masallar

* "1923-1931 yılları arası, sırf İslami düşünüş ve yaşayışlarından dolayı, darağaçlarında sallandırılan 10 binlerin üzerinde (tabii ki topluca öldürülenler ve kurşuna dizilenler hariç [?])." (H. H. Ceylan, Din-Devlet İlişkileri, 3.c., s.9)

* "Hilafetin ilgasından sonra, birbirini kovalayan inkılapların ana hedefi, sanıldığı gibi yalnız resmi hayatı değil, aynı zamanda ferdi ve şahsi davranış, yaşayış ve hissiyatı da, din dışı (laik) kılmaktı. Bu güç iş, dört sene gibi mahdut bir zamana sığdırılmıştı. Ama nasıl? Anadolu dahilinde, fevkalade selahiyeti haiz İstiklal Mahkemeleri dolaştırmak ve... bu mahkemelerin sözde hâkimlerinin vasıtasıyla, masum kellelerinden ehramlar yükseltmek suretiyle. / 1924'te hilafetin yıkılışı ile başlayıp 1928'de İslam harflerinin yasaklanması ile ikmal olunan öylesine hızlı bir İslam düşmanlığı siyaseti takip edildi ve bu tatbikat, o derece korkunç bir devlet terörü ile gerçekleştirildi ki bir karşı hareket hayal bile edilemezdi. İstiklal Mahkemeleri adıyla, çoğu azası hukukçu olmayan seyyar bir mahkeme, Anadolu'nun şehir ve kasabalarında dolaştırılarak, on binlerce masum insan, çoğu halka gözdağı vermek maksadı ile yoktan yere darağaçlarında telef edildi. Bu öyle bir devlet terörüdür ki kurbanlarının hakiki sayısını tespit etmek mümkün değildir." (K. Mısıroğlu, Hilafet, s.347, 348/358, 359)

"İstiklal Mahkemeleri otuz bin kişi asmıştır." (Mehmet Altan, aktaran E. Aybars, İstiklal Mahkemeleri adlı yazı dizisi, Milliyet gazetesi, 29 Ekim 1996, s.18)

* "İstiklal Mahkemelerince yüz yirmi bin kişi asılmıştır." (A. Dilipak, Hürriyet gazetesi, 2 Şubat 1992)

* "Kemalist inkılapları yerleştirebilmek için beş yüz binden ziyade insan telef edilmiş[tir]." (K. Mısıroğlu, Hilafet, s.359/316. dipnot; Lozan, 1.c., s.96)

Anadolu'ya giderken M. Kemal'e verildiği iddia edilen para gibi bu konuda da artıran artırana. Sonunda yarım milyona ulaştılar. Yakında milyonu da, hatta ilerde o zamanki nüfusu da aşarlar.

Açıkçası, uyduruyorlar! Uydurmak gibi ucuz, hızlı, kolay bir yöntem varken, incelemeye, araştırmaya kim vakit ayırır? Zaten araştırma yapmak işlerine de gelmez, ne çıkacağını biliyorlar. Çünkü bu konuyu Prof. Dr. Ergün Aybars, ciddi ve ayrıntılı bir şekilde inceleyip araştırmış, çalışmasını da yayımlamıştır. Ergün Aybars'ın saptadığı idam sayısı ve suç nitelikleri, amaçlarına uygun düşmüyor. Onlar da inceleyip araştırsalar, aynı sonuçlara ulaşacaklar. Öyleyse, desteksiz atışa devam!

Şimdiye kadarki tutumlarını gördük. Gerçeği, amaçlarına göre sürekli değiştiriyorlar. Bu konuda da tutumları aynı: İdam sayısını şişirerek, Müslümanların sırf Müslümanlıklarından dolayı idam edildiklerini, devletin terör yaptığını yaymak, zihinlere yerleştirmek, bu yolla da, Müslüman kitleyi M. Kemal'den, Cumhuriyetten nefret ettirmek, Kurtuluş Savaşı'nı örselemek!

Doğrular

İstiklal Mahkemeleri, İstiklal Savaşı dönemi içinde iki ayrı evrede hizmet görmüşlerdir:

a) 11 Eylül 1920-17 Şubat 1921 (8 mahkeme)

b) 30 Temmuz 1921-Ekim 1923 (5 mahkeme)

Bu iki evrede verilen toplam idam kararı, 3.811'dir; bunun 2.827'si tecil edilmiş (ertelenmiş), 1.054 idam kararı ise infaz edilmiştir. Prof. Dr. Ergün Aybars, çeşitli sebepler ve bilimsel bir ihtiyatlıkla, infaz edilmiş idam kararları sayısını, 1.450-1.500 olarak tahmin ediyor. (İstiklal Mahkemeleri, 1. c., s.155, 168, İleri K.) Ergün Aybars müeccel idam kararları (tecil edilmiş/ertelenmiş yani infaz edilmemiş kararlar) hakkında şöyle yazıyor:

"Birinci dönem (Nisan 1920-Şubat 1921) Konya, Isparta, Pozantı, Diyarbakır ve ikinci dönem (Temmuz 1921-Ekim 1923) Kastamonu, Samsun, Yozgat İstiklal Mahkemelerinin müeccel idam kararları belli değildir. Özellikle asker kaçakları sorunu ile ilgili olan bu mahkemelerin müeccelen idam kararları, çok olmalıdır, bu bakımdan listede gösterilen 2.827 sayısı çok eksiktir. Bu sayı tahminen beş binin üzerinde olmalıdır. Keza gıyaben (yokluğunda) idam kararları da aynı şekilde düşüktür. İdam kararları, 1.450-1.500 olabilir."

İdam edilenler ısrarlı asker kaçakları, asiler, hainler, casuslar, bozguncular, katiller, ırz düşmanları, soyguncular, hırsızlar, halka eziyet eden görevliler, işgalcilerle işbirliği yapan Rum ve Ermenilerdir. (a.g.e., s.143-156)

Cumhuriyet döneminin başlangıcında, 1923-1927 yılları arasında ise, sadece 3 İstiklal Mahkemesi kurulur ve 1927'de tarihe intikal ederler:

1) İstanbul İstiklal Mahkemesi (Çalıştığı yer, yalnız İstanbul; 8 Aralık 1923-5 Şubat 1924), Emir Ali ve Ağa Han'ın mektubunu yayımlayan bazı İstanbul gazetelerinin yöneticileri ile suikasttan sanık İlyas Sami Kalkavan ve arkadaşlarının davalarına baktı. Her iki davanın sanıklarından çoğu hakkında beraat kararı verdi. Hiçbir idam kararı vermiş değildir. (a.g.e., s.221-252)

2) İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesi (Çalıştığı yerler: Diyarbakır, Urfa, Elazığ; 7 Mart 1925-7 Mart 1927) Baktığı başlca davalar: Şeyh Sait İsyanı, Şeyh Eyüp ve Dr. Fuat, Seyyid Abdülkadir, Mühendis Ali ve arkadaşları, İstanbul gazetecileri, Kürt Teali Cemiyeti, casus Nuri, Pötürge, Batman ve Silvan olayları, asker kaçakları. (a.g.e., s.293-349) 5.010 kişi yargılanmış, yarıdan fazlası beraat etmiştir. İdamlar 350 dolayındadır. (a.g.e., s.348)

3) Ankara İstiklal Mahkemesi (Çalıştığı yerler: Ankara, Eskişehir, İzmir, Gaziantep, Adana, Kayseri, Sivas, Tokat, Erzurum, Rize, Giresun, İstanbul; 7 Mart 1925-7 Mart 1927). Baktığı başlıca davalar: Salih Başo ve Resul Hoca, Antalya Valisi Hilmi (Uran), asker kaçakları, Hüseyin Cahit, Rasim Avni ve arkadaşları, Kırşehir cinayeti, İsmail Hami, telgrafçılar, gizli Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti, Lütfi Fikri Bey, komünistler, Eyüp Sabri - Yenibahçeli Şükrü - Hüsrev Sami ve arkadaşları, eşkıya Eğri Ahmet ve çetesi, katil Koko Mustafa, cinayetten suçlanan Maraş milletvekili Tahsin Bey ve arkadaşları, Hanze Mehmet çetesi, Adana cinayeti, "şapkayı bahane ederek halkı ayaklanmaya kışkırtma olayları" (Sivas, Erzurum, Rize, Giresun, Maraş olayları, İskilipli Atıf Efendi), Fatsa soygunu, katil Ali, Adana külhanbeyleri, Albay Kasap Osman, Keskinli Rıza, mütegallibe Çomoğlu Mustafa Ağa ve Tercanlı Çadırcı Ali Bey, çeşitli soygunlar ve cinayetler, İzmir suikastı, eski İttihatçılar, bir Fransız casusu. (a.g.e., s.353-472) 2.436 kişi yargılandı, 1.343 kişi beraat etti, 226 idam kararı verildi ve infaz edildi. (a.g.e., s.474)

Bu ikinci dönemde, her iki mahkemenin verdiği idam kararlarının toplam azami sayısı 576'dır.

1923-1927 yılları arasında, bir 'rejim mahkemesi' olarak çalışan üç İstiklal Mahkemesi'nin, "şapka olayını vesile ve istismar ederek halkı isyana kışkırtmak ve isyana katıl-

mak" suçundan, Atıf Efendi dahil, verdiği idam kararlarının toplam sayısı, sadece 27'dir ve yukardaki genel sayıya dahildir.

Ergün Aybars, bilimsel bir ihtiyatlılıkla, birinci dönem idam kararları sayısının 1.450-1.500 olabileceğini tahmin ediyordu. Azami haddini kabul edelim: İstiklal Mahkemelerinin var oldukları 1920-1927 yılları boyunca, infaz edilmiş tüm idam sayısı kararı, 1.500+576= 2.076'dır.

Hani 'on bindi', 'otuz bindi', 'yüz yirmi bindi', 'beş yüz binden fazlaydı'?

Hani 'masum kellelerinden ehramlar yükseltilmişti'?

Hani 'Kemalist inkılapları yerleştirebilmek için beş yüz binden ziyade insan telef edilmişti'?

Hani, 'seyyar bir mahkeme, Anadolu'nun şehir ve kasabalarında dolaştırılarak, on binlerce masum insan, çoğu halka göz dağı vermek maksadı ile yoktan yere darağaçlarında telef edilmişti'?

Hiç kimse, 'sırf İslami düşünüş ve yaşayışından dolayı, darağaçlarında sallandırılmış, kurşunlanmış, köyleriyle birlikte yakılmış' değildir.

Hiç kimse şapka giymedi diye idam edilmemiştir. Zaten 671 sayılı 'Şapka İksası Hakkında Kanun'da da, başka kanunlarda da, böyle bir müeyyide bulunmuyor. Şapka giymek, memurlar için zorunlu tutulmuş, halk şapka giymeye zorlanmıştır. Şapka davası diye adlandırılan davaların, şapka giyip giymemekle hiçbir ilgisi yoktur. O davalarla ilgili suçun vasfı, "şapka olayını vesile ve istismar ederek, halkı isyana kışkırtmak ve isyana katılmak"tır.

...Her hareket ve rejim, varlığını koruyacak hukuki düzenlemeler yapar. Bu, istisnası olmayan bir genel olgudur. İstiklal Mahkemeleri de, ihtilal ve Cumhuriyetin sadece ilk dört yılında çalıştırılmış rejim mahkemeleridir. Onlar da, olağan mahkemeler gibi, elbette hata yapmışlardır. Bazı

kararları her zaman tartışılabilir. Bir yararı olacaksa, tartışmaya da devam edelim. Ama İstiklal Mahkemelerinin varlığı, bugünün anlayışı ve değer ölçüleri ya da soyut hukuk mantığı ya da siyaset gereği ya da önyargı ya da cahil cesareti ile değerlendirilemez.

Değerlendirmeye kalkanların düştükleri durumu görüyorsunuz.

Milli Mücadele, o tarihteki adliye sistemi ve hukuk anlayışıyla yürütülebilir miydi ve yeni rejim kendini korumasa mıydı?

Türk ihtilali, hiç şüphesiz, dünyadaki en az kanlı ihtilaldir. Fransız, Rus, Çin ve İran ihtilalleri ve bazı ülkelerdeki iktidar savaşları ve temizlik hareketleri karşılaştırılırsa, Türk ihtilalinin kansız olduğu bile söylenebilir. (Turgut Özakman, Vahidettin, M.Kemal ve Milli Mücadele "Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar", Bilgi Yayınevi, s.647 ve devamı)

– 40 –

Atatürk'ün NUTUK'ta Takrir-i Sükûn Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri ile ilgili açıklamalarından:

Politika dünyasında birçok oyunlar görülür. Fakat, kutsal bir ülkünün belirtisi olan Cumhuriyet yönetimine karşı, çağdaşlaşmaya karşı, cahillik, bağnazlık ve her türlü düşmanlık ayağa kalktığı zaman; özellikle ilerici ve cumhuriyetçi olanların yeri, gerçek ilerici ve cumhuriyetçi olanların yanıdır; yoksa gericilerin umut ve çalışma kaynağı olan yer değil...

Ne oldu baylar? Hükümet ve Meclis olağanüstü tedbirler almayı gerekli gördü. Takrir-i Sükûn Kanununu çıkardı. İstiklal Mahkemelerini kurdu. Ordunun savaşa hazır sekiz-dokuz tümenini, ayaklananları yola getirmek için uzun süre

görevlendirdi. "Terakkiperver Cumhuriyet Partisi" denilen zararlı siyasal kuruluşu kapattı.

Sonunda, doğallıkla Cumhuriyet başarı kazandı. Ayaklananlar yok edildi. Ama Cumhuriyet düşmanları, büyük komplonun bittiğini kabul etmediler. Alçakça, son bir girişim yaptılar. Bu da İzmir'de düzenlenen cana kıyma girişimidir. Cumhuriyet mahkemelerinin ezici eli, bu kez de Cumhuriyeti cana kıyıcıların elinden kurtarmayı başardı.

Sayın Baylar, durumun ağırlaşması üzerine, hükümetçe olağanüstü önlemler alınması gerektiği yolundaki görüşümüzü ilk belirttiğimiz zaman, bunu iyi karşılamayanlar vardı. Takrir-i Sükûn Kanununu ve İstiklal Mahkemelerini zorbalık aracı olarak kullanacağımız düşüncesini ortaya atanlar ve bu düşünceyi aşılamaya çalışanlar oldu.

Kuşkusuz, zaman ve olaylar, bu tiksinti verici düşünceyi aşılamaya çalışanları, utanacak duruma düşürmüştür. Biz, alınan olağanüstü, ama yasaya uygun önlemleri, hiçbir zaman ve hiçbir biçimde, yasa dışına çıkmak için araç olarak kullanmadık, tersine, yurtta dirlik ve düzeni kurmak için uyguladık. Biz, o önlemleri, ulusun uygarlaşmasına ve toplumsal gelişmesine yararlı kıldık.

Baylar, aldığımız olağanüstü önlemlerin uygulanmasına gerekseme kalmadığı görüldükçe, onların uygulanmasından vazgeçilmekte duraksanmamıştır. Nitekim İstiklal Mahkemeleri, iş bitince kaldırıldığı gibi, Takrir-i Sükûn Kanunu da, yürürlük süresi sonunda yeniden Büyük Millet Meclisi'nin incelemesine sunuldu. Meclis yasanın bir süre daha yürürlükte kalmasını gerekli görmüş ise, kuşkusuz bu, ulusun ve Cumhuriyetin yüksek yararları içindir. Yüksek Meclisin, bize zorbalık aracı vermek için bu kararı aldığı düşünülebilir mi?

Baylar, Takrir-i Sükûn Yasasının yürürlükte ve İstiklâl Mahkemelerinin çalışmakta bulunduğu süre içinde yapılan

işleri göz önüne getirecek olursanız, Meclisin ve ulusun güven ve inancının tam yerinde kullanıldığı kendiliğinden anlaşılır.

Yurtta yapılan büyük ayaklanma ve cana kıyma düzenleri ortadan kaldırılarak sağlanan dirlik ve düzenlik, kuşkusuz, kamuyu sevindirmiştir.

Baylar, tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılması ve bütün tarikatlarla, şeyhlik, dervişlik, müritlik, çelebilik, falcılık, büyücülük, türbe bekçiliği vb. gibi birtakım sanların kaldırılması ve yasak edilmesi de Takrir-i Sükûn Yasası yürürlükte iken yapılmış işlerdir. Bunlarla ilgili yürütüm ve uygulamaların, halkımızın, boş inançlara bağlı, ilkel bir topluluk olmadığını göstermesi bakımından, ne denli gerekli olduğunu çok iyi bilirsiniz.

Birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen ve alınyazılarını ve canlarını, falcıların, büyücülerin, üfürükçülerin, muskacıların ellerine bırakan insanlardan meydana gelmiş bir topluluğa, uygar bir ulus gözüyle bakılabilir mi? Ulusumuzun gerçek niteliğini, yanlış bir yolda gösterebilen ve yüzyıllarca göstermiş olan bu gibi adamların ve kuramların, Yeni Türkiye Devleti'nde, Türk Cumhuriyeti'nde daha da çalışmalarına göz yummalı mıydı? Buna önem vermemek, ilerleme ve yenileşme adına, en büyük ve düzeltilemez bir yanılgı olmaz mıydı? İşte biz, Takrir-i Sükûn Yasasının yürürlükte oluşundan yararlandıksa, bu tarihsel yanılgıyı işlememek için; ulusumuzun alnını, olduğu gibi açık ve temiz göstermek için; ulusumuzun bağnaz ve ortaçağ anlayışı olmadığını tanıtlamak için yararlandık.

Baylar, ulusumuzun toplumsal, tutumsal, kısacası, bütün uygarlıkla ilgili iş ve ilişkilerinde verimli sonuçlar sağlayan yeni yasalarımız da, kadın özgürlüğünü güven altına alan ve aileyi sağlamlaştıran Yurttaşlar Yasası da bu sözü-

nü ettiğim zaman içinde yapılmıştır. Şunu söylemeliyim ki biz, her araçtan, yalnız ve ancak bir ülkü için yararlanırız. O ülkü şudur: Türk ulusunu, uygar toplumlar içinde yaraştığı kata yükseltmek ve Türk Cumhuriyetini sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün daha çok güçlendirmek; bunun için de, zorbalık düşüncesini öldürmek.

Sayın Baylar, sizi, günlerce işlerinizden alıkoyan uzun ve ayrıntılı sözlerim, en sonu tarihe mal olmuş bir çağın öyküsüdür. Bunda, ulusum için ve yarınki çocuklarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek kimi noktaları belirtebilmiş isem kendimi mutlu sayacağım.

Baylar, bu söylevimle, ulusal varlığı sona ermiş sayılan büyük bir ulusun bağımsızlığını nasıl kazandığını; bilim ve tekniğin en son ilkelerine dayanan ulusal ve çağdaş bir devleti nasıl kurduğunu anlatmaya çalıştım. (Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.161 ve devamı)

– 41 –

Namık Kemal'in şapkalı fotoğraf davası vardır: Vatan şairi, Londra'da Hürriyet gazetesini çıkarırken, yakın dostu Mr. Fontain'le birlikte resim çıkarmıştı. Fotoğrafta Namık Kemal'in başında şapka vardı.

Babıâli'ye bağlı gazeteler bu resmi yayımladılar ve şairin kafa değiştirdiğini yazdılar!.. Namık Kemal'in cevabı, kafaya giyilenle kafanın kendisi arasındaki benzerlik bakımından her devirde okunmaya değer... Şöyle demiştir:

"Burada şapka herkesin belirli bedel vererek alacağı ve kafasına geçireceği, eskidikçe veya modeli değiştikçe tebdil edilen masum bir nesnedir. Asıl mesele, o şapkanın altındaki kafadadır: Bir memlekette, eskimiş kafalar değiştirilebiliyorsa ne saadet!.. Böyle bahtiyarlık mümkün olsa idi

ben burada ne yapar yapar, Avrupa'nın şu soğuk ve uzak köşesindeki iki Ada'dan dünyanın en kudretli imparatorluklarından birisini yaratmış olan İngiliz devlet adamlarının şapkalarını yalvarır, yakarır alır, İstanbul'a gönderir, başta Sadrazam Paşa Hazretleri olarak Babıâli erkanının kafasına giydirir, memleketimi kurtarırdım!.. Şapka bulmak kolay: Onun altındaki kafayı nereden bulacağız?"

Adları sütunlar dolduracak kadar bol çeşitli sarığı çıkardık, külah giydik, onu bıraktık Leh şaporası geçirdik kafamıza, daha sonra sıra fese geldi. İkinci Sultan Mahmut fesi giydirebilmek için bir sürü kafa kesti. Fesi bırakmamız, Enver Paşa'nın Enveriye'sinin Milli Mücadelenin kalpalığına yerini bırakmasından sonra yine kanun konusu oldu: İstiklal Mahkemeleri dosyalarında dedelerinin giymemek için direndikleri fesi çıkarmamak için hüküm giyen torunlar bilseler, aslı Yunan adalarının olan o kırmızı nesneye sımsıkı sarılırlar mıydı?

Neden mi? Kafamızın kolayca değişmeyeceğini bilmenin şekilciliği... Tesellimiz de şu: Kafamıza geçirdiğimizle avunmuş olmak ve kafamızı olduğu yerde bırakmak!.. (Cemal Kutay, Atatürk Bugün Olsaydı, 2. Bası, s.133)

– 42 –

Avrupa Kıyafetlerinin Kabulü'ne ilişkin olarak **Willy Sperco'**nun yazdıklarına burada yer vermek istiyorum:

"Yarın saat beş buçukta Kastamonu'ya hareket edeceğim," der Gazi, vekillerine. "Uğurlamada kimseyi ve hiçbir merasim istemiyorum."

Kastamonu, Ankara'nın kuzeyinde, Karadeniz'de, İne-

bolu'nun güneyinde küçük bir Anadolu şehridir. Demiryolu ile diğer şehirlere bağlı değildir. Oraya otomobille gitmek için çok kötü bir yoldan oldukça fazla kilometre yapmak gerektir.

Gazi'nin her yer değiştirmesinin uzun nutuklar söylemesine vesile teşkil ettiği ve bu sırada, tabiri caizse, milletin nabzını tutmak için halkla doğrudan temas ettiği bilinmekte idi. Bu seyahatte de ne gibi bir yenilik yapacağı, hangi maksatla bu küçük önemsiz şehire gittiği suali soruluyordu.

Hareketin ertesinde, gece bir telgrafta, Kastamonu'ya iki kilometre kala, yolun kenarına dizilmiş çok kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılandığı, arabada, elinde bir hasır "Panama" şapka ile başları açık olarak kendisini alkışlayan halkı selamlarken görüldüğü bildiriliyordu.

Fes, Müslümanların büyük önem verdiği, mü'minlerin, saygı işareti olarak başları daima örtülü olduğundan, namaz kılmalarına olanak sağlayan kırmızı bir başlıktır. Ayrıca Kur'an'da belirtildiği gibi, güneşliksiz bir başlık, "yüzü güneşe dönük" savaşmanın da bir işareti olarak kabul edilir. Bu durumda, Katamonu'dan gelen haberin çok heyecan verici bir niteliği vardı. Her şey, bu hariç, beklenirdi, zira sadece dini değil, milli bir özelliği de temsil eden fes, zaferden bu yana, bir Türkü bir gâvurdan ayırmaya yarıyordu. Hatta Müslümanların yakınlığını kazanmak için onu içgüdüsel olarak benimsemiş olan pek çok levanten Ortodoks Rum, Ermeni ve Yahudi vardı.

(Fes, Türkiye'ye Fas'tan gelmiştir. 1832'den 1925'e kadar yurdumuzda kullanılan fesi, Tanzimat devrinde sivil, asker bütün memurlarla merkezdeki bütün erkekler giymiş, sarık yalnız bilginlere ve tarikat mensuplarına bırakılmıştır. Fesin Osmanlılar tarafından kabulü, yenilikçi Padişah II. Mahmut zamanında olmuş, lehinde ve aleyhinde birtakım

görüşler ortaya çıkmıştır. İslam Ansiklopedisi MEB, İstanbul 1988 yılı basımı IV. Cildin 575. sayfasındaki bilgilerden, fesin İslamiyetle ilgili bir başlık olmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki, İslamiyetin çıktığı Kur'an'ın nâzil olduğu yıllarda ne fes ne de şapka vardı. Böyle hiçbir şey ifade etmeyen hususların, Kur'an gibi semavi, kutsal bir kitapta yer alması söz konusu olamaz. Başa konan herhangi bir "serpuş"un din ve imanla ve de milliyetle ilgisi yoktur. Bu, dinin siyasallaştırılması çabalarıdır. Aslında din ve iman, sadece insanın gönlünün derinlerinde, inancındadır. Yoksa, başa konulan veya sarılan herhangi bir bez veya keçe parçasında değildir. Zeki Çelikkol)

Çok geçmeden daha başka haberler de alındı. Gece, Gazi'nin kaldığı evin önünde meş'alelerle bir yürüyüş yapılıyordu. Gösteri yapanlar, Mustafa Kemal'i başı açık görünce, neş'e çığlıkları atarak feslerini ve sarıkların atıyorlardı. Ertesi gün, belediyede, loncalara verilen bir resmi kabulde Gazi bir terziye;

"Elbiseniz herkesin giydiği ucuz bir giysi değil mi?" der.

Terzi;

"Evet" diye cevap verir, "bu uluslararası bir elbisedir."

Mustafa Kemal;

"Görüyor musunuz," diye devam eder, "bu basit bir giysidir, pahalı değildir, ülkenin kumaşlarıyla yapılmıştır. Aynı kumaşlarla başa da konabilecek şeyler yapılabilir. Bana fesinizi gösteriniz."

Terzi fesini çıkarır. Gazi:

"Şuna bakınız, bir gece takkesi, üzerinde bir fes, fesin üzerinde bir sarık. Bütün bunlar için yabancı ülkelere para gidiyor. Hem de, dünyanın diğer insanlarından farklı bir başlık taşımakla, kıyıda köşede kalıyoruz. Her halükârda, medeni insanlar olmak zorundayız. Türk ve Müslüman dünyaya bakınız. Çağdaş hayatın gerekli kıldığı değişikliklere

kafası uygun olmadığı için ıstırap çeken, çırpınıp duran insanları göreceksiniz. Bu, gecikmemizin, başımıza gelen felaketlerin sebebidir. Düşüncemiz, anlayışımız çağdaş olmalıdır.

Birkaç yıl evvel kendimizi kurtardı isek bu, anlayışımızın değişimi sayesindedir. Duramayız. Mutlaka ilerlememiz gerekir. Milletin çok iyi bilmesi lazımdır ki, medeniyet, karşısında ilgisiz kalan her şeyi yakan ve harap eden bir güce sahiptir. Ait olduğumuz çağdaş milletler ailesi içinde bize ayrılmış olan yeri alacağız ve onu muhafaza edeceğiz. Huzur, saadet ve insan saygınlığı buna bağlıdır."

Başlarından feslerini ve sarıklarını çıkaran kalabalık, salonu terk ederken, Gazi'yi;

"Yaşasın önderimiz," diye alkışladılar.

Ertesi günden itibaren, Kastamonu'daki terzi kendisini kasket yapmaya verirken, Gazi, İnebolu'ya gider, burada da, "İstediğinizi söyleyin, yapacağız. Siz bizim kılavuzumuz, kurtarıcımız, kahraman ve çalışkan milletimizin önderisiniz" çığlıkları arasında karşılanır.

O zaman bütün millete hitap eden Gazi:

"Cumhuriyet kuran Türk milleti çağdaş bir millettir. Bununla beraber, bir kardeşiniz, arkadaşınız, babanız olarak diyorum ki, kendini medeni kabul eden Türk Milleti, bunu ispatlamalı, bunu göstermelidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin halkı, aile yaşantısıyla ve kıyafetiyle de medeni olduğunu göstermelidir. Biz milli kıyafet mi giyiyoruz?"

"Hayır, hayır!"

"Kıyafetimiz, çağdaş milletlerin kıyafeti midir?"

"Hayır, hayır!"

"Ben de tamamen sizinle aynı fikirdeyim. Altı kaval, üstü şişhane bir kıyafet ne ulusaldır ne de uluslararası. Bir paçavra yığını içinde kıymetli bir taşı saklamanın bir anlamı var mıdır? 'Burada bir elmas gizlenmektedir, ama siz göre-

mezsiniz' demenin bir anlamı var mıdır? Kıymetli taşı gösterebilmek için, tabiatiyle onu saran çaputları kaldırmak gerektir. Eğer onu muhafaza etmek istiyorsak, bir kutu lazımdır, onu da altından veya platinden seçmek gerektir.

...Şapka giyilmesine itiraz eden kimseler var. Onlara, 'Siz cahilsiniz' demek isterdim. Onlara, 'Bir Yunan başlığı olan fesi giymek uygunsa, niçin şapka giyilmesin ki?' Bütün millete de sormak isterdim, Yahudi din adamlarının ve Bizans papazlarının giysisi olan kaftan, ne zaman, niçin ve nasıl kabul edilmiştir?

Arkadaşlar, size çok iyi bilinen bir gerçeği kısaca söylemek istiyorum. Kültürün yakıcı nefesine karşı direnmek boşunadır.

Kültürün, dağları delip geçen, havada uçuşan görülmeyen atomları yıldızlara kadar cezbeden, her şeyi açıklayan ve araştıran yüksek gücü karşısında, Orta Çağ kafası ve ilkel, batıl inançlarla yaşamakta inat eden milletler, yok olmaya veya köle olmaya mahkûmdurlar. Türk Milleti, ebediyyen (sonsuza kadar) uygar ve ilerici bir toplum olarak yaşamaya karar vermiştir."

Gazi her köyde, kasabada ihtilal ve devrimler hakkında bilgi vermek sureti ile uluslararası kıyafet ve şapkanın kabulünü öğütleyerek İnebolu'da belediye bahçesinde, bin kadar insanın önünde, tekkelerden, dervişlerden ve onların tarikatlarından söz eder.

"İnebolu'da ve başka yerlerde elbise sorunundan bahsettim," der. "Bu, günün konusudur. Ama ben bu konuya tekrar dönmek istiyorum. Bütün uluslar gibi, bizim de ulusal kıyafetimiz var. Bununla beraber, bugün taşıdıklarımızın bu kıyafet olduğu söylenemez. (Parmağı ile göstererek) Kalabalık arasında bir bey görüyorum. Başında kırmızı bir fes ve fesin etrafında bir yeşil türban sarılı. Üzerinde canlı renkli bir yelek ve bir ropdöşambrın üzerinde de bir gömlek.

Bunların altında ne olduğunu göremiyorum. Böyle gülünç bir kıyafet taşıyan medeni bir insan dünyanın alay konusu olurdu.

Memurlar, bütün millet, elbisesine bir çekidüzen verecektir. İçtimai bakımdan ve sağlık yönünden, çağdaş dünyanın kıyafetini giymek gerektir. Tereddüte yer yoktur.

Çağdaş milletlerin uluslararası kıyafeti, milletimize mükemmel uymaktadır. Tekrar ediyorum. Ayakkabı, potin, pantolon, yelek, takma yaka, kravat, ceket giyeceğiz, başımıza güneşlikli bir başlık, daha açık ifadesi ile bir şapka koyacağız. Jaketatay, redingot, smokin, frak giyeceğiz, ama eğer kararsız insanlar varsa, onların cahil, karanlıkçı olduklarını söyleyeceğim."

...Şapka lehine genel gösteriler olmasına, feslerin yırtılmasına rağmen, dinci çevreler homurdanmakta, karşı çıkmaktadırlar.

25 Kasım 1925'te, bütün Türklere şapka giyme mecburiyeti getiren kanun Meclis'te görüşülürken, eski bir Kolordu Komutanı olan Nurettin Paşa, "Anayasayı ihlal eden Şapka Kanunu'nun kişisel hürriyetlere aykırı olduğunu, zira hiçbir vatandaşın yeni başlığı taşımaya zorlanamayacağını" belirten bir önerge sunar.

Bir meb'us ona cevap verir:

"Türk Anayasası, cüppe giyen ve kafalarının etrafına yirmi metre bez saran insanlar ülkesinin ortamında doğmamıştır. Bu, uymamız gereken bir medeniyetin sonucudur. Halk, pantolonu, kravatı, ceketi kabul etmiştir. Niçin sadece şapkaya karşı direnecekmiş? Yeniçerilerin uzun külahları Viyana'yı savunanları yendi mi? Ya İzmir Valisi'nin fesi Yunan çıkartmasına mani oldu mu?" (Willy, Sperco, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938, Türkçesi: Zeki Çelikkol, Bilgi Yayınevi, s.141 ve devamı)

Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilen ve Çankaya'da, kendisine tahsis edilen bahçeli bir evde üç kez misafir edilen gazeteci ve yazar **Berthe B. Gaulis**'in anlatımıyla eşitlik ve kadın hakları konusundaki düşünceleri:

Arada bir, başkaca, daha hafif konulara da değinmiştik. Birinden ötekine geçiyor, o sıralarda gelen misafirleri de tartışmaya sokuyorduk. Sonra, onlarla birlikte sofraya oturuluyordu. Masa, çok şirindi, çok sade idi, orada düzenlenmişti. Küçük mermer bir havuzdan fışkıran suyun titremesi, kış olmasına rağmen bazı çiçekleri canlı tutuyordu. Nasıl oldu bilemem, bu hal, bizi ebedi konuya çekiverdi: Kadın konusu. Bu derecede değişen Türkiye'de kadının kaderi nasıl olacaktı?

O beklenmez nüanslarla dolu ses ile gözlerin parlaması, bir anda şu karşılığı verdi: "Tam eşitlik! Bizdeki hakların hepsine sahip olacak."

"Kadınlarımız kurtuluşlarını gerçekten hak etmişlerdir. Bir milletin yarısının, onun sosyal yaşayışı dışında tutulması kabul edilemez." Böylece, Mustafa Kemal, benim üç kez, tüm Anadolu boyunca gördüklerimi hatırlatmış oluyordu: Kadın, erkeğin yerini alıp askerlik etmişti; tarlalarda çalışıyor, çift sürüyor, cephaneler taşıyor, siperlere kadar askerlerin savaşına ortak oluyordu. Yakında Türk cephelerini yine ziyaret edecektim. O da, Türk köylü kadınını yüceltiyor, onun Anadolu'yu kurtarışı karşısında bana şöyle diyordu: "Gidin bakın, İsmet Paşa bu konuda neler düşünüyor." (Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.214)

Türk kadınına seçme/seçilme hakkı veren Anayasa değişikliği 5 Aralık 1934'te kabul edilmiş, 1935'de yapılan seçimlerde on sekiz kadın milletvekili parlamentoda yerini almıştı: Mebrure Gönenç (Afyonkarahisar), Hatı Çırpan (Ankara), Türkan Örs (Antalya), Sabiha Gökçül (Balıkesir), Şekibe İnsel (Bursa), Hatice Özgener (Çankırı), Huriye Öniz (Diyarbakır), Dr. Fatma Memik (Edirne), Nakiye Elgün (Erzurum), Fakihe Öymen (İstanbul), Benal Arıman (İzmir), Ferruh Gübgüb (Kayseri). İstisnasız hepsini tanıdım.

Metin içinde okuduğunuz karşı koyma olmasaydı bu sayı kırk olacaktı: Atatürk'ün, parlamenter hayat üzerinde fikir sahibi olması ile başlamış gayesi, o günlerde 400 sandalyeli parlamentoya 60 kadın milletvekili almaktı. Bu sayı, karşı çıkmalar üzerinde kırkta kararlaşmış, fakat daha sonra aynı tereddütlerle bir oldubitti halinde on sekizde gerçekleşmişti.

Meclis tutanakları ortadadır. Bugün Millet Meclisini nazar boncuğu misali sekiz kadın milletvekili ile göstermelik haline getirenler bu tutanakları okusunlar ve de düşünsünler.

Bir örnek vermek istiyorum: Ankara'dan milletvekili seçilen Karamehmet kızı Hatı Çırpan, o günlerde bilhassa köylerde nadir olan muhtarlardan biriydi. Muhtarı olduğu Kazanköy, Çankaya'ya yakındı. Atatürk kendisini bir gezinti sırasında tanımıştı. Asıl ismi Satı'ydı. Yüz hatları, Hitit (Eti, Hatı) fresk ve rölyeflerindeki çehrelere çok benziyordu. Ata kendisine Hatı adını verdi. Köy yaşantısı ve köy kadınının tüm özelliklerine sahipti. Milletvekilliğinde en sık kürsüye çıkanlar arasındaydı. Bir gün gündem dışı söz aldı ve dedi ki:

"Arkadaşlar... Bizim Cumhuriyetimizin sınırları çocukla-

rımızın okudukları kitaplarda da var. Şehirlerimizin haritalarında da belediye sınırları ile köy sınırları ayrılmış gösterilir. Akköprü'yü hepimiz biliriz. Bu köprünün girişi şehir, çıkışı köy sınırıdır. Köprünün bitimindeki topraklarda hayvanınızı otlatırsanız ağnam (sayım) vergisi vermezsiniz, çünkü burası belediye sınırı içindedir. Ama köprünün bitiminde hayvanınızdan bu vergi alınır, çünkü köye geçmiş olursunuz. Küçük büyük baş hayvan köylünün temel geliridir. Ben çok seneler süt ürettim, sattım. Zor iştir. Kışın hayvana yiyecek bulunmaz. Yazdan ot kurutulur. Köylü nerede ot bulursa hayvanlarını oraya sürer. Gelin görün ki bizim Kazanköylülerin otlaklarını Ankara Belediyesi şehir içi saymış. Ankaramız gelişiyor, büyüyor, seviniyoruz ama köylü hayvanlarını bu otlaklara saldı diye vergi istiyorlar? Şehirde oturana yok, köyde oturana var. Hükümet bir dert olan bu hayvan vergisini kaldıracaksa köylü/şehirli ayrımı ne demek? Şehirlerde memurlar, zabitler, doktorlar, hâkimler, tüccarlar, esnaflar var. Köylerde sadece köylüler ve de birkaç dönüm tarlasıyla birkaç baş hayvanı... Belediye sınırlarına komşu köylerdeki hayvanlarla şehir içinde olanlar üzerinden bu vergi salmasını kaldırmanızı rica ediyorum, bir de önerge veriyorum."

Ve olay, maliye ve içişleri komisyonlarında ele alınır, yorumlanır, vergi kaldırılır, çünkü yanlış bir tatbiktir.

Dr. Fatma Memik'in sıtma savaşı üzerindeki bir araştırmasının sonucu olarak gezici mücadele ekipleri kurulmuştu. Kadın milletvekillerinden her birinin alanlarındaki hizmetleri yanında parlamentoya aile havası gelmişti. 1994 Türkiyesindeki Harem/Selamlık ayrımını düşünürseniz, Mustafa Kemal'in nisbeti içindeki kadın milletvekilinin taşıyacağı anlam gözler önünde belirir.

Ama nerede bunları görecek gözler? (Cemal Kutay, Atatürk Bugün Olsaydı, 2. Bası, s.192)

Kadının özgürlüğe kavuşması konusunun, bütün kapsamı ile siyasal hakları elde etmek olduğu sanılmamalıdır. Hayır! Atatürk, bu alanda henüz son sözünü söylememiştir.

1935 yılında, kadınlara seçme hakkı veren yasa, komisyonlarda incelendiği sırada, milletvekilleri arasında, kadınların askerlik görevine alınmasına ilişkin güçlü bir akım vardı. Bu işe, basın da karıştı. Yetkili yerlerde, açık ve kesin bir karşı çıkışa rastlanmadı. Ilımlılar, kadınların, askerlik görevini cephe gerisinde yapmalarından yana oldular. Bir Amerikalı gazeteci kadın, Atatürk ile yaptığı bir görüşmede, onun görüşünü öğrenmek üzere bu konuyu kurcaladı. Atatürk, yanıt olarak, gereksinim olduğunda, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin her Türk yurttaşın, yurt savunması uğrunda görevini yapması gerektiğini söyledi. Fakat, Atatürk'ün kadınların askerliğine ilişkin görüşü, kalabalık halk kitlesi ile sık sık yapmaktan hoşlandığı söyleşilerden birinde daha açık olarak tanımlanmıştır. 1931 yılında İzmir'de verilen bu demecinde, Atatürk sonuç olarak şöyle demiştir:

"Erkek ve kadın için bireysel ve siyasal haklar noktasından bir ayrım olmamalıdır. Buna karşılık görevler noktasından da ayrım olmamak gerektir. O halde kadının tam anlamı ile siyasal haklara sahip olması için her yurttaş gözünde bir onur ve saygınlık hakkı ve bir yurt borcu olan askerlik görevini gereğinde eylemli olarak yapması gerekir. Demokrasinin temel koşullarından biri olan eşitlik ancak böyle gerçekleşebilir. Kadının bedensel yapısı, psikolojik durumu buna elverişli değildir denemez. Türk köylü kadınının en ağır işleri yapmakta, erkeklerle olan çalışma ortaklığı ve dayanıklığı ortadadır. Türk tarihinde ve yakın devrim tarihinde Türk kadınının yaptığı özverili işler doğrudan doğruya savaş alanlarında yapabileceği işlerin kanıtlarıdır. Bu-

gün için kadının askerlik yapması söz konumuz olmasa bile bütün kızlarımızın yurdun, ulusun çıkarlarını savunacak ve koruyacak yetenekte yetiştirilmelerinin ulusal eğitimde temel tutulması ve kız çocuklarımızın buna göre bedensel, düşünsel ve duygusal eğitime kavuşturulmaları gerekir."

Atatürk, yukarıdaki sözleriyle, aynı zamanda hem saltçılık (mutlakiyet), hem şeriat yönetimi olan rejimin neden olduğu çöküş döneminden önceki Türk kadınlarının gösterdikleri özverileri anlatmış oluyordu. Türkçülük akımının yaratıcısı olan Ziya Gökalp'in bu konuda yazdıklarını anımsatmak yararlı olur. (Türkçülüğün Esasları, s.149)

"Eski Türkler hem demokrat hem de feminist idiler. Zaten demokrat olan toplumlar genellikle feminist olurlar. Türklerin feminist olmasına başka bir neden de eski Türklerce Şamanizmin kadındaki kutsal güce dayanması idi. Türk Şamanları büyü gücüyle olağanüstülükler gösterebilmek için kendilerini kadınlara benzetmek zorundaydılar. Kadın giysisi giyerler, saçlarını uzatırlar, seslerini inceltirler, bıyık ve sakallarını keserler, hatta gebe kalırlar, çocuk doğururlardı. Buna karşılık Tötomizm dini de erkeğin kutsal gücünde gerçekleşiyordu. Tötomizm ile Şamanizmin değerce eşit oluşu hukukça erkek ve kadının eşit tanınmasına neden olmuştu. Hatta her işin gerek Tötomizm ve gerek Şamanizme dayanması gerektiğinden her işle ilgili toplantıda kadının erkekle birlikte bulunması koşuldu. Örneğin kamusal erk hakan ile hatunun her ikisinde ortaklaşa gerçekleştiği için, bir buyrultu yazıldığında 'Hakan buyuruyor ki' sözcükleri ile başlarsa geçerli olmazdı. Geçerli olması için kesinlikle "Hakan ve Hatun buyuruyor ki" sözüyle başlaması gerekti. Hakan tek başına bir elçiyi huzuruna kabul edemezdi. Elçiler ancak sağda hakan ve solda hatun oturdukları bir sırada ikisinin birden huzuruna çıkardı. Şölenlerde, kekaşlarda, kurultaylarda, tapınmalarda ve dinsel törenler-

de, savaş ve barış toplantılarında hatun da kesinlikle hakan ile birlikte bulunurdu. Kadınlar örtünmeye ilişkin hiçbir kısıtlama ile bağlı değillerdi." (Tekinalp, Kemalizm, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.135 ve devamı)

– 46 –

6 Temmuz 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, **Hikmet Çetinkaya**'nın, **Başörtülü Ludin** başlıklı makalesinde yazdıkları üzerinde birlikte düşünelim:

Fereshta Ludin, Afganistan kökenli bir Alman yurttaşı...

Yaşı 29, mesleği öğretmen...

Bayan Ludin, Berlin'de Özel İslam Koleji'nde öğretmenlik yapıyordu...

Öğretmen Ludin, Alman anayasasındaki din özgürlüğünden yararlanmak istiyor, bu nedenle derslere başörtüsüyle girmek istiyordu...

Baden Württemberg Okullar Dairesi, Bayan Ludin'in bu nedenle devlet okullarına öğretmenlik atamasını yapmadı...

Bayan Ludin bunun üzerine Stuttgart İdare Mahkemesi'ne başvurdu.

Yerel mahkeme şu kararı verdi:

"Başörtüsü normal bir kıyafet değil, belirgin bir dini semboldür ve okula ataması yapılması doğru değildir."

Fereshta Ludin'in destekçileri vardı Almanya'da.

Özellikle Türk kökenli Süleymancılar, Nurcular, Kaplancılar, Alman politikacılar, demokratik kitle örgütleri temsilcileri ayağa kalktı.

Afganistan, Cezayir kökenliler de öğretmen Ludin'in yanında yer aldılar.

Bayan Ludin, Stuttgart İdare Mahkemesi'nin kararın-

dan sonra Mannheim'daki Baden Württemberg Eyalet İdare Mahkemesi'ne ikinci kez başvururken bir açıklama yaptı:

"Benim amacım dini propaganda yapmak değil, dini inançlarımın gereğini yerine getirmek..."

Bayan Ludin, aynı sözleri mahkemede yineledi...

Baden Württemberg Eyalet İdare Mahkemesi bir süre önce, öğretmen Ludin hakkında şu kararı verdi:

"Başörtüsü basit bir kıyafet parçası değil, öğrencilerin ders boyunca karşı karşıya kalacakları açık dini bir semboldür.

Başörtüsüyle başını örtmek, devlet memurlarının görevlerini yaparlarken uygulamaları gereken tarafsızlık ilkesiyle çelişir..."

Eyalet İdare Mahkemesi Yargıcı Gerhard Diedinger kararı açıklarken Ludin'in inanç özgürlüğünün sınırlanmış olduğunu kabul etti ama şu noktanın da altını çizmekten kaçınmadı:

"Daha öncelikli bir anayasal hak olan okulların din ve inanç açısından tarafsızlığının sağlanması gereklidir. Bu tarafsızlık anayasanın öncelikli temel maddesidir."

Yargıç Diedinger, bununla da yetinmeyip karara şu notu düştü:

"Ludin'in iddia ettiği gibi öğrencilere dini propaganda yapmak amacı olmadığı kabul edilse bile öğrenciler üzerinde olumsuz etkisi olacaktır. Ludin'in kıyafeti öğrencilerin barış içinde yaşamalarını sağlamayacaktır."

Ludin ve avukatları şimdi Yargıtay'a başvuracaklar.

Ludin olayı Almanya'da tartışılıyor.

Ludin'e Almanya'da destek yok mu?

Başta belirttik, var!..

Salt Türk, İran, Afganistan kökenli Müslümanlar değil destek verenler!..

CDU, FDP, SPD ve Yeşillerden de Ludin'e büyük destek geliyor!..

CSU'lu politikacı Peter Gauwiller, Berlin Yabancılar Sorumlusu CDU'lu Barbara John, Ludin'in yanındalar.

Ludin'e destek olanların bazıları başörtüsünü inanç özgürlüğünün bir parçası olarak görürlerken, bazı kadın hakları savunucuları bunu cinsel ayrımcılık olarak değerlendiriyorlar.

Baden Württemberg Okullar Dairesi, yargı kararlarından hoşnut. Ludin'in öğretmenlik atamasını yapmıyor.

Baden Württemberg Eğitim Bakanı Anette Schavan'ın açıklaması ise daha ilginç:

"Laik demokratik Almanya'da başörtüsü siyasi sembol olarak kullanılırsa toplumun huzuru bozulur. Siyasi İslam, kendi düşüncelerini ve beklentilerini Almanya'da örgütleyip geliştiremez..."

Almanya'da yargının verdiği karar laik, demokratik bir toplumda yaşayanlara da mesaj veriyor:

"Din ve inanç özgürlüğü siyasi bir sembolle elde edilemez!"

Almanya'da yargının verdiği karara bizim sağcı-solcu siyasilerimiz ne derler bilemem!..

Ama bildiğim, Merve Kavakçı olayı var!..

Başörtüsünü bir kenara bırakın kara çarşafla derslere giren bayan öğretmenler, kadın eli sıkmayan valiler, kaymakamlar, erkek eli sıkmayan siyasetçi eşleri var!..

Hepsi de bugünlerde liberalcilik oynuyorlar!..

Yerseniz!..

– 47 –

Prof. Dr. **Özer Ozankaya**'nın, Fransa İçişleri Bakanlığı Üst Düzey Yöneticisi ve "Atatürk: Batı'nın Yolu" adlı

eserin yazarı Alexanre Jévakoff'la yaptığı söyleşiden bir bölümü aşağıya aynen alıyorum:

ÖO: Sayın Jévakoff, Atatürk reformlarından özellikle laiklik konusunda ne düşünüyorsunuz?

JÉVAKOFF: Laikliğin, Atatürk'ün en temelli reformu olduğu açıktır. Tarihsel açıdan bakıldığında laiklik yolundaki atılımları ilk başlatan Atatürk olmamıştır. Kendisinden önce Genç Türkler, sorunu, yani İslamın siyasete egemen durumda olduğu bir ülkede din ile siyaset arasındaki ilişki konusunu ortaya koymuşlardı. Çünkü Osmanlı Padişahı sultan olarak dünyevi iktidarı, halife olarak da dinsel iktidarı elinde bulunduruyordu. Bana göre Atatürk'ün yaptığı işin temel önemi ve öncü niteliği, yalnız bu ikisini ayırarak dinin siyaset alanının dışına çıkması ve her bireyin özel yaşam alanında kalması gerektiğini söylemek yürekliliğini göstermekle kalmayıp, bu düşünceyi uygulamaya da koymuş olmasıdır. Bu nedenle Atatürk'ün değeri, önemi başka hiç kimseyle karşılaştırılamayacak kadar büyüktür. Bu açıdan bakıldığında Atatürk'ün laikliğe kazandırdığı bu önemli atılıma karşı birkaç ayaklanma oldu. Ayrıca Atatürk öldüğünde laikliğin tüm toplumda tam olarak kök saldığı da söylenemez. Çünkü cumhuriyet öncesi uygulamalara bağlılık özellikle kırsal alanlarda çok güçlüydü. Yine özellikle 1950'lerden ya da 1940'ların sonlarından başlayarak siyasetle dini birbirine karıştırma eğiliminin ortaya çıktığı görüldü. Bu geriye dönüş ve TV'lerde dinsel yayınların yapılmaya başlanması, orduya kimi din görevlilerinin alınması, Atatürk öncesine dönüş gibi görülebilir. Atatürk'ün böyle uygulamaları kabul etmeyeceği açıktır.

ÖO: Atatürk'ün ulusal egemenlik düzeni ve laik cumhuriyet kurmuş olmakla, demokrasi ile İslam dininin hiç de bağdaşmaz şeyler olmadığını gösterdiğini ve böylece hem

demokrasi davasına, hem de İslam dininin saygınlığına olumlu bir katkıda bulunduğunu düşünenler vardır. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

JÉVAKOFF: Fransız politikasında sık görüldüğü gibi böyle sorularla karşılaşıldığında, yanıt olarak önce teşekkür edilir. Evet, sorduğunuz soru olağanüstü karmaşık bir konuyla ilgilidir. Çünkü ulusal egemenlik, demokrasi, din ve özellikle İslam dini gibi temel kavramlarla ilgili. Sorunuzu yanıtlamaya çalışacağım. Yine Türkiye ve İran'ı ele alarak bunu yapmak istiyorum. Aynı kökten, yani İslam kökünden geldikleri halde biri Sünni öteki Şii mezhebinin yaygın olduğu bu iki ülkede, din ile kişisel yaşam arasındaki ilişkiler konusunda uygulamalar birbirinden farklıdır. Bunun gibi bireysel yaşamla toplumun kurumsal düzeni arasındaki bu ilişkilerin arkasında dinin fark edilen tutumunun, siyasetle ilişkisini kurma biçiminin aynı olmadığı görülüyor.

Atatürk'ün temel önemdeki rolü, ulusal egemenlik ilkesini savunması, onu simge düzeyine yükseltmesidir. Atatürk'ün laik bir siyaset adamı olduğunu az önce belirtmiştim. Bunun yanında Müslüman bir ülkede hem laik ve demokrat, hem de Müslüman olmanın pekâlâ mümkün olduğunu gösteren tarihsel örnekler olduğu gibi, bunun tersini anlatan tarihsel durumlar da vardır. Bundan çıkaracağım sonuç şudur: Özellikle Fransa'da pek çok Müslümanın bulunduğu da göz önüne alındığında İslam ile kiliseyi birbirine benzetmek saçma olur. Buna karşılık İslamda sivil toplumla yani bireylerin dinsel uygulamaları ile ülkenin siyasal tercihi arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu sormak gerekir. Çünkü, başlangıçta Hıristiyanlıkta olduğu gibi İslam dininde de siyasal erk ile dinsel erk arasında bir karışım, bir iç içe geçmişlik vardı. Avrupa'daki Hıristiyan dünyasında bu iki erk bir evrimden geçti. Başlangıçta Fransa'da kral kutsal bir kraldı; bir tür tanrısal seçimin ürünü sayılıyordu. 17.

ve 18. yüzyıllarda akıl yolunun açıldığı görüldü. Böylece bütün tarihsel gelenekler aşıldı. İslam dünyasının da aynı evrimden geçemeyeceğini düşünmek için hiçbir neden yoktur. (Prof. Dr. Özer Ozankaya, Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyet, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.64)

– 48 –

"Bizi yanlış yola sevk eden habisler, din perdesine bürünmüşler, saf ve nezih halkımızı 'Şeriat' sözleriyle aldatagelmişlerdir.

Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz. Görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar hep din kisvesi altındaki küfür ve kötülüklerden gelmiştir. Onlar her türlü hareketi dinle karıştırırlar.

Halbuki, elhamdülillah hepimiz Müslümanız, hepimiz dindarız. Analarımızın, babalarımızın kucaklarında verdikleri dersler bile, bize dinimizin esaslarını anlatmaya kâfidir."

Bu sözleri, 78 yıl önce Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran 1. Cumhurbaşkanı Atatürk söylüyordu.

Aradan geçen bunca zamana rağmen, Atatürk'ün bahsettiği yobazlar hâlâ Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmaya çalışıyor, laf cambazlığıyla saf halkın kafasını karıştırıyor. Şeriat özlemcileri bazen sinip geri çekilseler de çağdışı düşüncelerinden asla vazgeçmiyor, mücadele devam ediyor. (Rahmi Turan, 1. Cumhurbaşkanından 9. Cumhurbaşkanına, Gözcü gazetesi, 29 Ekim 2001)

Atatürk'ün, **Bursa Nutku** ile ilgili olarak bir görgü tanığı şunları anlatıyor:

Yıl: 1933... Aylardan şubat!

Günlerden perşembe...

Bursa Ortaokulu'nda öğrenciyim.

Öğle yemekleri için bir buçuk saatlik bir paydos var; ben bu zaman içinde, okuldan, babamın dükkânına bir koşu gidiyor, karnımı doyurup geliyorum!

O gün hava soğuktu, mevsim kıştı ama, sıcak bir güneş vardı. Bir okul çocuğu için bulunmaz bir gün!..

Hükümet meydanına geldim. Karmakarışık bir kalabalık, Valilik binası önünde bekleşiyor. İçlerinde babamın çarşı arkadaşları, cami kardeşlikleri var.

İşte Saatçi Sururi Efendi. Dükkân bitişiği komşumuz.

İşte Ayakkabıcı Ahmet Usta.

Köfteci Hakkı, Şekerci Çopur İsmail... vb.

Aralarında babam yok, bunca konu-komşu, bir olup Valiye neden gelmişler; dertleri ne?.. Meraktan çatlayacağım!.. Sururi Efendi'ye sokuldum:

– Saatçi Amca (öyle derdik kendisine) ne oluyor?..

Beni yanında görünce, kaşları çatıldı:

– Sen burada ne arıyorsun?.. Hemen uzaklaş!

Merakım büsbütün arttı:

– Ne oluyor Saatçi Amca?.. Vali Bey'i niye bekliyorsunuz?..

– Şimdi, tokadı çatlatacağım.. Sen dediğimi yap, büyüklerin işine karışma... Baban şimdi seni bekliyordur!

– Peki, deyip yanından uzaklaştım ama, merak sarmış bir kere... Öbeğin az ilerisinde, ellerini göbeğine bitiştirmiş, asık suratla duran Ahmet Usta'ya yanaştım:

– Ahmet Usta Amca, ne oluyor?..

Beni görmesiyle tepesi attı:

– Senin burada işin ne?.. Doğru babanın yanına marş, marş!..

Dedi, dedi ama, Vilayet kapısından çıkan süngülü jandarmalar kalabalığı kuşatmıştı bile... Hepimizi Vali Konağı'na sokuyorlardı! Benim aklım başıma gelmesine gelmişti ama, iş işten de geçmişti. Beni de mahzene tıktılar!

Bereket versin bir Jandarma Teğmen'i mahzene indi, benim kalabalığa karışıp yanlışlıkla içeriye alındığımı fark etti de, canımı babamın dükkânına attım!

MEĞER!..

Babam anlattı:

Evkaf Müdürü'nün kâtibi, Ulucami müezzinine çıtlatmış: "Bu sabah Ankara'dan bir telgraf geldi; bundan böyle minarede ezan, camide kamet Türkçe yapılacak!" demiş... Müezzin öğle namazında kamete kalktığı zaman, "Ey cemaat!.. Dinleyeceğiniz kamet, son kamettir!.. Bundan sonra ezan da, kamet de Türkçe yapılacak" deyince cemaat dalgalanmış... Her kafadan bir ses çıkmaya başlamış.. İmam, güçlükle namazı kıldıracak ortamı sağlayabilmiş...

Namazdan sonra, cemaatin bir bölümü işin aslını öğrenmeye karar vermişler. Önce Vakıflar Müdürü'nü görüp konuşmuşlar; O, "Emir kuluyum, benim yapacak bir şeyim yok" deyince, Vali ile görüşmeye karar vermişler. İşte, işin aslı esası bu!..

Ama bütün bunlar olurken, Belediye Başkanı Muhittin Bey (Paşa Çiftliği'nin sahibi), İzmir'de incelemeler yapan Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekmiş: "Burada irtica hortladı. Ulucami cemaatı Vilayete yürüyorlar! Kurtarıcımıza durumu duyuruyorum." Belediye Başkanı: Muhittin.

Gazi, telgrafı İzmir'de aldığı zaman, Vilayet, Komutan-

lık, Belediye, Parti Merkezi gibi protokol merkezlerini ziyaret ediyordu. Öğleden sonra da Eskişehir'e gidecek, Şeker Fabrikasının temelini atacaktı. Programını bozmadı. Telefonla Bursa'dan ve Ankara'dan bilgi aldı ve ertesi günü Mustafa Kemal Paşa, Bornova'da açılan Ziraat Okulu'nu gezdi, öğrencileri ve öğretmenleri ile görüştü. İzmir'deki Milli Kütüphaneyi de ziyaret edip kitapları gördükten ve gereksinmelerini öğrendikten sonra yola çıktı. 5 Şubat sabahı Bursa'da idi.

Vali, Gazi'yi, Vilayet sınırında karşıladı ve olup biteni anlattı. Ulucami çevresinde esnaflık yapan kişilerdi. Müezzin, bir boşboğazlık edip bundan böyle ezan ve kametlerin Türkçe yapılacağını anons edince, dini bir hassasiyet olmuş; önayak olanlar, zaten zabıtanın göz ucu ile izlediği kimselermiş... Yakalanmışlar... Mahkemeye verileceklermiş!..

Gazi Paşa, Vali'yi sessizce dinlemiş ama, avurtları da oynamaya başlamış:

– Siz buna küçük bir şey, bir zabıta mı diyorsunuz?.. Düpedüz irticaın ayaklanması bu!.. Sizi ne için görmeye geliyorlar; hükümet kararını değiştirmenize önayak olmanızı sağlamak için... Kararı değiştirmeye sizin yetkiniz olmadığını biliyorlar; siz önayak olacaksınız da hükümet bu işten vazgeçecek!.. Dikkat ediyor musun Vali Bey!.. Sizi kullanabileceklerini umuyorlar. Onun için gelmişler bir cemmigafir Vilayete dayanmışlar. Siz buna "halkın rica başvurusu" mu diyorsunuz?

Vali, Fatih Güvendiren'di. Tasavvuf üstünde geniş bilgisi ile tanınırdı. Herhalde koltuğunun kaydığını hemen fark etmiştir!

Gazi, kendisine telgraf çeken Belediye Başkanı'nı, Partiyi, Tümen Komutanlığı'nı ziyaret etti. Vilayet makamına uğramadan, Çekirge yolu üstündeki Köşküne geçti. O gün

çıkan Cumhuriyet gazetesinde "Yusuf Ziya" imzalı bir yazıda şöyle deniyordu:

"Yirmi iki gündür, adımlarının izleri ile yurdu bir altın haleye saran Gazi, Afyon tepelerini aydınlatırken, Bursa ovasına küçük bir irtica gölgesi düştü. Bir anda O'nun, bir tepeden bir ovaya karanlıkları yırtan bir yıldırım hızı ile düştüğünü gördük."

Gazi ve İki Bakan Bursa'da

Gazi Paşa'nın Bursa'ya geldiği gün, Ankara'dan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile Adalet Bakanı Yusuf Kemal Tengirşek erişmişler, gereken tahkikatı bizzat yürütmüşlerdir.

Olay, belli idi ama, olayın oluşumu, gelişimi; bu oluşum ve gelişimde hoşgörüsü, görev ihmali olanlar araştırılıyordu. Şükrü Kaya ve Yusuf Kemal Tengirşek Beyler, yalnız Vali ile değil, halkla da görüştüler, bilgi aldılar ve sonunda görevinde savsakladığı anlaşılan Bursa Savcısı Sakıp, Bursa Sulh Ceza Hâkimi Hasan, Bursa Müftüsü Nurettin Efendi'ye işten el çektirdiler. Daha sonra bu kimseler, sanık olarak da Çorlu'da açılan davaya katılmıştılar.

Cumhurbaşkanı ve Bakanlar onuruna Belediye Salonunda –yıldırım hızı ile– bir balo düzenlendi. İnsanların, canlarını işlerine koydukları zaman neler başarabileceğine bu balo güzel örnektir. Böyle bir balo için neler düşünülmesi ve yapılması gerektiğini bir gözünüzün önüne getirin: Bütün bunlar, birkaç saat içinde adeta yoktan var edercesine bittamam oluşmuş!.. Gazi ve Bakanlar baloya geldikleri zaman, salonda yapılacak protokol konuşmaları bile daktilo edilip ceplere yerleşmişti!..

Gazi, bir konuşma yaptı:

"Olay sade bir zabıta olayıdır, hiç de önemli değil... Ama, taşıdığı hedef, kavradığı anlam önemlidir. Biz, Türkiye'nin ölümsüz temellerini atmaya çalışıyoruz; onlar bizi,

bundan alıkoymaya çalışıyorlar. Önemli olan, üç-beş kişinin alıştıkları hayatın, alıştıkları biçimde sürmesini sağlamak için Valiye başvurmaları değildir; önemli olan bu hareket karşısında Savcının duraksaması; Müftünün, bunları önleyecek yerde akıl öğretmesidir. Burada, masumiyetin arkasına sinmiş bir amaç var!.."

Gazi'nin bu mealde yaptığı konuşmaya CHP Bursa İl Başkanı Avukat Hulusi Köymen cevap verdi.

Yine kendisinden aldığımız meale göre:

"Bursa halkı, inkılapçıdır!..

Bursa halkı, ruhunda Cumhuriyeti taşıyan bir halktır!..

Bursa halkı, Türkiye Cumhuriyeti'nin yoktan nasıl var olduğunu gözleri ile görmüş ve onu korumaya yemin etmiş bir halktır!

Üç-beş softanın Arapça ezan sevdasına yakalanmış olmasını Bursa halkı, bütün geleceklerde uyanıklığın meşalesi olarak hatırlayacaktır. Her yanlışın arkasında bir doğru vardır. Nasıl ki, tükenmiş Osmanlı Devleti'nin arkasında Türkiye Cumhuriyeti var ise!.. Biz, yanlışlarımızı doğruya çevirecek güçteyiz. Gazi Paşamız, önderimiz, kurtarıcımız, geleceğimiz!.. Siz bizi mutlu geleceğe götürüyorsunuz, biz de bunun idrakindeyiz Gazi Paşam!"

Gazi, Özel Kalemi Hasan Rıza Soyak'ın kulağına bir şeyler söyledi ve Hulusi Köymen'e gülümseyerek baktı.

Atatürk Köşkünde

Az sonra Şükrü Kaya ile birlikte Belediyeden ayrıldılar ve Çekirge yolunda Atatürk Köşkü'ne gidildi.

Burada da sofra hazırlanmıştı.

Gazi, Şükrü Kaya, Tümen Komutanı, Belediye Başkanı, Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ün Milli Mücadele günlerinin arkadaşlarından bazıları, Murat Arıburnu, Rüştü Akyürek, Necip Kartalkaya ve kimlikleri hatırlanmayan iki kişi vardı.

Necip Kartalkaya, Milli Mücadele Albaylarındandı. Atatürk'le tanışıyordu. Biraz da çakır keyif olduğu için konuştu:

– Bizim çocuklar, sıkı devrimcidirler. Cumhuriyeti Zatı Devletlerinizin gençliğe emanet ettiğinizi çok iyi bilirler. Birkaç softa bozuntusunu oracıkta sustururlardı. Ama, medeni davranmak istemişler; bu memleketin polisi var, adliyesi var, hukuku, kanunları var, onların görevlerine müdahale etmeyelim demişlerdir!

İşte o zaman Gazi Mustafa Kemal Paşa parladı:

Türk Genci Nasıl Olmalı?

"Türk genci, inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten fazla inanmıştır. Rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük kıpırtı ve hareket duydu mu; 'Bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, adliyesi vardır...' demeyecektir. Hemen müdahale edecektir. Elle, taşla, sopa ve silahla...

Nesi varsa onunla eserini koruyacaktır.

Polis gelecektir; asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, 'Polis, henüz inkılap ve Cumhuriyetin polisi değildir' diye düşünecek, fakat asla yılmayacaktır. Mahkeme, onu, mahkûm edecektir. Yine düşünecek: 'Demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek gerekli.'

Onu, hapse atacaklar! Kanun yolunda itirazlarını yapmakla beraber, bana, İsmet Paşa'ya, Meclis'e telgrafları yağdırıp, haksız ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını istemeyecek...

Diyecek ki: 'Ben, kendi kanaatimin gereğini yaptım. Müdahale hareketinde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve amilleri düzeltmek de benim görevimdir!'

İşte, benim anladığım Türk genci ve Türk gençliği..." (İsmet Bozdağ, Kültür İhtilalimiz Bilinmeden Politika Yapılmaz, Tekin Yayınevi, s.227 ve devamı)

– 50 –

Atatürk'ün, 9 Ekim 1925 günü, Cumhuriyet Savcılarına seslenişinden:

Bütün düşüncelerin üzerinde olan kamu hukuku ve kamu yararının korunmasının, devlet ve hükümet gücünün mutlaka sağlanması ve korunmasıyla mümkün olabileceğini önemle hatırlatırım. Cumhuriyette devlet ve hükümet gücü, ulusal irade ve ulusal egemenliğin en kesin ve en temel ifadesi ve görünümüdür. Türk yasalarına dayanan bu yetki ve güce engel olacak en küçük bir girişimin dahi, ulusun egemenlik hakkına açık bir saldırı olarak değerlendirilerek, buna yeltenenlerin mutlaka mahkeme huzuruna çıkarılmasını talep ederim. Özgürlüğü ve yasaları bir alet gibi öne sürerek, ulusun en küçük bir yararını bile tehlikeye atmak hakkına hiç kimse sahip değildir. Devlet halinde yaşayan uygar uluslarda, özgürlük ulusun emrindedir; yüksek yararlarının gerektirdiği şekilde genişletilir, sınırlanır ve belirlenir. Yakın tarihimizde ve eski zamanlarda, dinlerin zorba hükümdarların, rahipler ve çıkar sağlayanların elinde bir baskı aracı olması gibi, çağımızda kesinlikle izin verilemez ve hoş görülemez. Devrime karşı koyan muhalefetin özgürlükten ve yasadan yararlanmaya hakkı yoktur. Bireyin değil, bireylerin tamamını ifade eden toplumun ve devletin yararı her düşünce ve kaygıdan önce gelmelidir. Sınırsız bireysel özgürlük ve kişisel çıkar peşinde olanlar, kendi emellerini, çıkarlarını ulusun yüksek çıkarları ve özgürlüğünden üstün tu-

tanlardır. Sınırsız kişisel özgürlükler, kişisel çıkarlar, uygar ve düzenli toplumları, devletleri yıkarak anarşiyi ve çoğunlukla da zorbalığı yaratır. Anarşi ve zorbalık, doğrunun yanlışa, zayıfın güçlüye yenilmesi sonucunu doğurur. Uygar uluslarda, yasa ve özgürlük, yüksek çıkarların korunması için düzenlenir ve kabul edilir. Çağdaş devlet kurmaya ve bu kuruluştan yararlanmaya karar veren toplumlarda, bu kesin bir şart ve zorunluluktur. Birey yok, toplum vardır. Zorbalık ve monarşiyle yönetilen ülkelerde, yasa ve özgürlük, bir kişinin veya sınıfın emellerini sağlamaya yarayan bir araç olur. Göçebe veya ilkel topluluklarda, toplum değil kişinin çıkarları vardır.

Halkçılık esaslarına dayanarak yönetilen bir ülkede, düzenin diğer her yönetim şeklinden daha fazla önem ve ısrarla kurulması ve geliştirilmesi gerekir. Bu kuralın, çağımız uygarlığının başarı sırlarından en önemlisi olduğunu hatırlatırım. Halk yönetiminin, ancak bu şekilde başarıya ulaşacağından ve insan haklarının ancak bu yoldan korunabileceğinden asla kuşku duyulmamalıdır. Düzen ve işleyiş, halk cumhuriyetlerinde, ulusal egemenlik ve ulusal çıkarlar gibi en yüksek yetkinin bir gereğidir. En son hukuk kurallarına dayanan bu gerçekleri, Türkiye Cumhuriyeti Savcılarının, bir an için bile gözden uzak tutacaklarına ihtimal vermem. Yasalarımızın uygulanmasında, bu yönlerin önemle ve mutlaka dikkate alınmasını talep ederim.

Savcılarımızın, kovuşturmak ve açmak zorunda oldukları ceza davaları, mahkeme huzurunda, her türlü delille aydınlatılacaktır. Cumhuriyet Savcılarının bu konuda yapacakları açıklamaları, kamu hukuku adına istenen ceza, suç ve sanık hakkında kamuoyunun aydınlatılması için ve verilecek hükmün niteliğine ilişkin açık bir fikir edinilmesini sağlamak için gerekli bulurum. Davaların Yargıtayca incelenmesi sırasında da, bu konunun büyük kolaylık sağlayacağı açıktır.

Savcılık, karar değil, dava makamıdır. Yargılama sırasında ve duruşmada, savcılarımızın kendilerini herhangi bir davanın taraflarından sayarak ısrarla açıklamaları ve görüşlerinin kabul edilmesini ve desteklenmesini sağlamak için, tüm tarihsel ve yasal araçlardan yararlanmayı ihmal etmemeleri gerekir.

Kamu Hukuku adına ortaya koyduğu bir talebin desteklenmesini sağlayamamanın, bir Cumhuriyet Savcısı için övünülecek bir konu olamayacağını hatırlatmak isterim.

Cezaevlerinin haftada bir mutlaka denetlenerek, yargılama olmaksızın tutuklu kalanların, kısaca nedenleriyle birlikte derhal en yakın müfettişliğe ve Adalet Bakanlığı'na bildirilmesi gerekir. Bir soruşturmanın başlatılabilmesi ve sürdürülebilmesi için bir şikâyet veya zabıtanın bildirimi beklenecektir. Duyuma dayanarak soruşturmaya başlanarak, herhangi bir olayla ilgili olarak merciinden bilgi alınarak gerçeğin aydınlatılması ve konunun ilgi ve dikkatle izlenmesi, kamu hukuku ve kamu güvenliğinin esenliğini sağlamak bakımından çok önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde kimsesiz bir birey yoktur. Cumhuriyet, böyle bir kavramı asla kabul edemez. insan hakları, yasalarımızın güvencesi altındadır. En güçsüz ve en kimsesizlerin yardımcısı devlet ve onun kamu hukuku temsilcileri olan Cumhuriyet Savcılarıdır. Kendilerini kimsesiz görenlerin, yanlarında her an haklarını aramakla görevli Cumhuriyet Savcıları bulunduğunu asla unutmamaları ve bundan emin olmaları gerekir. Zayıf ama haklı olanların en güçlü durumda olmaları, adliyemizin en belirgin özelliği ve ülküsüdür. Cumhuriyet Adliyesinin yükselmesini bir onur meselesi saydıklarından hiç kuşku duymadığım çalışma arkadaşlarıma, bu onurlu görev alanında mutlak ve muhakkak olan başarılarını coşkuyla dilerim efendim. (Atatürk ve Hukuk, Yargıtay Yayını, s.129)

Dündar Soyer "Harf Devrimi"ni ne güzel anlatıyor:

Şimdi biraz da çocukluk yıllarımda beni etkileyen en büyük ve en rahat ettirici olaydan, milletçe yine Atatürk'e borçlu olduğumuz harf devriminden bahsetmek istiyorum. Çocukluk havsalam içinde olayın önemi, hiç şüphesiz bana da bütün yaşıtlarım gibi çok daha yüzeysel gelmişti. Ama bugün başımı çevirip o yıllara baktığımda bu inkılabın, Türkiye'nin önüne "aydınlanma dönemini" açan ilk adımı teşkil ettiğini çok iyi takdir etmekteyim.

İlköğrenimime 1927'de Dörtyol'da başlamıştım. Etrafı dağlarla çevrilen ve portakal bahçelerine dayanan güzel bir okula gidiyordum. Dikdörtgen biçimindeki bina, bütün ayrıntılarıyla hâlâ gözlerimin önünde. Bir koridor üzerinde birbirlerine yapışık sınıflarda, usta bir marangozun elinden çıktığı belli sıralarda, ikişer ikişer otururduk.

Sıra arkadaşım olarak, benim şansıma mübadele ile adalardan gelmiş sarı saçlı, mavi gözlü, güzel bir kız düşmüştü. Bunca yıl sonra onu gözlerimin önüne bütün tatlılığı ile hâlâ getirebildiğime göre, acaba ilk aşkım mıydı? Bilmiyorum...

İkinci sınıfa geçtiğimiz halde, arap alfabesiyle okuyup yazmakta büyük zorluklarim vardı. Okulda hocalarımın, evde de babamın gayretlerine rağmen Arap harfli kitapların ve defterlerin karşısına geçip de yazıları sökme işiyle karşı karşıya geldiğimde kafamın karıncalandığını, alnımda boncuk boncuk terlerin belirdiğini hissederdim. Bu işi becerebileceğimden tam ümit kesecek gibiydim ki, tüm ülkede büyük heyecan dalgası yaşandı ve Arap alfabesinden Latin alfabesine geçildiği açıklandı.

Bir ay geçmeden artık yeni harflerle okuyup yazabiliyordum. Yalnız ben ve okuldaki arkadaşlarım için değil, genciyle, yaşlısıyla o zamana kadar tanıdıklarım arasında bir türlü okur-yazar olamamış kimseler için de yepyeni ufuklar doğmuş gibiydi. Bunun sadece bir "inkılap" değil, bir "ihtilal" olduğunu o zamanki çocuk bilincimle dahi fark edebiliyordum.

Okuma yeteneğimin iyice geliştiği yıllarda, harf devriminin ne türlü yollardan geçerek ve hangi hazırlıklarla gerçekleştiğini, detaylı şekilde öğrenebilmek, belki de esaslı ilk heveslerimden biri oldu. Çok geçmeden anlamıştım ki, Türkiye'yi Arap alfabesinden doğan kayıplardan ve zorluklardan kurtarma fikri, İkinci Meşrutiyetin bile öncesinden tartışılmaya başlamıştı. Ünlü pek çok yazar ve fikir adamı, 19. yüzyıl boyunca konuyu işliyorlar, ama bir türlü sonuca varamıyorlardı. Arap harflerinin, Türk dili için uygun olmadığını ileri süren öncüler arasında Namık Kemal, Ali Suavi, Şinasi, Ebuzziya Tevfik gibi isimler vardı. Sonradan bunlara Arnavutlar için Latin alfabesi düzenleyen Şemsettin Sami de katıldı. Fethali Ahundzad isimli Azeri bir düşünür, 1863'te harflerin değişmesine ilişkin bir tasarıyı İstanbul'a getirmiş, ama bir alaka yaratamamıştı.

Konu Meşrutiyetin ilanından sonra da gündeme girdi. Zamanın Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın emriyle, orduda adına "Enver Paşa yazısı" denen ve Latin alfabesinde olduğu gibi Arap harflerinin de birbirine yapışık değil, ayrı ayrı yazılması esasına dayanan yeni bir yazı türü kullanılmaya başlandı. Daha sonraki yıllarda da İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Hüseyin Cahit Yalçın, Celal Nuri gibi isimler, Latin alfabesinin kabulünü isteyen yazılar yazdılar.

Atatürk'ün bu cereyanları ta baştan beri ilgiyle izlediği muhakkaktı. Nitekim uzun yıllar Atatürk'ün yanında bulunan Mazhar Müfit Bey, hatıralarının bir yerinde 1919 yılının 7-8

Temmuz gecesi, Atatürk'ün "İleride yapılacak işler" diye bazı hedefleri kendisine not ettirirken, bunlar arasında "Latin harflerini kabul edeceğiz" maddesini de eklediğini yazar.

Halide Edip Adıvar'ın "Türk'ün Ateşle İmtihanı" adlı eserinde de, "Mustafa Kemal 1922 yılında Latin harflerini kabul etmekten söz ederdi" diye bir kayıt bulunuyor.

1860'lı yıllarda başlayıp Cumhuriyetin kurulmasından sonra bile sürüp giden tartışmalar, eğer Atatürk gibi güçlü bir önder tarafından "Gordiyon" düğümünün tek bir kılıç darbesiyle çözülmesini andırır tarzda, bir anda sonuca bağlanmış olmasaydı, kimbilir daha ne zamana kadar Türkiye'nin gündeminde kalmaya devam ederdi!

Karanlıktan aydınlığa çıkmaya susamış azim ve inanç dolu Türk insanının heyecanını Atatürk bir kere daha ateşlemiş ve Büyük Millet Meclisi 3 Kasım 1928 günü "Türk harflerinin kabulü ve tatbiki hakkındaki 1353 sayılı kanunu" bu ateşle tek bir oturumda kabul etmişti. O zamana kadar nüfusun topu topu yüzde 3'ünden ibaret kalmış olan okur-yazar Türk vatandaşları için artık kesin bir "Aydınlanma Dönemi"nin perdesi açılmış oluyordu.

Bununla beraber benim, Arap alfabesinden yakamı kurtarıp yeni harfler sayesinde okuma yazma zevkini yudumlamaya başladığım günlerde, her şeyin derhal ve tamamen yoluna girmiş olmadığını ve uzunca bir geçiş devresi ihtiyacı konusunda ısrar edenlerin çıktığını da, sonraları okuduklarımdan öğreniyorum. Buna göre Meclis tarafından görevlendirilen ve Fazıl Ahmet, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Ragıp Hulusi, Mehmet Emin, İbrahim Cevat ve Mehmet İhsan gibi tanınmış ediplerin iştirakleriyle oluşturulan özel encümende başkan ve bazı üyeler, Arap harflerinden Latin harflerine intikal için beş yıllık bir süreye ihtiyaç olduğunu ileri sürüyorlar ve bunda direniyorlar.

Ama Atatürk'ün tavrı kesin:

"Bu iş, üç ayda olur veya hiç olmaz!" diye kestirip atıyor...

Böylece, azimle ve inançla, karanlıktan aydınlığa giden yolda, ilme susamış Türk insanının heyecanı ateşlenmişti.

Atatürk'ün öncülüğünde, bütün yurt sathını kaplayan bir okuma yazma seferberliğine derhal girişildi. Atatürk'ten başka İsmet Paşa da dahil olmak üzere devletle işbirliği yapan pek çok aydın, Anadolu'nun dört bir köşesini dolaşıyor ve yeni harfleri millete bir an önce öğretmek için gayret gösteriyorlardı.

Bu seferberlik, sadece okullarda değil, halk dershanelerinde ve resmi dairelerde de hızla devam etmekteydi.

Sonuç harikaydı:

Öngörülen süreden çok önce, 1 Aralıkta gazeteler tamamen yeni Türk harfleriyle çıkmaya başlamış ve o tarihten itibaren Türkiye'de Arap harfleriyle herhangi bir şeyin basılması yasaklanmıştı.

Şimdi çok iyi hatırlıyorum: Eski harfleri adeta bir hattat kadar güzel yazan babam da, devrimci olmanın erdemine ermiş diğer arkadaşları gibi, hemen o günlerden itibaren, ölünceye kadar bir daha o harfleri kullanmadı. Hatta steno gibi kısaltılmış bir yazı niteliği taşıyan Arapçayla not bile tutmadılar. Arap alfabesine kesinlikle ellerini sürmediler.

Bugün imam hatip okullarında, dergâhlarda, toplantılarda binlerce kişinin Arapça yazarak, Arapça dünüşerek ve Arapça konuşarak, kendileri gibi olmayanlara savaş açtıklarını gördükçe, büyük devrimcilerin aziz hatıraları önünde hürmetle eğiliyorum. Ve o büyük insanları minnetle anıyorum. (Dündar Soyer, Cumhuriyetle Adım Adım Olaylar, Anılar, Büke Yayınları, s.30)

Mustafa Kemal'in teşviki ile, asırlık âdetleri değiştirmeye matuf kanunlar, 1934 sonbaharında Büyük Millet Meclisi tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Birincisi, bütün Türk vatandaşlarını bir aile adı seçmeye mecbur etmektedir.

İkincisi, muhakkak babasının ismi olmayan bir isimle beraber söylenen, mesela Ali, Mehmet, Veli, İbrahim gibi isimler, tabiatıyla yetersizdi ve akıl almaz karışıklıklar yaratıyordu. Şehirde var olan birkaç bin Ali, Mehmet ve Veli'yi ancak mesleklerinden veya oturdukları evden ayırt etmek mümkün olabiliyordu. Telefon rehberi, aynı ismi taşıyan pek çok sayfa içeriyor, mesela, birahaneci Ali, bakkal Ali, bir diğeri kasap Ali, doktor Ali, komisyoncu Ali, profesör Ali, kömür taciri Ali, hepsi birbirine karışıyordu. Bu şartlarda, kişi halleriyle mahkemeyle ilgili kayıtlar kesin bir şekilde nasıl tutulabilirdi, mektupların dağıtılmasında yapılacak hatalar nasıl önlenebilir ve aynı ailenin üyeleri nasıl ayırt edilebilirdi?

Bir akşam, etrafında dostları ve bazı bakanları olduğu halde Mustafa Kemal;

"Türkler mutlaka bir aile adı almalıdırlar," der. "Kendimizi, çağdaş medeniyete uydurmalıyız."

Sağındaki İsmet Paşa'ya hitap ederek şöyle söyler:

"Sen İsmet, senin adın İnönü olacak" (İnönü, 1 Nisan 1921 tarihinde İsmet Paşa'nın komutasındaki orduların Yunan birliklerini sarıp yendiği bir Anadolu köyüdür). Sonra, Hariciye Vekili (Dışişleri Bakanı) Tevfik Rüştü'ye dönerek, "Bana öyle geliyor ki, Aras ismi sana çok uygun olacaktır" der (Aras, Türkiye'yi İran'dan ayıran ırmağın adıdır. Bu ad, Dışişleri Bakanı tarafından imzalanmış olan ilk hudut tespiti antlaşmasını hatırlatmaktadır). Nihayet Ticaret Bakanı, şim-

di Cumhurbaşkanı olan Mahmut Celâl'e, Bayar; Meclis Başkanı Kâzım Paşa'ya da, saf ve kahraman anlamına gelen Özalp adını teklif eder.

Öte yandan, hazır bulunanlar da Mustafa Kemal'e, "Türklerin Babası" anlamına gelen "Atatürk" adını vermeyi oybirliği ile uygun buluyorlardı.

Kanun, bir defada, çok eski bir kullanımdan kaynaklanan bütün güçlükleri bir tarafa itiyordu. Bunun aynı zamanda aile bağlarını da sağlamlaştırmakta yararı vardı, zira, eskiden iki kardeşin tamamen farklı isimleri olabilir ve sadece bazı çok yakınları, mesela Doktor Kâzım'ın, yazar İzzet Melih'in kardeşi olduğunu bilebilirdi.

Bir aile adının nasıl alınacağı bir Bakanlar Kurulu kararı ile açıklanmıştı. Hakkı olmadan tarihi isimler veya yabancı isimler almak yasaktı. Ayrıca, gayrı Müslim (Müslüman olmayan), Ortodoks, Ermeni, Yahudi ve Latin vatandaşlar, "yan" ile biten (ki bütün Ermenilerin aile adları "yan"la bitmektedir) veya "of", "witech", "opoulos" veya "idēs" (Yunancada "oğlu" anlamına gelmektedir) ile biten aile adlarından vazgeçeceklerdir. Bir aile adının sonundaki ek, kişinin dini inancını açığa vurduğundan, böylece yeni düzenlemede, bir Türk vatandaşının ismi, eskiden olduğu gibi onun hangi dine mensup olduğunu ortaya çıkarmamaktadır.

Darda kalanlar ve kendilerine bir isim seçemeyenler için, kanunun yayımlandığının ertesi günü, gazeteler saf Türkçe kökenden gelen isim listeleri yayımladılar. Öte yandan, keza isimler telkin eden broşürler de çıkarıldı. Bundan başka, radyo spikerleri de her akşam yeni bir liste sunuyordu. Altı ayın sonunda, bütün Türkler bir aile adına kavuşmuş oldular.

Yine oybirliği ile kabul edilen bir ikinci kanun da, vatandaşlar arasında ayrılık meydana getirdiğinden, paşa, bey, efendi ve hacı unvanlarını kaldırdı.

Paşa unvanını generaller, amiraller ve sultanların sarayındaki ileri gelenler taşıyordu. Bir paşa oğlu, kültürlü veya önemli serveti olan bir şahsiyet "bey" unvanını kendisi için kullanıyordu. Şehirliler rahatlıkla "efendi" diye anılıyordu, sade vatandaşlar "ağa", Mekke'de hacca gitmiş olanlar da "hacı" diye çağrılıyordu.

Mustafa Kemal, "Laik Cumhuriyet Türkiyesi, vatandaşları arasında hiçbir ayırım tanımaz," demişti.

Fazladan, sivil rütbeler, madalyalar da kaldırılmıştır. Bundan böyle Türkler, artık yabancı bir devlet madalyası taşıyamayacaklardı. Sadece, Anadolu'da savaşmış olanların göğüslerini, altından İstiklal Savaşı madalyası süsleyebilecekti.

Nezaket gösterisi olarak bundan böyle, erkekler için "bey"in karşılığı olarak "bay", kadınlar için "bayan" sözcükleri kullanılacaktır. "Bay" kelimesi, "bey" kelimesinde olduğu gibi, ismin ardında değil, önünde olacaktır. Burada belirtmek gerekir ki, Fransızcada "matmazel" (genç kızlar için) kelimesine karşılık bir sözcük konulmamış, ona da "bayan" demekle yetinilmiştir.

Yine oybirliğiyle kabul edilen bir üçüncü kanun, din adamlarına, camilerin, kiliselerin ve manastırların dışında sarık ve cübbe taşımalarını yasaklamaktadır. Bu kanun, Müslümanlara olduğu kadar gayrı Müslimlere de uygulanmakta, Katolik misyonerlerine, Saint Vincent Hıristiyan doktrini papazlarına ve rahibelerine de dokunmaktadır.

13 Haziran 1935'ten itibaren Türkiye sokaklarında artık ne geniş sarıklı ulema, ne Ortodoks din adamlarının kara giysileri, ne Ermeni papazlarının garip başlıkları veya Ortadoğu papazlarının uzun saçları görülür, ne de artık iyiliksever rahibelerin beyaz külahları ve Katolik din adamlarının cübbeleri görülecektir.

Nihayet bir başka kanun, kadına seçme ve seçilme

hakkı vermektedir. Bu kanun, bütün şehirlerde mitingler tertip eden kadın hakları savunucuları tarafından heycanla karşılanır ve ateşli nutuklarla Gazi'ye bağlılıkları ve minnettarlıkları ifade edilir.

Mozaikler, Arkeolojik Kazılar, Heykeller, Müzik

Mustafa Kemal Atatürk, şehirler inşa etmek, ülkeyi güzelleştirmekle yetinmemektedir, sanatkârların ve turistlerin gözünde sahip olmaktan iftihar ettiği hazineleri değerlendirmek istemektedir. Geçmişin şaşaasını, ilk çağların, Bizans'ın, Osmanlı İmparatorluğu'nun görkemini uyandırmakta tereddüt etmez.

Anadolu'da arkeolojik çalışmaları teşvik eder. Efes'te, Bergama'da, Didim'de, Afrodisias'ta, Boğazköy, Pamukkale ve daha başka yerlerde, Hitit ve Helen dönemine ait kıymetli eserler keşfedilir. Fransız, İtalyan, Amerikan, Avusturyalı veya Alman olsun, bütün arkeolojik heyetler, en büyük medeniyetler katmanlarının izlerini saklayan bir toprak üzerinde kazı yapmak için çok büyük kolaylıklar elde ederler. Ama bulunan heykeller, kalıntılar, vazolar, bakır, bronz eşya, mücevherler, silahlar, heykelcikler, mimari ve seramik kırıntılar, sultanlar döneminde olduğu gibi artık yurt dışına çıkartılmıyordu. Onlar Türkiye'de kalarak müzeleri zenginleştireceklerdi.

İstanbul Güzel Sanatlar öğrencilerini kabul eden Mustafa Kemal, bütün sanatlar lehinde konuşur ve şöyle der:

"Mukaddes kitaplarımızda, insan şeklini, resmini yasaklayan, resme, yağlıboya tabloya, heykele, sanata karşı gelen bir kısım var mıdır? İşte vakti ile bana sorulan bir sualdir bu. O zaman şöyle cevap vermiştim: Vaktiyle insanlar putlara tapıyorlardı. Bu sebepledir ki, dinimiz her türlü elle tutulur temsile karşı çıkmıştır. Ama zaman değişmiştir. Şimdi ülkemizde artık kimse resme, yağlıboyaya, heykele karşı

koymamaktadır. Bundan böyle güzel sanatları ihmal etmeyeceğiz."

Böylece cetleri, Bizans kiliselerinin mozaik resimlerini badana ile örtmüş ve eski heykelleri kırmış olan, resimden nefret eden Müslüman Türkler, resimlerini çektirmeye, ressamların önünde poz vermeye ve kurtarıcı Gazi'nin heykellerini dikmeye özen gösterdiler. (Willy Sperco, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938, Bilgi Yayınevi, s.179 ve devamı)

– 53 –

İhsan Doğramacı'nın, **Türkiye'de 1933 Reformu ve Sonrası** hakkında yazdıkları, üzerinde durulmaya değer niteliktedir:

Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan ve ülkenin başlıca yükseköğretim kurumu sayılan İstanbul Darülfünunu, 1923'ten 1932'ye kadarki 9 senelik dönemde bütün ilgiye rağmen, Türk toplumunun beklediği gelişme ve ilerlemeyi gösteremedi.

Bu nedenle Atatürk, başlattığı üniversite reformu çerçevesinde, darülfünunun incelenmesi için İsviçre'den Profesör Alfred Malche'ı davet etti. Prof. Malche, Batı Avrupa'da hâkim olan üniversite kavramına dayanarak hazırladığı raporda, üniversite rektörünün öğretim üyeleri tarafından seçilmesinin sakıncalarına işaret ederek, hükümet tarafından atanmasını önerdi ve profesör seçimi konusunda da şu sözleri söyledi:

"Hiçbir mesele, üniversitenin istikbali için profesörlerin seçimi ve atanması kadar önemli değildir. Halen tatbik edilen sisteme göre, hocayı, alakadar diğer hocalar bulmakta-

dırlar... Alakadarlar, fena hâkimlerdir. Onların görüşleri alınmalı, fakat karar başka makamlarca verilmelidir."

Üniversitede reformu gerektiren başlıca sebepler, dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip tarafından dile getirilmiştir:

"Darülfünunun fakülte ve diğer birimleri arasında bilimsel işbirliğini sağlayacak koordinasyon yoktur. Öğretim üyeleri, üniversite dışındaki çalışmaları dolayısıyla eğitim ve öğretimle yeterince ilgilenmemekte ve kendilerini yalnız belirli saatlerdeki derslerden sorumlu sayarak, bilimsel araştırmalardan uzak kalmaktadır. Bunun sonucu olarak da, yayınlar çok azdır. Darülfünun ve ona bağlı fakültelerdeki yönetimle ilgli makamlara seçimle gelinmektedir. Öğretim üyeleri arasında ihtiras, sürtüşme ve anlaşmazlıklar doğmuştur. Dışardan etkin bir denetim yoktur."

Prof. Malche tarafından verilen raporu inceleyerek uygun bulan TBMM'nin kabul ettiği 2252 sayılı kanun ile 31 Temmuz 1933 günü İstanbul Darülfünunu kaldırıldı ve yerine 1 Ağustos 1933 tarihinden itibaren hizmete girmek üzere "İstanbul Üniversitesi" adı ile yeni bir yükseköğretim kurumu kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi'nin yönetiminde köklü değişiklikler öngören kanun ve yönetmelikler, bu tarihten itibaren yürürlüğe girdi. Türk mevzuatında "üniversite" sözü, ilk kez bu kanun ile yer aldı.

Altın Çağ: 1933-1946

Bu dönemde İstanbul Üniversitesi'nin yönetimi rektördeydi. Rektör, Milli Eğitim Bakanının önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından, dekanlar da rektörün önerisi üzerine Milli Eğitim Bakanınca atanıyordu.

Rektör üniversiteyi temsil etmek, üniversite teşkilatını düzenlemek, akademik çalışmaları yürütmek ve denetle-

mek, üniversitenin bütün kurumlarla muhaberelerini yapmak, mali konularda ita amiri olmak gibi yetkilerle donatılmıştı. Bu kanuna göre rektör, fakülte kurullarını ayrı ayrı veya birarada toplantıya davet edebildiği gibi, bunlara başkanlık da edebilmekte idi. Profesörlük kadrosuna atama da, fakülte kurulu tarafından gösterilen 2-3 aday arasından Milli Eğitim Bakanınca yapılmaktaydı.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlerin önemli bir parçasını oluşturan reformun amacı, üniversitelerdeki eğitim, öğretim ve araştırma çalışmalarının çağdaş Batı ülkelerindeki düzeye çıkarılması ve bu ülkelerde uygulanan üniversite yönetim düzeninin Türkiye'ye getirilmesiydi. Reform, "Üniversitelerin, toplumun seçtiği organlar tarafından denetlenmesi" ilkesine dayanıyordu.

Nitekim 1933'ten 1946'ya kadar geçen dönemde, araştırmalar hızla artmış, yükseköğretimin düzeyi yükselmiş, büyük başarılar sağlanmış ve üniversite altın çağını yaşamıştır. (İhsan Doğramacı, Günümüzde Rektör Seçimi ve Atama Krizi-Türkiye'de ve Dünya'da Yükseköğretim Yönetimine Bir Bakış, s.15)

– 54 –

1933 yılında Hitler Almanyasından ayrılınca Türkiye'ye davet edilen, 1952 yılına kadar İstanbul ve Ankara hukuk fakültelerinde dersler veren, Almanya'ya dönünce Hür Berlin Üniversite'sinde, emekli olduğu 1 Nisan 1967 tarihine kadar iki dönem rektörlük yapan Prof.Dr. **Ernest E. Hirsch**, 30'lu yıllarda yapılan "üniversite reformu" hakkında şu bilgileri veriyor:

İslam hukukunda "medrese" (bazen iki 's' ile de yazılmaktadır) dendiğinde, bir caminin bünyesi içindeki hukuk-ilâhiyat yüksekokulu anlaşılır. Türkiye'de bu kavram, başka meslek yüksekokullarına da teşmil edilmiştir. 1933 yılında kapatılan İstanbul Darülfünunu çerçevesi içinde 5 medrese bulunmaktaydı. Bir tıp, bir hukuk, bir edebiyat, bir ilahiyat ve bir de fen bilimleri medreseleri. 1924'ten bu yana, yani 1923 Ekiminde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, tüm eğitimin laikleştirilmesinin bir sonucu olarak medreseler gerçi "fakülte" adını almışlardı, ama barındırdıkları ruh zerrece değişmemişti. İstanbul Üniversitesi'nin 1933 yılında yeniden kurulmasındaki amaç, İslamdan kaynaklanan bu medrese ruhunu kökünden silip atmak ve yerine Batı Avrupa geleneğinde bir üniversitenin merkezini oluşturacağı bilim özgürlüğünü getirmekti.

Hukuk fakültesinde, buna ilişkin güçlükler, özellikle kendini hissettirmekteydi; aslında sorun, İslamın damgasını vurduğu bir hukuk medresesi yerine laik bir hukuk bilimleri fakültesi koymaktı. Bu güçlükleri kavrayabilmek için ise, bazı ön bilgilere sahip olmak gerekiyordu. Ben de 1933 sonbaharı sonuna doğru İstanbul'da çalışmalarıma başladığımda bu bilgilere sahip değildim, oysa bunları bilmek pek çok şeyi benim için daha anlaşılır ve daha kolay kılacaktı.

İslam Hukuku (şeriat), İslamın ayrılmaz bir parçasıdır. İslâm ise, insanlar arası ilişkide dini-kutsal ve dini olmayan-laik olan ayrımı tanımaz. Bunun sonucu olarak, medresede öğretilen hukuk, insanlar arası ilişkileri ve gündelik hayatın işlerini kurallara bağlama ve düzenleme konularında da, özünde İslamın öğretilerince belirlenmişti. Bunlar, yüzyıllar boyunca Müslüman hukuk hocaları tarafından bir sonraki kuşaklara aktarılmış ve geliştirilmiş olup, hatta devlet yasası halinde kodifiye edilmişlerdir. Nitekim, kapitülasyonlar denen anlaşmalar sonucunda, Osmanlı İmparatorluğu'yla

pek çok Hıristiyan devlet arasında anlaşmaya bağlanan konsolosluklarin yargılama yetkisi, yabancıları, İslam öğretisinden kaynaklanan dini yargılamanın dışında tutmayı amaçlar. Bu düzenleme, daha Osmanlı İmparatorluğu sırasında bile bir diskriminasyon olarak görülmüş ve nihayet 1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla tamamiyle ortadan kaldırılmıştır. Ancak bu, Türkiye'nin zaman geçirmeksizin bu dini yargının yerine İslamın etkilerinden bağımsız bir dünyevi yargı örgütlemesi ve maddi hukuku da buna uygun olarak değiştirmesi ön koşuluna bağlanmıştır. Esasında İslami esaslara dayanmayan yabancı yasaların çevirileri olan, kapsamlı Türk kanunları çıkarılarak, o güne kadar İslamın damgasını taşıyan gelenek ve kanun hukukunun saf dünyevi kanunlarla bağdaşmayan tüm hükümleri, kesinlikle kaldırılmış ve örneğin İsviçre'den alınan Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu gibi, Almanya'dan Deniz Ticareti Kanunu ve Ceza Usul Kanunu, İtalya'dan Ceza Kanunu alınmıştı. Fakat, kanun koyucunun eski hukukun yok edilerek yeni kanunların yürürlüğe girmesi yönündeki buyruğu, başlangıçta etkisiz kaldı: Yürürlükten kaldırılan hukuk da facto olarak varlığını sürdürdü; çünkü yürürlüğe konan yeni kanunlar da facto olarak uygulanmıyordu ki! Bu kanunlar, ilk başta, ideal düzeni ifade eden sözsel eserlerdi; gelecekte insanlar arasındaki ilişkiler ve koşulların gerçek düzeni, işte bu ideal düzen doğrultusunda değişecek ve gelişecekti. Bu ise, ancak bunların uygulanması ile, yani halkın ve hukukçuların bu kanunları kullanmaları ile mümkündü. Türk nüfusunun büyük çoğunluğu, 1920'lerin ortalarında okuma yazma bile bilmiyordu. Bu olgu bir yana, kanunların sadece Resmi Gazetede yayımlanma yoluyla ilanı, uygarlık bakımından en ileri gitmiş devletlerde bile halkın "çekirdeğine" ulaşmazdı. Bu nedenle, hukuk öğretimi ve yargı aracılığıyla

bu yeni kanunlara hayatiyet kazandırmak büsbütün önemli olmuştu. Oysa, yeni kanunları kabul ettirme açısından özellikle hukuk öğretiminin ve hukuk öğretisinin taşıdığı merkezi önem ya hiç kavranmamış ya da yeterince ciddiye alınmamıştı.

İstanbul Hukuk Fakültesi'nin 1933'te yeniden oluşturulmasında, esas meselenin ne olduğunu daha iyi anlatabilmek için, bu konudaki makalemden birkaç paragrafı aşağıya alıyorum:

İsviçre Medeni Kanununun Türkçeye çevirisinin hazırlanması sırasında Türk Parlamentosu bir yandan da Adalet Bakanlığı'nın Ankara'da bir hukuk okulu kurma yolundaki başvurusunu incelemekteydi. Tartışmalar sırasında, ülkedeki ciddi hâkim açığına dikkat çekildi. O yıllarda Türkiye'nin yegâne hukuk fakültesini oluşturan İstanbul Hukuk Fakültesi'nden her yıl lisans diplomasıyla mezun olan öğrenci sayısının olağanüstü düşük olduğu (1925 yılında 20 ile 30 arasında), üstelik bu kişilerin istedikleri mesleği seçmekte özgür oldukları belirtildi. Bunlar, isterlerse hâkimlik mesleğini seçer, isterlerse serbest çalışırlardı, ama hâkimliği seçseler bile, bu kimseler "bizim istediğimiz hukukun gelişmesi açısından değersiz"diler (çünkü, geleneksel İslam hukuku düşünüşüne göre eğitilmişlerdi!). Adalet Bakanı, Türkiye'nin yeni başkentinde "yeni hukukun öğretilmesi gerektiğini" vurguladı. Bir milletvekili, yeni kurulacak olan hukuk okulunda da İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki müfredat programının benimsenmesi ve aynı derslerin okutulması gerektiğini söylediğinde ise, resmi oturum tutanağına şöyle bir ünlemin geçtiğini görüyoruz: "Yalnızca Ankara ruhuyla!" Başlangıçta Ankara Adliye Mektebi denen bu meslek yüksekokulunun 5.11.1925 tarihli açılış konuşmasında Atatürk, bugünkü Ankara Üniversitesi'ne Hukuk Fakültesi binasının girişinde mermere yazılı olan şu sözleri söylemiştir:

"Cumhuriyetin müeyyidesi olacak bu büyük müessesenin küşadında hissettiğim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım."

Bu sözler, ancak ve ancak Avrupa hukuk düşüncesi doğrultusunda eğitilmiş bir hukukçular ordusunun yetiştirilmesi sayesinde ve bunların yetişmesinden sonra reformların oluşturduğu muazzam eserin ebediyyen güvence altına alınabileceğine, yani laik bir Cumhuriyet çerçevesi içinde, devlet ve hukuk hayatının dinin vesayetinden kurtarılması, dini mahkemelerden, İslam düşüncesine göre eğitilmiş hâkimlerden, kısaca, yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimlerinin eğitildiği yerler olan ve henüz bir yıl önce kapıları kapatılan İslam ilahiyat, hukuk ve edebiyat yüksekokullarına hâkim olan ruhtan arındırılmasının ancak bu yolla mümkün olduğuna beslenen inancın bir ifadesidir.

Profesör Malche'ın raporunda, 1932/33 ders yılında İstanbul'daki hukuk öğrencilerinin sayısı 1.048 olarak verilmiştir. Bunların ise sadece 129'u lisans sınavından hemen önceki son sınıfa gelmişlerdi. Malche, eski ve modası geçmiş öğretim ve öğrenme yöntemlerini eleştirir: Üniversite hocası, önceden hazırlanmış bir metni okur, öğrenci ise, bu metni ezberlemek zorundadır. Türkçeden başka dil bilmeyen öğrenciler, dersler dışında, herhangi bir başka kaynaktan yararlanma ya da bilgi edinme imkânına sahip değildirler, ya da pek ender durumlarda bunu başarabilirler. Aslında periyodik olarak yayımlanan meslek dergilerini bile içermeyen kitaplıklardan kitap ödünç alma diye bir eylemin varlığı dahi bilinmez.

İstanbul'daki eski hukuk fakültesinin pek çok öğretim üyesinin yeni kanunlara karşı, zaten Ankara'da yeni bir hukuk okulu açma konusundaki tartışmalarda da kendini belli eden tutumu, o günkü Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'in

1.8.1933'te yapmış olduğu, yukarıda da değindiğimiz, resmi açıklamada da sergilenmektedir. Bakan, Türkiye'de büyük politik ve sosyal devrimler gerçekleşirken İstanbul Darülfünunu'nun bunlara tarafsız bir gözle seyirci kaldığını da söylemişti. Hukukta radikal değişiklikler olurken, İstanbul Hukuk Fakültesi, sadece yeni kanunları müfredat porgramına almakla yetinmişti.

Ders cetvelinde İslam Hukuku ağır basıyordu. Zaten hocaların hepsi, genel devletler hukuku okutan bir Fransız profesör dışında, eski Türk yani İslami hukuk yapıları ve düşünce süreçleri içinde yetişmişlerdi ve bu nedenle de derslerini bu ruhta veriyorlardı. On yılı aşkın bir süredir ya da daha uzun bir zamandan beri şeriat hukuku okutmuş olan bir profesörün, medeni hukukta ve usul hukukunda İsviçre kanunları yürürlüğe konduktan sonra bile bu İslami düşünce dünyasında çakılıp kalması kaçınılmazdı. Laikleştirmeyi uygulamak için en büyük ölçüde İslami zihniyetin etkisinde kalmış ve bu zihniyet tarafından belirlenmiş olan hukuk alanlarının, bu zihinsel bağın dışında olan hocalar tarafından, yani ithal edilen yabancı kanun metinlerinde dile gelen zihinsel ve örfsel kavramlarla yaşayan yabancı profesörler tarafından öğrencilere öğretilmesi zorunluydu.

Demek ki, özellikle bu hukuk alanları için yabancı profesörleri görevlendirmek anlamlı ve amaca uygundu. Çünkü bu alanlardaki geleneğin kırılması gerekiyordu. Öteki alanlar için ise, kapatılan eski fakülteden uygun profesörleri yeni kurulan fakülteye almak mümkündü. Profesör Malche'ın raporunda bu yeni kurulacak hukuk fakültesi için on iki esas kürsü öngörülmüştü.

Eğitim Bakanının görüşüne göre, bu kürsülerin yarısı, yabancı profesörlere verilmeliydi. Ama üniversitenin açılışı sırasında, ancak üç hukuk kürsüsünün yanı sıra dört iktisat

ve sosyal bilim kürsüsüne yabancı profesörlerin getirilebildiği, yabancı, hatta mümkünse bir İsviçreli profesör için öngörülmüş olan Roma hukuku ve Türk medeni hukuku kürsüsünün henüz boş olduğu görüldü. Derslerin dağıtılması ve ders programının yapılması sırasında ise, özellikle normal bir hukuk fakültesinin hem hukuk, hem iktisat, hem de sosyal bilimler fakültesine dönüştürülmesinden kaynaklanan bazı güçlükler çıktı. Fakülte bünyesindeki hukukçu olmayan bilim adamlarını özel bir İktisat ve Sosyal Bilimler Enstitüsünde toparlamak ve böylece kendi alanlarında seminerler ve derinleştirici dersler vermelerini sağlamak akla gelen bir çözümdü. Başka bir çözüm önerisi ise, bu derslere de hukuk eğitimi müfredatı içinde yer vermek; gene başka bir öneri de, bağımsız bir iktisat ve sosyal bilimleri fakültesi kurulana kadar her iki seçeneği de uygulamaktı. Sonunda, hukukçu olmayan profesörleri, Hukuk Fakültesi çerçevesi içinde oluşturulacak bir İktisat ve Sosyoloji Enstitüsü bünyesinde toplamaya ve bu enstitü, bir fakülte mertebesine yükseltilene kadar, bu hocaların derslerini hukuk müfredatına katmaya karar verildi. Nitekim söz konusu enstitü, 1937 yılında fakülte olmuştur. Böylece, Profesör Malche'ın planında öngörülmüş olan tek bir kürsü, tam yedi kürsüye bölünmüş oldu. Alman meslektaşlardan Röpke ve Neumark genel ve özel iktisat bilimi, Kessler sosyoloji ve Rüstow da iktisadi coğrafya kürsülerinin başına geçtiler. (Prof. Dr. Ernst E. Hirsch, Anılarım, TÜBİTAK Yayını, s. 225 ve devamı)

– 55 –

'**Halkevleri**'ni **Dündar Soyer**'den dinleyelim:

Halkevleri, köy enstitüleri, yazı devrimi ve birbirini ko-

valayan diğer bir dizi devrim, milletini çağdaş ve güçlü bir düzeye ulaştırmak isteyen Atatürk'ün, nasıl gözünü kırpmayan büyük bir devrimci olduğunu gösterir. Kırmızı püsküllü festen şapkaya, şalvardan medeni giysiye, kara çarşaftan kadını kadınlığa kavuşturan şık ve zarif giysilere uzanan bir dizi yenilikler, Türk toplumunu çağdaş dünya kültürüne götüren köklü yenilikler oldu.

Çocukluktan delikanlılığa uzanan süreçte yaşadıklarım, kesin çizgilerle birbirinden ayrışan, adeta gündüzle gece kadar birbirine zıt, önemli farklılıklar oluşturuyordu. Bu dönüşüm zaman zaman kendimi aynen Jules Verne'nin masal kahramanlarına benzetmeme neden oluyordu. (Bunlardan tek başına Latin harflerini kabul etmek bile, bizi binyıllık alışkanlıklarımızdan koparan büyük bir cesaret örneğidir.)

Batı dünyasında yaşanan Rönesans ve Reform hareketini bir türlü gerçekleştiremeyen Doğunun binyıllık sosyal ve kültürel yapısından ve de İslamiyetin klasik katı kurallarından kurtulmanın tek yolu, devrimlerin sihirli kanatlarına yapışmaktı...

Bir ulusun genelde yetişip geleceğe hazırlanması için klasik yöntemleri ve kurumları vardır. Bunlar bildiğimiz öğrenim ve eğitim kurumlarıdır. Ancak o günün Türkiyesi için bu kurumlar yetersiz kalmaktaydılar. O nedenle giderek açılan bu farkı ortadan kaldırmanın yolu, toplumun bütününün en kısa bir sürede eğitimde, öğretimde, kültürde, sanatta ve bilimde çağdaş düzeye kavuşturacak bir başka kurum ihdas etmekti. İşte halkevleri, bir halk kültür devrimi olarak bu nedenle başlatılmıştır. Tüm çalışmaları dokuz dalda yürütülüyordu.

1- Türk edebiyat tarihi

2- Güzel sanatlar

3- Tiyatro

4- Spor
5- Sosyal yardım
6- Halk dershaneleri ve kurslar
7- Kitaplık ve yayın
8- Köycülük
9- Müzeler ve sergiler

Bilindiği gibi halkevleri, Balkan Savaşı'ndan sonra Hamdullah Suphi tarafından kurulan eski Türk ocaklarının bir uzantısıdır. Kuruluş tarihi olan 1932'den 1950'ye kadar halkevlerinin sayısı 474'e, halkodalarının sayısı ise 4.306'ya ulaşmıştı. Bu baş döndürücü bir hızdır. Dünyanın hiçbir yerinde bugüne kadar benzeri olmayan bu kuruluşlar, sonraları gelişkin ülkelerin akademisyenlerince ilgiyle irdelenmiş ve yeni bir ilginç kurum olarak benimsenmişir.

Halkevleri ve halkodaları, bütün bir toplumun kültürel ve sosyal kalkınmasının odaklaştırdığı, uygarlığı ve özgürlüğü simgeleyen birer barış yuvası olmuş idiler. Halkevleriyle kasabalara, şehirlere, halkodaları ile de köylere ışık ve kültür gidecekti. Kafalar ışıyacak, aydınlanacaktı. Köye sağlık gidecek, bayındırlık gidecek, ekonomi gidecekti. Köylerde, kentlerde özgür insan, uygar insan, hoş görülü insan yetişecekti.

Halkevleri ile ilk tanışmam okul sıralarında, lise talebesi iken spor ve tiyatroya olan ilgimden kaynaklanmıştı. Spora ve tiyatroya ilgi duyan ağabeylerimiz fırsat buldukça halkevlerine devam ederlerdi. Basketbol, voleybol gibi salon sporları, müzik dershaneleri, resim yarışmaları, tiyatro sahneleri ilgimizi çekerdi. Bizler de zaman zaman o tarihlerde ilgi odağı olan Eminönü ve Beyoğlu halkevlerine koşardık.

Bugün nerede piyano veya herhangi bir başka müzik enstrümanı kullanan birisini görsem, elinden kitabı düşmeyen okuma meraklısı ile karşılaşsam, tiyatro, sinema gişelerinde kuyruğa girip sırasını bekleyen nur yüzlü, beyaz

saçlı bir insan görsem, bunlardan her birini halkevlerinin derin heyecanının aydınlattığı sıcak, mütevazı fakat inançlı kucağından yetişen insanlar olarak tanımlarım.

Okul arkadaşlarımdan, ağabeylerimizden birçoğunun güzel sanatlarda, edebiyatta, müzik dünyasında, tiyatro ve sinemada şöhret olanların kabiliyet ve yeteneklerini halkevlerinde geliştirdiklerini çok iyi hatırlıyorum. Aslında ben halkevlerini ve halkodalarını idare hayatımda, kaymakamlık dönemlerimde daha çok tanımak fırsatı buldum. Bolu vilayetinin Karadeniz sahilinde Akçakoca kaymakamlığım sırasında, halkevleri ve halkodaları ile çok daha yakından ilgilenme imkânı elde ettim.

İlk işlerimden birisi kasabaya elektrik getirdikten hemen sonra halkevi binasını inşa etmekti. Halkevlerini bütün yönleriyle gerçekleştirmeye koyulmuştum. Bu kültür yuvası, açılışından kısa bir süre sonra kütüphanesi, müzik dershaneleriyle, genç-ihtiyar insanlarla dolup taşıyordu. Konferanslar verdiriyordum. Aydınlanma çağı küçücük Karadeniz kasabasını, insanlarını kültür ve medeniyetin nimetleriyle kucaklaştırıyordu. Birbirini kovalayan devrimlerin arkasındaki toplumsal heyecan, cehalet ve taassubun yaratmış olduğu boşluktan kurtulmanın yolunu açmış oluyordu. Küçüğü, büyüğü, yaşlısı, genci aynı frekansta birleşerek, "On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan" marşını haykırıyorlardı. Ne yazık ki heyecanın doruğa vardığı o günlerden kısa bir süre sonra, takvimler 1951'i gösterirken, 5830 sayılı yasa ile halkevleri ve halkodaları kapatıldı.

Halkevleri ve halkodalarının kapatıldığı sırada Sındırgı'da kaymakamdım. Aydınlanma dönemine en büyük ışık veren kurumlardan biri olan halkevleri ve halkodalarının kapatılması karşısında, ıstırap duymamak mümkün değildi. Hele Sındırgı kasabasının en güzel yerinde, İstanbul-İzmir güzergâhı üzerinde bulunan o güzelim halkevi binasının

önünden geçerken, camlı pencerelerin arkasında üst üste yığılmış koltukları, sandalyeleri, masaları, gelişi güzel torbalara doldurulmuş kitapları, spor levazımatını, piyanoları, kemanları, gitarları, toz toprak içinde yıllarca tasfiye edilemeyen bu eşyaları seyretmekten hüzün duyardım.

Halkevlerinin çatısı altında yetişen meşhur tiyatro ve sinema sanatkârlarımızdan, ünlü ressam ve heykeltıraşlarımızdan, ilk şiirlerini ve öykülerini halkevi dergilerinde yayımlamış ozan ve yazarlarımızdan acaba kaç tanesi şimdi hayattadırlar?

Aradan neredeyse yarım yüzyıl geçmiş bulunuyor. Bugün düşünüyorum da bütün yabancıların hayranlıkla inceledikleri halkevlerinin, milletimizi genciyle, yaşlısıyla cahili ve okumuşuyla çağın ileri kültür seviyesine taşıyan bu büyük devrimin yolunu kapayan o zamanki iktidarın kapatma kararını bir türlü affedemiyorum.

Cumhuriyetin kuruluşunda, başından sonuna kadar Atatürk'ün bütün devrimlerinde yanında bulunan Celal Bayar'ın, Demokrat Parti'nin Cumhurbaşkanı olarak arkadaşları ile iktidar oluşlarından bir yıl bile geçmeden böylesine halka dönük bir kültür atılımını tarihin derinliklerine elleriyle gömmeleri, affedilecek bir davranış değildi. Bunu belirtirken cumhuriyetimizin felsefesini en içtenlikle, bilinçle uygulayan gerçek devrimcileri; Necatileri, Hamdullah Suphileri, Reşit Galipleri, Recep Pekerleri, Hasan Alileri ve diğer bütün Atatürk devrimcilerini minnetle anıyorum. Eğer bu kültür müesseseleri bugünlere kadar yaşamış olsalardı, şimdi bir türlü çözemediğimiz ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarımız karşısında aciz kalmazdık. Ve hatta bugün bizi Avrupa Birliği'ne almamakta direnenlerin ve küçümseyenlerin karşısında eziklik hissetmez ve bu kozu ellerine vermezdik. (Dündar Soyer, Cumhuriyetle Adım Adım Olaylar, Anılar, Büke Yayınları, s. 59 ve devamı)

— 56 —

Atatürk'ün insancıl yönleri ve halkla ilişkileri hakkında yazılanlar bana her zaman ilginç gelmiştir. İşte birkaç örnek:

A

Paşa'nın yazı masası üzerinde asılı güzel bir Türk Hanımefendisinin portresine gözüm takıldı.

"Ne güzel bir yüz!" dedim.

Paşa belirli bir gururla, "Annem" yanıtını verdi.

"Benim kendisini görmek büyük zevkine ermek olanağım bulunup bulunmadığını sormam, patavatsızlık sayılabilir mi?" dedim.

"Çok hasta. Doktorlar gece gündüz yanında. Ne yazık ki artık iyileşemeyeceğinden korkuyorum."

Hastanın dairesine giden merdivenden çıkıp odasına girince, kendisini yastıklara yaslanmış, geniş bir divanda oturmuş bulup şaşırdım. O anda, sonun ne kadar yakın olduğuna inanmak zor geldi.

Mustafa Kemal, "Ne yazık ki acılarının kaynağı benim" dedi, "O, şu anda, ben sürgünde iken, benim için döktüğü yaşların ve duyduğu sıkıntıların bedelini ödüyor." Fazla konuşamayacak kadar kalbi kırılmış, sesinde derin bir üzüntü vardı.

Ben, "Şimdi onun utkusunu paylaşabilirsiniz" dedim. "Oğlunuzla ne kadar iftihar etseniz azdır. O başlıbaşına olağanüstü bir destan. Ben sadece onunla konuşmuş olmaktan ve eserlerini görmekten iftihar ediyorum." Çok duygulu sözlerle bana teşekkür ettikten sonra, "Tanrı'nın kendisine bu oğlu anavatanı kurtarmak için gönderdiğine inandı-

ğını" söyledi ve "Oğlum bana her zaman çok iyi davranır" dedi.

En sevdiği parfüm kokulu güzel ipek mendili bana verirken, bundan on yıl kadar önce, İstanbul'da, beni daha önce görmüş olup olmadığını sordu.

"Olağanüstü bir belleği vardır" diye mırıldandı Paşa.

Birkaç gün sonra artık hiçbirimiz bu sevgili Hanımefendiyi görmek fırsatını elde edemeyecektik!

Sonraları, İstanbul'da, Paşa'nın annesine gösterdiği bağlılığa atıfta bulunmak istediğim bir yerde bir Türk şunları söyledi:

"Bu çok doğaldır. Doğulu bir davranıştır. Elleri kanlanmış, ruhu cinayetlerle kararmış olsa da, insan annesi önünde saygı ile eğilir. Güneş niçin parlıyor diye hayret eder misiniz ki?" (Grace Ellison, Ankara'da Bir İngiliz Kadını, Bilgi Yayınevi, s.204 ve devamı)

B

Atatürk bize şöyle bir hatıra nakletti:

– İstanbul'da bir baloda idim. Sarı saçlı bir delikanlı gelip karşıma dikildi. Adı Ekrem yahut Kenan olacak... Bir balo için aşırı sayılacak laubaliliklerle etrafındakilerin dikkatini çekmiş olacak, bir aralık ortadan uzaklaştırdıklarını hissettim. Halbuki onunla konuşmak da istiyordum. Nihayet döndü dolaştı bir fırsatını buldu gene karşıma çıktı. Bana düpedüz, "Size diktatör diyorlar, doğru mu?" dedi. Ona şu cevabı verdim:

"Ben **diktatör olsaydım** sen bana bunu soramazdın. Birtakım inkılap zaruretiyle birtakım yenilikleri kabul ettirmeye çalışan adam diktatör değildir! Diktatör, hoşgörüsü olmayan adamdır. Karşısında her fikir söylenemeyen adamdır.

Diktatör, kendi düşüncelerine aykırı fikir söyleyenlere kin güden adamdır. Bunun haricinde diktatörlük, tehlike, inkılap, fevkalade zamanlarda lazım bir demokrasi müessesesidir. Demokrasi tarihinde böyle muvakkat diktatörlüklere rastlanır. Benim, on beş senedir, bazı fikirleri bu memleket hayrına kabul ettirmek için sarf ettiğim gayretlerde hiçbir şahsi endişe yoktur. Benim, belki demokrasinin anladığı manada diktatörlüğe benzer hareketlerim görülmüştür. Fakat, Tiran asla olmadım."

Bu vesile ile Atatürk'ün çok önemli bir hatırasını da nakletmek isterim. Rusya'dan kendisine mensup bir genç:

"Rusya'da birtakım inkılap hareketlerini yürütmek için terör olduğu bir hakikattir. Fakat doğrusu buna hak verdirecek sebepler de var. Eğer terör olmasa birçok inkılaplar bu suretle yürüyemez," demişti.

Atatürk, karşısında söylenen fikirler ne kadar kendi düşüncesine aykırı olursa olsun dinlemeyi severdi. Ancak, ana prensiplere ve esas davalara aykırı sözlere asla müsaade etmezdi. Bu sefer de aynı müsamahasızlığı gösterdi. Muhatabanın sözünü kesti.

– Terör öyle bir maniveladır ki, bir defa insan onun kulpuna elini kaptırdı mı, bir daha bırakamaz. İlk hareketleri kendi tanzim edebilir. Fakat, ondan sonra kendi bildiği gibi dönecek olan makinenin kolu kopuncaya kadar esiri olur." (Münir Hayri Egeli, Atatürk'ün Bilinmeyen Hatıraları, İstanbul, 1954, s.39, 40)

C

1932 yılından ölümüne dek Atatürk'ün yanında yaver olarak bulunan **Cevdet Tolgay**'ın **Nazmi Kal'**la yaptığı söyleşiden bir bölümü, 'not'larıma almadan edemedim:

Nazmi Kal: "Görev süreniz içinde pek çok ilginç olaya tanık olmuşsunuzdur. Bazılarını anlatır mısınız?"

Cevdet Tolgay: "Efendim, tabii hatıra çok, fakat bunların içinden birçok hatıralar var ki Atatürk'ün karakterini ifade eder. Atatürk karakter itibarı ile çok hassas, hususi hayatında güler yüzlü, neşeli, şen bir insandı. Bazen uzun uzun kahkahalar atardı. Hâlâ kulaklarımda bu kahkaha sesleri. Halk içinde doğmuş büyümüş bir insandı. Halktan kopmamıştı. Halk içinde gezmeyi, halkla beraber gülüp oynamayı seven bir insandı. Halktan saklayacak gizli bir tarafı yoktu. Ankara'da ve İstanbul'da sık sık, gidilebilecek lokallere giderdi. İstanbul'da da Park Otel'i bilhassa severdi. Garden Bar, Tokatlıyan, Pera Palas gibi lokallere gider, bilhassa Park Otel'de öğle ve akşam yemekleri yerdi."

Harmandalını iyi oynardı

"Atatürk bizim dans etmemizi çok isterdi, dansı severdi. Atatürk başını döndürür 'Kalkın dans edin' diye bize işaret eder. Dans etmek, çekindiğimiz korktuğumuz bir şey değil ama dans edecek damı bulmak mesele olurdu.

Bir akşam, Park Otel çok kalabalık, pazar akşamı. Caz çalıyor ama pist boş, herkesin gözü Atatürk'te; onun hareketlerini dikkatle tetkik ediyorlar. Bir aralık Atatürk bana döndü, Atatürk'ten gözümüzü ayırmazdık, başını çevirdiği zaman birimizin gözü ile karşılaşırdı. Atatürk işaret etti, yanına gittim, 'Buyurun' dedim. 'Caza söyle bir harmandalı çalsın, sen de oyna' dedi. Hayatımda hiç zeybek dansı oynamış, hiç elini kaldırmış, iki adım atmış insan değildim. Herkes de bana bakıyor, yaver çıktı ortaya kimbilir ne marifetler yapacak diye, halbuki bende bir şey yok. Kalktım, caza söyledim, elimi kaldırdım, beceremiyorum bir türlü, dolaşıp duruyorum. Derken Yaver Şükrü Bey katıldı bana, biraz rahatladım. Sofrada epey misafir vardı, teker teker hepsi

kalktı. Bunların içinde de zeybek oynayan hiç kimse yoktu. Arkadan Atatürk kalktı, biz yerlerimize oturduk. Atatürk güzel zeybek oynardı. Harmandalını çok severdi, kendine mahsus figürleri vardı. Halkın çok hoşuna gitti, kimisi bağırır 'Yaşa' diye, kimisi alkışlar. Bir müddet oynadı, sonra yerine oturdu."

Çocukları çok severdi

"Bir akşam yine Park Otel'de idik. Müşteriler dağıldı, biz yalnız kaldık. Karşımızda bir genç subayın yanında hanımı ve 9-10 yaşlarında bir de çocuğu vardı. Onlar kalkmadılar. Çocuk gözlerini dikmiş hep Atatürk'e bakıyordu. Bir aralık Atatürk'ün de dikkatini çekti, çağırdı çocuğu yanına. 'Büyüyünce sen ne olacaksın?' dedi çocuğa, 'Atatürk olacağım' diye cevap verdi çocuk. Atatürk'ün çok hoşuna gitti; yeleğinin cebinde gayet kıymetli bir platin saati vardı, 'Al sana hediyem olsun, büyüyünce kullanırsın' dedi." (Nazmi Kal, Atatürk'le Yaşadıklarını Anlattılar, Bilgi Yayınevi, s.107 ve devamı)

– 57 –

Atatürk'ün, terör konusundaki sözleri bana, **Uğur Mumcu**'nun, 1970'li yılların başında silahlı eylem yapan Türk sosyalistleri hakkında yazdıklarına aşağıda yer vermek gereğini hissettirdi:

Ünlü Bulgar Devrimcisi Dimitrov, 1933 yılında Alman Millet Meclisi (Reichstag) yangınından sorumlu tutulup yargılanırken şunları söylüyordu:

"Bireysel terörizmin ve komploculuğun kararlı bir düş-

manıyım. Bu duygusal ve insancıl düşüncelerden ileri gelmemektedir. Leninist doktrine bağlı olarak, beni ve gerçek bütün Marksistler için en yüce yasa olan Komünist Enternasyonal'in kararları ve disiplinine göre proletarya ihtilalinin ve komünizmin çıkarı için devrimci düşünce açısından bireysel teröre, maceracı ayaklanmalara karşıyım."

Lenin, birçok yazısında, bireysel terörizmi suçluyor ve bu yolun kitlelerle devrimcilerin arasındaki köprüleri yıktığını söylüyordu. Lenin, serüvenlerin, kargaşanın, dağınık eylemlerin, sosyalist devrime zarar verdiğini birçok kez söylemiş ve yazmıştır.

Sosyalistler için tek yol vardır. O yol; silahla değil, namlu ucuyla değil, mermi çekirdeği ile değil, düşünce ile, inanç ile açılır. Bu yol, düşüncelerle, inançlarla ışıldar ve kitlelere ulaşır. Sosyalizme inanmak, işçi sınıfına inanmak demektir. Kaynağını işçi sınıfında bulmayan düşünce ve eylemler ancak ve ancak "blankizmin" ve "anarşizmin" yol ve yöntemleri olurlar.

Devrimcilik adına başvurulan silahlı eylemler, işçi sınıfı öğretisi ile bağdaşmaz. Bağdaşmadığı gibi, bu yöntemler işçi sınıfının siyasal kavgasını saptırır ve de faşist teröre ortam ve gerekçe hazırlar. Böylece işçi sınıfı adına, işçi sınıfı öğretisi adına, bir "yabancılaşma" doğar ve bu yabancılaşma, işçi sınıfının haklı ve güncel kavgasını engeller ve ideolojik sapmalara yol açar.

Bunun içindir ki, terörün en kararlı düşmanları sosyalistlerdir, Marksistlerdir.

12 Mart öncesinin önde gelen gençlik liderleri, "Bizim önümüzde yararlanacağımız bir örnek yoktu" derken çok önemli bir gerçeği vurguluyorlar. Onların önünde böyle zengin bir deney hazinesi yoktu. Fakat, bugünkü devrimci gençler için 12 Mart olayı, başlıbaşına bir hazinedir. 12 Mart'ın öncesi ve sonrasından gerekli dersleri çıkarmasını

bilenler, silahlı eylem yollarını zorlamazlar. Çünkü bu yollar, çıkmaz sokaklarda son buldu ve buluyor.

Devrim, anlık bir olay değildir. Devrim, ancak bir süreç içinde oluşur.

Silahlı eylemlerin en büyük zararı, kitlelerle devrimciler arasındaki güven verici ilişkileri yok etmesidir. İşçi sınıfı savaşımının basit bir vur-kaç eylemine indirgenmesi, kitleleri, devrimden ve devrimciden soğutmaktadır.

Gençlik bir sınıf değildir. Gençlik bir "öncü güç" ya da "parti" de değildir. Bu nedenle gençliği bir devrimin kalıcı "öncü gücü" gibi görmek yanılgıların başlangıcıdır. Gençlik, toplumun en canlı kesimidir. Bu gücün, silahlı eylem potasında eriyip, yok olması, toplum için onarılmaz yaralara yol açmaktadır. (Uğur Mumcu, Çıkmaz Sokak, Tekin Yayınları, s.185 ve devamı)

– 58 –

Okay Gönensin, Atatürk'ün bir demeç ve mülakatına bir yazısında yer vermiş, notlarıma almayı uygun gördüm:

"Kapıda duran nöbetçi bile benden korkmaz. Korku üzerine egemenlik kurulmaz. Toplara dayanan egemenlik ayakta kalmaz. Böyle bir egemenlik, hatta diktatörlük, ancak ihtilal olduğunda geçici bir süre için gerekir." (24.4. 1930 Vossische Zeitung'a demeç.)

Atatürk'ün cumhuriyet fikri, "siyasi" fikri ile çok yakın bağlantılıydı, hatta iç içeydi. Daha 1918 yılında siyaset ile ilgili olarak konuşurken cumhuriyetin "ileri toplum" içeriğini anlatıyordu:

"En iyi siyasetin, her türlü anlamıyla 'en kuvvetli olmak'ta bulunduğunu kabul ederim. En kuvvetli olmaktan

amacımın yalnız silah kuvveti anlamına geldiğini sanmayınız. Aksine, asker olmama karşın, bence bu kuvvet, bileşke oluşturan unsurların sonuncusudur. Benim demek istediğim; manen, bilimsel olarak, ahlak yönünden ve fen açısından kuvvetli olmaktır. Bu saydıklarımdan yoksun olan bir ulusun tüm bireylerinin en son silahlarla donatıldıklarını varsaysak bile, kuvvetli olduğunu kabul etmek doğru değildir." (16.12.1918 Minber gazetesi muhabiriyle mülakat.) (Okay Gönensin, Cumhuriyetin Değeri, Sabah gazetesi, 29 Ekim 2001)

– 59 –

Hasan Pulur'un, Atatürk'ün **"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh"** vecizesiyle ilgili olarak yazdıklarını 'not'larıma almadan edemedim:

Bizim kuşak, Cumhuriyetin ilk kuşaklarındandır.

Bu kuşak, babalarının savaş anılarıyla büyüdü, dedelerinden savaş destanlarını dinledi, Kurtuluş Savaşı'yla gururlandı, lakin hep "barış"tan yana oldu.

Çünkü Cumhuriyeti kuranlar, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları savaşın ne olduğunu, vatan savunması dışında savaşın cinayet olduğunu söylüyorlardı; bunun için de yeni kuşakların Cumhuriyet bayramlarını "Yurtta sulh, cihanda sulh" diyerek kutluyorlardı.

Çünkü onlar, savaşın içinden gelmişlerdi, savaşın değil, barışın ülkeyi kalkındıracağını biliyorlardı.

O tarihlerde savaşa girip, bir koyup üç alacağını sanan maceracılar da yoktu. İkinci Dünya Savaşı'na Türkiye'yi sokmadığı için İsmet Paşa'ya "Milletin erkekliğini öldürdün!" diyen politikacı da yoktu.

Kısaca, Cumhuriyetin simgesi "savaş" değil "barış"tı...

ABD Princeton Üniversitesi öğretim üyesi, tarihçi, Prof. Dr. Bernard Lewis, barış kavramının Atatürk'ün düşünce ve eylemlerindeki yerini soran Prof. Özer Ozankaya'ya şöyle der:

"Barış, Atatürk'te yalnızca bir kavram olarak kalmadı. Bu alanda çok şey de yaptı. Önce 1923'teki durumu göz önüne alın: Karşınızda büyük bir zafer kazanmış, mesleği askerlik olan bir insan var. Batılı sömürgecileri kovmuş, Yunanlı işgalcileri defetmiş; kendisine çekici gelebilecek çok şey vardı."

Neydi Atatürk'e çekici gelebilecek çok şey?

Prof. Lewis sıralar:

"Hemen güneyde, Osmanlı'nın yitirdiği ve karışıklık içinde bulunan iller vardı. Suriye'deki Fransız, Irak'taki İngiliz mandaları iyi işlemiyordu; birçok sorun vardı. Güneydeki bu Osmanlı illerini yeniden ülkesine katmak Atatürk'e çekici gelebilirdi. Doğuda Rusya karışıklık içindeydi; Rus İmparatorluğu yıkılmış durumdaydı; devrim ve iç savaş içindeydi. Enver Paşa'nın yaptığı gibi doğuya yönelmek ve Azerbeycan'ı, Özbekistan'ı vb. içine alan daha büyük bir Türk birliği kurmaya kalkışmak da Atatürk'e çekici gelebilirdi."

Peki Atatürk, Batıya, mesela Yunanistan'a dönemez miydi?

"Batıya yönelebilirdi. Batıda çok uzaklara değil, kendi doğum yerine, Selanik'e bakabilirdi. Yunanistan yenilmiş, Yunan ordusu yıkıntı içindeydi. Biraz daha ilerlemek ve Balkan Savaşı'nda olanlar tersine çok çekici görünüyordu."

Hayır, Atatürk böyle yapmadı...

Prof. Lewis, Atatürk'ün, bu davranışını "olağanüstü" diye niteler:

"Zafer kazanan askerin, daha zafer sürüyorken; hayır burada duracağız! Milli Misak sınırlarını tanıyoruz; artık se-

rüvenlere yer yok, yurtta yapacaklarımız var! demesi olağanüstü bir davranıştır."

Evet, bizim kuşaklar Cumhuriyet bayramlarında, üzerinde "Yurtta sulh, cihanda sulh!" yazılı "tak-ı zafer"in altından geçer, "Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan" diye haykırırken "savaş"ı değil, "barış"ı vurgulardık. (Hasan Pulur, Cumhuriyet ve Barış, Milliyet gazetesi, 29 Ekim 2001)

– 60 –

Atatürk, bir akşam Ankara Palas'ın dansingine, Romanya Dışişleri Bakanı ve Bayan Victor Antonescu'yu davet ederek, elinde bir şampanya bardağı, onlara şöyle hitap eder:

"...Bugün dünyanın bütün milletleri az çok mütesanittir (dayanışma içindedir) veya öyle olma yolundadır. İnsan, bu milletlerin refahını ve huzurunu, kendi öz vatanının varlığını düşündüğü kadar düşünmeli ve kendi saadetine verdiği değer ölçüsünde kendini bütün milletlerin saadetine koşmaya hasretmelidir.

Sağduyu sahibi tüm insanlar, bu yönde çalışmakla hiçbir şey kaybedilmeyeceğini takdir ederler. Zira, milletlerin mutluluğunu istemek, bu, diğer bir ifade ile, kendi öz mutluluğunu ve sükûnetini istemektir. Şayet diğer ülkeler arasında hiç ahenk yoksa, barış için boş yere çalışan bir ülke, bunu elde etmeyi başaramayacaktır. İşte bu sebepledir ki, sevgi ile dolu olduğum herkes için bunu tavsiye ediyorum.

Her şeyden önce bu, hükümet adamlarının yapmak istedikleri kendi öz milletlerinin mutluluğu ve hayatıdır. Ama bundan sonra, başka haklar konusunda da aynı düşünceyi

beslemelidirler. Dünya olayları, bize, açıklıkla şu gerçeği gösterir (ispat eder):

Bize son derece uzakmış görünen olayın, bir gün bize de çok yakından dokunmayacağından emin olamayız. İşte bu sebeple, bütün insanlığı bir vücut ve her milleti de bu vücudun bir azası telakki etmek gerektir. Vücudun herhangi bir parçasını rahatsız eden bir acı, bütün vücudu rahatsız etmeyecek midir?

Türkiye, Romanya ve dostları güçlüdür. Bize herhangi bir şeyin olabileceğini hiç tasavvur etmiyorum. Hatta böyle bir şeyi düşünmek bile lüzumsuz. Bütün dünyayı sükûnetle seyretme imtiyazına sahibiz. 'Dünyanın şu bölgesindeki rahatsızlıktan bana ne?' dememeliyiz. Eğer bir rahatsızlık varsa, onunla, sanki bizde imiş gibi uğraşmalıyız. Söz konusu olay bize ne kadar uzak görünürse görünsün, hiçbir zaman bu ilkeden uzaklaşmamalıyız. Böyle bir düşünce, milletleri ve hükümetleri bencillikten korur. Şahsi veya ulusal olsun, bencillik daima kınanılacak bir şeydir.

Sözlerimiz bizi şu sonuca götürebilir:

Tabiatı ile, kendi menfatımıza olan her şeyi öngöreceğiz ve nasıl gerekiyorsa öyle davranacağız, ama sonra dünyanın geri kalanı ile ilgileneceğiz. Küçük bir misal: Ben bir askerim. Dünya Savaşı sırasında, bir ordunun başında idim. Türkiye'de başka ordular ve onların komutanları vardı. Ben sadece kendi ordumla değil, ama diğerleri ile de meşguldüm. Bir gün, Erzurum cephesindeki birliklerin yer değiştirmesi ile ilgili bir mesele üzerinde takıldığımda yaverim bana;

'Sizinle ilgili olmayan meselelerle niçin ilgileniyorsunuz?' dedi.

Cevap verdim:

'Diğerlerinin durumunu bilmezsem kendi ordumu nasıl idare ederim?'

Bu vesile ile sayın konuğumuza şunu söylemek isterdim: Sevdiğim kimselere hep düşündüklerimi söylerim. Lüzumsuz bir sırrı saklayamam. Zira ben bir halk adamıyım ve daima bu halkın önünde düşündüklerimi söylemişimdir. Şayet bir hata işlersem, millet bana işlediğim hatayı gösterir. Ama milletimin, açık sözlülüğümün tersini söylediği şimdiye kadar hiç vâki olmamıştır."

İtalyanların Etiyopya'ya seferlerinin arifesinde, 1939 Dünya Savaşı'ndan dört yıl önce, yakın bir gelecekte bir dünya savaşının muhtemel olduğuna inanıp inanmadığı konusunda röportaj yapan Amerikalı gazeteci Bayan Gladys Baker'a şöyle cevap verir:

"Yakın gelecekten söz etmeyiniz, savaş tehlikesi günceldir."

Bayan Baker'ın, Avrupa'daki durumu birkaç ay evveline göre daha gergin bulup bulmadığını bilmek için ısrar etmesi üzerine şöyle haykırır:

"Durum kötüdür! Çok daha kötü! Savaşın vahametini düşünmeyen hükümet başkanları kendilerini saldırının görevlisi yapmaktadırlar. Onlar, gelenek ve milliyetçiliği yanlış bir açıdan göstererek, idare ettikleri milletleri aldatmışlardır. Bu tehlikeli saatlerde felaketi haber vermenin, kitlelerin kararlarını kendi başlarına vermesinin, iktidar mesuliyetini aklı başında, yüksek ahlaklı kişilere tevdi etmesinin zamanıdır. Bu, zaman geçirmeksizin yapılmalıdır.

Şayet savaş aniden patlarsa, milletler, mali güçlerini ve silahlı direnişlerini saldırganın karşısına topyekûn çıkarmakta tereddüt göstermemelidir. En süratli ve en etkili çare, bir saldırının suçlusu olması muhtemel kimseye, bundan en ufak bir menfaat elde edemeyeceğini kafasına sokacak bir uluslararası teşkilatın kurulması olacaktır."

Bölgesel antlaşmaların sonuçta, bütün milletleri içine

alan genel bir antlaşmanın yapılmasıyla değer kazanacağına inanan Mustafa Kemal şöyle ekleyecektir:

"Şu anda en acil ihtiyaç, komşu ülkelerin, sorunlarını aralarında tartışmalarıdır. Bölgesel antlaşmalar, barışın idamesi için değerlerini ispat etmişlerdir."

Bayan Baker'ın, olası bir savaşta Amerika'nın bir tarafsızlık siyaseti güdebilip güdemeyeceği konusunu sorması üzerine Mustafa Kemal;

"İmkânsız! İmkânsız!" der. "Şayet savaş patlarsa, Amerika'nın milletler topluluğunda işgal ettiği seçkin durum, mutlaka bundan etkilenecektir. Coğrafi vaziyetleri ne olursa olsun, milletler birbirlerine pek çok bağlarla bağlıdır."

Ve O, dünya milletlerini bir apartmanın sâkinleri ile mukayese ediyordu: "Amerika Birleşik Devletleri, binanın en lüks dairesini işgal etmektedir," diyordu. "Şayet apartman sakinlerinden bazıları binayı ateşe verirse, diğerlerinin bu davranışa katılması imkânsızdır. Harpte de aynı kaide geçerlidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin kenarda seyirci kalması imkânsızdır.

Bütün dünyada menfaatleri bulunan büyük ve güçlü bir devlet olması dolayısıyla Amerika, iktisaden ve siyaseten ikinci plana düşmeyi asla kabul etmeyecektir." (Willy Sperco, Mustafa Kemal Atatürk 1881-1938, Bilgi Yayınevi, s.207 ve devamı)

– 61 –

11 Temmuz 2001 tarihli Gözcü gazetesinde **Memduh Bayraktaroğlu**, Atatürk'le ilgili ilginç bir anıyı gündeme getirerek şöyle yazıyor:

Stalin'in, Sovyetler Birliği'nin başında olduğu dönem-

ler... Sovyetler'in Ankara Büyükelçisi de ünlü diplomat Karahan... 1917 Ekim Devrimi'nin yıldönümlerinden birinin sabahında Stalin, son derece sivri, anlamsız ve onur kırıcı bir demeç veriyor. Bu demecinde aynen şunları söylüyor: "Herkes bilsin ki Rus milleti; Boğazlar'la Ardahan'ı ele geçirmekten asla vazgeçmiş değildir ve asla vazgeçmeyecektir. Çok yakın bir zamanda bu davalarımızı halletmiş olacağımızı şimdiden müjdeliyorum..." Aynı gece Ankara'da, Sovyet Büyükelçiliğinde de ihtilalin yıldönümünün kutlama törenleri yapılıyor. Cumhurbaşkanımız ve Türk milletinin her şeyi olan Mustafa Kemal Atatürk, gece yarısına doğru Stalin'in bu densiz demecinden haberdar oluyor ve maiyetine emrediyor: "Arabaları hazırlayın, gidiyorum." "Paşamız bu saatte nereye gidecekler?" "Sovyet Sefaretine..." Maiyetin etekleri tutuşur çünkü olayı kavrarlar. İçlerinden birisi Atatürk'e:

"Paşa hazretleri nasıl olur?.. Protokolsüz mü?.. Siz devlet başkanısınız, protokolsüz nasıl gidersiniz?"

"Ben protokol falan dinlemiyorum çocuk. Stalin, vatanımın topraklarına göz dikmiş, sen bana protokolden söz ediyorsun. Hazırlayın arabaları..." diye cevap verir büyük Önderimiz. Hiç kimse karşı çıkamaz ve arabalar hazırlanır. Atatürk ve maiyeti, Sovyet Sefaretinin kapısına dayanırlar. Ulu Önderimiz yüzü asık bir şekilde yukarı çıkar ve o sırada sefarette büyük bir balo vardır. Atatürk kendisini karşılayan Büyükelçi Karahan'ı görünce, "Merhaba Karahan" der ve aynı sert ifadeyle devam eder "Rahatsız ettik ama sen benim şahsi dostumsun, kusuruma bakmazsın. Bir hususu esasında anlamaya geldim." "Emredin Sayın Başkan."

"Ajanstan öğrendiğime göre başbakanınız Stalin, Ardahan'la Boğazlar'ı istemiş. Kararı katiymiş. Pek yakın bir gelecekte de bu kararını uygulayacakmış. Tam böyle söyleyip söylemediğini bilemem ama buna benzer şeyler söylemiş.

Tabii ki bu nutkun bir sureti de sende vardır. Getir bakalım şunu da işin aslını, faslını iyi anlayalım."

Stalin'in nutku getirilir. Atatürk, metnin o kısmını yanındakilere kelime kelime tercüme ettirir. Nutuk, ajanstan geçen metin ile aynıdır. Atatürk sorar:

"Karahan. Sefaretin telsizinden derhal Stalin'i bulduracaksın. Bu beyanatından vazgeçip geçmediğini soracaksın. Başbakanın tükürdüğünü yalayacak. Yalamazsa, ben ne yapacağımı bilirim. Bu cevap bu gece gelecek çünkü benim, senin başbakanından daha önemli bir kararım var. İstediğim cevabı almadan sefaretinizden dışarı adım atmam. Eğer cevap istemediğim şekilde gelirse bil ki, buradan çıkıp doğru Rus sınırına gideceğim..."

Karahan, çaresizlik içinde telsizin başına koşar ve Atatürk'ün söylediklerini aynen nakleder. Stalin'den gelen cevap büyük Önderimizi tatmin eder çünkü cevapta aynen şöyle söylenmektedir: "Stalin sürçü lisan eylemiştir. Boğazlar'la Ardahan'ı almak gibi bir arzusu katiyetle yoktur..." Atatürk, cevabı okuduktan sonra Rus Büyükelçisi Karahan'a hitaben: "Karahan, seni yarın geri çağırırlar ve yaşatmazlar. Uzun süredir tanışıyoruz, istersen bize iltica et"... Karahan bu teklife olumsuz cevap verir ve cevabi telgraftan hemen sonra gelen bir telgrafla geri çağrıldığını açıklayarak: "Teşekkür ederim. Sizi tanımış olmam bile kâfidir ancak memleketinizdeki vazifem sona ermiştir. Yarın hareket edeceğim." Atatürk fazla ısrar etmez ve Çankaya'ya döner. On gün sonra şöyle bir haber gelir: "Sovyetler Birliği'nin eski Ankara Büyükelçisi Karahan fırında yakılmak suretiyle idam edilmiştir..." İşte böyle... Yorum yapmıyorum... Birileri, "Canım, o günlerle bugünler bir mi? Şimdi artık globalleşme var" demesin çünkü büyük Önderimiz için globalleşme o gün de vardı. Olmasaydı "Yurtta sulh, cihanda sulh" der miydi?

Köy enstitüleri üzerinde ne kadar düşünsek az olur İşte bu konuda **Hüsnü Merdanoğlu**'nun yazdıkları:

Evrensel Önder Atatürk, "köye yararlı meslek adamları" yetiştirilmesi amacını gütmekteydi. Ulusun büyük bölümünü oluşturan köy halkı sadece askere çağrılmak için anımsanmış olduğu için, insanca yaşama olanaklarından yoksundular.

Bugün Türkiye'de yaşanılan ulusal sorunların başında yer alan, kimi terör ve bölücülük girişimlerinin, çarpık kentleşme ve çevre sorunu, enflasyonun yarattığı yaşam güçlüğü gibi temel sorunların çözülmemiş olması, ulusal beklentilere yönelik olarak kurulmuş olan eğitim kurumlarının yozlaştırılmış olması gibi nedenlerden kaynaklandığı görünen gerçektir.

Çok tartışılan ulusal konularımızdan olan ve Atatürk'ten sonra Atatürkçüler tarafından gerçekleştirilen, yaşatılan, Atatürkçü olduklarını söyleyen söylevsel, siyasal ve çıkarsal Atatürkçüler tarafından kapatılan köy enstitüleri, baştan beri birçok kez yinelediğimiz üzere, Atatürk Devrimi için yadsınmaz önem taşımaktadır.

Atatürk Devriminin, ulusal bir devrim olduğu kadar, bilime, tekniğe, kısaca çağdaşlığa hatta geleceğe, yani çağcıllığa yönelik olması, bu devrimin evrensel olduğunun göstergesidir. Üstelik Atatürk'ün sözleri ve uygulamaları evrensel içerikte olduğunun da göstergesidir. Atatürk'ün yukarıda değindiğimiz ve aşağıda yinelemeyi uygun gördüğümüz şu sözleri, güncelliğini ve evrenselliğini korumaktadır: "İnsanlığın hepsini bir vücut ve her ulusu bunun bir uzvu saymak gerektir. Bir vücudun bir parmağının ucundaki acıdan bütün uzuvlar etkilenir."

"Dünyanın bir yerinde bir rahatsızlık varsa, bana ne? diyemeyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz... İşte bu düşünüş insanları, ulusları ve hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik kişisel olsun, ulusal olsun kötü olarak düşünülmelidir."

"Eğer sürekli barış isteniyorsa, kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. İnsanlığın genelinin gönenci açlığın ve baskının yerine geçmelidir."

Bütün bunların sözde kalmaması için;

"Dünya yurttaşları kıskançlık, azgöçlülük ve kinden uzaklaşacak biçimde eğitilmelidir.."

Cumhuriyet döneminde ilk kez yapılan, 1927 yılı nüfus sayımında okur-yazar oranının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Kadınlarda % 4, erkeklerde % 13, genel nüfusun okur-yazarlık oranı % 8.16 idi. Güney-Doğu illerimizin kimi köylerinde ise % 1 bile değildi. Bu ayıp ve utanma payı kuşkusuz ki, Cumhuriyet yönetimi öncesine aitti. Ancak bu ayıbın giderilmesi ulusal bir görevdi.

"...önemli ve en bol verimli ödevimiz eğitim ve öğretim işleridir. Eğitim ve öğretim işlerinde kesinkes muzaffer olmak gerekir. Bir ulusun gerçek kurtuluşu ancak böylelikle olur," diyen devrimin önderi bu ayıbın ortadan kaldırılacağına kararlılığını gösteriyordu. Bu kararlılıkla önce halkın diline ve benliğine en iyi yakışan Latin harfleri benimsendi, millet mektepleri, halkevleri ve daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarını kesin olarak bilgisizlikten kurtaracak olan köy enstitüleri kuruldu. Çok kısa denilecek bir süre içinde Osmanlı'nın "kul" kalıtı halk, kararlı, inançlı ve insansever önderler sayesinde bir başka "ulus" olmuştu.

Yüce Atatürk, çok yaygın bir söylemi olan "Yaşamda en gerçek yol gösterici, bilimdir fendir" demekle, hem eğitimin evrensel önemini vurgulamış, hem de Atatürkçülüğün hedefini özetlemiştir. İçinde yaşadığmız bilime ve tekniğe

dayalı koşullar Atatürk'ün ne denli haklı olduğunu gösteriyor. Zaten bugüne değin Atatürk'ün yanıldığını, yanlış söylediğini henüz tarih kaydetmedi. Gelecekte de görüleceğe benzemiyor. Çünkü çağdaş bilime dayalı ilim ve tekniğe her zaman gereksinme olacaktır. Yanılanlar, Atatürk'ün gösterdiği hedeflere ulaşmak için gerekli olan bilime ve tekniğe sırt çevirenler olacaktır. Ancak kaybedilen günlerin cezasını da Türk ulusu çekecektir.

Bilindiği üzere, yüce Atatürk'ün yukarıdaki anlamlı sözünün, söylendiği günlerdeki kullanılan sözcüklerle söylenişi, "Hayatta en hakiki mürşit, ilimdir, fendir" şeklindedir. Bu özgün söylenişteki ilim ve fen sözcükleri çoğu kez yanlış anlaşılmaktadır. Doğrusunun anlaşılması, o günlerde ilim ve fen sözcüklerinin hangi anlamlarda kullanıldığının bilinmesi ile olasıdır. Eskiden, bugün temel bilimler denilen ve üniversitelerin de temelini kuran iki bilim dalı olan tabiat bilimleri (felsefe, tarih, dil gibi) ayrımı ilim ve fenle karşılanıyordu. Liselerde edebiyat ve fen sınıfları bunun örneğidir. Yüce Atatürk'ün ilim ve fenden amacı, pozitif bilimler ve kültür bilimlerdir. "İlim ve fennin oluşma yeri de okuldur." "Okul genç kafalara, insanlığı saymayı, ulus ve ülkeyi sevmeyi, bağımsız yaşamayı öğretir; bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için tutulması gereken en doğru yolu belleten okuldur." "Ulusumuzun siyasal sosyal yaşamında, ulusumuzun düşünce eğitiminde yol göstericimiz ilim ve fen olacaktır. Okulla, okulun verdiği ilim ve fenle Türk ulusu, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı bütün ince güzellikleriyle belirip gelişecektir." Bir ulusun gerçek kurtuluşunun ancak eğitim ve öğretimle olacağının bilincinde olan yüce Atatürk'e göre; "esaslı bir program üzerinde çalışmak gerekir." "Bu programlardan beklenen iki şey vardır: 1. Toplumsal yaşayışımızın gereksinmelerine uygun düşmesi, 2. Çağımızın getirdiği gerçeklere uygun

düşmesi." "İleri ve uygar bir ulus olarak çağdaş uygarlık alanı ortasında yaşayacağız. Bu yaşama da ancak ilim ve fenle olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve ulusun her bir insanının kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur." Yüce Atatürk'ün bütün isteği ve ereği, kültür ordusu yaratarak, Türk ulusunu bilgisizlerin elinden kurtarmaktır. Bunun için koşulu da ulusal eğitim ve eğitim birliğidir. Yüce Atatürk'ün ulusal eğitimden anladığı ise, bilimsel düşünceye dayalı laik eğitimdir. Teokratik bir devlet yapısına sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nda "ilim" kavramı İslam ilmini (fıkıh, hadis, kelam vb.) ifade ediyordu. Osmanlı'nın Avrupa ile ilişkileri sıklaşınca, II. Mahmut'tan sonra müspet ilimleri ifade etmek üzere "fen" sözcüğü de kullanılmaya başlandı. Yüce Atatürk, laik bir ilim anlayışı getirirken, toplumsal bilimleri de müspet ilimlerle birarada aynı kavramla ifade etmiştir.

Tarihin derinliklerinde evrensel özellikteki konuları işleyen düşünürler vardır. Atatürk gibi düşünürlüğü, askerliği, devlet adamlığını ve evrensel özellik içeren devrim ilkelerini yaşama geçiren, yaşama geçirmeye yaşamı yetmeyenleri de sözlerine yansıtan bir devrimcinin henüz yeryüzüne gelmediğinin bilincine varılması, ancak Atatürk'ü anlamakla olasıdır.

Türkiye'de köy enstitüsü uygulaması; yüzyılların ihmali olan ekonomik, sosyal, kültürel ve tüm yaşamsal yokluklaların aşılması, kul olmaktan kurtularak yurttaş olma hakkını kazanan halka bu hakkının bilincinin verilmesi, ideolojisi ulusal eğitime dayanan Atatürkçülüğün eğitime verdiği değerden kaynaklanmaktadır. Kendisini çok yönlü ve baş döndürücü bir değişim içinde bulan halk, sayısı 40.000'i bulan köyde yaşıyor, köylü sayısı genel nüfusun % 80'ini oluşturuyordu. Bu durumda, bir yandan ülkeyi teknik yönden kalkındıracak teknik elemanları yetiştirmeye çalışılırken, bir

yandan da köylüyü aydınlatmak gerekiyordu. Oysa köylerde okul, sağlık ocağı gibi kuruluşlar yoktu. Köylü geleneksel yöntemlerle tarım işleri yapıyor, verimli tarımsal çalışmaları bilmiyordu. Asıl önemlisi de kalkınmayı, gelişmeyi, yenileşmeyi başarmanın anahtarını öğretecek nitelikli öğretici yoktu. Bütün bu eksiklikleri gidermenin ön koşulu ise yetenekli öğreticilerin yetiştirilmesiydi. Ancak, bütün olumsuz koşulları ve işin sayısal, ekonomik ve sosyal boyutlarını göz önünde tutarak. İşte böyle zorlu bir iş için Köy Enstitüleri Türkiye'ye özgü bir buluş, bütün olumsuzluklardan kurtuluş, ulusseverler için bir özleyişti.

Atatürk, 1 Mart 1922'de TBMM'de:

"...öyle bir program izlemek zorundayız ki, o program ulusumuzun bugünkü durumuna, toplumsal yaşam gereksinmesine, çevrenin koşullarına ve yüzyılın gereklerine tümden uygun ve denk olsun... Yüzyıllardan beri ulusumuzu yöneten hükümetler öğretimin ve eğitimin genelleşmemesi isteğini gösteregelmişlerdir. Ancak bu isteklerine varmak için (Doğuyu ve Batıyı taklitten kurtulamadıklarından), sonuç ulusun bilgisizlikten kurtulamamasına varmıştır. Bir yandan bilgisizliği gidermeye uğraşırken, bir yandan da ülke çocuklarını toplumsal ve iktisadi yaşamda etkili ve yararlı kılabilmek için en gerekli olan ilksel bilgiyi eylemli bir biçimde vermek, eğitim ve öğretim yöntemimizin temelini oluşturmaktadır. Yetişecek o çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri öğrenimin sınırı ne olursa olsun, en önce ve her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine ve ulusal geleneklerine düşman olan bütün öğelerle savaşmak gereği öğretilmelidir. Uluslararası durumuna göre, böyle bir savaşmanın gerektirdiği ruh öğeleri ile kuşanmış olmayan bireylere ve bu bireylerden oluşmuş toplumlara yaşam ve bağımsızlık yoktur."

Evrensel içerikteki bu sözlerin sahibi evrensel önder

Atatürk, 27 Ekim 1922'de Bursa'da, Bursa ve İstanbul öğretmenlerine de şunları söylemiştir:

"Düşünler anlamsız, mantıksız, boş ve safsatalarla dolu olursa, o düşünler hastalıklıdır. Ve yine toplumsal yaşam us ve mantıktan yoksun, yararsız ve zararlı kurallar ve geleneklerle doygun olursa kötürüm olur.

...Eğitim ve öğretim işlerinde ne yapıp yapıp utkulu olmak gerekir. Bir ulusun gerçek kurtuluşu ancak bu yolla olur. Bu utkunun sağlanması için hepimizin tek can ve tek düşün olarak temelli bir program üzerinde çalışması gerekir. Bence bu programın temelli noktaları ikidir:

1- Toplumsal yaşamımızın gereksinmesine uygun gelmesi,

2- Yüzyıl gereklerine uygun düşmesidir.

...Kesinlikle bilmeliyiz ki iki parça halinde yaşayan uluslar zayıftır, hastalıklıdır. Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz öğrenimin sınırı ne olursa olsun, onlara temelli olarak şunları öğreteceğiz:

1- Ulusallığa,

2- Türkiye Devleti'ne,

3- Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne

düşman olanlarla savaşma gereği.

Bireyleri bu savaşma nedenleri ve araçları ile kuşanmış olmayan uluslar için kalım hakkı yoktur."

Bu gösterilen hedefler doğrultusunda eğitilen bireylerin oluşturacağı toplumların, yeryüzünde örnek ülke olmaları kaçınılmazdır. Evrensel önder Atatürk'ün önerdiği böylesi bir eğitim ve öğretim uygulaması için özgün örnek köy enstitüleridir.

1926 yılında Kayseri ve Denizli'de köy öğretmen okulları açıldı ise de 1932 yılında kapatıldı. 1937-38-39 yıllarında 3 köy öğretmen okulu daha geniş kuruluşlar olarak açıldı. Atatürk'ün sağlığında, 3238 sayılı "Köy Eğitmenle-

ri" yasası yürürlüğe konuldu. Yine Atatürk'ün sağlığında Eskişehir, İzmir ve Kırklareli köy öğretmen okulları açıldı. Ancak, Atatürk'ün "köye yararlı meslek adamları" yetiştirilmesine yönelik, ulusal ve evrensel düzeyde köy enstitülerinin başlangıcı, 17 Nisan 1940 yılında 3803 sayılı yasa ile oldu.

Köy enstitüleri yatılı ve beş yıllıktı. Yıllık öğretim 10.5 aydı. Öğrenciler her yıl 1.5 ay köylerine dönüyorlar, bu süre içerisinde ise bir inceleme dosyası hazırlıyorlardı.

Dünya tarihine, en özgün eğitim kurumları olarak geçmiş olan köy enstitülerinin kimi özellikleri şöyle özetlenebilir; enstitülerin kurulduğu yerlerde kendilerine yetecek binlerce dönümlük toprakları vardı... Binaları, derslikleri, işlikleri, kitaplıkları, laboratuvarları, besledikleri hayvanlar için ahır ve kümesleri, arılıkları, hastane, alet, araç ve motor binalarını, fırınları, balıkhaneleri, öğretmen evlerini... kendileri yapıyor; at, sığır, davar, arı, tavuk, horoz vb. kendileri yetiştiriyorlardı. Sınıfta kalmak yoktu. Ders yılı sonunda başarısız olanlar özel kurslara alınarak yetiştirilirlerdi.

"Bu kurumlarda tam anlamıyla geniş bir iş eğitimi, üretici eğitim, ekonomik eğitim, sanat eğitimi, düşün eğitimi, kişilik eğitimi, beden eğitimi, demokratik eğitim dahası, eğlence eğitimi, geniş temizlik eğitimi, birbiriyle uyumlu olarak yürütülürdü. Enstitünün tüm işlerini öğrenciler yaptıkları gibi, yönetime de tam anlamıyla katılırlardı."

Bu kuruluşların ne olduğunu anlamak için, şunlar söylenebilir: Bir kısım çocuklar atları tımar ediyorlar, bir kısım çocuklar tarih dersinde İskitlerin Mısır'ı talan etmelerini anlatıyorlar, bir kısmı tabiat bilgisi dersinde gelinciğin nasıl bir bitki olduğunu, tarlalara zararlarını anlatıyor ve bundan korunma yöntemlerini öğreniyorlar. Bir kısmı kışın yiyecekleri lahanaların yapraklarındaki kurtları öldürmekle uğraşıyorlar, bir kısmı yeni yatakhanelerin çatısını yapmakla uğ-

raşıyorlar, bir kısmı da o gün yiyecekleri sebzeleri ayıklıyorlardı.

Bu kuruluşlar bir arı kovanı gibi, tam bir aile görünüşü ile kendi gereksinmelerine yanıt verecek eksen etrafında işleyen bir insan fabrikasıdır. Böyle yetişen ve alacakları görevleri küçük vücutlarından beklenmeyen sorumlulukla yapan köylü çocuklarımızın yarın yetiştirecekleri nesillerin yapacaklarını düşünmek küçük bir şey değildir. Ancak, bu kuruluşları kapatanların beklentileri, küçük denecek düzeydedir. Bizim öz gerçeğimiz doğrultusunda kurulan bu kurumları, henüz emeklemeye çıkmış bir çocuk tazeliğinde iken boğdular. Bunlara uzanan ellerin sahipleri Türk halkına yaptıkları ihanetin farkında olmayabilirler. Ama bu katilleri tarih kara leke olarak yapraklarına yazacaktır.

Ülkemize gelen bütün yabancı uzmanların köy enstitüleri yararlı, hatta bütün dünya için örnek bir eğitim ve öğretim ocağı olarak göstermelerinin nedeni, bu okullarda bilginin, yaşam, uğraş ve gereksinmelerinden çıkarılması, ortak ve birlikte bir yaşam gerçeklerinin koşulları içinde, sosyal ve ekonomik çerçeveye uyularak canlı bir eğitim verilmesi idi. Ne bilgi bir süs, ne tavır ve hareket bir gösteriştir. Hepsi yaşam içindir. Köyden gelen temiz Türk çocukları bu beklentilerin gerçekleşmesini sağlıyorlardı.

Köyden alınıp, ulusal ve çağdaş eğitimle eğitildikten sonra köye gönderilen eğiticilerin yetiştirildiği köy enstitülerinin sayısı, 1944'te 20, öğrenci sayısı 16.400'dür. 15.000 dönüm yer ekilip biçilmiştir. Meyveli meyvesiz 250.000 fidan dikilmiştir. 9.000 baş hayvana kavuşmuştur. Kimi enstitüler, kendi ürettikleriyle geçinebilecek eğitim işletmeleri durumuna gelmiştir. (Mehmet Başaran, Ulusal Eğitim ve Gerçek Ulusçuluk, s.82)

Böyle bir eğitim sistemi, Atatürk'ün özlemini duyduğu, ulaşmak istediği hedeflere varmak için en uygun sis-

temdi. Atatürk devriminin cumhuriyetçilik, ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik ilkeleri köy enstitülerinde en iyi biçimde veriliyor, Türkiye çağdaş insanı yetiştirerek, çağcıl hedefe doğru ilerliyordu. Köy enstitülerinin varlığı işte bu ilerleyişi istemeyenleri huzursuz etti. Yabancı uzmanların imrendiği bu kuruluşlar, kimi aydınlarımız ve kimi eğitimcilerimiz tarafından bir kez bile incelenmediği, görülmediği halde, eksikleri var ise, onları düzeltecekleri yerde, bu güzel kuruluşlar eleştiri konusu yapıldı, yerden yere vuruldu. Aslında, saldırılan Türk devriminin geleceği idi. Ne yazık ki bu yıkım girişimleri, Türkiye için yapılıyordu(!).

Önce, köy enstitülerinin aleyhine iftira kampanyaları başladı. Oysa, bu denli geniş bir örgütlenmede, ciddi hiçbir disiplin suçu bile işlenmemişti. Çünkü, "suçun suçlunun asıl suçlusu toplumdur, toplum düzenidir" Suçu ve suçluyu yaratan toplumdaki hastalıkların kökten giderilmesine yönelik çözümü üreten bu enstitüler, eski toplum düzeninin kalıntıları yani "fırsat bekleyenler" tarafından, suçlu olarak gösterilmeye çalışıldı.

Bunu yapanlar da "Atatürkçü" olduklarını söylüyorlardı. Oysa yüce Atatürk, "Biz büyük bir devrim yaptık. Memleketi bir çağdan alıp, yeni bir çağa götürdük. Birçok eski kurumları yıktık. Bunların binlerce taraftarı vardır. Fırsat beklediklerini unutmamak gerekir..." diyerek olası tehlikelere dikkat çekmişti. (Atatürkçülük, 3. kitap, s.50)

"Ne yazık ki bu soylu gelişmeye ilk çelme 1946 seçimleri sonrası geldi. Hasan Ali Yücel gibi ulusal eğitim sorunlarına 'insancıl' bir yaklaşımla çözüm yolları üretmiş olan bu yüce insan, erk dışı bırakıldı. Çok geçmeden, köye yönelişin mimarı, üstün insan İsmail Hakkı Tonguç da görevin dışına itildi." (Nadir Gezen, Köy Enstitüleri, s.113)

Eğer, köy enstitüleri aynı hızla ve kararlılıkla devam

etmiş olsaydı, hiç kuşku duyulmasın ki, Türkiye'de hiçbir yaşamsal sorun kalmayacak, Türkiye birinci sınıf gelişmiş ülke olacaktı. Çünkü, köy enstitülerinde yetişen öğretmenler aldıkları eğitimin bilinciyle, ülkenin her köşesine büyük bir özveri ile giderek ışıklar yansıtmakta, odaları aydınlatmaktaydılar. "Çağdaş eğitimden geçmiş insanlardan kurulu toplumlar, sorunlarını çözmeye, gelişmeye çok daha yakındır. Usun, bilimin verilerini kullanır. Başkalarına kolay aldanmaz. Sömürülmez. Teknolojiyi daha iyi kullanır. Üretimi en yüksek düzeye ulaştırır. Toprağı iyi işler, verimi artırır. Hangi iş alanında olursa olsun, haklarını görevlerini olumlu yolda kullanır. Çağdaş insanın bilgileri ile donatıldığı için uygarlığın nimetlerini yaşar. Sanatsal, bilimsel, kültürel etkinliklerden yararlanır. Böyle bir toplum geri kalmışlık çemberini çok çabuk kırar. Yoksulluktan, karanlıktan kurtulur. Uygarlık yolunda hızla yol alır. Türkiye'nin her kesimine yayılmış köy enstitülerinin sayısı daha ilk yıllarda otuza, kırka, giderek yüze, hele bugünkü imam hatip okullarının sayısına, beş yüze ulaşsaydı, elli yıldır milyonlarca insanımız bu eğitimden geçseydi... Her biri okuyan tartışan, ülkemizin herhangi bir yerinde toprağa kök salıp oraları yaşanır hale getiren milyonlarca insan, kültür düzeyi yüksek, doğruları yanlışları ayırabilen, gerçekten demokrat yurttaşlar... O zaman hırsız, yalancı düzenbaz birtakım insanlar yönetim yerlerine gelebilir miydi?" (Talip Apaydın, Köy Enstitülerinin Kapatılması, s.121) Böylesi ulussever, sorumluluğunu bilen, özverili kişiler, devletin diğer kademlerinde de görev alırlar ise, devlet olanaklarını kendi yararlarına kullanma girişiminde bulunabilirler mi? Elbette hayır.

Köy Enstitülerinin kapatılması, günümüzün ulusal sorunu olan, Güneydoğudaki teröre, kentlerdeki çarpık ve plansız kentleşmeye, çevre kirliliğine, hemen her gün hal-

kın çok önemli bir bölümünün şikâyet ettiği enflasyona, mezhepsel ayrılıkların körüklendiği kardeş kavgalarına, ulusal mutsuzluğa, geri kalmışlığa, hepsinden önemlisi de devlete güvensizliğe neden oldu.

Eğer, köy enstitüleri, Atatürkçü düşüncenin devrimcilik ilkesinin gereği olan günün koşullarına göre güncelleştirilerek, kurulduğu günlerin coşkusu ile ve yine o günlerin Atatürkçü kadrolarının yaptıkları gibi korunsa, yaygınlaştırılsa ve sahip çıkılsa idi; bilinçli üretimin yardımıyla, ürettiği para eden, sağlık ve eğitim hizmeti ayağına gelen köylü, kente göçmez, kentler oy uğruna gecekonduculuğa özendirilmez, çarpık kentleşme olmazdı. Köylünün bilimsel yöntemlerle üreteceği ürünler değerini bulacağı ve ürün sunumu (arzı) çok olacağı için, enflasyon azgınlaşmayacaktı. Öte yandan, ulusal bilinçle yetişen köy enstitüsünü bitirenler, yurdun her yöresi gibi Güneydoğuya da gideceği için ulus bilincini, yurt sevgisini, kalkınma modelini aşılayacak ve o yöredeki insanlar, devletine karşı çıkmak için kandırılamayacaktı. Her şeyden önce kandırılmalarını kolaylaştıran geri kalmışlık olmayacaktı. Yine, halkçılık anlayışı ve ayrımsız kayrımsız ulus bilinci ile eğitilen halk, çağdışı mezhepsel ayrılıklara düşmeyecekti. Böylece, Çorumlar, Kahramanmaraşlar ve de insan olanlar için bir yüzkarası utancı veren, kanlı Sivaslar gerçekleşmezdi. Fırsat bekleyenlere, fırsat verilmeseydi, yeryüzünde evrensel örneklikte bir ulus, Türk ulusu yeryüzünde tek örnek olacaktı.

Ayrıca, ulusal bir sorun olan ve kökü II. Abdülhamit'in, Hamidiye Alaylarına dek dayanan feodal ağalık düzeni, aşiret ayrımı, köy sahipliği gibi çağdışı kurumlar, uşak alışkanlığından kurtulacak köylüler sayesinde, yandaşsız, geçersiz ve işlemez kalacağı için günümüze dek yaşayamayacaktı. Köy enstitülerine emeği geçen, önemli isimlerden birisi bu doğrultudaki gerçeği şöyle dile getirmiştir. "...Köy insanı,

öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiçbir kuvvet, yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar etmesin. Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapmasın. Köylüler, şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler..."

Köy enstitülerinde verilen eğitim; unutma olasılığı yüksek olan ezbercilikten uzak olan, kalıcı ve yaşamın her aşamasında gerekli iş içinde eğitime, eğitilecek kişinin öğrenmek işlevi öne çıkarılarak aktif eğitime, katılımcı ve özgür eğitime, salt kırsal yöreler için değil toplumun her kademesinde yeterli bilgi birikimine dayanmaktaydı. Bu yönleri ile bu kuruluşlar ulusal olduğu kadar evrensel ilkeler içermekteydi.

Köy enstitülerinin evrensel ve ulusal değerlerini anlatmak, kendi başlarına ayrı bir çalışma konusu olduğundan, ayrıca, bu konuda çok sayıda kitap yazılmış bulunduğundan şairin söylediğini yinelemekle yetinelim.

"Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz."

Evet, köy enstitüsü mezunu öğrtemenlerin ulus sevgisi, çok yönlü kültürel bilgisi, görevlerindeki başarıları ve sorumluluk anlayışları, ürettikleri onca yapıtlarına tanık olunduktan sonra bu kuruluşların kapatılmasının ne denli bir ulusal kayıp olduğunu anlamamak olası değildir. (Hüsnü Merdanoğlu, Tarihi Gerçekler Işığında Atatürkçü Düşüncenin Evrenselliği, 2. Bası, s. 194 ve devamı)

– 63 –

Köy enstitülerini, bir de **Dündar Soyer**'den dinleyelim:

Aydınlanma dönemi birbirini izleyen devrimlerle devam ediyordu. Cumhuriyetin kurucuları bir çırpıda milletin

okuma yazma oranının artmasına hız kazandırmak için eğitim seferberliğinde üst safta savaşıyorlardı. Atatürk, İsmet Paşa, isimli ve isimsiz diğerleri karatahtaların önüne geçerek kalabalık topluluklara okuma yazma öğretiyorlardı. Bu büyük seferberliğin başarıya ulaşmasında, Başöğretmen Mustafa Kemal'in heyecanı ve ülkenin her tarafındaki inançlı binlerce aydınımızın bitmez tükenmez emekleri vardır.

İşte bu önemli devrimin, tabiri caizse ikinci dalgası köy enstitüleridir.

İhtiyar dünyamız, İkinci Dünya Savaşı'na hazırlanıyor. Alman orduları 1 Eylül 1939 günü alacakaranlıkta Lehhistan topraklarını işgal ediyor. İşte bu tarihten yaklaşık yedi ay sonra, 17 Nisan 1940'ta Büyük Millet Meclisi'nden Köy Enstitüleri Yasası, adeta kan ve barut kokan, ölüm rüzgârlarının estiği bir dünyanın ortasında Anadolu insanına ümitler dolu bir aydınlanma hamlesini müjdeliyordu.

Savaşa aldırmayan İsmet Paşa, devrimlerin hızını kesmeden, o zamana kadar yalnız jandarmanın ve tahsildarın girdiği köylerin yaşamını değiştierecek olan köy enstitülerini, büyük bir iman ve şevkle yaşama geçirebilmek için öncülük ediyordu. Köylü, yalnız okuma yazmayı öğrenmekle kalmayacak, tarihini öğrenecek, matematiği öğrenecek, müspet ilimler ile ilgili tüm bilgilerle birlikte modern tarım aletlerini, makineleri, marangozluğu da öğrenecekti. Yetenekli köy çocukları yatılı bölge okullarında beş yıllık bir eğitimden sonra evlerine dönecekler ve kazandıkları bilgileri, tıpkı Avrupa'nın Rönesans dönemine öncülük edenler gibi çevrelerini aydınlatacaklardı.

Köy eğitmeni yetiştirme kurslarının fevkalade geliştirilmiş bir aşaması sayılan köy enstitülerini, devrimci bir ailenin çocuğu olarak ben de yakından izliyordum. On beş yıllık düzenli bir eğitim ve öğretim veren köy enstitüleri, yalnız

okul değil aynı zamanda modern birer çiftlikti ve öğrenciler kendi binalarını da bizzat kendileri yapmayı, toprağı işlemeyi öğreniyorlardı. Başlangıçta lise derslerinden pek farkı olmayan dersleri de bir yandan izlerken, bir yandan da pratik bilgiler ediniyorlardı. Bütün bunları birarada öğretecek öğretmenlerin yetiştirilmeleri için yüksek köy enstitüleri 1943'te devreye sokuldu. 1946'ya kadar her şey çok iyi yürüdü. Köylünün yaşamına teknikle birlikte lise tahsilinin bilgileri de girecek ve köylülerimiz toplumumuzun diğer kesimleri ile birlikte Batının gelişmişlik çizgisine yaklaştırılacaktı.

Bütün bunları gönül penceremden heyecan ve mutlulukla seyrediyordum. Mübalağa etmek istemiyorum ama köy enstitüleri "iyi bir Türk vatandaşı" yaratmak isteyenler için bir ülkü ve bir düştü. Cumhuriyetin ilk on yılında başarılan devrimlerin kilometre taşlarına geri dönüp bakınca, köy enstitüleri de daha sonraki dönemde en önemli başarılarımızdan birisi idi.

Bir Türk buluşu olarak Batıda yankılar uyandırdığı gibi Doğuya da örnek teşkil eden köy enstitüleri, yaşamını sürdürebildiği on beş yıl içinde ne yazık ki haksız hücumlara uğradı. Bu devrime karşı çıkanlar halkımız ve köylülerimiz değil, "yarı münevver" dediğimiz, Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişin sancılarından kurtulamayan çevrelerdi.

Bu noktada konuyla ilgili olarak bir anımdan da bahsetmek istiyorum. Aradan yıllar geçtikten sona Amerikan Hükümetinin davetlisi olarak o ülkenin çeşitli yerlerini belli bir program içinde ziyaret imkânını bulmuştum. Boston'a gittiğimde üniversite amfisinde bir konuşma yapmaya çağrıldım. Türkiye'nin kalkınmasıyla o günkü Türkiye'nin genel yaşamı hakkında bilgiler vermem istendi. Konuşmamdan sonraki soru-cevap bölümünde, köy enstitülerimiz hakkında çok övücü görüşler ileri süren Amerikalıların, geri kalmış

memleketler için kısa sürede bir büyük eğitim ve kültür devrimi yaratarak örnek olabilecek bu enstitüleri niçin kapatma hatasını işlediğimize dair sorularına muhatap oldum. Ve cevap vermekte güçlük çektim.

Batı uygarlığının gerçekleştirdiği reformlara, rönesans hareketlerine karşı koyan tutucuları maalesef içimizden atamamıştık. İslamiyetin gerici ve muhafazakâr kanadının da etkisi altında kalan sözde münevverlerimiz, imparatorluk döneminin zaaflarını Cumhuriyet döneminde de sürdürerek, her yeni atılımı alttan alta sessizce tenkit etmekten çekinmiyorlardı. Yüzyılların alışkanlığı, yeni düzenin altında da sürebiliyordu.

Ben bu türlü insanları çok iyi tanımaya başlamıştım. İmparatorluk döneminden bugünlere kadar uzanan bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlı kalması, Batılı anlamda gerçek aydını bulmamızı güçleştiriyordu. Uzun yıllar ümmet olmanın yılgınlığını üzerinden atamayan okumuşlarımızdan, ufku açık, devrimci münevverler yetiştirmemiz mümkün değildi.

Nitekim bu yarı münevverlerin, "Bütün köylüleri okutmak güzel bir fikir, ama sonra topraklarımızı kim ekecek?" şeklınde eleştirileri, gittikçe daha sık duyulur oldu. Köy enstitülerinin kuruluşunu sevinç ve heyecanla karşılayıp destekleyenler, toplumun davranışlarına kısa zamanda egemen olan bu karamsar havayla karşılaşmaya başladılar.

"Daha şehirlerimizde bile çocukları doğru dürüst okutamıyoruz. Kalkmışız köylüleri okutmaya... Para yok, öğretmen yok, kitap yok. Haydi köy çocuklarını okuttuk diyelim, onlar köyde kalmaya devam mı edecekler?" diyenlerin sayısı çoğalıyordu.

"Bu iş böyle yürümez. Milletin parasını bu fantezilerle harcamaya hakkımız yok. Köylü çocuklarını şımartıyoruz. 'Enstitüde okuduk' diye yanlarından geçilmiyor. Shakespea-

re'in, Gogol'ün, Balzac'ın eserlerini okuyorlarmış. Güler misin, ağlar mısın? Yahu, bu kitapları biz bile okuduğumuzda anlamıyoruz" gibi sözler, önce kulaktan kulağa, sonra da koro halinde yurt sathına yayılmakta ve imanlı yüreklerdeki pişmiş aşa su katmaktaydı.

Eleştirilerin yönünü ideolojik konulara kaydırıp, köy enstitülerinin sola kaymalarından korktuklarını, imalı cümlelerle dile getirerek ortalığı bulandıranlar da az değildi.

Bu şekilde hücumların yoğunlaştığı günlerden birinde, İsmet Paşa, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü görmek için, yanında zamanın Genelkurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman Paşa ile yola çıkar. Savaştepe'ye yaklaştıkları bir sırada, boynuna torba asılı bir kızın yürümekte olduğunu görünce otomobili durdurtup, Gürman Paşa ile birlikte dışarı çıkar ve kızla konuşmaya başlar.

Kız, Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencilerinden biridir ve pratik olarak öğretilen marangozluk dersinin verileceği yere gitmektedir. İsmet Paşa, kızın torbasında ne olduğunu sorar. Genç öğrenci, "Azığım var, Paşam. Öğleyin yemek için yanıma aldım" diye cevap verir. Gerçekten de torbada iki-üç kuru köfteyle biraz ekmek ve peynir vardır.

İnönü'nün gözü yiyeceklerin altında bulunan bir kitaba ilişir ve "Nedir bu?" diye sorar. Kız uzatıp verdiğinde, kitabın Sofokles'e ait "Antigone" adlı eser olduğunu görünce İsmet Paşa, çok duygulanır. Ve gözlerinden heyecan yaşları damlarken Abdurrahman Nafiz Paşa'ya döner:

"Paşam," der, "bütün gençlerimizi, askerlerimiz dahil, bütün insanlarımızı, bu kitapları okur hale getirebildiğimiz gün, Türkiye tüm dertlerinden kurtulmuş olur."

Köy enstitüleri de, tıpkı halkevleri ve halkodaları gibi yarı münevverlerimizle, komünizm korkusunu "aba altından sopa gösterircesine" siyaset bezirganlığı yapanlarca, aynı akıbete uğratıldı.

Şimdi ben bu satırları yazarken düşünüyorum da:

İsmet Paşa'nın yıllar öncesinde ileri sürdüğü bu dileği, bugünlere kadar gerçekleştirmiş olsaydık, şimdi hâlâ aydınlarımızla, profesörlerimizle, gencimizle, yaşlımızla, siyaset adamlarımızla, yazarlarımız ve çizerlerimizle, bir "türban" konusu etrafında bile tartışır durur muyduk?

O günlerden bugünlere ne yazık ki "bir arpa boyu yol" bile alabilmiş değiliz. (Dündar Soyer, Cumhuriyetle Adım Adım Olaylar, Anılar, BükeYayınları, s.80 ve devamı)

– 64 –

Atatürk, 1 Mart 1922 tarihinde, TBMM'nin 3. Dönem toplanma yılını açarken şöyle diyor:

Dışarıdan alınan borç paraları, şimdiye kadar Babıâlinin yaptığı şekilde, ödemeye zorunlu değilmişiz gibi, üretici bir yatırıma dayanmaksızın, boşu boşuna sarf ile tüketerek, devlet borçlarının yükünü artıracak ve mali bağımsızlığımızı tehlike karşısında bırakacak bir uygulamaya kesin olarak karşıyız. Biz, memlekette halkın refah seviyesini yükseltecek, imarı ve üretimi artıracak ve gelir kaynaklarımızı geliştirmeye yararlı olabilecek yöndeki dış borçlanmadan yanayız.

– 65 –

7 Ekim 2001 tarihli Hürriyet gazetesinde, **Atatürk Farkı** başlıklı makalesinde **Emin Çölaşan** şunları yazıyor:

Cumhurbaşkanı Atatürk, 1931 yılında uzun bir yurt gezisine çıkıyor. Dünya ekonomik krizi Türkiye'yi de vurmuştur. Devlet bütçesi sıkıntıda, halk çok zor durumdadır. Atatürk her kesimde bire bir görüşmeler yapar, yaşanan acı gerçekleri ve durumun iyi olmadığını görür.

Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü Hasan Rıza Soyak'ın "Atatürk'ten Hatıralar" isimli kitabının ikinci cildinde, ilginç bir olay anlatılır:

"Nihayet 3 Mart 1931 günü Ankara'ya dönüldü. Bu suretle, seyahatin 1.5 ay kadar süren ikinci kısmı da tamamlanmış oluyordu.

Atatürk bu seyahatleri sırasında edindiği izlenimlere göre, alınmasını gerekli bulduğu tedbirler arasında, Büyük Millet Meclisi'nin derhal kendi kendini feshederek yeni seçim yapılmasını ve sıkı bir tasarruf politikasının başlangıcı olmak üzere, mebus (milletvekili) aylıklarının 500 liradan 350 liraya indirilmesini uygun görmüştü.

Binaenaleyh, trenden iner inmez işe koyulmuştu. İstasyondan, yanına aldığı Başvekil İsmet Paşa ile onun köşküne giderek, sonra Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Paşaları kendi ikametgâhına (Çankaya Köşkü'ne) davet ederek onlarla bu konular üzerinde görüşmelerde bulunmuş, akşamüstü de şehre inip Fırka (parti) binasında toplantı halinde bulunan Parti Grubunun 3.5 saat süren görüşmelerine katılmıştı. Bütün bu görüşmeler, kendisinin teklifleri etrafında cereyan eylemişti.

Ertesi gün yapılan Fırka Meclis Grubu toplantısında Reis Vekili İsmet Paşa, Fırka'nın Umumi Reisi (genel başkanı) Atatürk'ün, yeni seçim yapılmasına ait olan aşağıdaki mektubunu okumuş, bu konuda Gruba gerekli izahatı vermişti.

Aynı zamanda mebus aylıklarının indirilmesi hususun-

daki düşünceyi de ortaya atmış ve Grup tarafından her iki teklif de kabul edilmişti."

– 66 –

Atatürk'ün, bir rüşvet olayına yaklaşımı, tüm devlet adamlarına örnek olacak nitelikte. Bu nedenle, **İsmet Bozdağ**'ın bir yazısını aşağıya aynen alıyorum:

Ziya Paşa:
"Milyonla çalan mened-ü izzetde şerefraz
Üç-beş kuruşu mürtekibin cay-i kürektir"
diyor!.. Türkçesi: "Milyonla çalan zevkinde, safasında; Üç-beş kuruşa bulaşan cezaevinde."

Ziya Paşa, Sultan Abdülhamit dönemi şairlerinden... O dönemin bir başka şairi de "Çaldımsa da miri malı çaldım" diyor... Yani "Ne olmuş Devlet malını çaldımsa" demeye getiriyor!..

Günümüzde "ler", "lar", eskinin bir çeşit sürüp gitmesi... Horzum'lar, Yahya'ların mantığı budur!.. Ne Sovyet Marksizmi, ne Amerika kapitalizmi, rüşvet ve yolsuzluklardan arınabilmiş değil... İtalya'daki "Beyaz Eller" telaşı da bunu göstermiyor mu?

Atatürk Dönemi

Ya Atatürk döneminde rüşvet hikâyesi nasıl işliyordu acaba?

1930'lu yıllarda Ulus'ta Falih Rıfkı Atay, isim belirlemeden "Aferistler" diye bazı milletvekillerini taşlıyordu!.. Ama aslında belirlenmiş bir hedef vardı. Milli Mücadelenin parlak isimlerinden biri olan Çolak İbrahim! Çolak İbrahim, İş Bankası'ndan aldığı paralarla Karaköy'de modern bir "un fabri-

kası" yapmış, görkemli bir köşk inşa etmişti. Avrupa'daki bazı fabrikaların temsilciliğini yaptığı için çok göze geliyordu. Nitekim, temsilciliği yaptığı fabrikalardan sağladığı komisyonlarla İş Bankası'na olan borcunu kapatmış, söylentileri susturmuştu...

Bir başka adı açıklanmayan hedef "Şakir Zümre" idi.

Şakir Zümre, Atatürk'ün teklifsiz arkadaşlarından biri idi ve Milli Savunma Bakanlığı'na taahhüt işleri yapıyordu...

Bir vesile ile Avrupa'ya gidip döndükten sonra, Atatürk'ü ziyaret etmiş ve kendisine bir altın tabaka hediye etmişti...

Şimdi bu altın tabakanın nerelere kadar uzandığının hikâyesini görelim:

Bir Rüşvet Hikâyesi

Ankara'da erken gelmiş bir bahar akşamı...

Çankaya'da "sofra" bahçeye kurulmuş.

Atatürk'ün o geceki konukları Nuri Conker, Salih Bozok, Falih Rıfkı, Mahmut Soydan.

Mahmut Soydan, Siirt Milletvekili, eski gazeteci, hem Milliyet gazetesinin sahibi, hem başyazarı.. İş Bankası'nın Yönetim Kurulu Başkanı idi. Bir ara Atatürk'e;

– Bugün Maliye Vekili Abdülhalik Bey (Renda) Başvekili ziyaret etti, dedi. Atatürk arkadaşının yüzüne baktı.

– Etmişse ne olmuş!..

– Gaziantep Milletvekili Mithat Bey'den dert yanmış!..

– Neymiş derdi?

– Milli Savunma Bakanlığı'nın alacağı silahlar meselesi...

– Açık konuşsana, nedir?

– Efendim, biliyorsunuz Milli Savunma Bakanlığı, orduyu güçlendirmek için bazı silahlar almaya karar verdi; şartnamesini yaptı ve ihaleye çıkardı. Eksiltmeye iki fabrika ka-

tılıyor ve bu iki fabrikanın da Türkiye temsilcisi Mithat Bey!..

– Hımm... Sonra?

– Sonrası Paşam, Maliye Bakanı bugün Başvekile çıkıp durumu anlatmış. Başvekil de önce işin inceliğini fark etmediğinden, "Fabrika temsilcisinden bize ne? Kim daha ucuz verirse biz ondan alırız" demiş. Sonra Maliye Bakanı tek temsilcinin fabrikalar arasında bir uyuşma yaparak fiyatlara etkili olabileceğini hatırlatmış... Başvekil durumu size açacak!

– Kılıç'a (Kılıç Ali) eniştesinin marifetini söyledin mi?

– Hayır Paşam... Zaten bu olayı bugün duydum. Maliye Bakanı'na İş Bankası'nın bir işi için uğramıştım, kendisi açtı.

– Güzel... Aramızda kalsın yine öyleyse...

İsmet Paşa'nın Görüşü

Ertesi gün öğleden sonra Başvekil İsmet Paşa Çankaya'ya çıktı ve Atatürk ile bir görüşme yaptı. Görüşme sırasında sunulan konulardan biri de Milli Savunma'nın alacağı silahlarla, bu silahları vermeye hazır iki fabrikanın Türkiye Temsilcisi'nin Gaziantep Milletvekili Mithat Bey'in oluşu idi.

Atatürk sordu:

– Ne düşünüyorsun?

– Eksiltmeyi erteleyeceğim ve daha geniş bir katılma sağlamaya çalışacağım...

– İyi edersin!

Durdu, bekledi, sonra sordu:

– Başka?

– Milletvekillerinin devlet eksiltmelerine müteahhit ya da temsilci olarak katılmamaları için, kanunlarımızın gözden geçirilmesini istiyorum.

– Bu önlem kanun ile olmalıdır bence... Milletvekilleri böyle işlere girmenin sakıncalı olacağını kendileri anlamalı-

lar!.. Bir milletvekiline, "Sen, devlet eksiltmelerine girmeyeceksin" demek, milletin seçtiği insanın idrakine güvenmemek demektir. Birkaç arkadaşımızın yaptığı yanlış, bütün Milletvekillerine yayılmamalı... Bunları aramızda çözmeliyiz.

İsmet Paşa düşündü ve hemen karşılığını verdi:

– Haklısınız Paşam!.. Ne yapmamızı uygun bulursunuz?

– Bu işleri, özel konuşmalarımızda söndürelim. Siz, Bakan arkadaşlarımızın sohbetiyle, tutumları ile bunu başarabiliriz.

Atatürk bir süre düşündükten sonra, usul bir sesle:

– Bu işte Kılıç Ali'nin parmağı var mı acaba?

İsmet Paşa durdu... Konu, ince bir alana kaymıştı. Kılıç Ali, Atatürk'ün sofralarından eksik olmayan bir milletvekili idi. Mithat, Kılıç Ali'nin eniştesi idi.

Mustafa Kemal Atatürk rüşvet konusunda çok hassastır. Yakın arkadaşı Kılıç Ali'den bile kuşkulanır ve Gaziantep Milletvekili Mithat Bey konusunda O'nun parmağı olup olmadığını Başvekil İsmet Paşa'dan sorar:

– Parmağı?.. Bilmem Paşam!.. Eniştesidir. İşleriyle ilgilenip ilgilenmediğini bilemem... Ama, şahsi kanaatimi soruyorsanız; ummam!..

Atatürk gülümseyerek "Anlarız" dedi. Konu burada kapandı. Fakat Atatürk neşteri vurmaya hazırlanıyordu.

Ertesi akşam Atatürk'ün sofrasına Maliye Vekili davet edilmiş, Kılıç Ali de aranmıştı. Nitekim Atatürk salona indiği zaman Kılıç Ali'ye takıldı:

– Sen dün akşam neredeydin bakalım? deyince, Kılıç Ali, "Evdeydim Paşam" diye karşılık verdi. Arkadaşlarından Salih Bozok takılmaktan hoşlandığı için "Aile saadeti var Paşam" deyince, çevreden kahkahalar yükseldi. Atatürk;

– Enişten nasıl? diye soruverdi. Epeydir görmüyorum.

– Sayenizde iyidir Paşam!..

– Neden benim sayemde iyi olacakmış... Kendi sayesinde iyidir!.. diye Kılıç Ali'nin konuşmasını düzeltti, sonra:

– Hadi çocuklar, bu akşam Mithat'a bir baskın verelim.

Hiçbir şeyden haberi olmayan Kılıç Ali:

– İhya etmiş olursunuz Paşam. Müsaade ederseniz haber vereyim!

– Yok!.. Baskın dedik, biraz güleriz!..

Köpek Havladı

İki otomobile doluştular ve Mithat Bey'in kapısına dayandılar. Atatürk'ün hiç yanından ayırmadığı köpeği "Foks", havlayarak eve dalınca Mithat Bey büyük bir heyecanla koştu ve konuklarını karşıladı. O akşam "oraya niçin gelindiğini" bilmeyen, yalnız Mithat Bey'le Kılıç Ali idi. Bu nedenle öteki konuklar dikkatli davranıyor, daha çok Atatürk'ün konuşmasını ya da sormasını bekliyorlardı.

Güzel döşenmiş bir ev idi bu... Oldukça geniş ve konforluydu. Atatürk salonda dolaşıyor, güzel parçalara rastladıkça "Güzel zevkin varmış. Evini iyi döşemişsin" diye yüzüne bakarak konuşuyordu. En sonra hazırlanan sofrayı gözden geçirdi; ev sahibi konuklarını ağırlamak için, evinde olup biteni sofraya dökmüştü. Siyah havyara kadar her şey vardı. Atatürk beraberindekilere dönüp:

– Mithat Bey bir sofra dökmüş ki, kuşsütü eksik! Hadi oturalım!

İlk Yudum Alındı

Herkes, sofrada uygun bir yer bulup oturdu. İlk yudumlar alındı ve sohbet başladı.

O günlerde Falih Rıfkı, Ulus'ta bir yazı yazmış ve "Aferistler"den söz etmişti. Milletvekillerinin ticaretle uğraşmalarını eleştiriyordu. Atatürk bu yazıya temas ederek konuşmaya başladı:

– Milletvekili demek, o ülkenin en yetişkin insanı demektir! Onun için hareketlerinde sınırlanmamıştır; onun için dokunulmazlığı vardır, serbestçe fikrini söylesin, serbestçe hareket etsin diye!.. Milletvekili demek "Beyaz eldivenli adam" demektir. Gerekmedikçe, gerekmeyen şeylere dokunamaz! Çünkü parmakları kirlenebilir. Ne yapıp yapmayacağını takdir etmek, milletvekilinin idrakine bırakılmıştır! –Burada Falih Rıfkı'ya döndü– Oysa sen yazında rahatça "Aferistler"den söz ediyorsun... Ben arkadaşlarımın arasında böyle insanlar olacağını ummuyorum!..

O Zaman Anladı

Bunu söylerken de Mithat Bey'in yüzüne bakmıştı.

Kılıç Ali, o zaman bu apansız gelişin deneni kavradı. O da, eniştesinin yüzüne bakıyordu. Giderek bütün konuklar Mithat Bey'in yüzüne bakmaya başladılar. Mithat Bey kızardı, hafif terledi, söyleyecek söz bulamıyordu... Kendisine de bir şey sorulmuş değildi ama, cevap vermesi gerekiyormuş gibi davranıyordu. Atatürk beklenen işi yaptı ve soruyu doğrulttu:

– Sizin ticaret işleri nasıl gidiyor, Mithat Bey?..

İsmet Bozdağ'ın anlatışı ile o zaman neler olmuş, anlayalım. Atatürk'ün sorusu karşısında Mithat elindeki çatalı düşürürken, kıpkırmızı oldu. Kekeledi:

– Milletvekili olunca, elimdeki ufak tefek işleri dağıttım, Gazi Paşa Hazretleri... Şimdi ticaretle uğraşmıyorum.

– Ya öyle mi?.. Demek yanlış biliyorum. Bana senin bazı temsilciliklerinin olduğunu söylemişlerdi...

– Mümessillik, şey temsilcilik efendim!.. Var bir-iki fabrikanın!..

– Ne fabrikaları bunlar?

– Silah fabrikaları Gazi Paşa Hazretleri... Biri Çekoslovakya'nın, biri Fransa'nın...

– Bravooo... Demek iki büyük memleketin en üstün sanayiini Türkiye'de temsil ediyorsun!.. "Ticaretle uğraşmıyorum" dediğine göre, bunlar fahri işler anlaşılan!...

Ne Diyeceğini Şaşırdı

Mithat Bey'in dili dolaşıyordu. Ne diyeceğini iyice şaşırmıştı:

– Fahri değil pek Gazi Paşa Hazretleri... İş olursa küçük bir komisyon verirler...

– Yani yüzde beş, yüzde on?..

– Hayır, hayır Gazi Paşam; yüzde yarım, yüzde bir, bazen iki. Ama bu rakamlar büyük olduğu için, iş olursa, doyurucudur!..

– Peki, siz bu komisyona karşılık ne yaparsınız?..

– Fabrikanın Türkiye'deki işlerini gözetirim. Bir eksiltme olursa haber veririm... Devletin bir ihtiyacı olursa, fabrikam adına teklifler yaparım.

– Anlaşıldı. Yani, fabrikanın işini kovalarsınız Türkiye'de!..

Mithat sustu... Sofra sustu... Ev bile sustu!..

Atatürk, Kılıç Ali'ye gözlerini kaydırarak gülmeye başladı:

– Yahu Kılıç. Para kazanacak ne işler var! Görüyor musun?.. Sen bana hiç bunlardan bahsetmezsin!..

"Yapandan Hoşlanmam"

Kılıç Ali'nin bu konuşmalardan üzgün olduğu her halinden belli oluyordu. Yere bakarak konuştu:

– Paşam, ben böyle şeyi bilmem ve yapanlardan da hoşlanmam!..

– Neden canım? Para kazanmak ayıp mı?.. Başkası kazanacağına arkadaşlarımız kazanıyor, fena mı?..

– Paşam, işte yüzü burda; ben Mithat'a kaç defa söyle-

dim, bu işlerle uğraşma diye... Milletvekili, milletvekilidir o kadar!..

Atatürk Kılıç Ali'nin eniştesine karşı tutumundan hoşlandı. Çevresinde olan bir insanın eniştesi bile olsa, böyle bir işte arkalamamasından memnun olmuştu:

– Bak bunu iyi söyledin Kılıç!.. Milletvekili halkın vekilidir!.. Milletin derdi ile uğraşacak!.. Bu arada elbet kendisini de düşünecek ama, bunun hesabını da iyi yapacak!..

Sonra yine Mithat'a döndü:

– Siz eskiden beri bu fabrikaların temsilcisi misiniz Mithat Bey?..

Mithat, suçlu imiş gibi, sandalyesine yığılmış konuşuyordu:

– Çekoslavak firması eskidir Gazi Paşa Hazretleri...

– Ya Fransız firması?

– Onun temsilciliğini, Satvet Lütfi (Tozan) yapıyordu... Dört ay önce, "Ben, memlekette fazla bulunamıyorum, işlerden haberim olmuyor. Sen nasılsa bu işle ilgilisin; benim fabrikayı sana devredeyim" dedi.

– İyi arkadaşmış Satvet Lütfi doğrusu. Bu kadarını bilmezdim...

Sonra, Abdülhalik Renda'ya döndü:

– Siz şu silah eksiltmesini ne zaman çıkardınız acaba, hatırınızda mı Abdülhalik bey?..

– Dört ay önce Paşam!..

Atatürk işini bitirmiş gibi etrafına bakındıktan sonra, kadehini kaldırdı:

– Hadi çocuklar, şunu da içelim de Çiftlik'e kadar uzanalım. Tebdili mekânda (yer değiştirmede) ferahlık var demişler!..

"Kulağını Bük"

Kadehini boşalttı ve ayağa kalktı. Konuklar davrandı-

lar. Mithat'a kimse, sen de gel demediği için, dış kapıda konuklarını geçirmekle yetindi... Kılıç Ali çıkarken eniştesine;

– Yarın sabah bize gel, görüşelim... dedi. Bir adım önünden giden Salih Bozok, Kılıç Ali'nin konuşmasını duymuştu. Atatürk'ün arabasına binerken:

– Kılıç Ali barut Paşam. Yarın sabah eniştesini evine çağırdı, haşlayacak anlaşılan!

Atatürk duraladı:

– Bari ileri gitmese... Kulağını bük!..

Salih Bozok, Atatürk'ün dediğini yaptı. Kılıç Ali ertesi sabah eniştesi ile sıkı bir konuşma yapmakla yetindi. Mithat Bey temsilcilikten istifa etti, olay kapandı. (İsmet Bozdağ, Atatürk ve Rüşvet, Gözcü gazetesi, 10-11-12 Kasım 2001)

– 67 –

İlhan Bardakçı'nın, **İmparatorluğa Veda** adlı kitabından bir belgeyi ve yorumunu aktarmak istiyorum:

Batının kültürünü tek kurtuluş yolu olarak benimseyenler, elbette ve elbette Türklerin Batıya borçlanmalarını da, bir yeniden doğuş reçetesi olarak kabul etmekte gecikmeyeceklerdi.

Ve gecikmemişlerdi de. "Düveli Muazzama olmadan biz beş para etmeyiz" kafasının içimize yerleştiği devir budur. Şimdi isterseniz, unuttuğumuz bir belgeyi birlikte okuyup, daha sonra olayların sıralanışına geçelim.

Eserin adı: Reforme Prakticable en Turquie. Yani, Türkiye İçin Uygulanabilir Reform.

Eseri yazan: Daniel Ducoste... Fransa Maliye Bakanlı-

ğı Müşaviri ve 1889 yılında Türkiye ile ilgili Hesap Komisyonları Başkanı.

Eserin ilgili sahifesi: 141 ve ötesi...

Eserde yer alan bazı satırları aynen aktarıyoruz:

"Türkiye, ekonomik bakımdan tam bir perişanlık manzarası arzetmektedir. Türklerin özvarlıkları iki asırdan bu tarafa sürekli şekilde imparatorluğun Türk olmayan unsurlarla meskûn bölgelerine akmaktadır.

Bu büyük bir avantaj teşkil eder.

Zira, imparatorluğun çekirdeği olan Anadolu, bu suretle her gün daha gayri iktisadi şartlara mahkûm olmaktadır.

Şimdi, Türklerin borçlanmalarının hızla gelişmekte olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Ancak ortalama yirmi beş yıl sonra, bu borçlanmaların Osmanlı bünyesinde muhalifleri çıkacak ve gerek alacaklar, gerekse borçlar ve faizleri tehlike içine düşmüş olacaktır.

O halde Osmanlı maliyesi, ekonomisi ve servetleri hakkındaki kararlılığımızı müdafaa edebilecek Türk yöneticilerine ihtiyacımız olacaktır.

Ben bu 'yerli misyoner'lerin, bizlerden ve siyasi ve benzeri baskılardan çok daha müsbet sonuçlar vereceği kanaatindeyim!

Bunlar, onlara kendi dilleri, kendi ikna metotları ile hitap etmek imkânını bulacaklardır ki, hiç değilse alacaklarımızın bir veya iki yüzyıllık teminat unsurlarından birisi meydana gelebilmiş olsun."

– 68 –

1930 yılında hazırlanan Şakir Kesebir Raporu ve sonra 1933'te kabul edilecek Birinci Sanayi Planına temel teşkil edecek ve Morris Singer tarafından hazırlanan "İktisadi

Program" bu önceliklerin listesidir. Mustafa Kemal bunu sonradan Medeni Bilgiler Kitabı'na da sıralamıştı.

"Madde 1– Halkın geçimini kolaylaştırıp, refahını temin etmeye çalışmak devletin başlıca vazifelerinden biridir. Bunun için zamanımızda, millet iktisadiyatını düzenlemek esasına dayanan ve bu amaca yönlendirmek hükümetlerin birinci derecede önem verdikleri meselelerdendir.

Madde 2– Milli iktisadiyat içinde ilk şart iç güvenliktir.

Madde 3– Adalet devletin bütün hayat ve faaliyet şubelerinde olduğu kadar ve bilhassa iktisadi hayat ve faaliyetlerin temelidir. İyi yasalar ve adil hükümler gelişmenin başlıca muhafızı ve özendiricisidirler.

Madde 4– Hakiki güvenlik ve savunma, vatandaş için yeterli olmadıkça herhangi bir geçim ve iktisadi faaliyet girişimi kararsız ve dardır. Vatandaşın dış tehlike tehdidi altında maddi ve özellikle manevi araç ve kabiliyetlerini harekete geçirmesine, huzuru, cesareti ve yarını bekleyecek sabır ve bekleyişi kalmaz. Sürekli, güvensizlik ve savunmasızlık duygusu altında geçim ve iktisat geçici harp devrelerinden daha çok sarsılır ve zarar görür."

İşte size 71 yıl önce yazılan ekonomik reçete.

Üstelik henüz ekonominin enflasyon ve yolsuzluk batağına sokulmadığı günlerde yazılan bir reçete...

– 69 –

'Not'larımın burasında **Misak-ı İktisadi'yi Niçin Unuttuk?** başlıklı bir makaleye değinmek istiyorum.

Misak-ı Milli Beyannamesi, Meclis-i Mebusan'ın 28 Ocak 1920 tarihli gizli oturumunda kararlaştırıldı. Beyannamenin son maddesi bizi Misak-ı İktisadi'ye bağlamaktadır:

"Türkiye'nin siyasi, adli ve mali bağımsızlığına hiçbir kayıt getirilemez."

Cumhuriyet tarihimiz iki yeminleşme ile başlar: Misak-ı Milli ve Misak-ı İktisadi. İkincisini unuttuğumuz için, birincisini sürdürebilme şansımız zayıf. Ya bunları kucaklayan yeni bir misak yapacağız, yahut tarihin itilip kakılan bir topluluğu haline geleceğiz.

...Misak-ı İktisadi ise cumhuriyetin ilanından sekiz ay kadar önce, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde "çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi" gruplarından oluşan 1135 kişi tarafından kararlaştırıldı: Misakın 12 maddesinden üç tanesi şunlardı:

Madde 4: Türk halkı sarf ettiği eşyayı mümkün mertebe kendi imal eder. Çok çalışır. Vakitte, servette ve ithalatta israftan kaçar.

Madde 9: Türk halkı ecnebi sermayesine aleyhtar değildir. Ancak, kendi yurdunda, kendi lisanına ve kanununa uymayan müesseselerle münasebette bulunmaz.

Madde 10: Türk halkı, açık alın ile serbestçe çalışmayı sever, işlerde inhisar (tekel) istemez.

Bu misakın ruhuna uyulmadığı içindir ki, 78 yıl sonra devlet yetkilileri, ekonomiyi sözümona 'düzeltebilmek' için dünya başkentlerini kapı kapı dolaşıp para dilenmektedirler.

...Yakın iktisat tarihimizde güya bir milat gibi gösterilen 24 Ocak 1980 kararları, teknoloji üretmeyen ekonomiyi birtakım mali oyun ve teşviklerle küresel pazara açtı. Fakat bir önceki dönemde içe dönük olarak kurulan sanayi işletmelerini dışa açmak mümkün olmadı. Eğer global pazara açılma modernleşmenin bir ölçüsü ise, bugün Türkiye'de modernleşmeye ayak uydurabilmiş sanayi işletmesi göstermek son derece zordur. Nitekim, bunun farkında olan büyük sanayi işletmeleri, 1990 yılından itibaren sistemli biçimde imalattan

kopmuş ve devlete yüksek reel faizlerle borç vermek suretiyle yaşamaya çalışmışlardır. Bugün, ülkenin 500 büyük şirketinin faaliyet gelirlerinin onda dokuzu faiz gelirinden oluşmaktadır. Sanayici, tefeci olup çıkıvermiştir.

Bugün Türkiye'nin en önde gelen sanayi şirketlerinden onda dokuzunun yaşı 40'ın altındadır; yani esas olarak planlı-liberal dönemin ürünüdürler. Misak-ı İktisadi'nin 10. maddesi hilafına, birçoğu "açık alınla çalışmaktansa inhisarı (tekeli) tercih" etmektedir. Dördüncü maddesi hilafına, hiçbiri sattığı eşyanın teknolojisini geliştirmemekte, boyuna lisansla üretim yapmaktadır. (Mustafa Özel, Misak-ı İktisadi'yi Niçin Unuttuk? Yeni Şafak gazetesi, 18 Kasım 2001)

– 70 –

Kanaatimce, "Atatürk Devletçiliği"ni anlamadan, "Atatürkçü" olunamaz. Anlamak da o kadar kolay değil; anlayabilmiş pek az kimseye rastladım. Prof. Dr. **Şerafettin Turan**, bence "Atatürk Devletçiliği"ni en iyi anlamış ve anlatan kişi. Bu sebeple, bu konuda yazdıklarının tamamını aşağıda bulacaksınız:

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ana niteliklerinden biri olarak düşünülen devletçilik, ilk kez 1931 Mayısında toplanan kurultayda parti programına alınmış ve 1937 Şubatında da Anayasa maddeleri içine sokulmuştu. O günlerden başlayarak farklı biçimlerde tanımlanan, algılanan ve büyük tartışmalara yol açan bu ilke, aslında Cumhuriyetin başından beri izlenen ulusal ekonomi siyasasının, 1929-1930 dünya ekonomik bunalımının da etkisiyle adlandırılması demekti. Bir başka anlatımla devletçilik, girilen yoldaki gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştı. İsmet İnönü bunu şöyle açıklıyor:

"Devletçiliğimiz kendiliğinden doğdu. Demiryolu inşasına başladıktan sonra bu sefer, her sene bütçe bağlanırken, tabii olan devlet hizmetleri dışında büyük ihtiyaçlardan yeni olarak hangisini ele almaya başlayacağız, bunu müzakere ederdik. Bir yerde behemahal (mutlaka) işletilmesi lazım olan bir orman var; bir yerde behemahal sulamak için bir ova veya bir suyu geçmek üzere yapılacak bir köprü var. Böyle enfrastrüktür (altyapı) tesislerden ve nihayet Ankara'da hükümet olarak yerleşebilmek için ne gibi ihtiyaçlar varsa bunlardan birini ele alıyorduk. Kültür davası için nasıl yeni bir hamle yapmak lazımdır? Bunlar bizim her sene artan bir ciddiyet ve nispet (oran) dahilinde meselelerimiz haline gelmeye başladı. Bu söylediklerimden devletçiliğimizin nasıl kendiliğinden ve zorla doğduğunu... anlatmış oluyorum."

Yüzyıllarca ihmal edilmiş, sanayileşmemiş, uzun savaş yıllarında yakılıp yıkılmış, altyapısı bulunmayan ve sermaye birikiminden de yoksun bir ülkenin onarılıp kalkınması için devletin her şeyi üstlenmesi, öncülük etmesi ve yönlendirmesi zorunluydu. Ancak başlangıçta devletleştirme diye nitelendirilebilecek bu ekonomik politikayı benimsemeyenlerin bulunması da doğaldı. Daha Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Partisi'nin gütmeye başladığı Ulusal Ekonomiye karşı, ekonomide serbestliği savunan bir Hürriyet ve İtilaf Partisi kurulmuştu. İnönü hükümetlerinin giriştiği atılımlara karşı çıkanlar ise Serbest Cumhuriyet Partisi'nin dile getirdiği gibi daha çok, yatırımların bütün yükünün tek bir kuşağa yükletilmemesi, kaynak sağlamak için vergilerin artırılması yerine yabancı sermayeden yararlanılması noktalarında düğümlenmişti. Başbakan İnönü ise 1930 Ağustosunda Sivas'taki konuşmasında bu suçlamaların haksız olduğunu belirtmeye çalışmıştı.

Serbest Parti'nin kapanmasından sonra halkın duru-

munu görmek ve isteklerini saptamak isteyen Atatürk, yanına İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'yı, CHP adına Recep Peker'i, iktisatçı olarak tanınan Ahmet Hamdi Başar'ı ve geniş bir uzmanlar kadrosunu alarak uzun bir yurt gezisine çıkmıştı. Uğradığı yerlerde genellikle işlerin iyi gitmediğinden, üretimin azaldığından, tezgâhların kapandığından yakınılmıştı. O da edindiği izlenimlerin etkisiyle yanındakilerle sorunların nasıl çözülmesi gerektiğini tartışmak gereğini duymuştu. Alınacak önlemler köklü olmalıydı. Sonunda izlenen ekonomik siyasanın devletçilik diye nitelenmesinin, ancak bunun boyutlarının saptanmasının da gerektiğine karar vermişti. Atatürk'e göre devletçilik, her şeyi "devlet baba"dan bekleyen Türk halkının ruhuna ve anlayışına da uygun bir deyimdi. Nitekim CHP İzmir İl Kongresinde dile getirilen isteklerden sonra yaptığı konuşmada bunu açıklamıştı:

"Partimizin izlediği program, bir yönüyle tamamiyle demokratik, halkçı bir program olmakla birlikte ekonomi açısından devletçidir. Bu nedenle partimize dayanan Cumhuriyet hükümetinin her görüş açısından vatandaşların hayatıyla, geleceğiyle ve refahıyla ilgilenmesi doğaldır. Halkımız yaradılışıyla devletçidir ki, her türlü ihtiyacı devletten istemek için kendisinde bir hak görüyor. Bu nedenle ulusumuzun yaradılışı ile partimizin programında tam anlamıyla bir uygunluk vardır. Bu yönde yürüyeceğiz. Ve başarılı olacağımıza kuşkum yoktur."

Öte yandan bu sırada seçimlerin yenilenmesine de karar verilmişti. Atatürk, CHP Genel Başkanı olarak yayımladığı seçim bildirisinde (21 Nisan 1931), partisinin devletçi olduğunu açıkça belirtmişti. Bütün bu nedenlerle kapsamlı olarak hazırlanan programa, partinin izleyeceği ilkeleri belirten bir bölüm de eklenmişti. 10 Mayıs 1931'de toplanan III. Kurultay'da görüşülüp kabul edilen programda, partinin dayanacağı esaslar ile ana nitelikleri (vasıfları) da saptan-

mıştı. Ana nitelikler Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik, Devrimcilik olarak sıralanmıştı. Böylece 6 Ok'la simgelenen ilkeler tamamlanmıştı. Ayrıca bu ilkelerin tanımları da yapılmıştı. 1935 Kurultayında yalınlaştırılan anlatımıyla devletçilik şöyle tanımlanmıştı:

"Özel faaliyet ve çalışma esas olmakla beraber, en az zamanda ulusumuzu genliğe (refaha) ve yurdu bayındırlığa kavuşturmak için ulusun genel ve yüksek yararlarının gerektirdiği işlerde, hele ekonomik alanda devleti fiili (eylemli) surette ilgilendirmek başlıca esaslarımızdandır.

Devlet doğrudan doğruya ekonomik girişimlerde bulunmakla beraber, özel girişimlere önverir ve yapılmakta olan işleri düzenler ve kontrol eder. Devletin doğrudan doğruya hangi ekonomik girişimlerde bulunacağını, ancak ulusal yüksek yararlar gösterir. Bu lüzum üzerine, devletin doğrudan doğruya kendi yapmaya karar verdiği iş, eğer özel bir girişimci elinde bulunuyorsa, onun alınması ancak özel bir yasa çıkarmaya bağlıdır. Bu yasada özel girişimcinin uğrayacağı zararın devlet tarafından ödeme şekli gösterilecektir. Bu zarar oranlanırken, gelecekteki kazanç ihtimalleri hesaba katılmaz."

Bu tanımlama, devletçilik ilkesinin özel girişimciliğe yer vermekle kalmayıp ona öncelik de tanıyan bir karma ekonomi anlayışına dayandığının kanıtı olmuştu. Devlet girişimciliği ulusun büyük yararlarının bulunduğu alanlarda geçerli olacaktı. Ayrıca devletleştirmelerin yasalarla yapılabileceği ve ilgililerin zararlarının ödeneceği hükmü de getirtilmişti. Yalnız özel girişimciliğin tamamiyle denetimsiz bırakılmaması da öngörülmüştü. Özetle Atatürk'ün 1931 Kurultayında tuttuğu notlarda da görüldüğü gibi CHP'nin, demokrat ve laik ekonomide devletçi ve korumacı (himayeci) olduğu belirlenmişti.

CHP programında belirtilen 6 ilke, öğretime de yansıtıl-

mıştı. 1931'den başlayarak okullarda ders kitabı olarak okutulmasına başlanan Medeni Bilgiler ile Tarih IV'de söz konusu ilkelere de yer verilmişti. Afet İnan'ın imzasını taşıyan ancak büyük kısmı Atatürk'ün yazdığı ya da yazdırttığı metinlerden oluşan Medeni Bilgiler'de devletçiliğin özel girişimciliğe yer vermeyen sosyalist sistemlerdeki dar ve katı bir ilke olmadığı vurgulanarak şöyle denilmişti:

"Bizim izlemeyi uygun gördüğümüz devletçilik prensibi, bütün üretim ve dağıtım araçlarını kişilerden alarak, ulusu büsbütün başka esaslar çerçevesinde düzenlemek gayesini güden, özel ve kişisel girişim ve faaliyetlere meydan bırakmıyan sosyalizm prensibine dayanan kolektivist, komünizm gibi bir sistem değildir. Bizim izlediğimiz devletçilik, bireysel çalışma ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar ulusu refaha, memleketi bayındırlığa eriştirmek için ulusun genel ve yüksek yararlarının gerektirdiği işlerde –özellikle ekonomik alanda– devleti eylemli olarak ilgilendirmektir."

Aynı yıl hazırlanan IV. cilt Tarih kitabında ise devletçiliğin tanımı olarak Medeni Bilgiler'deki anlatımın ikinci paragrafı alınmıştı (s.183). Söz konusu tanımın Atatürk'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Afet İnan'ın aktardığına göre, Atatürk kendisine "Devletçilik fazilettir" diye bir tanım yazdırmış, ama hemen arkasından, "Canım olmadı bu iş. Devletçilik ile faziletin ilgisi yok, çiz onu" demişti. Böylece yeni bir tanım üzerinde çalışılmıştı.

Parti programında belirlenen ve okul kitaplarında yer verilen devletçilik ilkesi, genelde bu biçimde algılanmıştı ama kimi çevrelerde de değişik biçimlerde değerlendirilmişti. İktisat Bakanı Mustafa Şeref Mecliste şu açıklamayı yapmıştı:

"Bu memleket tarihinde milli iktisat namiyle hiçbir mefhum (kavram) kavranmamıştır. Bu memlekette milli iktisat-

tan bahsetmek, bir vakitler bir kabahat gibi, bir vakitler de bir muammadan (gizemden) bahsetmek gibi bir şeydi. Şimdi hükümet, 'Devletçiyim' demekle, kendisinin bir milli iktisat mefhumunu kavramış olduğunu beyan etmiş oluyor. Bu milli iktisat mefhumu da, şu ibarede hülasa edilebilir: Memleketin dahilindeki iktisadi menfaatler, kendi kendine ve alabildiğine, anarşik surette faaliyette bulunmamalıdır...

Hükümetin vazifesi, iktisadi faaliyet sahasında devleti, ferdi teşebbüs (özel girişimcilik) yerine ikame etmek (koymak) değil, fakat birbirlerinden ayrı ve başka başka olan hususi menfaatleri, bir umumi ve müşterek menfaatin muhteremliği (saygınlığı) korunması namına uzlaştırmak, telif etmek, ferdi teşebbüsün elinden tutmak, onu kuvvetlendirmek olmalıdır."

Mustafa Şeref gibi, İnönü hükümetlerinde görev alan Türk devriminin ateşin savunucularından Mahmut Esat Bozkurt da devletçiliği, CHP programı metniyle çelişmeyecek bir anlatımla, "Özel mülkiyeti tanıyan, fakat insanın insan tarafından sömürülmesini önlemek ve ulusal kalkınmayı başarmak için, devlete ekonomik işlerde kontrol ve girişim hak ve yetkilerini kabul eden bir sistem" diye tanımlamıştı (Atatürk İhtilali, 305). Ama öte yandan Y.K. Karaosmanoğlu, ilkeyi algılama ve uygulamada ortaya çıkan aykırılık ve çelişkileri şöyle aktarmaktadır:

"Meclisin % 90'ı devletçiliği, 'devlet taraftarı' olarak anlıyordu. Yani devletçiliğin bir ekonomik sistem olduğu kanaatinde olan kimse yoktu. Hatta bana derlerdi ki: 'Canım bu ne demektir? Biz hepimiz bir partiyiz, hepimiz devlet taraftarıyız. Bütün işleri devlet mi ele alacak? Olmaz böyle şey...' Hatta Fransa'da okumuş kimseler, sistem etatisti devlet kapitalizmi veya monopolcülükle (tekelcilik) karıştırarak uyguladılar!"

Bilgisizlik ya da ilgisizlikten kaynaklanan bu durumda

devletçilik konusundaki tartışmaların yıllarca sürmesi kaçınılmazdı. Hele Cumhuriyete yeni bir ideoloji belirlemeyi amaçlayan Kadro dergisi yayımlanınca (Ocak 1932), devletçilikle ilgili tartışmalar daha da artmıştı. Devletçiliği, iktisadi, sosyalist, milliyetçi diye 3 türe ayıran Kadro dergisi yazarları, genel olarak sosyalist bir devletçiliği savunmuşlardı. Örneğin, Ş.S. Aydemir, dergideki yazılarında devletçiliği yalnız ekonomik hayatla ilgili bir ilke olarak değil de, toplum hayatının bütün alanlarını düzenlemeyi içeren bir kavram diye algılayarak şu görüşleri öne sürmüştü:

Devletçilik, yahut genel bir tabir ile etatizm, inhisarcılık demek değildir. Aynı suretle ve bazı Batı ülkelerinde uygulanan şekilde devletin birtakım işler ve teşebbüsleri, belirli bir zümre veya menfaat sahipleri hesabına kendi himayesi altına alması da değildir. Böyle devlet müdahalesi iktisadi hayata ancak teknik bir müdahale olur. Halbuki devletçilik halk yararına ve sosyal fayda hesabına bir teşebbüs nizamıdır (düzenidir).

Devletçilik, bir sosyal nizam olarak ulusal hayatın bütün alanlarını kapsayacak, toplum bünyesinin temel dayanağı olacaktır. Bütün kişisel yararların üzerinde devletçilik düşüncesi bulunacaktır."

Bu ve buna benzer yorumlar karşısında Başbakan İnönü, Kadro dergisinde çıkan "Fırkamızın (Partimizin) Devletçilik Vasfı" başlıklı yazıda (sayı 22, s. 4-6), söz konusu ilkenin bir doktrin olmadığını, bunun sosyalizm ya da komünizm ile bir ilgisinin, benzerliğinin bulunmadığını, ulusal ekonomiyi koruma ve geliştirme siyasası olarak kendiliğinden ortaya çıktığını açıklamaya çalışmıştı.

"İktisatta devletçilik siyaseti, bana kendini her şeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak gösterdi. Asırların (yüzyılların) ihmalini telafi edecek (giderecek), haksız tahripleri imar edecek, yeni zamanın çetin şartlarına dayanacak sağ-

lam bir devlet bünyesi kurabilmek için her şeyden evvel devleti, iktisatta yıpratacak âmillerden (etkenlerden) kurtarmak lazım geliyordu. Demek ki İktisatta Devletçiliği biz, inkişaf (gelişme) yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir azimet (hareket) noktası, bir temel saymaya mecbur bulunuyorduk."

Ancak devletçilik ilkesinin salt ekonomiyi savunmaya yönelik bir tutucu anlayışın sonucu olmadığını, bunun gelişmeyi de sağlayacak bir politika olarak algılanması gerektiğini de vurgulayarak, ekonomik savaşımın sürdüğü yüzyılımızda devletin desteği, hatta girişimciliği olmadan gereken sanayii kurma olanağının bulunmadığını öne sürmüştü:

"Demek istiyorum ki, yalnız müdafaa gibi muhafazakâr (tutucu) bir görüş noktasından değil, ilerlemek ve inkişaf etmek (gelişmek) gibi genişleyici politika için de müsbet ve müessir (olumlu ve etkili) politika sayıyoruz. Memleketin muhtaç olduğu sanayii, vasıtaları, devletin yardımcı nezareti (gözetimi) ve hatta doğrudan doğruya teşebbüsü olmaksızın kurabilmeyi, safdil (saf yürekli) olanlar düşünebilir. Asır, çok amansızdır."

Öteki ulusların da ekonomilerini korumak amacıyla değişik önlemler aldıklarını anımsatan İnönü, CHP'nin çok doğru bir kararla devletçilik ilkesini kabul ettiğini ve serbest meslek sayılan sanat ve ticaret dallarında gelişmenin bile ancak devlet yardımı ile gerçekleşebileceğini, bu dallarda çalışanların da devlete başvurmakta olduklarını söylemişti.

"En kuvvetli, en zengin devletler, tasavvur olunamayacak devlet tedbirleri ile iktisadiyatlarını müdafaaya ve kurtarmaya çalışıyorlar. Demek ki bizim devletçilikte müdafaa kuvvetini görmüş olmamız, Partimiz, Cumhuriyet Halk Partisi için, ancak övünülecek bir isabet ve doğru bir karar cümlesinden (bağlamından) sayılmak icap eder...

En serbest zan olunan (sanılan) bir sanat veya ticaret,

müreffeh olabilmek için mutlaka devletin yardımına ve müdahalesine ihtiyaç göstermektedir. Suyun başında olduğumuz için, bu ihtiyacı her gün görüyorum ve sonra serbest mesleğin devletçiliğe üstünlüğü için, ayni mevzuların delil olarak zikrolunmasına (gösterilmesine) şaşıyorum."

Devletçilik sayesinde "Cumhuriyetin" 10. yılına kadar geçen sürede önemli gelişmeler sağlandığına da değinen Başbakan, gelecek 10 yılda da böylesi olumlu sonuçlar elde edilince bu başarının ekonomik devletçilik alanında bir başyapıt gibi övgüyle anılacağını belirtmişti:

"Geçen 10 sene, iktisadi hayatta devletçilik siyasetini bize kendiliğinden yerleştirdi. Biz bu 10 yılda, imparatorluğun çok zamanda yapamadığından fazlasını yaptık. Gelecek 10 sene, ümit ederim ki Türk devletçiliği, memleketteki eserleri ve milletlerarası tesirleri ile, en mütekâmil (gelişmiş) ilmi bir şaheser olarak anlatılacaktır."

Başbakan İnönü'nün bu yazısı, Kadrocuların sosyalizme kaçan devletçilik anlayışlarına olduğu kadar ona benzer yorumlarda bulunanlara da bir yanıt niteliğindeydi. Örneğin 1932 Eylülünde İktisat Bakanlığı'na getirilmiş olan Celal Bayar'ın, daha güdülecek ekonomik siyasanın belirginleşmediği 1921'de, "Biz devlet sosyalistiyiz. Devlet sosyalizmi yapacağız!" dediği biliniyordu. Bu nedenle olacak, gelişmeleri çok yakından izleyen Atatürk, İktisat Bakanı olarak devletçiliğin uygulayıcılarından biri durumuna gelen Celal Bayar'a, 1935 İzmir Fuarı'nı açış konuşmasında devletçiliğin ne olduğunu anlatması için bir metin yazıp vermek gereğini duymuştu. Yersiz yorumları önleyebilme amacını güden metinde, devletçiliğin ne sosyalizm ne de liberalizm olduğu bir kere belirtilerek şöyle denilmişti:

"Türkiye'nin uyguladığı devletçilik sistemi, 19. yüzyıldan beri sosyalizm kuramcılarının ileri sürdükleri düşüncelerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Tür-

kiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye özgü bir sistemdir. Devletçiliğin bizce anlamı şudur:

Bireylerin özel girişimlerini ve kişisel faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir ulusun ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını karşılamadığını ve birçok işlerin yapılmadığını göz önünde bulundurarak, memleket ekonomisini devletin eline almak. Türkiye, vatanında yüzyıllardan bu yana bireysel ve özel girişimle yapılmamış olan şeyleri bir an önce yapmak istedi ve kısa bir zamanda yapmayı başardı. Bizim izlediğimiz bu yol, görüldüğü gibi liberalizmden de başka bir sistemdir."

C. Bayar ile Görüş Ayrılıkları

Atatürk'ün Bayar'a devletçilikle ilgili bir metni dikte ettirmesi, bu ilkenin vurgulanması açısından önemli olmanın yanında, Başbakan ile İktisat Bakanı arasında uygulamadan doğan görüş ayrılıklarını gidermek amacına da yönelik olsa gerektir. Tarıma ve tarımsal sanayiye öncelik verme görüşü benimsenince, ulaşımda demiryollarına ağırlık verilirken, yiyecek sanayiinde de şeker fabrikaları kurmaya yönelinmesi uygun bulunmuştu. 5 Nisan 1925'te kabul edilen bir yasa ile de şeker fabrikalarının yapımı için gerekli kurallar belirlenmişti. İlke olarak bu yatırımların özel sektörce yapılması kararlaştırılmıştı. Ancak, bunun için gerekli kredinin T.İş Bankası'nca karşılanması söz konusu olduğunda Başbakan İnönü ile banka yönetimi arasında bir görüş ayrılığı belirmişti. Atatürk'ün parasal desteği de sağlanarak 26 Ağustos 1924'te bir anonim şirket olarak kurulan İş Bankası'nın başına Celal Bayar getirilmişti. Bankanın şeker fabrikaları kurmak istemesi bazı duraksamalara yol açmıştı. Kimi çevreler hazine gelirini düşünerekten, ülkede şeker üretilecek olursa dışarıdan getirtilecek şeker miktarının azalacağını, bunun da ithalatta alınan gümrük resimlerinin azal-

masına yol açacağını öne sürmüşlerdi. Başbakan İnönü'nün de aynı düşünceyi paylaştığı ya da en azından bu eleştirilerin etkisinde kaldığı anlaşılmıştı. İş Bankası, ilk aşamada 2 fabrika yapımına başlamıştı. Uşak fabrikasının temeli 6 Kasım 1925'te, Alpullu (Kırklareli) fabrikasınınki ise 22 Aralıkta atılmıştı. Bir yıl dolmadan da her ikisinin yapımı tamamlanmıştı. Ancak hükümetin bu girişime gereken desteği vermediği görülmüştü. Öyle ki Celal Bayar, İnönü'nün vefatından sonra, 1977'de Milliyet gazetesinde yayımlanan söyleşilerinde, İnönü'nün şeker fabrikası yapımını desteklemediğini, işlemler geciktirildiği için, kendisinin durumu Atatürk'e aktardığından söz etmişti. Hükümetle İş Bankası ya da İnönü ile Bayar arasındaki bu sürtüşme, Atatürk'ün bir tür arabuluculuğu ile giderilebilmişti. 1930 Aralık ayında Alpullu fabrikasını ziyaret eden Atatürk, gördüğü düzenden memnun kaldığını belirterek, şeker fabrikaları sayısının çoğaltılmasını dilemişti. Yine de yeni fabrika yapımlarına, Celal Bayar'ın İktisat Bakanlığı'na getirilmesinden sonra başlanabilmişti. Cumhuriyetin 10. yılında Turhal'da ve Eskişehir'de 2 fabrikanın yapımına girişilmişti. Böylece Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı ve İnönü'nün Başbakanlığı döneminde şeker fabrikaları sayısı 4'e yükselmişti. Şeker fabrikası kurma dışında, Başbakan ile İş Bankası çevrelerinde başka konularda da görüş ayrılıkları belirmişti. TC Merkez Bankası kurulmadan önce, var olan bankalardan hangisinin resmi devlet bankası olarak kullanılabileceği düşünüldüğünde, Bayar'ın başında bulunduğu İş Bankası yönetimi bu görevin kendilerine verilmesini istemişti. Ancak İnönü bunu benimsememişti. Kendisi de anılarında bu konuya değinirken, "Ben bununla mücadele ettim" diyor. Başbakanın bu tutumunda, İş Bankası çevresinin kimi yolsuzluklar nedeniyle aferistler (çıkarcılar) olarak eleştirilmelerinin de etkisi olsa gerektir.

Planlı Sanayiye Geçiş

Devletçilik ilkesinin parti programında bütün boyutları ile belirlenmesinden sonra uygulamaya geçildiğinde, bunun bir plana bağlanmasının gerektiği düşünülmüştü. Kadro dergisini çıkaranların da ısrarla savunduğu, bir kalkınma planının yapılması olmuştu. O yıllarda kalkınma planı uygulayan devletlerin başında Sovyet Rusya geldiği için onların deneyimlerinden yararlanmak istenmişti. Sovyet yöneticileri de Türkiye'deki son siyasal ve ekonomik girişimler hakkında doğrudan bilgi edinebilmek için, ısrarla Türk Başbakanının ülkelerini ziyaret etmesini istemişlerdi. Böylece hem Balkan Paktı girişimleri dolayısıyla Sovyet yöneticilerinde başgösteren kuşkuları giderebilmek, hem de onların deneyimlerinden yararlanabilmek için Başbakan İnönü ile Dışişleri Bakanı T.R. Aras, kendilerine eşlik eden Ankara'daki Sovyet Elçisi Suriç'le birlikte Rusya'ya gitmişlerdi. 25 Nisan 1932'de gemiyle İstanbul'dan Odesa'ya hareket eden heyet, oradan trenle ayın 28'inde Moskova'ya ulaşmıştı. Dışişleri Bakanı Molotov ile Litvinov kendilerini büyük bir törenle karşılamışlardı. Eşinin yanında geziye katılan ve o günlerde safra kesesi iltihabından rahatsız olan Bn. Mevhibe İnönü'ye de büyük ilgi ve özen göstermişlerdi. Sovyet Başkentinde bir hafta kalan İnönü gereken temasları yapmış ve lider J.Stalin tarafından da kabul edilmişti. 3 Nisanda Leningrad'a geçen İnönü ve Aras, 10 Nisanda yurda dönmüşlerdi.

İnönü, Kremlin'de kendilerini kabul eden Stalin'in bir ara kendisine, "Benim için her şeyi söylerler. Diktatör falan derler. Toplantımızda bulunman mümkün olsaydı da ne halde çalışıyoruz, onu gözlerinle görüp bir fikir edinseydin" dediğini aktarmaktadır. Stalin, heyetler arası görüşmeler başladığında Türkiye Başbakanını başkanlık koltuğuna oturtmuş ve kendisi ayakta dolaşaraktan görüşmelere katılmıştı.

Türk heyeti, Rus Opera ve Balesi'nin temsillerine götürüldüklerinde yanlarında bulunmuştu. Bununla da yetinmeyen Sovyet lideri, Türk heyetini kent dışındaki kendi villasına da çağırıp ağırlamıştı. Böylece Stalin'i yakından tanıyan İnönü, onun hakkında edindiği izlenimini şöyle anlatmaktadır:

"Bir defa son derece çalışkan bir lider. Bütün arkadaşlarına yetişmeye, onları tamamlamaya çalışıyor. Yine son derece dikkatli. Bir Rus milliyetçisinin ideal olarak gönlünde yatan ne gibi arzuları varsa bunların hepsini çok iyi bilen ve tahakkuk ettirilmesi (gerçekleştirilmesi) için bir Rus milliyetçisinden daha çok düşünen bir insan intibaını (izlenimini) veriyor."

Taraflar arası görüşmelerde Türkiye açısından önemli sonuçlar elde edilmişti:

a) Sovyetler, Türkiye'ye 8 milyon altın dolar tutarında bir kredi vermeyi kabul etmişlerdi. Kredi, faizsiz olarak ve 20 yıl içinde eşit taksitlerle ödenecekti. Üstelik bu borç mal olarak karşılanacaktı. Bu bağlamda Türkiye'den ihraç edilebilecek malların listesi bile düzenlenmişti.

b) Rusların Balkan Antantı konusundaki kuşkuları giderilmişti.

c) Sovyet Planlama Dairesi'ni gezen Türk heyeti planlı kalkınma hakkında bilgiler edinmişti. Ruslar da plan yapımı için Türkiye'ye teknik yardım yapmayı, uzman göndermeyi kabul etmişlerdi.

Özetle, İnönü'nün Rusya gezisi çok olumlu geçmişti. Güçlü kuzey komşusu ile siyasal alandaki kimi görüş ayrılıkları giderildiği gibi, Türkiye'nin kalkınması için çok önemli olan kaynak ve plan sorunları da sağlanan kredi ve teknik yardımla çözülmüştü. Ankara'daki İngiltere Büyükelçisi, Sovyetlerden 8 milyon dolar kredi alındığını öğrendiğinde İnönü'ye bunun "Müstesna bir şey" olduğunu söylemişti. İnönü de gezisiyle ilgili olarak CHP Meclis Grubu'nda bilgi

verirken Sovyet Rusya ile "sarsılmaz samimi bir dostluk" siyasası izlenebileceği kanısında olduğunu söylemişti. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Stalin'in takındığı yayılmacı siyasa ve Türkiye'den toprak istekleri karşısında bu tahmininde yanıldığını anlamıştı.

Bu olumlu gelişmeler olurken, artık sınırları ve ilkeleri de belirlenen devletçilik doğrultusunda uygulamaya geçildiğinde kimi sorunlarla karşılaşılmış, bunun sonunda da İnönü ile pek anlaşamayan Celal Bayar daha da önemli bir göreve, İktisat Bakanlığına getirilmişti. 1932 Mayısında Dışişleri Bakanı T.R. Aras'la birlikte resmi bir ziyaret için İtalya'ya giden İnönü, iki hafta süren gezisinden haziran başında dönmüş ve Atatürk tarafından karşılanmıştı. Bu arada ekonomi ile ilgili bir dizi yasal düzenlemeye gidilmişti. Bu girişimler ekonomide devletin yönlendirmesini kabul etmek istemeyen çevrelerde tepkiyle karşılanmıştı. Bu yüzden 1930 Eylülünde kurulan kabinede İktisat Bakanı olarak yer alan Mustafa Şeref'e de eleştiriler yöneltilmişti. Sonunda Bakan istifa etmiş, yerine de İş Bankası'nda başarıları görülen Celal Bayar atanmıştı (9 Eylül 1932). Başbakan İnönü'nün bu değişikliği pek içine sindiremediği Atatürk'ün son yıllarında anlaşılmıştı. Ama o sırada Şefine duyduğu saygı ve "her dönemde hayata yeniden başlama"ya dayanan anlayışı nedeniyle sessiz kalmıştı.

Moskova'da varılan görüşbirliği çerçevesinde Türkiye'ye çağrılan Porf. Orlov başkanlığındaki Sovyet uzman heyeti, o yılın ağustosunda gelmişti. Heyet, yaptıkları incelemeler sonucunda kurulması gerekli görülen sanayi kuruluşlarına ilişkin raporunu İktisat Bakanı C.Bayar'a vermişti. Bakanlıkça gözden geçirilerek yeniden yazılan raporun Bakanlar Kurulunca görüşülmesine 16 Aralık 1933'te başlanmıştı. 17 Nisan 1934'e kadar süren 4 aylık uzun görüşmeler sonunda ona son biçimi verilmiş, Birinci Beş Yıllık Sana-

yi Planı adıyla kabul edilmişti. Planın uygulanması görevi de bu amaçla yeni kurulmuş olan Sümerbank'a verilmişti. Sümerbank, 3 Haziran 1933'te Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası ile Devlet Sanayi Ofisi'nin birleştirilmesi ile kurulmuştu.

5 yıllık planda, 15 üretim kolunda 1932'ye kadarki verilere dayanarak 1938 sonuna kadar kurulması önerilmişti. Son kısmında da kurulması öngörülen işletmelerin nerelerde yapılması gerektiğine ve bunların yatırım tahminlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmişti. Demir sanayiinin Karadeniz Ereğlisi'ne bağlı yerlerde ve sahilden biraz içeride, kâğıt sanayiinin de İzmit'te kurulması önerilmişti. Son kısımda da kurulması öngörülen Jeoloji Enstitüsü, mesleki öğretim ve planın uygulanabilmesi için gereken kaynakların nasıl sağlanacağı üzerinde durulmuştu. Planda toplam yatırımların % 5'inin İş Bankası'nca, % 95 gibi büyük payının ise Sümerbank'ça karşılanması düşünülmüştü. Ama yatırımların dörtte birinin Sovyetler'den getirtilecek tesisler ve oradan alınacak kredi ile gerçekleştirilmesi de öngörülmüştü. (Ayrıntılı bilgi: Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı, 1933, Ankara, 1972)

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın uygulanması ve o çerçevede alınan önlemler, Türkiye'yi, 1932'den başlayarak dünyadaki ekonomik bunalımın etkilerinden kurtarmada büyük etken olmuştu. Dışarıdan satın alınacak malların hacmi daha 1929'da kotalara bağlanmış olduğundan ticaret bilançosu 1932'den başlayarak 1938'e kadar artış fazlasıyla kapanmıştı. Kamu İktisadi Kuruluşları (KİT) da ancak alınan bu önlemlerle kurulmuştu. Plan çalışmaları sürerken oluşturulan Sümerbank, öngörülen yatırımlarını üstlenmişti. Ancak bir süre sonra madencilik ve enerji kaynaklarını bulmak ve işletmek amacıyla yeni bir kurum da gerekli görülmüştü. 1935 Haziranında kabul edilen yasalarla da 3 ayrı kurum

oluşturulmuştu: Madenleri arayıp bulmakla görevlendirilen Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü; madencilik sanayiini destekleyecek ve gerekli işletmeleri kuracak olan Etibank ve yurdun enerji gereksinimini karşılamak amacıyla gerekli incelemeleri yapacak olan Elektrik İşleri Etüt İdaresi. Bunları bir kamu iktisadi teşkilatı (KİT) olarak örgütlenen Denizbank izlemişti (1 Ocak 1937). Kalkınma için gerekli örgütlenme böylece tamamlanmıştı. Yapılan yatırımlar sonucunda da ülkede sabit sermaye oluşumunda büyük artışlar gerçekleştirilmişti. Bunun 1926'da katkılı (gayri safi) ulusal gelire oranı % 2 iken, 1939'da % 6'ya çıkmıştı. Sanayi alanındaki yatırımların toplam yatırım içindeki payı da % 30'a yükselmişti. Cumhuriyetin 10. yılında İzmir'de 9 Eylül Panayırı olarak düzenlenmesine başlanan etkinlik, 1935'te İzmir Uluslararası Fuarı'na dönüştürülmüştü. Böylece Türk mallarına ve işadamlarına dışalım ve dışsatım alanında büyük bir olanak sağlanmıştı.

Birinci Beş Yıllık Plan'ın süresi henüz dolmamışken, 1936'da ikinci bir planın hazırlıklarına başlanmıştı. Bu amaçla 20 Ocak 1936'da Ankara'da bir Sanayi Kongresi düzenlenmişti. Kongrenin açılışında konuşan İktisat Bakanı Celal Bayar, Türkiye'nin bir hammadde pazarı olmaktan çıkarak sanayileşmesinin zorunlu olduğunu belirttikten sonra, bu girişimde özel sermayeye de yer verildiğini vurgulayarak şöyle demişti:

"Biz hem yapıcı, hem yaptırıcı bir kuvvet olarak kalmak istiyoruz. İktisat Bakanlığı'nın izlediği güdümlü ekonomi politikasının dayandığı prensip, yapmak ve yaptırmaktır. Yaptırmak kısmının içerisine özel girişimcilik ve özel sermaye geliyor."

Ancak İktisat Bakanı, sanayi yatırımlarının bazı dallarında devlet ile özel kesimin yapacakları işler arasına bir sınır getirildiğini söylemişti. Atatürk'ün yazdığı ve kendisinin

1935 İzmir Fuarı'nın açılışında okuduğu devletçilik tanımını yineleyen Bayar, bu sınırın öncelikle dokuma ve şeker sanayii için öngörüldüğünü açıklamıştı. Kurulması düşünülen demir ve çelik sanayii için gerekli yatırım bedellerinin ise bakır ve kurşun gibi madenlerle ödenmesinin istendiğini sözlerine eklemişti.

Kongrede İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın esasları kabul edilmişti. O yılın sonlarına doğru (12 Kasım) da Birinci Küçük Sanatlar ve Elişleri Kongresi toplanmıştı. Ama İkinci Beş Yıllık Plan resmen yürürlüğe konulamamıştı. Onun yerine 1937'de 3 yıl süreli bir Maden Programı'nın uygulanmasına başlanmıştı. İnönü'nün Başbakanlıktan çekilip yerine Celal Bayar'ın atanmasından sonra, 16 Eylül 1938'de bir Bakanlar Kurulu kararı ile Dört Yıllık Plan yürürlüğe konmuştu. Ancak savaş olasılıklarının artmış olması bunun uygulanmasına olanak bırakmamıştı. Atatürk'ün vefatından sonra İnönü Cumhurbaşkanı olunca da yeni bir Bakanlar Kurulu kararı ile (5 Mart 1939) söz konusu planda öngörülen hedeflerin çoğu ertelenmişti. Bütün bu değişiklikler, devletçiliğin özel girişimciliğe de açık olduğu ilkesinde birleşen İ.İnönü ile C.Bayar arasında, uygulamada görüş ayrılıklarının sürdüğünü göstermişti. Böylece Türkiye, İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminin sonlarında, 1950 öncesinde yarım kalan girişim dışında, planlı kalkınma dönemine ancak 27 Mayıs 1960 devriminden sonra girebilmişti.

Böyle olmasına karşın İnönü'nün Başbakanlıktan çekildiği 1937 Ekimine kadar, ülkede çok önemli sanayi ve altyapı yatırımları gerçekleştirilmişti. Bunların başlıcaları şöyle sıralanabilir:

Şeker fabrikaları: Uşak, Alpullu, Turhal ve Eskişehir'de 4 fabrika tamamlanarak hizmete girmişti.

Dokuma: Nazilli, Ereğli ve Kayseri bez fabrikaları hiz-

mete açılmıştı. Malatya bez fabrikası (25 Mayıs 1937) ile Gemlik suni ipek fabrikasının temelleri atılmıştı.

Kâğıt-karton: İzmit fabrikasının yapımı bir yıl içinde, 6 Kasım 1938'de tamamlanarak hizmete girmişti.

Demir-çelik: Karabük fabrikasının temeli 3 Nisan 1937'de atılmıştı. İşletmeye İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde 1939'da başlamıştı.

Bakır: Ergani işletmesi daha Cumhuriyetin ilk yılında, 1 Nisan 1924'te devletleştirilmişti.

Çubuk Barajı: Başkent Ankara'nın su gereksinimini karşılamak amacıyla yapımına başlanmış ve 3 Kasım 1936'da hizmete girmişti. (Prof. Dr. Şerafettin Turan, İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, TC Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, s.103 ve devamı)

– 71 –

26 Mayıs 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, **Nazmi Kal**'ın, **Lozan'ın İntikamını mı Alıyorlar?** başlıklı makalesinde yazdıklarının, her Türk aydınınca okunması gerektiğine inandığımdan, aşağıya tam metnini alıyorum:

Sevr'i imzalayanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşamına son da verebilirlerdi ama o günlerin siyasal dengeleri içinde, belki de kendi aralarında tam anlaşamadıklarından Osmanlı İmparatorluğu'nun biraz daha yaşamasını uygun buldular. Ancak onların beklemedikleri bir gelişme oldu. Dumanının tütmesine göz yumdukları küller arasından bir "asker dâhi" çıktı. Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmak isteyen tüm güçlerin hevesini kursağında koydu.

Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı boyunca savaşmaktan bitkin düşmüş, silahları elinden alınmış, en önemli

kentleri işgal edilmiş bir ulusu şahlandırarak kimsenin beklemediği askeri utkuyu gerçekleştirdi. Askeri, adli, ekonomik ve siyasal yönden tam bağımsız bir Türkiye yarattı.

Batılılar beklemedikleri bu başarıyı, o zamana değin sürdürdükleri diplomatik masa başı oyunlarıyla başarısızlığa dönüştürmeyi düşünüyorlardı.

Lozan'a bu düşünce ve ümitle gittiler. Ancak orada da bir diplomasi dehasıyla karşılaştılar: İsmet İnönü.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinde filizlenen Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni diplomatı İsmet İnönü, Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomatlarına hiç benzemiyordu. Atatürk'ün Lozan'a gönderdiği İsmet İnönü, "Ben o zamana değin çizmeden başka ayakkabı tanımıyordum. Lozan'a giderken ne giyeceğimi bilmiyordum" diyor. Görüşmelerde ne giyeceğini bilmeyen İnönü, Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nı utkuya ulaştıran bir ulusun dışişleri bakanı ve konferans heyeti başkanı olarak ulusunun onurunu korumasını çok iyi biliyordu. İnönü, konferansın açılış programında sadece İsviçre Cumhurbaşkanı'nın konuşması olmasına karşın İngiliz delegesi Lord Curzon'un kürsüye çıkışı üzerine, "Onun konuştuğu yerde ben de konuşurum" diyerek galip bir devletin temsilcisi olarak oldubittilere boyun eğmeyeceğinin işaretini daha ilk günden verecekti.

Konferans sonrasında İngiliz delegesi Lord Curzon ile İnönü arasında ilginç bir konuşma geçer. Bugün için çok çok öğretici bir ders olan bu konuşmayı İnönü, 1973 yılında benim hazırladığım televizyon izlencesinde şöyle anlatmıştı:

"Lord Curzon ve Amerikan sefiri oturuyorduk. Konuşuyorduk. Lord Curzon, 'Muahededen memnun ayrılmıyoruz. Hiçbir şeyimizi kabul etmiyorsunuz, hepsini reddediyorsunuz. Hepsini cebimize atıyoruz. Harap bir memleket alıyorsunuz, bu memleketi imar etmeyecek misiniz, bunu neyle,

nasıl yapacaksınız?' Amerikan sefirini işaret ederek, 'Para bir bunda var, bir de bende var. Geleceksiniz diz çökeceksiniz, para isteyeceksiniz, reddettiklerinizin hepsini cebimden çıkarıp size göstereceğim' dedi. Bunu hiçbir zaman unutmam."

"Siz ne yanıt verdiniz?" diye sordum. İnönü, "Bizim burada istediklerimiz, takip ettiğimiz, müstakil bir devlet olarak, medeni bir devlet olarak, onun bütün şartlarını sağlamaktır. Bunu temin edelim, sulh olsun ondan sonra sizin istediğiniz şartlar hasıl olur, gelirsem istediğinizi yaparsınız diye cevap verdim" dedi.

Lozan Antlaşması sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olan İsmet İnönü, bu sözleri hiçbir zaman unutmadı. "Bu sözler benim zihnimde daima bir tehlike olarak belirir, yaşar, taze bir halde durur ve ben onunla idareye geçerim... Böyle bir plan karşısında kalacağımı bildiğim için tedbirlerimi ona göre aldım. Ben zihnimde ilk günden itibaren kararlıydım. Bütçem zayıf olacak. Ne kadar zayıf olursa olsun ondan biraz daha zayıf hale getirip bir miktarını yatırım olarak ayırmak ve memleketin ilerlemesini bu yatırım ile sağlamak, ağır tecrübelerin ilhamı olarak düşman içinde, düşman karşısında, en ağır baskılar altında edinilmiş bir kanaatti bende. Bu kanaat bana hâkim olarak başbakanlığa başladım ve neticeleri ondan sonra almak mümkün oldu." İsmet İnönü'nün aldığı "sonuçlar" nelerdi? Bazılarını hatırlatalım.

1923 yılında yine İnönü'nün ifadesiyle "Osmanlı'dan bir gram altın almaksızın" kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesi 111.3 milyon lira idi. 86 milyon altın lira savaş tazminatı borç yüklenmişti. Her yıl 5 milyon altın borç ödeyecekti. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda demir, şeker, kâğıt, çelik üretimi yoktu. 1939 yılında Türkiye şeker, çimento, kauçuk, kereste, deri ve ürünlerinde tam olarak kendi gereksinimini

karşılayacak duruma geldi. 2.213 km. yeni demiryolu yapıldı. Demiryolu Samsun'a, Tatvan'a, Erzurum'a, Kurtalan'a ulaştırıldı. 4.018 km. demiryolu yabancılardan ücreti ödenerek satın alındı. Kayseri, Nazilli, Ereğli, Malatya bez fabrikaları, İzmir Kâğıt Fabrikası, Karabük Demir Çelik Fabrikası, Ankara, Kartal, Zeytinburnu, Sivas çimento fabrikaları, Alpullu, Turhal, Uşak, Eskişehir şeker fabrikaları gibi pek çok fabrika işletmeye açıldı.

Yabancıların elinde bulunan yeraltı madenlerimizin araştırılması ve işletilmesi için MTA ve ardından Etibank, Denizbank, İş Bankası, Sümerbank kuruldu. Tütün idaresi Fransızlardan satın alınarak Tekel kuruldu. Zonguldak maden kömürü havzaları Fransızlardan satın alınarak ulusallaştırıldı.

Daha sayamayacağımız kadar işletme, bütçe gelirinin yüzde 20'sini oluşturan aşar vergisinin kaldırılmasına karşın açıldı. 1930-1940 yılları arasında bu başarılar gerçekleştirilirken bazı transferlerin dışında hiç dış borç alınmadı. Örneğin Karabük Demir Çelik Fabrikalarının yapımı sırasında İngiliz teknisyenlerin ve mühendislerin maaşının ödenmesi için 2.5 milyon sterlin kredi alındı.

Bu dönemde yüzde 9 büyüme sağlandı. 1923'ten 1938'e kadar doların 155 kuruş olan fiyatı hiç artmadı, hatta bir ara 126 kuruşa kadar düştü. Yani enflasyon yaşanmadı. Devlet hep denk bütçe ile yönetildi. Bütçe sadece 1939'da bir yıl açık verdi. Bu rakamlar bile son 40 yılda "Borçsuz kalkınma olmaz, yabancı sermaye olmadan kalkınamayız. Denk bütçe ile kalkınılmaz" diyenlerin yalanlarını ortaya koymaya yeter.

Bu sonuçlar devletin kör kuruşunun hesabı verilerek sağlandı. O yıllarda Türkiye'yi yönetenler ellerindeki dövizi parfüm, lüks iç çamaşırı, marka giysiler uğruna harcamadılar. Eş, dost, yeğen, kardeş, akraba zengin etmediler. Aile

fotoğrafları çektirtip banka hortumlatmadılar. Dünyada benzeri bulunmayan, ekonomi kitaplarında yazılmayan "Karma Ekonomi Sistemi"ni keşfederek bu kurumları kurarken, kârlı bir şekilde yönetirken Türkiye'de sadece bir üniversite vardı. Lise mezunu parmakla gösteriliyordu. Cumhuriyet kadrosunun ekonomi bilgisi de yoktu. Türkiye Cumhuriyeti'nin başbakanı İsmet İnönü, "Kambiyo kelimesinin anlamını başbakan olduktan sonra öğrendim" demiştir.

Bugün gelinen noktayı hepimiz biliyoruz. Atatürkçülerin, yurtseverlerin onurunu kanatan olaylar yaşıyoruz. Yazmak dahi onuruma dokunuyor. Her şey ortada.

Türk insanının birlik, beraberlik ve güvendiği yönetimlerle başaramayacağı hiçbir konu yoktur. Türkiye ekonomisinin gereksinimi 12 milyar dolar değil, güven duyacağı namuslu, dürüst, yurtsever, demokrat devlet adamlarıdır. Evet Lord Curzon'un Lozan'da cebine attıkları, bugünlerde bir bir çıkıyor. Batı, Lozan'da uğradığı yenilginin intikamını alıyor. Biz de seyrediyoruz. Daha ne kadar seyredeceğiz.

– 72 –

Dikkat edilirse görülecektir ki; Atatürk'ün ve Cumhuriyetin ekonomik politikası 1921'de başkadır, 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde ise önerilen "devletçi" ya da tümüyle "özel sektörcü" bir reçete değildir. Türkiye, ülkenin ve dünyanın değişimine göre kendisine özgü bir ekonomik politika ile dünyaya el açmadan akıl almaz bir ekonomik kalkınmayı, o günkü zor koşullar altında gerçekleştirmiştir.

Aslında Türkiye'de 1922-1930 yılları arasında liberal ekonomi uygulama düşüncesi vardı. Ancak savaştan yeni çıkmış, ülkenin her tarafı harap olmuş, sermayesi kalmamış, altyapısı tamamlanmamış, 1929 yılına dek gümrükleri-

ne tam sahip olamamış bir ülkede liberal ekonomiyi uygulamak kolay mıdır?

Atatürk, 1922 yılının mart ayının birinci günü bir durum muhakemesi yapıyor ve şöyle diyordu:

"Tanzimatın açtığı serbest ticaret devri Avrupa rekabetine karşı kendisini koruyamayan iktisadiyatımıza, bir de iktisadi kapitülasyon zincirleri bağladı.

Teşkilat ve bireysel değer yönünden iktisat alanında bizden çok kuvvetli olanlar memleketimizde bir de fazla olarak imtiyazlı konumlarda bulunuyorlardı... İktisadi politikamızın önemli gayelerinden biri de; Kamu çıkarlarını doğrudan doğruya ilgilendirecek iktisadi kurum ve girişimleri, mali ve teknik gücümüzün elvermesi oranında devletleştirmektir..." Ama Cumhuriyetin ilk iktisat kongresinde, 1923 yılında İktisat Vekili Mahmut Esat Bozkurt, değişimi vurgulayacak ve ekonomik sistemin nereye oturduğunun altını çizecekti.

"Yeni Türkiye iktisadiyatı mevcut iktisat sistemleri ve siyasetinin hiçbirinin aynı olamaz. Memleketimizin iktisadi imara ve ihtiyacına, iktisat tarihimizin ruhiyatına uygun başlı başına bir iktisat siyaseti takip etmek zorundadır... Buna ben yeni Türkiye'nin İktisat Mektebi diyorum. Yukarıdaki mekteplerden hiçbirine mensup olmamakla beraber, memleketimizin ihtiyacına göre bunlardan istifade etmeyi de ihmal etmeyeceğiz."

Sonra karma ekonomik sistemi açıklıyordu:

"İktisati teşebbüs kısmen devlet ve kısmen teşebbüs-ü şahsi –özel sektör– tarafından deruhte edilmelidir.

Cumhuriyetin ekonomik kriterleri şunlardı:

1- Meslek örgütleri

2- Kredi kurumları

3- Makine devri

4- Ekonomik savaşa toplu katılım

5- Kendi kendimize yetmek

6- İthalat ve ihracat arasında denge sağlamak."

Cumhuriyet devleti bunlara uzun yıllar bağlı kaldı ve Türkiye yıllarca enflasyonu tanımadan, bağımsızlığını yabancılara devretmeden, parasını pul etmeden çağdaş bir yolda yürüdü ve o günlerden bugüne geldik. İşte bugün bile geçerliliğini koruyan bir reçete...

2001 yılının bu 29 Ekim gününde, Cumhuriyetin ilanından 78 yıl sonra önümüze konan tabloya bakınız ve hayıflanmayın ve görevini yapmış Cumhuriyetçiler olarak onur duyabilin...

Teslimiyet ne Cumhuriyetin, ne Büyük Önder'in kabul edebileceği bir kavramdır. Atatürk derdi ki: "Teslimiyetin sonu esarettir."

Çağdaşlarının tarih sayfalarında unutulduğu 2000'li yıllarda hâlâ Atatürk düşünceleri, ilkeleri ve yol gösterici nitelikleri ile önümüzde durmakta ve biz bundan yararlanmasını bilmiyoruz!

Yazık, hem de çok yazık değil mi? (Kurtul Altuğ, 78 Yıl Sonra Ekonomi ve Atatürk, Gözcü gazetesi, 29.10.2001)

– 73 –

Bilsay Kuruç'un yazdıkları, Atatürk döneminde yapılan iktisadi uygulamalara daha bir açıklık getiriyor:

1931'de İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey anlatıyor:

"Cumhuriyet Türkiyesi evvela devleti millileştirdi, milli bir devlet vücuda getirdi. Bu, gayrı Türk olan anasırın (unsurların) memleketten ayrılmasını, icap ettirdi (gerektirdi). Öteden beri onların elinde toplanmış olan menkul kıymet stoku da onlarla beraber gitmiş oldu."

Cumhuriyetin ilk yıllarında ekonominin tablosu yokluklardan ibarettir. Yoklukların en ciddisi ise, "milli ellerde" sermaye birikimi yokluğudur. M. Şeref Bey'i dinlemeye devam edelim:

"Bu memlekette bir vakitler şimendiferler, bankalar, ticaret, sanayi, milli şirketlerin hisse senetleri, hatta en iyi tarlalar ve şehirler dahilindeki en iyi emlak Türklerin değil ecnebilerin elinde idi. Bu memleket tarihinde milli iktisat namıyla hiçbir mefhum (kavram) kavrayamamıştır. Milli iktisattan bahsetmek bir vakitler bir kabahat, bir vakitler de bir muammadan (bilmeceden) bahsetmek gibi bir şeydi."

Milli iktisat, ilk yıllarda ekonomide devletle özel kesimi birbirine bağlı tutan kavramdır. İktisat politikasında esas anlayış, "milli" özel girişimciliği desteklemektir. "Milli"lik, "özel"likten önce geliyor. Bu, yeni rejimin güvence noktasıdır. Özel girişimi destekleyen bir politikanın benimsenmesi, dış dünyanın çeşitli kuşkularını da törpülemektedir. "Milli" olan özel girişim için ise, milli iktisat, her şeyden önce ekonomiden daha büyük pay almak demektir. Sermaye kazançlarının milli olmayan unsurlardan milli unsurlara aktarılmasıdır. Bunun sürekli kılınması ve "milli müteşebbis"in yoktan var edilmesidir.

Sermaye Bizimkilerin Elinde Biriksin

Sermayenin yerli özel kesimin elinde birikmesi, böylece bu kesimin bir bakıma yoktan var olması için çok şey gereklidir. Yerli özel kesimin örgütlenebilmesi, kendini temsil eder hale gelmesi işin başlangıcıdır. 1924'ten başlayarak bu yönde adımlar atılır. Odalar kanunu çıkarılır. Ancak, daha önemli adım yerli sermayenin devletçe desteklenmesidir. Somut destektir. Bunun kilit taşı ve imgesi ise 1927 yılındaki Teşviki Sanayi Kanunudur.

Yerli özel kesimde sermaye birikimini amaçlayan bu

yasa, tümüyle Cumhuriyet yönetiminin ürünü değlidir. 1913 tarihli Teşviki Sanayi Kanununun bir devamı sayılır. Amaç aşağı yukarı aynıdır, 1927'de kapsam genişlemektedir. Özel kesim sanayine çeşitli bağışıklıklar verilir, verilmiş olanlar genişletilir. On beş yıl için düzenlenmiş olan 1913 kanunu, bir anlamda süresinin bitiminde yeni koşullara göre genişletilerek uygulanacaktır.

"Sanayii milliyemizin (ulusal sanayimizin) teşvik ve himayesi ve memleketimizde dahili istihlakatımıza (iç tüketimimize) kifayet ettikten (yettikten) başka, bellibaşlı ihracat yapan sanayi müesseseleri (kurumları) vücuda getirilmesi ve yerli ve yabancı sermayelerle büyük sanayi teessüs ederken (kurulurken) henüz parasını işletmeye alışmamış olan halkımızın da birleşerek toptan veyahut ferden (kişisel olarak) mümkün olan sınai teşebbüslere girişmesi her suretle şayanı arzudur (her bakımdan istenmektedir).

Yeni Teşviki Sanayi Kanununun tanziminde (düzenlenişinde) vaziyeti iktisadiyeler (ekonomik durumları) az çok bize uygun ve bilhassa sanayii milliyelerinin (ulusal sanayilerinin) çok kısa bir müddet zarfında (süre içinde) terakki ve inkişaf ettirmek (ilerletip geliştirmek) yollarını bulabilmiş olan komşu hükümet kanunları ve bilhassa (özellikle) Bulgar, Romen ve Macar kanunları ariz amik (enine boyuna) tetkik olunmuştur (incelenmiştir)."

Özel kesim sanayiini desteklerken üzerinde durulan önemli şeylerden birisi modern üretimdir. Bu, sermaye birikiminin can damarı olarak düşünülüyor. Cumhuriyet yönetimi, üretim dünyasında başlayacak modernleşme için her türlü destek verilmeli, diye düşünüyor. Eskişehir Mebusu Emin Bey'in (Sazak) 1931'deki deyişiyle:

"Biz bir Teşviki Sanayi Kanunu yaptık. Erbabı sanayiin (sanayicilerin), erbabı teşebbüsün (girişimcilerin) nesi var, nesi yoksa hepsini makinelere verdik. Sizi şöyle himaye

edeceğiz, böyle koruyacağız, memlekette önayak olacak, nümune (örnek) olacak sizsiniz, dedik. Bu himayeye güvenerek, az çok parası olan, nesi var, nesi yoksa kredi koyarak bir işe girişti."

Emin Bey'in dile getirdiği ortam oldukça kısa sürede oluşturulmuştur. Özel sanayi kesiminden de kısa sürede bir canlılık, bir modernleşme misyonerliği beklenmektedir. Başka hiçbir kesime böylesi verilmemiştir. Yine 1931'de Mersin Mebusu Hamdi Bey milli iktisadın bu yönünü açık biçimde anlatıyor:

"Memleketimizde en fazla himaye gören bir sınıf varsa o da sanayicilerdir. Teşviki Sanayi Kanunu yapılmış ve bu kanun mucibince (gereğince) sanayi müesseseleri müsakkafat, (ev, han, dükkân...) arazi, kazanç vergilerinden, kesri munzamlardan, vilayet ve belediye ruhsatiye resimlerinden, eğer eshama münkasım şirketlerden ise tesis ve inşaat malzemesi, eğer mevadı iptidaiyesi (hammaddesi) hariçten geliyorsa gümrük resminden muaftır (bağışıktır). Bundan başka, âlâtı tesisiye ve inşaat malzemelerinin naklinden yüzde 30 tenzilata tâbidir. Bugün memlekette beş altı yüz sanayiciyi koruyacağız diye, 14 milyonluk bir nüfus üzerine ağır bir gümrük resmi konmuştur..."

İki Yoldan Hangisi?

Yönetim sermayenin "milli"leşmesini isterken ve yerli özel kesimin oluşmasını fonlarıyla desteklerken, bunu öteki alanlarda izlediği politikalardan ayırmaz. Milli iktisat çizgisi, devletin yeniden kuruluşunun parçalarından birisi sayılır. Çünkü, 1920'li yıllarda bu çizginin alternatifi sermayenin ve ekonomideki güç merkezlerinin yabancı ellerde bulunmasıdır.

O yıllarda ekonomide iki seçenek söz konusudur. Düşünceler, tartışmalar bu iki noktada toplanır. Yönetimin çiz-

gisi, sermayenin yerli ellerde toplanmasıyla kurulacak ve işleyecek bir milli iktisat düzeni oluşturmaktır. Yerli ellerde sermaye birikimi işin özüdür. Bunu, öncelikle özel kesim sanayiinin hızlı gelişmesiyle oluşacak bir kapitalist ekonomi olarak düşünebiliriz.

Yönetimin bu çizgisine karşı olan öteki seçeneğin adı ise "liberal" ekonomidir. O gün de liberal ekonomi, yabancı sermayeye Osmanlı dönemindeki kadar açık bir çerçeve demektir. Bunun ilk ve belirgin örneği 1340 (1924) sonbaharında yayımlanmış olan Terakkiperver (ilerlemeci) Cumhuriyet Fırkası Beyannamesidir. Bu beyannamenin (ya da bugünkü deyişle, programın) "iktisadiyat" (ekonomi) başlığını taşıyan bölümü, önce, Türkiye'nin "dışarıya hammadde satarak dışarıdan sanayi malları alacak bir ekonomi yapısına" ulaşacağını öngördükten sonra, 33. maddesinde, fırkanın benimsediği liberal ekonomi görüşünün milli iktisat için çizdiği çerçeveyi gösterir:

"Mesail-i iktisadiyedeki (ekonomik sorunlarda) serbest mesleğimiz sanayiimizin himayesine mani (engel) olmayacaktır. Fakat bu himaye alelamya (körü körüne) değil, makul ve mutedil tarzda (akıllı ve ılımlı bir biçimde) ve bir program dahilinde vuku bulacaktır (olacaktır). Müsteid-i inkişaf olmayan (gelişme yeteneği bulunmayan) her sınıfı himaye ederek memleket dahilinde hayatı pahalılandırmak istemeyiz. On senelik bir devre için tanzim edilecek (düzenlenecek) yeni tarife yalnız memleketin istidad-ı tabiisi dahilinde (doğal yeteneği çerçevesinde) bulunan sanayiin himayesi ile vücuda getirilecek ve ziynet (süs) eşyası hariç olarak (dışında) diğer mevat ve masnuata (maddeler ve sanayi mallarına) ait gümrük rüsumu tenzil olunacaktır (indirilecektir). Ecnebi (dış çevrelerin) ticaretine gösterilecek bu müsaadat (kolaylık) sayesinde, yerli mevaddı iptidaiye ve ziraiyemizin (hammaddelerimiz ve tarım ürünlerimizin) Av-

rupa piyasalarında şimdikinden daha geniş bir revaç ve mahreç (kabul ve pazar) bulmasına çalışılacakır."

Kısacası, bu ekonomi çizgisi, yeni devletin liberal uygulamalarda Osmanlı döneminin çerçevesinden pek ayrılmayacağını, fakat ondan daha başarılı olacağını düşünerek çiziliyor. Yerli sermaye de başarı ve gelişme şansını bu çerçevede arayacaktır. Ülke ekonomisi hammadde ve tarım ürünlerinde uzmanlaşmaya uygundur. Ekonominin gelişmesinde bu yoldan gidilecektir. İç pazar yabancılara ne kadar açılırsa, bizim bu ürünlerimiz de dış pazarlarda o kadar geniş olanaklara kavuşacaklardır.

Liberal ekonomi seçeneği, Terakkiperver Fırka programını okudukça biraz daha aydınlanır. "İktisadiyat"ı izleyen "itibar" (kredi) bölümünde şu okunur

"Serapa (baştan başa) muhtacı imar (kalkındırılması gereken) bir memlekette yalnız kendi servet ve sermayesiyle yaşamak fikrinin (düşüncesinin) doğru olmadığına kaniiz (inanıyoruz). Temini asayişle (güvenliğin sağlanmasıyla), teessüsü sükûn ve istikrar ile (huzurun ve kararlılığın kurulmasıyla) harici (yabancı) sermayelere gösterilecek hüsnü kabul (güler yüz) ile herkese telkini itimat ederek (güven vererek) bu sayede harap (yıkık) memleketimizi seri (hızlı) adımlarla inkişaf ettirmeye (geliştirmeye) gayret edeceğiz (çabalayacağız)."

Kısacası, liberal ekonomiyi uygulamak isteyenler her şeyden önce şüphesiz ki sermayeyi destekleyecektir. Ama, sermayenin yerlisinin öncelikle destekleneceği yolunda bir işaret vermezler. Liberallik, doğası gereği, sermayenin yerli-yabancı farkı gözetilmeksizin bir bütün olarak desteklenmesini gerektirir. Liberallikte "milli iktisat" diye ayrı bir çerçeve söz konusu olamaz. Ülkenin pazarları yabancı mallara ve sermayeye açık olacağına göre, yerli sermaye de dış çevrelerle uyum içinde çalışarak gelişme olanağına kavu-

şur. Yerli sermayenin, yabancı ile bu bağlantıyı ve uyumu kuramaması halinde zayıf kalacağını belirtmeye bile gerek yoktur.

Terakkiperver Fırka programında açık seçik dile gelen liberal ekonomi çizgisi daha sonraları bu somutlukta bir belgeye yansımaz. 1930'un Serbest Fırka programı da "serbestçi"dir; ama bir ölçüde Cumhuriyet yönetiminin geçmiş yedi yıllık düşünce ve uygulamaları ile bağlantıyı kopartmamaya da özen gösterir. Zaten, Serbest Fırkanın programı, Terakkiperverlerinki yanında aceleyle yazılmış, biraz da âdet yerini bulsun diye hazırlanmış kısa bir taslağa benzer. Hem yabancı sermayeye, hem de yerli sermayeye göz kırpar. Fakat, bir ölçü getiremez. Bir yandan, "paramızın kıymetini bir an evvel tespit (saptamak) için tedbir almak ve memleketimizde iş görmek isteyecek harici (yabancı) sermayeye bu suretle yol açmak azminde (kararında)" olduğunu ve "vatandaşların refahına mali ve iktisadi her türlü teşebbüslerine engel olan hükümet müdahalelerini kabul etmeyeceğini" söyler. Öte yandan, "Teşviki Sanayi Kanununun bihakkın (gerçekten)" uygulanacağını belirtir ve "bu tevsî olunacaktır (genişletilecektir)" der.

Böylece, yönetimin karşısındaki liberal ekonomi çizgisi, ister açık ister örtülü biçimde söylensin, ekonominin gelişmesini ve sermaye birikimini ancak yabancı sermayenin ve dış çevrelerin katkısı ve payı ile gerçekleşebilecek bir iş olarak görür. Yerli ellerde sermayenin birikimi, yabancı sermayenin ekonomiden alacağı pay ile birlikte belirlenecektir.

Oysa, yönetimin yerli sermayeyi destekleyen çizgisi açık seçiktir. 1930'a kadar geçen yedi yıl, kararları, yasaları, uygulamalarıyla da bunu ortaya koymuştur. Milli iktisat budur.

"Milli iktisat politikası takip ederken samimi olarak bu politikanın muhalifi olanlara rast geldim, rast gelebilirim...

Gerek ecnebi dostlarımdan ve gerek yerli arkadaşlarımdan milli iktisadın bu memlekette takibi müşkül (izlenmesi zor) olduğunu çok delillerle işitmişimdir. Memleketin sermayesi yoktur, milli iktisat takip edilen yolda ecnebi sermayeyi getirmek güçtür. Binaenaleyh (bu nedenle) biz milli iktisat politikası takip etmeyelim, liberal bir yol tutarsak memleketin inkişafı (gelişmesi) için daha çok sermaye getirebiliriz...

Bir memlekette milli iktisat sistemi takip olunması ecnebi sermayesinin gelmesine de mani (engel) değildir. Çünkü, bizden daha sol olan memleketler hariçten sermaye getirmekten ve bunu memleketlerinde çalıştırmaktan nevmit değildirler."

Başvekil İsmet Paşa'nın 1930 sonbaharında dile getirdiği milli iktisat tablosu, yerli özel sermaye ile yabancı sermayeyi ince bir biçimde birbirinden ayırmaktadır. Yerli sermaye birikimini devletin güvencesi altında saymaktadır. Milli iktisat ya da yerli özel sermayenin birikimi, her şeyden önce teşvik demektir.

Yerli özel sermaye bunu kayıtsız şartsız teşvik olarak anlar. Koşullar ne olursa olsun, devletin kaynakları özel kesimin gelişmesini hep garantilemelidir. Bu destek, dış bağlantıların yerli sermayeye sağlayabileceğinden hem daha güçlü, hem de daha garantili görünür. Yerli sermayenin milli iktisat anlayışında kilit nokta budur.

Devletçilik Ufukta Görününce

Milli iktisat tablosu 1930 yılına girildiğinde değişmeye başlayacaktır. Dünya buhranı Türkiye'nin kapısını çalmıştır. Özel kesim, yönetimin sağladığı gelişme ortamında rahat yıllar geçirmiştir. Fakat, Cumhuriyet rejimine sağlam bir ekonomi temeli kuramamıştır. Dünya buhranı kapıda iken, özel kesimin buna karşı yeni bir politika önerisi de yoktur. Tek önerisi kendi birikimini korumak ve güvenceye almak-

tır. Ekonomiyi buhran karşısında korumak, her şeyden önce özel kesimi korumak demek olmalıdır. Kayıtsız şartsız teşvik sürmelidir.

Cumhuriyet yönetimi 1930'da milli iktisada yeni bir çerçeve çizmeyi zorunlu görür. İzlenecek çizgi, o güne kadar izlenen milli iktisattan daha kapsamlı bir politikanın çizgisi olacaktır. Ekonomi ve rejim milli iktisadın yetersiz çerçevesine ve araçlarına dayanmakla yetinirse, buhrana karşı koyamaz. Yeni politika, milli iktisat anlayışını dışlamamalı, fakat bunu kapsamına alarak yönlendirmelidir.

Yeni politikanın adı 1930'da İsmet Paşa'nın ağzından duyulur ve saman alevi gibi geçen Serbest Fırka deneyiminin lideri Fethi Bey (Okyar) ile tartışma konusu olur: Devletçilik.

"Biz iktisatta hakikaten mutedil (ılımlı) devletçiyiz. Bizi bu istikamete (yöne) sevk eden (götüren) bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fikri temayülüdür (düşünce eğilimidir). Devletçilikten büsbütün vazgeçip, her nimeti (mutluluğu) sermayedarların faaliyetlerinden beklemeye sevk etmek (yöneltmek) bu memleketin anlayacağı şey midir?"

1930 yılı, milli iktisat anlayışının devletçiliğin çizeceği yeni çerçeveye göre yeniden tanımlanma günüdür. Milli iktisadın o tarihte başka bir tanımına rastlanmaz. Devletçiliğin getirdiği kapsam, milli iktisadın "liberallik"le olan karşıtlığını biraz daha netleştirecektir. Böylece, devletçilik, Cumhuriyet yönetiminin yerli sermaye ile dış çevreleri biraz daha birbirinden ayrı tutmasını da sağlar.

Milli iktisadın devletçiliğin kapsamına göre yeniden tanımlanması, yani, yerli özel sermayenin ekonomideki yerinin belirlenmesinde 1930 sonbaharında İktisat Vekili olan Mustafa Şeref Bey'in payı büyüktür. Mustafa Şeref Bey'e göre, ekonomideki egemen noktaları devletin elinde bulundurması, özel kesimin milli olabilmesini ve öyle kalabilmesi-

ni sağlayacaktır. İşin temeli budur. Bu çizgi izlenebildiği ölçüde yerli sermaye ekonomideki piyasa araçlarını gitgide daha iyi kullanma olanağına kavuşacaktır.

"İktisadiyatta (ekonomide) muayyen hâkim (belirli yüksek) noktalar vardır. O hâkim noktalara çıkmış olanlar, herhalde o memleketin efradını (kişilerini) menfaatlerine alet (araç) olarak kullanabilirler. Exploitation de l'homme pour l'homme – insanın insan tarafından eksplüvate edilmesi (sömürülmesi) budur. Hükümet hiçbir vakit iktisadiyatın hakim noktalarıyla ferdi menfaatlerin (kişisel çıkarların) hotkâmlığından (bencilliğinden) kuvvet alan, hotkâmlığı tatbik etmek (uygulamak) için faaliyet sarf eden (uğraşan) ve en connesan, en açık evantajine, faidesine (yararına) neticeler veren menfaatler, ona hâkim noktalar bırakmayacaktır. O hâkim noktaları tamamen (her zaman ve tümüyle) kendisi işgal edecek (tutacak) ve bu sayede memleketin efradı (bireyleri) tarafından yapılan hususi faaliyetleri (özel işleri) himaye edebilmiş (koruyabilmiş) olacaktır. Eğer o hâkim noktaları liberalizmin anarşik vaziyetine terk edecek (bırakacak) olursak, efendiler, on seneden beri istihsal (elde) edilmiş olan neticelerin hepsi de bir senede bertaraf edilmiş (silip süpürülmüş) olacaktır."

Milli iktisadın devletçiliğin kapsamına göre bir yere oturması için, her şeyden önce ekonomide "liberalizm"in dışlanması gerekmektedir. Liberalizmin özü, ekonominin yüksek ve her şeye egemen noktalarını özel çıkarlara vermektir. Bu olgu, üretime düzen değil anarşi getiren özellikler taşır. Milli sermaye bu koşullarda gelişmez. Gelişmediği gibi elde etmiş olduklarını da yitirir. Cumhuriyet rejiminin aradığı ve oluşturmaya çalıştığı şeyler de elden gider.

Oysa, Cumhuriyet yönetimi ekonomide de siyasal ortamda da bir uyum ve denge aramaktadır. Bu, devletin düzenleyici rolünün genişlemesi ve milli iktisadın, yani ekono-

mideki özel sermaye alanının buna göre çizilmesiyle olur. Başka türlü de olmaz.

1927 Teşviki Sanayi Kanunu ile hızlandırılmış olan destekler sürecektir. 1929 Gümrük Tarifesiyle bunlara eklenmiş olan teşvikler de esirgenmeyecektir. Ayrıca, vergilerde bağışıklık sağlama çizgisi de izlenecektir. İcra İflas Kanunu gibi iş alanına dönük hukuk mevzuatı ile sağlanan kolaylıklarda bir geriye dönüş de söz konusu değildir. (Bilsay Kuruç, Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi, Bilgi Yayınevi, s.46 ve devamı)

– 74 –

Ulusal gelirimizin % 15'ine yakınını sağlayan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin sadece 1999 yılındaki kârları 1.7 katrilyonu bulmuştur.

"500 Büyük Sanayi Kuruluşu verilerine göre KİT'ler: 500 Büyük Sanayi Kuruluşu içinde yer alan 41 kamu kuruluşu, yaratılan toplam katma değerin % 40'ına sahiptir. Sabit fiyatlarla kişi başına yıllık katma değer endeksi 1982 yılı 100 kabul edilerek yapıldığında; özel sektörde verimlilik endeks rakamı 1998'de 231.5'te kalırken, kamu sektöründe 404.8 rakamıyla iki kata yakın yüksekliktedir. Özel sektörde 1998'de üretimden satışlar sabit fiyatlarla 1997'ye göre % 2 oranında gerilerken, kamu sektöründe bu oran binde 3'tür. Dönem kârı artışı ise 1998'de, 1997'ye göre kamuda % 28.5 oranda olurken, özelde % 22.6 oranda olmuştur. Net bilanço kârı açısından artış oranları çok daha farklı olup, özelde % 3.4, kamuda % 81.3'tür. Net katma değerde cari fiyatlarla artış yine özelde % 46.4 olmasına karşın, kamu sektöründe % 54.3 oranı ile daha yüksektir. Öz kaynaklara oranla yabancı kaynak, diğer deyişle borç-

lanma oranı, 1998 itibariyle kamuda % 135.7 olurken, özelde % 157.9'dur. 500 büyük sanayi kuruluşu tarafından ödenen dolaylı vergiler içinde kamu sektörünün payı 1997'de % 75, 1998'de % 66.6 gibi, satış hacmine göre oldukça yüksek oranlardır. Kamu sektörü dış hasılatının % 20'sini, özel sektör de % 5'ini dolaylı vergi olarak ödemektedir. 500 Büyük Sanayi Kuruluşu verileri açıkça ortaya koyuyor ki, 1998 krizi karşısında özel sektör her türlü devlet ve hükümet desteğine rağmen çöküş içinde olurken, kamu sektörü ise ayakta kalmıştır." (Petrol-İş Sendikası 1997-1999 Yıllığından)

– 75 –

Zenginler kulübü TÜSİAD'ın Genel Başkanı Tuncay Özilhan, "abdal Derviş" misali diyar diyar dolaşıyor, devletin ne kadar "kötü devlet" olduğunu anlatmak için nefes tüketiyor.

"Türkiye'nin en büyük yapısal sorunu devlettir!" diyor.

"Devlet, toplumun adalet duygularını erozyona uğrattı" diyor.

"Devlet dökülüyor!" diyor.

Ve sonunda o şahane benzetmeyi ve tespiti yapıyor:

"Bizim devlet, demirperde devletlerinden de kötü!"

Haa, işte şimdi orada duracaksınız...

Hepsi bir yana, eğer bu devlet demirperde devletlerinden daha kötü olsaydı, siz, ağzınızı zor açardınız, ağız açmanın bedelini de size nasıl ödetirlerdi; bilenlere sorun...

Evet, bu devlet kötüdür.

Bu devlet batan şirketleri kurtardığı için kötüdür.

Bu devlet, ucuz teşvik kredileri dağıttığı için kötüdür.

Bu devlet, hayali ihracat yapanlara göz yumduğu için kötüdür.

Bu devlet, kendi bankasını hortumlayanları baş tacı ettiği için kötüdür.

Bu devlet, ihaleleri yağmalattığı için kötüdür.

Bu devlet, vergi kaçıran yüzsüzlerin peşine düşmediği için kötüdür.

Bu devlet, SSK primlerinin üzerine oturanlara dokunmadığı için kötüdür. (Hasan Pulur, Kötü Devlet İyi Müşteri, Milliyet gazetesi, 4 Kasım 2001)

– 76 –

Devletin sorumluluğu, insanların kişisel çıkarlarının kamu çıkarını zedelemesine mani olmaktır. Kamu çıkarı zarara uğrar ise, kamunun yarattığı değerden kamunun hizmetinden yararlanan milyonlarca insan olumsuz etkilenir.

Devlet, askerdir, polistir, hâkimdir, öğretmendir, tapu memurudur. Ben neden askere para vereyim? Ben neden polisi besleyeyim? Tapu memurundan bana ne diyerek her kişi kendi başına "ahkâm keser ise" devlet yok olur.

Gelelim ana noktaya: Bizim sorunumuz devleti küçültmek değildir. Devlet harcamalarını bütünü ile kısmak değildir. Devletin yanlış harcamalarını azaltıp, kaynaklarını halkın insanca yaşamasının yolunu açacak biçimde kullanmasını sağlamaktır. Devlet, kendi kaynaklarını emen asalaklardan kurtulacak ki, büyüsün, serpilsin, halkı için daha iyi okul, daha iyi hastane yapsın. Mahkemeleri düzeltsin. (Güngör Uras, Devlet Büyüsün 'Devletten Geçinenler Küçülsün, Milliyet gazetesi, 14 Kasım 2001)

16 Mayıs 2001 tarihli Milliyet gazetesinde **Tuncay Özkan**'ın, **Perde Arkası** köşesinde yazdıkları çok ilginç:

Dünyanın en zengin 200 kişisinin sahip oldukları toptan servet, yeryüzündeki en yoksul 2.5 milyar insanın toplam gelirinden fazla. Bu 200 zenginin 112'si Amerikalı. Dünyanın en zengin 3 kişisinin (ABD'li) servetlerinin toplamı, en yoksul 48 ülkenin gayri safi yurt içi hasılasından yüksek. Dünyanın en yoksul ülkesine kıyasla, en zengin ülkesinde kişi başına düşen milli gelir 228 kat daha çok.

Dünya üzerindeki 89 ülke son 10 yıl içinde 23 kat yoksullaştı. Son 10 yılın verilerine göre refah düzeyi yükselen ülkeler; ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve Japonya uluslararası üretimin yüzde 86'sını, uluslararası ticaretin yüzde 82'sini kontrolleri altında tutarken bu rakam en yoksul 40 ülke için yüzde 1...

1997-1999 yılları arasında dünyada gerçekleştirilen toplam gelir artışının yüzde 58'i ABD tarafından sağlandı. Başka bir deyişle tüm dünyanın ürettiği toplam gelirin yüzde 58'i ABD'ye gitti.

Dünyanın en yoksul 83 ülkesinin son 7 yıl içinde ödedikleri dış borç faizi, anaparanın 5 katına ulaştı. G-7'ler diye anılan en gelişmiş 7 ülke dünya nüfusunun yüzde 11'ini oluşturuyor, buna karşın dünya toplam GSMH'sinin 3'te 2'sini topluyorlar. Son 20 yıl içinde küresel sermaye işlemlerinin dünya üretimine oranı 1'e 15'ten 1'e 78'e yükseldi, bir başka deyişle üretim için harcanan her 1 dolara karşılık 78 dolar spekülatif olarak kullanılmakta.

Uluslararası fon yöneticileri, uluslararası spekülatörler tarafından para piyasalarında yaklaşık 1.8 trilyon dolar alınıp satılıyor.

Her yıl açlık yüzünden dünyada 38 milyon insan ölmekte. 800 milyon insan ise kronik yetersiz beslenmeye bağlı hastalıklarla savaşmaktadır. BM İnsani Gelişme Raporu'na göre dünyadaki açlığı ve temel sağlık sorunlarını asgari düzeyde çözebilmek için gerekli para 13 milyar dolar...

New York şehrinin elektrik tüketimi, bütün Afrika kıtasının toplam elektrik tüketiminin yarısından daha fazla.

– 78 –

15 Haziran 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde, **Erol Manisalı**'nın, **Gözboyama Oyunu; Yanlış Zemindeki Savaş** başlıklı makalesinde yazdıkları üzerinde birlikte düşünelim:

Türkiye bugün "büyük bir aldatmacanın" içinde bulunuyor. Ortaya sürülen sahte oyun şudur:

– Bir tarafta değişimden yana olmayanlar, Türkiye'nin kapalı kalmasını savunanlar, tutucular, hantal devlet yapısından yana olanlar, özgürlüklerin gelişmesini istemeyenler "varmış gibi" mesele ortaya konuyor.

– Sanki bunların karşısında da değişimden yana, demokratikleşmeden yana olanlar bulnuyormuş izlenimi veriliyor.

Bu göstermelik, bu sahte oyunun arkasında ise "gerçek" bir oyun oynanıyor. Sahte, sanal oyunda değişimden yana, özgürlüklerden yana boy gösterenler:

– Yabancı güç odaklarının Türkiye'deki temsilciliğini yapmaktadırlar. Küçük devlet (kaybolmuş devlet) Türkiye'nin varının yoğunun dışarıya satılması ve dışardan idare edilmesi yönünde hizmet vermektedirler.

– Türkiye'nin dış sermaye odaklarına, çokuluslu şirketlere, IMF'ye, Avrupa Birliği'ne, G-7'lere "tek taraflı" bağlanmasının altyapısını hazırlamaktadırlar.

– Türkiye'nin etnik olarak, dil olarak, din olarak "çözülmesini", iyice gevşetilmesini arzulamaktadırlar. Türkiye'yi bir mozaik, bir otomize topluluk haline dönüştürmek istemektedirler. Ekonomisiyle, eğitimiyle, diliyle, kültürüyle "Türkiye'nin yabancılaştırılmasını" savunmaktadırlar.

– Dış odaklardan açıktan açığa "para alarak" Türkiye aleyhine araştırmalar, toplantılar, yayınlar yapmaktadırlar. Derneklere, vakıflara, hatta vakıf üniversitelerine kadar...

Taraftarların yüzlerindeki maskeyi kaldırıp arkasındaki gerçekleri görmemiz gerekiyor.

1) Değişim, özgürlük, demokrasi sahteciliği ile yabancı güç odaklarının Türkiye'de ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve askeri egemenliğini sağlayarak Türkiye'yi yavaş yavaş sömürgeleştiriyorlar. Türkiye'yi tek taraflı olarak dışarıya bağımlı hale getirmeye çalışıyorlar.

Her alanda bağımlı hale getirilmiş bir ülkede demokrasi olur mu? Özgürlük olur mu? Ekonomik kalkınma olur mu? Evet, değişim olur, ama bu değişim, dışardaki güç odaklarının çıkarları doğrultusunda olur. Bu ise sömürgeleşmekten başka bir anlam taşımaz.

2) Kavganın karşı tarafında ise "halkın yanında" olan cephe bulunuyor.

– İşçinin, çiftçinin, memurun, kafası ve gönlü Türkiye'de olan iş çevresinin yanında olan tarafı oluşturanlar cephesi.

– Bu cephe ulusal cephedir, sorunlara Türkiye'den bakan cephedir; ilişkileri tek yanlı değil "karşılıklı çıkarlar doğrultusunda" gören cephedir. Bu cephe de değişimden yanadır ama halkın yararı için, halkın refahı için, halkın gerçek özgürüğü için; Türkiye'yi sömürge haline getirmeden, böl-

meden, refahtan, değişimden ve özgürlüklerden yana olan cephedir. Oysa karşı tarafın sürdürdüğü oyun Türkiye'yi tek taraflı bağlayarak, sömürgeleştirerek, dışardan yönetilmesini sağlayarak "değişim ve özgürlük" oyununu oynamaktadır.

Türkiye bugün bir yol ayrımına gelmiştir, herkes artık hangi tarafta olduğunu belirlemelidir.

– İşçi sendikaları hangi tarafta olduklarını açık olarak ortaya koymalıdırlar. İşçiler ÇUŞ'lerin esiri haline mi getirileceklerdir? Türkiye'ye dışardan doldurulan mallarla bir sömürge ekonomisi gibi fabrikalarının kapanmasına, işsiz kalmaya razı mı olacaklardır?

– Çiftçiler üretimden vazgeçip Türk tanımının yok olmasına destek mi verecekler, yoksa karşı mı koyacaklar?

– Sanayici göz göre göre kendisini uluslararası sermayenin tekeline mi terk edecektir?

– Politikacı ve bürokrat "dışardan emir alan insanlar olmayı" içlerine sindirecekler midir?

Entelecensiya, satılmış ve zihnen devşirilmiş bir "sömürge düşünürü" olmayı kabullenecek midir?

Herkes artık, oynanan sahte oyunun arkasındaki gerçekleri görmek ve hangi tarafta olduğunu belirlemek zorundadır. Aynen bir Fransızın, bir Almanın yaptığı gibi. Kendi ülkesinin mi tarafında olacaktır, yoksa karşı tarafta mı?

Gün karar günüdür ve herkes kararını vermek zorundadır; 65 milyonun tamamı.

– 79 –

Esfender Korkmaz, 'Manda' Tartışması Niyet Mektubuna Dayanıyor başlığıyla, 22 Mayıs 2001 tarihli Gözcü gazetesinde yayımlanan makalesinde şöyle diyor:

Niyet Mektubu'nun 19 numaralı "Mali şeffaflık ve yönetim" başlıklı kısmında yer alan aşağıdaki metin, manda tartışmalarını maalesef haklı çıkarmaktadır. Metin aynen şöyledir:

"Kamu sektöründe yönetimi iyileştirmek üzere gerekli etik ve yasal tedbirleri tanımlamak ve uygulamak amacıyla daha sistemli bir yaklaşım ortaya koyacağız. Bu amaçla, Hazine Müsteşarlığı, Başbakanlık Teftiş Kurulu, Maliye Bakanlığı bünyesindeki Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı, Adalet Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı temsilcilerinden oluşan bir yönlendirme komitesini oluşturmuş bulunuyoruz. Bu komite, Dünya Bankası ile işbirliği halinde, devlet ile sivil toplumun rüşvet ile mücadele ve yönetimi iyileştirilmesi amacıyla hangi alanda birlikte çalışabileceğini belirlemek üzere bir plan oluşturacaktır. Bu komitenin söz konusu planı, 2001 yılı eylül ayı sonuna kadar bitirmesini bekliyoruz. Söz konusu plan, Kamu Harcamaları ve Kurumsal İnceleme (PEİR) çalışması bulgularıyla birlikte orta vadede yönetim ile ilgili yapısal hususları ele alacak bir Kamu Sektörü Uyum Kredisi (PSAL) için gerekli alt yapıyı oluşturabilecektir.

Şimdiye kadar biz ve birçok ülke Dünya Bankası'ndan teknik yardım aldı. Yönetimin iyileştirilmesi ve idarede reform yapmak için mali destek sağladı. Ancak herhalde hiçbir yönetim Dünya Bankası'yla;

1- Rüşvetle mücadelenin birlikte yapılması,

2- Yönetim iyileştirilmesi için birlikte planlama yapılması,

3- Yürütme organını temsil eden bir komiteyle birlikte yönetimde iyileşme çalışması yapılması gibi gafletler içine düşmedi.

Anayasanın başlangıcında kuvvetler ayrılığı prensibi vardır... Ayrıca yönetimin planlaması kavramı yine yasama, yürütme ve yargı güçlerini kapsayacak şekildedir. Bu ne-

denle Dünya Bankası'yla yolsuzluğun üzerine ortak gitmek, egemenlik haklarına aykırıdır. Bu egemenlik hakkının Dünya Bankası'yla paylaşılmasıdır.

Niyet Mektubu'nda bu şekilde bir metnin yer alması, Anayasa suçudur. Türkiye manda olmaz. Ancak bu suçu işleyenlerden eninde sonunda bunun hesabı sorulur."

– 80 –

Mustafa Kemal Atatürk'ün "düşünce çizgisi"nin gelişimi, tarihi iyi kavrama ve ders çıkarma çabasının en ilginç göstergesi, okuduğu kitaplar. Öncelikle tarih okuyor, yüzyılın başından itibaren çok sayıda önemli yayını izliyor. Avrupa siyasi tarihi ile Ortadoğu tarihine ilişkin dönemin bütün kitapları Mustafa Kemal'in ilgi alanındadır. Ama tarih dışında güncel siyasete ilişkin kitapları da izliyor; kültüre, eğitime ilişkin kitapları da okuyor, not alıyor.

Raymond Colrat adlı bir Fransız yazarın 1926'da yayımlanmış olan "Mısır Dramı" adlı incelemesi Atatürk'ün en fazla not alarak okuduğu kitaplardan biri. Kitap, İngiliz sömürgeciliğinin Mısır'daki durumunu, bölgedeki özgürlükçü hareketleri anlatıyor. Mısır'da İngiliz güdümünde bir parlamento oluşturulmuş, sahte bir demokrasi girişimi yapılmıştır. Mustafa Kemal bu bölümü işaretler ve kenarına şöyle yazar: "Parlamentonun etkinliğini ve onurunu yitirdiği bu Cumhuriyet ne anlama geliyordu? Yaşamı yabancıların isteğine bağlı kalan, İngiliz askerlerinin Nil kıyılarında nöbet tuttuğu bu Cumhuriyet neydi?"

Napoleon'dan "bize ders"

Okullarda Fransızca öğretimini konu alan bir kitap da Atatürk'ün ilgiyle okuduğu kitaplardan biridir. Okurken üni-

versite eğitiminin nasıl olması gerektiğini düşünerek kitabın kenarına sürekli notlar alır. Din devletinin demokratik bir eğitimle ilişkisini anlatan bölümün kenarına yine not alır: "Demokratik bir eğitim ile din devleti düşünülemez..."

Napoleon'un hayat hikâyesini yine Fransızca bir kitaptan, daha Halep'te, cephedeyken okumuştur. Yazar, Napoleon'un bir sözünü aktarır: "Büyük adamlar hiçbir zaman gereksiz yere zalimlik etmezler." Genç Mustafa Kemal bu sözü işaretler ve sayfanın kenarına "Bize ders" diye yazar.

Mustafa Kemal'in genç subaylık günlerinden başlayarak okuduğu kitaplara bakıldığı zaman düşünce çizgisini izlemek mümkün. Bu çizgide ulusal bağımsızlık kavramı ana merkezi tutuyor, ama çevresinde bütünleyici kavramlarla birlikte.

Ortadoğudaki kargaşalıklar içinde durabilmek için önce ulusal bağımsızlık şarttır; onun ardından ise bu bağımsızlığın kaynağını, temelini oluşturacak modern cumhuriyet gelmektedir. Mustafa Kemal, okuduğu her kitapta bu fikri destekleyen bölümleri işaretler, birçoğunun yanına "önemli" diye yazar.

Mücadelesinin temel hedefi

Mustafa Kemal tek taraflı bir okur da değildir. Maksim Gorki de okur, Lenin de, Montesquieu de. Georges Duhamel'in 1927'de yayımladığı Moskova'ya yolculuk kitabını, hemen hemen bütün sayfalarına işaretler koyarak okur. (Okay Gönensin, Atatürk'ün Kitapları, Sabah gazetesi, 10 Kasım 2001)

Köylülerle çayır üzerinde bağdaş kurmuş söyleşirken...

Dizindeki bir çocuğu okşarken... Katıldığı baloda bir genç kadınla dans ederken... Traktörün üzerindeyken ya da plajda mayoyla halkın arasındayken fotoğraflarını anımsayınız...

Bunlar, Atatürk'ün kendi insanlarıyla gönül harmanıdır.

Gürbüz Tüfekçi, Atatürk'ün okuduğu kitaplar için harikulade bir araştırma yapmıştır.

Daha önce de değinmiştim...

"1800 dolaylarında kitap okumuş.

200 bin dolaylarında satır altı çizmiş.

Binlerce kenar notu ve dipnot yazmış.

Binlerce çarpı işareti koymuş."

Bir o kadar da, tek kelimelik "önemli" diye not düşmüş.

Yani tarihin akışını değiştiren bir lider olmak için, politikacı ve lider ölçütlerinin çok üstünde kültür düzeyi...

Atatürk ve İslam boyutuna da bir not...

İngiltere'ye eğitime gönderdiği Behçet Kemal Çağlar'a Kuran'ın Türkçe tercümesini şiirsel bir söylemle yeniden yazdırması, harikulade hizmetti.

Dönemin en sevilen sesleri olan Fahire ve Refik Fersan'a okutmuş ve taş plaklar halinde topluma sunmuştu. Ne yazık ki bu çalışma, yarım kaldı.

Atatürk'ün laisizme yaklaşımında L.Caetani'nin yazdığı "İslam Tarihi", katkı yapmış olabilir.

Şu satırların altını çizmiş:

"Çölün haşin ve acımasız yaşamı, hiçbir değişim kabul etmez... Çöl öyle bir damgadır ki, yalnız bir tür insan meydana çıkarır ve yüzyılların gelip geçmesine karşın bu türü değişmez biçimde saklar."

Atatürk, devrimleriyle modern Türkiye'yi kurmuş ve laisizm ile değişmez insan türü çizgisini, çölün sert kalıplarını kırmıştır.

Atatürk, Beyaz Saray'ın da psikolojik danışmanlığını yapmış olan Vamık Volkan'a göre; "Pozitif enerji yüklüydü."

Mutluluk ve başarı, sık kullandığı kelimelerdi.

"Ne mutlu Türküm diyene" ve "Az zamanda çok işler başardık" söylemleri, bunun ifadesidir.

Şu satırların da altları Atatürk'ün kalemiyle çizilmiş:

"İnsan başarılı ve mutlu olmayı, tıpkı keman ve tenis öğrenir gibi öğrenir."

Daha 1930'ların, savaş sonrası bozkır ve çarık Türkiyesinde, ulusa "keman" ve "tenis" söylemi!.. (Güneri Civaoğlu, Ata: Keman ve Tenis, Milliyet gazetesi, 10 Kasım 2001)

– 82 –

Cengiz Özakıncı, okuduğum en önemli araştırmalardan biri olan **Dünden Bugüne Türklerde Dil ve Din** adlı eserinde çok önemli konuları gün ışığına çıkarıyor. Yazarından aldığım izinle bu kitaptan geniş bir bölümü 'not'larıma alıyorum.

İstiklal Marşımızın şairi Mehmet Akif, şunları söylüyor:

Biz Müslümanlar, ben öyle görüyorum, Allah ile pek laubaliyiz! Zannediyoruz ki, Cenab-ı Hak oturduğumuz yerden isteyivermekle hatırımız için ilahi kanunlarını değiştirir. Zavallı bizler. Sana emeksizce yaşamak, çalışmaksızın amacına erişmek hakkını, böyle bir ümidi kim veriyor? Müslümanlık galiba. Belki. Öyle ya, Müslümanlar Allah'ın sevgili kullarıdır. Hani Müslümanlık bir uhuvvet (kardeşlik) husule getirecekti. Nerede? Bugün Müslümanlar kadar müteferrik (dağınık), müteşeddit (katılaşmış) bir millet var mı? Her tarafta Müslümanlık cehalet, Müslümanlar ise sefalet içinde

mahvolup gidiyor... Müslümanlık bize dünya için bir hayat-ı tayyibe (temiz ve yüksek bir yaşam düzeyi) va'd ediyordu. Neye vermedi? İşte hep bizim cehaletimiz yüzünden. Müslümanların hepsi cahil; Arabı cahil, Türkü cahil, Kürdü cahil, Arnavutu cahil, hepsi cahil. Hepimiz igvaata (kışkırtmaya) kapılıyoruz. Hani, müminler kardeş idi? O halde nedir Müslümanların bu hali? 350 milyon mu, 400 milyon mu, cihanda bu kadar Müslüman var; şarkta var, garpta var, şimalde var, cenupta var; hepsi hirman içinde yaşıyorlar. Biz diyoruz ki; "Müslümanız o halde Allah bize tevfik (üstünlük, başarı) vermelidir" Demek sen Müslümanlığınla Allah'ı minnet altında bırakmak istiyorsun. Ne kadar cüret. Ne kadar hamakat (ahmaklık). Doğrusu, dünya dünya olalı, gafletin, cehaletin, körlüğün, sağırlığın bu mertebesi ne görülmüş ne işitilmiştir... "Tevekkül", Kur'an'ın gösterdiği, Hadis'in gösterdiği "tevekkül", bütün esbaba sarıldıktan (tüm yolları denedikten) sonra olan tevekküldür. Biz cehaletimiz (bilisizliğimiz) yüzünden dini bu hale getirdik. Din de bizi bu hale getirdi. İslam dini bir miskinlik (uyuşukluk) dini oldu.

Akif'in son sözleri, üzerinde oldukça düşünülmesi gereken somut bir gerçeğin dile getirilişidir.

Atatürk'ün özlemi, Cemal Kutay'ın dediği gibi, Türkçe ibadet yoluyla Adriyatik'ten Çin Seddi'ne dek Türk bütünlüğü kurmak mıydı? Gelin Atatürk'ün özleminin ne olduğunu 1928 yılında yayımlanan İlahiyat Fakültesi tutanağından okuyalım:

Dinde Yeniden Yapılanma Tasarısı - 1928

Yeni Türkiye din alanında yalnız yeni vicdan uyanışının değil, tutsak (sömürge, yarı-sömürge) ve geri kalmış durumda bulunan bütün İslam uluslarının bağımsızlık ve ilerlemesinin de yol göstericisi olacaktır.

1- Demokrasi alanında görülen Büyük Türk Devrimi,

dili, erdemi, yargı ve yasa düzeni ve bütün toplumsal kurumlarıyla başlıca iki görünüm gösteriyor.

a) Bütün toplumsal kurumların bilimselleşmesi...

b) Bütün toplumsal kurumların ulusallaşması....

Dolayısıyla toplumumuzun yaşamında bilim ve us yoluyla kavranabilen bütün konular usun ve bilimin yetkisi ile yönetildiği gibi, ulusal yaşama ilişkin bütün çalışmalar da sapkınlıktan kurtulmakta ve ulusal dayanışmaya katılmaktadır.

Türk Devrimi, dilde, erdemde, yargıda, geçim işlerinde, sanatta yaptığı bütün dönüşümlerin kaynağını bilime ve usa uygunluktan ve ulusal yaşamın verimli gelişiminden almaktadır.

2- Din de toplumsal bir kurumdur. Bütün öteki toplumsal kurumlar gibi din de yaşamın gereklerine katlanmak, gelişimin çizgisini izlemek, ilerlemeye ayak uydurmak zorundadır.

Bu gelişim, gerçi dinimizin doğasında var bulunan ilkelerin dışında olmayacaktır. Ancak, bununla dinimizin bilimsel, iktisadi ve estetik buyruklarının her ne olursa olsun bütün eski biçimlere ve eski geleneklere bağlı ve gelişim gücünden yoksun kalacağını düşünmek, yanlıştır. Dolayısıyla, Türk demokrasisinde din de gereksindiği gelişimi ve canlılığı göstermelidir.

3- Böyle bir iyileştirme (reform) olanağı bulunmakla birlikte, bunu gizemcilerin us dışı ve öfkeli etkilenmelerinden beklemek, bugünkü toplumun koşullarına göre olanaksızdır. Dinsel yaşam da, erdemsel ve gündelik geçimsel yaşam gibi ancak bilimsel düşünceler ve bilimsel yöntemlerle düzeltilmelidir ki diğer sorunlarla uyumlu bir biçimde özel ve kişisel verimini ve gelişimini gösterebilsin. Bu düzeltme için kurulumuzun düşündüğü önlemler şunlardır:

Tapınma biçimi:

Tapınaklarımız temiz, düzgün, gezilmeye ve görülmeye açık ve oturulabilecek bir biçimde geliştirilmelidir. Tapınaklarda sıralar, elbiselikler yapılmalı ve temiz ayakkabılarla tapınaklara girilmesi desteklenmelidir. Bu dinsel iyileştirmenin (reformun) tapınmaya ilişkin sağlık koşuludur.

Tapınmanın dili:

Tapınmanın dili Türkçe olmalıdır. Ayetlerin, duaların, hutbelerin Türkçe biçimleri kabul edilmeli ve kullanılmalıdır. Bunlar yalnızca belleğin sermayesi olarak değil, yazılı ve basılı olarak da kullanılabilmelidir ve tapınaklarda bu temele göre düzenlemeler yapılmalıdır.

Tapınmanın görünüşü:

Tapınmaların son derece güzel, coşturucu biçimde yapılması sağlanmalıdır. Bunun için yordamına uygun olarak söylemeye yetenekli ünleyiciler, çağrıcılar (müezzinler), tapım görevlileri (imamlar) yetiştirmek gerekmektedir. Ayrıca tapınaklara çalgıların girmesi de gerekmektedir. Tapınaklarda çağdaş, sözsüz, salt çalgılarla seslendirilen (enstrümantal) dinsel ezgilere kesinlikle gereksinim vardır.

Tapınmanın ideolojisi:

Dinsel söylevlerin (hutbelerin) basılı biçimleri yeterli değildir. Söylev (hutbe) vermek, yazıyı seslendirmekten ayrı bir iştir. Dinsel söylevlerde önemli olan yön, doğrudan doğruya bilimsel ya da iktisadi düşünceler değil, doğrudan doğruya dinsel olan değerler ve düşünsel (felsefi) içeriktir (Muakaleler=Kurgusal, soyut, metafiziksel düşünceler).

Bunu verebilecek kimseler, güzel konuşmada yetkin din bilginleridir. Bu düzeyde konuşmacılarımız İlahiyat Fakültesi kanalıyla yeterince yetiştirilene kadar, dışarıda bulu-

nan din düşünürlerinden ve din bilginlerinden yararlanmak gerekir. Bunların dışında yapılacak iş, din yazınının (edebiyatının) ve din felsefesinin kurulmasıdır.

Bu amacı, eski biçimiyle ve doğrudan doğruya ilm-i kelam (Kur'an yorumu) ve doğrudan doğruya tasavvuf sağlayamaz. Gerçekte önemli olan, ne Kur'an'ı Kerim'in Türkçesi, ne de bu Türkçenin sınıflanmış ve düzenlenmiş biçimidir. Önemli olan, Kur'an'ın ve İslam dininin insani ve değişmez içyüzünü gösterir düşünsel (felsefi) bir araştırmadır. Şimdiye dek bu yapılmamıştır. Kur'an'ı Kerim bu gözle görülüp, güçlü bir kavrayış ile anlaşılmadıkça, yalnızca us yoluyla ve soyut us yürütmeyle anlaşılamaz.

Bütün değişimin gerçekleşmesi için bilimsel bir odak tarafından oluşturulacak olan uygulama tasarısının kotarılması gerekir. Bu bilim odağı İlahiyat Fakültesi'dir.

Türk Devrimi, bu fakülteyi oluşturmakla bu gereksinimi belirlemiş bulunuyor. Fakültemiz üç yıllık bilimsel öğretim deneyimleri sonucunda Türk toplumu için iyi ve onurlu olacağına inandığı bu değişim anlayışına ulaşmıştır.

Özet olarak, dinsel törenlerin sağlıklı bir biçime kavuşturulması, Türkçeleştirilmesi, güzelleştirilmesi, düşünleştirilmesi (felsefeleştirilmesi) konularındaki önerilerin uygulama yönünü ve işleyişini ayrıntılarıyla açıklayacağız.

Böylece yeni Türkiye, din alanında yalnız bir vicdan uyanışının değil, bütün bağımlı (sömürge, yarı-sömürge) ve geri durumda bulunan İslam toplumlarının özgürlük, bağımsızlık ve ilerlemesinin de yol göstericisi olacaktır.

İmzalar:

Prof. Köprülüzade Fuat, Prof. İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu), Prof. İzmirli İsmail Hakkı, Prof. Halil Halit, Prof. Halil Nimetullah Öztürk, Prof. Mehmet Ali Ayni, Prof. Şerafettin

Yaltkaya, Prof. Arapkirli Hüseyin Avni, Prof. Hilmi Ömer, Prof. Yusuf Ziya Yörükkan.

Görülüyor ki Atatürk'ün özlemi din dilini Türkçeleştirmek yoluyla Adriyatik'ten Çin Seddi'ne uzanan bir Türk bütünlüğü kurmak değil, tersine sömürge, yarı-sömürge ve geri durumda bulunan İslam ülkelerine bağımsızlıklarını kazanmaları doğrultusunda yol göstermek, onları da usçuluğa, bilimselliğe ve ulusçuluğa (laik demokratik ulusal cumhuriyetçi yönetimler kurmaya) özendirmektir. Bu amaç, bu tutanağın başına şöyle yazılmıştır:

Yeni Türkiye din alanında yalnız yeni vicdan uyanışının değil, tutsak (sömürge, yarı-sömürge) ve geri kalmış durumda bulunan bütün İslam uluslarının bağımsızlık ve ilerlemesinin de yol göstericisi olacaktır.

Atatürk'ün amacı Cumhuriyeti dine dayandırarak İslam ülkelerinin dinsel önderi olmak değil; tersine İslam ülkelerine laik, demokratik, ulusçu, usçu, bilimci yönetimler kurup bağımsızlıklarını kazanabilmeleri için yol göstermekti. Bunu hiç unutmayalım.

...Çarpıtılmış İslam ulusları eritir, "İslam olan ulusalcı, kavmiyetçi olamaz," derler. Bu yüzden İslam Birliği'nde ulusal amaçlarınızı ancak İslam perdesi altında yürütebilir; doğrudan doğruya ulusçu olamazsınız. Araplar İslamı öteki Müslüman ulusları Araplaştırmak için bir araç olarak kullanırlar. Bütün Müslüman ülkelerde yalnızca Arapça konuşulmasını, hiç değilse Arap yazısı kullanılmasını isterler. Sovyetler Birliği'nde Ruslar nasıl Türkleri Rus yazısı, Kiril abecesi kullanmaya itmişlerse, Araplar da Türk diline uymayacağını bile bile Türklere Arap yazısı kullanmayı dayatmışlardır. Ruslar bu işi "Sosyalizm adına" yapmışken, Araplar bunu "İslam adına" gerçekleştirmişlerdir. Ruslarca yanlış anlaşılan sosyalizmde sosyalist olanın Ruslaşması gerekti-

ği savunulduğu gibi; yanlış anlaşılmış İslamda da Müslüman olanın Araplaşması gerektiği savunulmuştur.

Oysa gerçek İslam öğretisi, Kur'an: "Uluslar, kavimler yok olsunlar, bütün Müslümanlar Araplaşsınlar," demez; "Uluslar, kavimler var olsunlar; ancak kardeşçe yaşasınlar," der.

Gerçek İslamda, Kur'an'da: "Arapçadan başka bir dili konuşan, Arap yazısından başka bir yazı kullanan İslam olamaz," diye bir kural yoktur. Ancak, kimi kişiler İslamda böyle bir kural var sanmışlardır. İslam Birliği, ulusların ortadan kaldırılmasını gerektirmez. Ancak bazı kişiler; Müslümanlar eğer birlik olacaklarsa, ulusal başkalıkların ortadan kalkması, bir potada erimesi gerektiğini savlamışlardır. Sovyetler'deki Türklerin sosyalizm uğruna Ruslaştırılmasının bir benzeri, Türklerin, yanlış anlaşılmış İslam uğruna Araplaştırılması biçiminde uygulanmıştır. Türkler, Müslüman olabilmek için kendi Türkçe adlarını bırakıp Arapça adlar almanın gerektiğini sanmışlardır. Oysa, Kur'an'dan önce gelmiş geçmiş bütün Tanrı elçileri de hep Müslümandılar, ancak bunların adları Arap adı değildi. Demek ki, Müslüman olmanın ön koşulu, kendi yerli adını bırakıp Arap adı almak değildir. Fransız Komünist Partisi kuramcılarından Roger Garaudy bir gün tutup Müslüman oluyor ve Fransız adını değiştirip Arapça "Raci Carudi" yapıyor. İngiliz şarkıcı Cat Stevens bir gün tutup Müslüman oluyor; İngiliz adını değiştirip Arapça "Yusuf İslam" yapıyor ve Arap giysilerine bürünüyor. Bütün bunlar Müslüman olmakla Araplaşmanın birbirine karıştırıldığını göstermektedir.

Yazıda Araplaştırma

Arap yazısının İslam yazısı olduğu, Müslüman olmak için ulusların kendi yazılarını bırakıp Arap yazısına geçmeleri gerektiği savunulmuştur. Oysa Kur'an'a göre Tanrı'nın

saygın elçisi Muhammed'den önce gönderdiği bütün elçiler de hep Müslümandılar, ancak yazıları Arap yazısı değildi; her biri Tanrı'dan aldıkları buyrukları kendi dönemlerinde, kendi toplumlarının kullandığı yazı ile yazmışlardır. Tanrı'nın Muhammed'den önceki elçilerinden Musa'nın bir 'levha'ya kazıdığı Tanrı Buyrukları, Müslüman buyruklarıydı, ancak Musa'nın kullandığı yazı Arap yazısı değildi. Tanrı, elçisi Muhammed'den önce gelmiş geçmiş bütün elçilerine Müslümanlığın ilkelerini Arapçadan başka dillerde, Arap yazısından başka yazılarla yazdırmıştır. Demek ki Tanrı, Müslüman olabilmek için Arap yazısı kullanmayı bir ön koşul olarak dayatmış değldir. Tanrı'ya göre her ulus, kendi ulusal dilinde konuşup, kendi yazısıyla yazarak Müslüman olabilir, olmuştur; Kur'an bunu anlatır...

Bugün Türkler arasında "Atatürk Arap kökenli eski yazıyı kaldırmakla iyi etmedi; atalarımızın geçmişte eski yazıyla yazdıklarını okuyamaz olduk; tarihimizden, kültürümüzden koptuk. Eğer Arap kökenli eski yazı kaldırılmamış olsaydı, atalarımızdan kalan yazılı belgeleri okuyup anlayabilirdik," diyenler vardır. Bunlar bilmiyorlar ki Arap kökenli eski yazıyı bilmekle atalarının yazdıklarını şıp diye anlamaları olanaklı değildir. Bugün eski yazı üzerinde yıllarca uzmanlık eğitimi görenler bile atalarımızın o yazıyla yazdıklarını şıp diye okuyup anlamıyorlar; okurken saçlarını başlarını yolup yine de anlayamadıkları sözcükler oluyor. Osmanlı'da toplumun ezici çoğunluğunun bile aydınların yazdıklarını şıp diye okuyup anlayamadığını, bilmeyenler ya da bilip de unutanlar var. Atatürk'ün eski yazı denilen yazıyı niçin kaldırdığını kavrayamamış olanlar çoğunlukta. Bugünkü Latin kökenli Türk yazısını öğrenmek için çocukların okul çağına gelmesini bile beklemeye gerek yok; çünkü çocuk, evinde oynarken bu yazıyı öğrenmektedir. Arap kökenli eski yazıyı öğrenmenin ise, öğreteni de öğreneni de uzun yıl-

lar çitilediği apaçık bir gerçektir. Bunu sınamak isteyen, doğrudan kendi kendine Osmanlı yazısı öğrenmeye bir soyunsun da başına neler geleceğini doğrudan kendisi yaşasın.

Saygın dilcilerimizden Muharrem Ergin: "Türkler tarafından çok uzun zaman ve geniş ölçüde kullanılmış olmasına rağmen, Arap harfleri Türkçe için hiç de elverişli bir yazı vasıtası değildi. Bu alfabede Türkçe için bir yandan lüzumundan fazla bir ünsüz gösterge (konsonant) kalabalığı, öte yandan birkaç konsonantı bir tek işaretle karşılamak gibi yetersizlikler vardı. Vokal (ünlü) işaretleri ise Türkçenin zengin vokal sistemini karşılamaktan çok uzaktı. Türkçenin iki veya dört vokali için bir tek harfi olduğu düşünülürse, bu alfabenin Türkçe bakımından nasıl yetersiz olduğu kolayca anlaşılır." – "Eski yazının imla geleneği de Türkçeye hiçbir zaman uygun olmamıştır. Türkçeye uygun bir imlanın kurulamamış olması da herhalde Arap harfli yazının lehine kaydedilecek bir nokta değildir. Gerek bu kusurlu, sistemsiz ve gelişigüzel imla gerek Arap harflerinin (Türk diline) uygunsuzluğu ve (Türk diline) yetersizliği, Türkçeyi asırlardır yarısı yazılıp yarısı yazılamayan, yazılan kısımları da tam açık olmayan bir dil halinde tutmuştur. Bu yüzden Türkçenin tarihi gelişme yerini takip ederken büyük güçlüklerle karşılaşmaktayız" diyor. O yazının uzmanları bile günümüzde o yazıyla yazılmış yazıları okumakta büyük güçlüklerle karşılaşıyorken, tutup, "Arap kökenli yazı ne iyiydi, hiç değilse lehçeler arasındaki söyleniş başkalıkları yazıya geçmiyordu ve böylece yazıda bir birlik sağlanıyordu," diyebilmek için yüz ister. Türklerin anlaşılırlığı bulanık bir yazıda birleşmek yerine, anlaşılırlığı belli bir yazıda birleşmeleri çok doğru olmuştur.

Demek ki, Arap yazısı ile Türkçe yazmak, bir Tanrı buyruğu olmadığı gibi, dilimizin dayattığı bir gereklilik de

değildi. "Kutsaldır, dinimiz bunu gerektiriyor," diye bu yazıyı almış isek; gördük ki Kur'an'a göre yalnızca Arap yazısı değil bütün yazılar kutsaldır. "Dilimiz bunu gerektiriyor," diye bu yazıya yönelmişsek; gördük ki dilimiz bunu gerektirmiyor, tersine Arap yazısı dilimize aykırı. "Lehçe ayrılıkları yazıda görülmüyor, Türkler arasında yazıda birlik sağlıyor," diyerek bu yazıyı benimsemişsek, işte gördük ki bu yazının lehçe başkalıklarını yazıda göstermemek gibi bir niteliği de yok.

– 83 –

Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlerin en önemlisi olan "laiklik" ve Türkiye'deki "gerici akımlar" konularında **Militan Demokrasi** adlı eserimde, son derece ayrıntılı bilgi verilmiş olduğundan; bu kitabımda "laiklik" konusunda tamamlayıcı nitelikte bazı görüşlere yer vermekle yetindim. İşte Dr. **Şerafettin Yamaner**'in yazdıkları:

Yönetimler gibi, anayasalar da topluma ait olmak zorundadırlar. Diğer bir deyişle, anayasalar, toplumun isteklerini ya da toplumsal gereksinimleri karşılamalıdırlar. Anayasaların bu özellikleri, onlara ulusal ve halkçı bir nitelik verir.

Olağanüstü koşullara karşı hazırlanan ve amacı, Anadolu hareketine halkın katılımını sağlamak olan 1921 Anayasası'nın, başlangıçta, toplum özgürlüğünü ve ulusallığı önde tuttuğu için bireysel özgürlüklere yeteri kadar önem vermediği söylenebilmektedir.

1921 Anayasası, laikliğe de yer vermediği ileri sürülerek eleştirilmiştir. Anayasanın 7. maddesinin "Ahkam-ı şer'iyenin tenfizi" sözleriyle başlaması ve "yasalar ve tüzükler düzenlenirken, halkın işine en uygun ve zamanın gerek-

lerine en elverişli din ve hukuk hükümleriyle, töreler ve işlemler temel olarak ele alınır," şeklinde devam etmesi bu görüşe dayanak yapılmıştır.

1924 Anayasası da, ikinci maddesinin başındaki "Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslam'dır" ifadesi ile laik bir Anayasa niteliği göstermiyordu. Ancak yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin, kendine özgü Anayasaya sahip olmasında ivedi bir zorunluluk olması nedeniyle, Anayasaya bu maddenin konulmasına göz yumulmuştur. Aslında, daha önce halifeliğin, din ve dünya işlerini koordine eden Şer'iye Vekilliği ile Evkaf Vekilliği gibi dinsel kurumların kaldırılmış olması, bu madde hükmünün önemini azaltıyordu.

Devlet dininin "İslam" olarak geçmesi, uygulamada, yani devlet ve birey arasındaki sosyal ilişkilerde, Müslümanlar lehine bir ayrıcalık getirmiyordu. Ayrıca, Anayasanın diğer maddelerinde Müslüman olmayanlar için koruyucu önlemler alınmıştı.

75. madde, hiçbir kimsenin mensup olduğu din, mezhep, tarikat ve felsefi görüşünden dolayı muaheze (cezalandırma, kınama) edilemeyeceğini, 88. madde ise "din ve ırk farkı gözetmeden bütün Türkiye halkına vatandaşlık" sıfatı veriyordu.

1928 ve 1937'de yapılan değişikliklerle 1924 Anayasası'nın laik niteliği geliştirilmiştir.

10 Nisan 1928'de, 2. maddedeki "Türkiye Devleti'nin dini; din-i İslam'dır" cümlesi ve 26. maddedeki "Ahkam-ı Şer'iye'nin Tenfizi" terimi Anayasadan çıkarılmıştır. Ayrıca, 3 Şubat 1937 yılında yapılan bir başka değişiklik ile de 2. maddeye, Türkiye Devleti'nin, cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi, laik ve inkılapçı nitelikleri eklenmiştir.

Atatürk şöyle demişti:

"Hiçbir mantıki kanıta dayanmaksızın birtakım geleneklere ve inançlara bağlı kalmakta ısrar eden milletlerin

gelişmesi çok güç olur ve belki de hiç gerçekleşmez. Gelişim yolunda bağları koparamayan ve engelleri aşamayan uluslar, akla uygun düşen ve gereksemelere ayak uydurabilen bir zihniyetle hayata bakamazlar. Bunlar engin hayat felsefelerine sahip başka milletlerin egemenliği altına girip onların tutsağı olmaktan kurtulamazlar. Biz, büyük bir devrim yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük."

Şerafettin Yamaner "laiklik"in neden gerekli olduğunu şöyle açıklıyor:

Devletin laikleşmesi ve modernleşmesi yeterli değildir. Toplumun da aynı şekilde değişmesi gerekir. Birincisi kolaydır. Güç ile sağlanıp, otoriter bir yönetimle devam ettirilebilir. Ancak ikincisinde, yani toplumun çağdaşlaşmasında, aynı hareket tarzı söz konusu olamaz. Zorlama ile toplumda yüzeysel ve şekli bazı çağdaş görüntüler elde edilebilir. Fakat asıl olan düşüncelerdeki değişmedir.

Kant'a göre iyi bir gelecek, toplumsal değişmelere değil, düşünce tarzındaki değişmelere ve her insanın manevi bağımsızlığını kazanmasına bağlıdır. Bu nedenle, düşünce ufkunun genişletilmesinin çağdaş kültüre ulaşmadaki etkinliği bir ön koşul olarak ileri sürülebilir.

Dinsel ve geleneksel kültür kalıpları ile çevrilmiş kapalı bir toplumda, yaşamın tek amacının varsayılan öteki dünya için olduğu doğrultusunda koşullandırılmış bulunan Türk insanı, bağımsız düşünce aşamasına ulaşamadığından, içinde bulunduğu durumu kabullenerek daha iyi bir yaşamın özlemini duymamıştır. Bu isteksizlik, aşağı yukarı iki yüzyıldır süregelen yenileşme ve çağdaşlaşma eylemlerinin başarıya ulaşmasını engellemiştir.

Çağdaş toplum olmanın koşullarından biri de, bireyde

ve toplumda, devletin kendileri için var olduğu bilincinin yaratılması, bireyin devlet yönetimine katılmasına ve devletin yaptıklarını gözetmesine olanak sağlanmasıdır. Kısaca, toplumsal amaçlı demokratik bir ortam yaratılmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nda birey, toplum ve devlet ilişkilerinde geleneksellik sınırları aşılamadığından bu yönde bir çağdaşlaşma mümkün olmamıştır. Bu nedenle de, Osmanlı toplumu, tarihin hiçbir döneminde "ileri Batı ülkelerindeki gibi kendini yönetmek mutluluğuna erişememiştir." (Yaşar Nabi Nayır, Tek Yol Atatürk Yolu, 5. Bası, s.8)

Çağdaş toplum olabilmek için yapılması gereken, hür ve bilimsel düşünce gücüne ve geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı bireyler yetiştirmektir. Atatürk değişim eyleminin genel amacı budur. Bu amaç, "Tanrı buyruğuna dayanmak iddiasıyla... yüzyıllardan beri konulmuş yasaların kıl kadar dışına çıkamayan bir halkı, eşit haklı özgür yurttaşlardan kurulu bir ulus yapma"dır.

Kültür ve uygarlık kavramları gibi "laiklik" ve "çağdaşlık" kavramları da biri olmadan diğerinin de olamayacağı iki olgu gibi görünmektedir.

...Laiklik, hukuk açısından devletle din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olmasıdır. Laikliğin sosyal açıdan işlevi ise, dini, toplumu etkileyen bir öğe olmaktan çıkarıp kişisel niteliğe büründürmesidir. Laikliğin bu yanı toplumu çağdaşlık aşamasına ulaştırır.

Bir din, Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi belirleyen ibadet ve insanların kendi aralarındaki sosyal ilişkileri düzenleyen ahlak kuralları dışına taşıyorsa, toplumsal yaşamın diğer alanlarını –siyasal, hukuksal, ekonomik– düzenleyici kurulları içeriyorsa ya da birileri tarafından böyle kuralları içerdiği topluma inandırılıyorsa, din ve toplumsal yaşam arasında dinsel bir bağ kurulmuş demektir.

Bu tür ilişkiler, tarihin bütün dönemlerinde görülmüştür. Başlangıçta salt toplumsal amaçlı olan dinler ve bu dinler tarafından getirilen düzenleyici kurallar, çok geçmeden siyasal amaçlarla, devlet yönetim kuralları haline dönüşmüştür. Böylece, toplumlar, dine ve öteki dünyaya dönük düşünce biçiminin yönlendirdiği ekonomik ve sosyal yaşam içine girmişlerdir. Rönesans ve Reformla başlayıp Aydınlanma dönemi ile gelişen, akla ve bilime dayalı düşünce sistemi, dinin getirdiği peşin yargılara karşı çıkarak devlet ve toplumsal yaşama laiklik ilkesini getirmiştir.

Doğum anından ölümüne kadar kişinin toplum içindeki yaşantısının her dönemini kesin denetim altında tutan İslam dininin, siyasal, hukuksal ve ekonomik alandaki yönlendirici ve sınırlayıcı ilkeleri ise, akla dayalı çağdaş ilkeler haline getirilememiştir. Rönesans ve Reform dönemi, Aydınlanma çağı İslam dinini etkileyememiş ya da etkilemesi istenmemiştir.

Laiklik, dine akılcı bir yaklaşımdır. En yaygın ve çok kabul gören yorumu ile de, din ve devlet ya da din ve dünya işlerini birbirinden ayrı tutmaktır. Laiklik, "dinin hakkını dine, devletin hakkını devlete veren bir kavramdır." Ancak toplumsal açıdan laiklik, din ve devlet arası ilişkinin ötesinde "toplumsal yaşamın çeşitli alanlarının en üstün kural ve değer ölçüleri sayılan din kavramlarından kurtarılmasıdır." Sosyal davranışları, "günah-sevap" kavramları ötesinde, "doğru-yanlış" ölçütü ile şekillendirmektir. Kısaca kişisel ve toplumsal yaşayışın her yönünde, bilimi ve usu (aklı) yol gösterici olarak saymaktır. Bu yaklaşımlarla laiklik, bir toplum yapısı prensibi olarak anlam kazanmakta ve bu anlamı, toplumsal yaşamın bütün kurumlarını, sosyal yaşamın her yönünü dinin etkisinden kurtararak, insanın düşünce yapısını özgürleştirmek amacına yönelik olmaktadır.

...Öte yandan, laiklik ile eşanlamlı olan sekularizm

(ing: secularism) sözcüğüne, amacının "insanları ahret ile ilgilenmekten alıkoyup, yalnızca dünya hayatı ile ilgilenmeye yöneltmek olan sosyal bir hareket" olduğu şeklinde bir anlam yüklenerek, "laik" sözcüğüne dolaylı yoldan "dinsizlik" anlamı verilmek istenmiştir. Bu yaklaşımda "laicize" sözcüğünün "dinle ilgisini kesmek" anlamının insana yönelik olarak kullanılması da etkili olmuş olabilir. Aslında ne laiklik ne de sekularizm sözcüklerin içeriğinde böyle bir anlam vardır. "Laicize" sözcüğündeki "dinle ilgisini kesmek" işlevini insanın dışındaki devlet, kurum, eğitim... gibi unsurlara yönelik olarak anlamak gerekir. Genellikle kabul gören bir yaklaşımla laiklik; insanı ahret ile ilgilenmekten, yani ibadete yönelik eyleminden alıkoymaz, ancak dinle ilgilenmenin dünya yaşamını etkilememesini ve yönlendirmemesini öngörür.

Atatürk döneminde, laikliğin yalnızca belirli bir bürokrat kadronun bir lüksü, bir üstünlük unsuru, kültürlü, entelektüel olmanın bir niteliği şekline girmiş olması da, laikliğe olan tepkiyi kuvvetlendirmiştir. Laik olduğunu sanan ve bunun için kendini "ilerici" sanan bürokrat kadro, dinsel bağları sıkı olan halk kitlelerini "gerici" olarak suçlamış ve onu hor görmek yolunu tutmuştur.

Türk devriminin dinin getirdiği kurumları ve toplumsallaşmayı kabul etmediği ileri sürülerek, laikliğin biraz da din düşmanlığı içerdiği söylenebilmektedir. Atatürk değişim eyleminin, dinin getirdiği toplumsallaşmayı kabul etmediği doğrudur. Ancak bu ilkede, az da olsa, bir din düşmanlığı bulunduğu düşüncesine katılmak mümkün değildir. Türk değişim eylemi, dinsel kurumlara karşı olmaktan çok, bu kurumların toplumu yanlış yönlendiren işlevine ve bu kurumların başındaki, dini çıkarlarına alet eden kişilere karşı olmuştur. Bu nedenle de, dinsel bir niteliği olmayan tekke, zaviye ve türbeler kapatılmış, tarikatlar yasaklanmıştır. İba-

dete yönelik bazı şekli değişiklikler düşünülmüştür ama, ne bir mescit ne de bir cami kapatılmış, ne de halkın ibadeti yasaklanmıştır.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür; İslamın devletten ayrı, bağımsız, kurumlaşmış din örgütüne yer vermeyişi laikleşme hareketinin örgütlü ve güçlü bir engelle karşılaşma olasılığını azaltmıştır. Bu da sosyo-kültürel reformların uygulanmasını bir ölçüde kolaylaştırmıştır.

...Şu bir gerçektir ki, laiklik ilkesinin egemen olmadığı yerde herkesin din ve inancına karışılır, eşitlik ilkesi ortadan kalkar, özgürlükler yok olur, insan haklarına, çağdaş bilim ve sanatlara, düşünce özgürlüğüne açık olması gereken demokrasinin yolu tıkanmış olur. (Dr. Şerafettin Yamaner, Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.180, 212 ve devamı)

– 84 –

1933 yılında Türkiye'ye gelen Mısırlı politikacı Fikri Abaza'nın, dönüşünde "El Ahram" gazetesinde yayımlanan Türkiye izlenimlerinden:

"Yabancı mağazalar, kapılarının üstüne kendi dilleriyle yazılmış tabela asamazlar. İngiliz, Fransız, İtalyan, Amerikan, Yunanlıların Türkiye'de dilleri, yeni harflerle yazılı Türkçedir.

Türkler yalnız kapitülasyonları değil, kapitülasyondan yararlananları da ezmişler.

Ey büyük Gazi! Gözyaşlarımla karışık, gönülden kopan saygılarımı yüksek katına sunuyorum."

İşte Atatürk bunun için büyüktür. (Hasan Pulur, Atatürk Bunun İçin Büyüktür, Milliyet gazetesi, 10 Kasım 2001)

Bu konuda Prof.Dr. **Oktay Sinanoğlu**'nun yazdıkları üzerinde düşünmemiz gerektiğini sanıyorum:

Atatürk ölüm döşeğindeydi, üç gün komada kalmıştı. Kendine geldi, son nefesinde, "Arkadaşlara selam, dil çalışmalarını sakın gevşetmeyin" dedi ve kendinden geçti.

Türkiye'nin üzerine eğildiği bütün meseleleri arasında, dünyanın büyük savaş eşiğinde olduğu bir sırada, Atatürk'ün son nefesinde bile üzerinde duracağı bu mesele ne olabilirdi?

Atatürk'ün İkinci Kurtuluş Savaşı

Atatürk Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra bu sefer de Türk dilinin yabancı boyunduruktan kurtarılması ve nereden gelirse gelsin, yabancı boyunduruklarından kendini koruyabilmesi tedbirleri işine eğildi. Atatürk özellikle 1928-1938 arası on yılda en büyük enerjisini bu işe verdi. Kendi bir mektubunda yazdığı gibi geceleri dil meseleleri ile uğraşıyor, gündüzleri ise kendi başına iki-üç saatini bu işe ayırıyordu. Neden?

Çünkü, Türk demek, dil demektir. Türklüğün en temel taşı Türkçedir. Türk, Türküm diyen ve her yönüyle, her şeyden önce Türkçe konuşandır.

Türk dili kalmazsa, Türk dili parçalanırsa Türklük kalır mı? Atatürk kendi sözleriyle bunu defalarca ifade ediyordu:

"Türk demek dil demektir. Milliyetin en bariz vasıflarından biri dildir. Türk her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır."

2 Eylül 1930'da kendi el yazısı ile; "Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli hissin gelişmesinde başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en

zenginlerindendir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkelerini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır," diye yazıyordu.

Atatürk, dili milli kurumların en başta geleni sayıyor, milli duygu, düşünce ve yönelişin, milli benlik ve şuurun milli dile bağlı olduğu üzerinde önemle duruyor, uzun vadeli düşünülürse milli bağımsızlığın ancak Türk dili var oldukça, dil bağımsız oldukça mümkün olacağı temelinden yürüyordu.

Osmanlı Devleti'nin son devrinde milletin elinden sade vatanı alınmamış, tarihi, dili, sanatı, varlığı, hakları, her şeyi inkâr edilmişti. Atatürk, Türklüğün her dalda dünya uygarlığının en ileri düzeyine çıkmasını, dünya milletleri arasında şerefli yerini almasını, büyük Türk dilini, koca ve köklü geçmişini, Türklük varlığının bir daha haksızca çiğnenemeyecek şekilde ağırlığını ortaya koymasını istiyordu. Bu da ancak Türklüğün kendi şuuruna, kendi benliğine, kendi diline sarılması ile olabilirdi.

En yakın tarih ve bugünkü dünya sahnesi de gösteriyor ki, iktisadi olsun, siyasi olsun, kültürel olsun, bağımsızlıklarını, dünyadaki şerefli yerlerini, ancak kendi benliklerine sahip, kendilerini aşağı görmeyen, kendilerine güvenen milletler koruyabiliyor, yapıcı ilerleyici ruha sahip olabiliyorlar.

Yeni Türkiye'nin kalkınması "milli kalkınma", eğitimi "milli eğitim", dili "milli dil" olacaktı.

Bilim, teknik bütün dünyaya, insanlığa aittir. Ama bir mühendiste Türklük sevgisi, şuuru, ateşi olsun ki edindiği tekniği Türklüğü kalkındırmaya kullansın. Bu her milletin kendisi için doğrudur. Ve milliyet şuuru bugün ileri her millette her zamankinden daha kuvvetlidir.

Gene 1933'te Atatürk diyordu ki: "Kati olarak bilinmeli-

dir ki Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas olacaktır." Bütün hayattan kasıt siyaset, hukuk, din, teknik, bilim, eğitim, sanat, kültür ve edebiyattır, hayatın her yüzüdür.

1000 yıl önce, bilim dili Arapça olsun diye başlanmış, fakat Arapça, Farsça oradan başlayıp dilin her tarafına yayılmış, onu içinden sarmış, 1920'lere varıncaya dek yazı dilinde birkaç takıdan başka Türkçe bırakılmamıştı. Öte yandan 1000 yıl önce uygarlığa büyük katkıda bulunan birçok büyük Türk bilginini, Arapça ve Farsça yazdıkları için Batı dünyası kolayca Araplığa, Farslığa atfetmek cüretini gösterebiliyor. Türk dili, Arapça ve Farsça ile Türkün kendi eliyle ezilmiş, nefes alamaz hale gelmiştir. O halde Türk dili önce Osmanlıcadan ayıklanacak, uygarlık peşinde iyi fakat sakat niyetle Türkün diline 1000 yıl önce yaptığı hata düzeltilecek, Türk dili temiz güzellik ve kudretine, kendinde var olan kesinlik ve açıklığına kavuşacaktı.

Atatürk'ün İkinci Kurtuluş Savaşı Başlıyor

Türklüğün 1920'lerde verdiği İkinci Kurtuluş ve Bağımsızlık Savaşı ilk alfabe ile başladı. Arap harfleri, gene iyi niyetle, İslama duyulan saygı dolayısıyla alınmıştı. Ama Türkçeye uymuyor, onu köstekliyor, Arapça, Farsça sözcüklerin ise kullanılmasını kolaylaştırıyordu. Arap yazısı Arapça da öyle olduğu için sessiz harflere dayanıyor, Türkçe ise sesli harflere dayandığından bu yazı ile yazılması onu boğuyordu: Oysaki İslam, kalıbı, şekli değil, manayı, niyeti, ifadeyi temel alır. İfadeyi, manayı kolaylaştıracak her değişiklik İslamın ruhuna uygundur. Arap harfleri yerine Türkçeye tıpatıp uyan yeni Türk harflerinin getirilişi İslamın hassasiyetine bir darbe vurup, Frenkçeye sarılmak için değil, Türkün ifadesini, ruhuna dönüşünü kuvvetlendirebilmesi içindir.

Kısa zamanda ilk zafer kazanıldı. Türkçe, kendisini matematik kadar kesinlikle tespit edebilen ve başka dillerde az görülür derecede kudretli ve verimli bir yazıya, yeni Türk yazısına kavuştu.

İkinci zaferin kazanılması yazı dili ile konuşma dilinin birleşmesi, yazı dilinin Türkçeleşip, serpilip güzelleşmesi için içinden türeyip büyümesi, her dalı, her konuyu, her bilimi, tekniği kapsaması ile oldu. Bu Türkçe, Yunus Emre'nin Türkçesi, Karacaoğlan'ın Türkçesi, nerede olursa olsun Türküm diyen her Türkün kolayca anlayabileceği, her meslekte kullanabileceği bir Türkçe idi.

Atatürk'ün amacı Arapçayı Farsçayı atıp, yerine Fransızca, İngilizce doldurmak, 1000 yıl önceki hatayı tekrarlayıp, yeni bir Osmanlıca daha ortaya çıkarmak değildi. Türk dilinin Kurtuluş Savaşında, dil tam yeniden gelişip serpilmeye başlarken, onu bu sefer de batı dillerinden korumak, Türk dilini yeni boyunduruklar altına sokmamak gerekiyordu. Bu da gene Türklük ve Türkçe şuuru, Türkçenin her dalda, her konuda ve özellikle bilim ve teknik konularında geliştirilmesi, hızla işlenmesi ile olurdu. Atatürk, dil savaşının başından beri, bu konu üzerinde titizlikle durdu.

1932'de bir bildiride, "Batı dillerinin hiçbirinden aşağı olmamak üzere, onlardaki kavramları anlatacak keskinliği, açıklığı haiz Türk bilim dili terimleri tespit edilecektir," diyordu. Felsefe, matematik, gök bilimleri, yer bilimleri, fizik, hayat bilimleri, kimya, ruh bilim, sanatlar, spor ve oyunlar, askerlik ve teknik konuların da dil çalışmaları hızlandı. Türkçe terimlerin tespitine geçildi. Bu kolların bazılarında Atatürk kendisi çalışıyor, bugün, askerlikte olsun, matematikte olsun, kullandığımız birçok terimleri Türkçenin derinliklerinden çıkarıp bize armağan ediyordu. (Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu, Bir New York Rüyası "Bye-Bye" Türkçe, Otopsi Yayınları, 2. Basım, s.48 ve devamı)

Ankara'nın başkent oluşunun hikâyesi çok ilginç. Bu konudaki nefis araştırması için **Bilâl N.Şimşir**'e hepimiz teşekkür borçluyuz. İşte yazdıkları:

27 Kasım 1919 günü, İstanbul'dan gelen Kara Vasıf Bey de Heyeti Temsiliye toplantılarına katılır. İstanbul'daki durumla ilgili uzun uzun bilgi verir. Meclisi Millinin İstanbul'da toplanmasının gerekli olduğunu söyler. Heyeti Temsiliyenin de İstanbul ile haberleşme kolaylığı için Sivas'tan batıya kayması gerektiğini belirtir: "Heyeti Temsiliye mesela Eskişehir'e yahut en iyi Ankara'ya giderse haberleşme daha iyi olur, daha kolay olur" der.

Heyeti Temsiliyenin, komutanlarla birlikte Sivas'ta yaptığı toplantı, 16 Kasım 1919'dan 29 Kasım 1919 gününe kadar sürdü. Bu görüşmeler sonunda kaleme alınan kararda, Heyeti Temsiliyenin mebuslarla "Eskişehir yakınında" buluşacağı söylendi. Ankara'dan söz edilmeden, şöyle dendi:

"...Sancaklardan birer, illerle bağımsız sancaklardan ikişer olmak üzere, milletvekilleri arasından seçilecek kişiler tüzüğün sekizinci maddesi gereğince, Heyeti Temsiliye üyesi olarak Eskişehir yakınında toplanacaklar; burada durumun açıklanması ve Meclisi Mebusandaki yöntemimizin belirtilmesi ile ilgili görüşmeler yapacaklardır. Bunun için Heyeti Temsiliye de oraya gidecektir..."

Mustafa Kemal Paşa, Heyeti Temsiliyenin Sivas'tan Ankara'ya doğru yola çıkmak üzere bulunduğu bir anda, 17 Aralık 1919 günü bir genelge yayımladı. Heyeti Temsiliyenin gideceği yeri yine kapalı tuttu. "Heyeti Temsiliye yakında İstanbul'a yakın bir yere taşınacaktır" dedi.

Kısacası, Heyeti Temsiliyenin Sivas'tan sonra nereye gideceği sonuna kadar gizli tutuldu. Ankara'ya gideceği

söylenmedi. Ancak Ankara'ya vardıktan sonra, Heyeti Temsiliyenin artık burada kalacağı açıklandı. Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1919 günü Ankara'ya gelir gelmez, Heyeti Temsiliye adına şu duyuruyu yayımladı:

"Sivas'tan Kayseri yoluyla Ankara'ya gitmek üzere yola çıkan Heyeti Temsiliye, bütün yol boyunca ve Ankara'da, büyük ulusumuzun sıcak ve içten yurtseverlik gösterileri içinde bugün buraya geldi. Ulusumuzun gösterdiği birlik ve dayanç (azim), ülkemizin geleceğini güven altına alma konusundaki inancı sarsılmaz bir biçimde destekleyecek niteliktedir.

Şimdilik Heyeti Temsiliye Merkezi Ankara'dadır. Saygılarımızı sunarız efendim."

Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'dan Ankara'ya gelen Heyeti Temsiliye üyesi Mazhar Müfit Kansu, yukarıdaki açıklama konusunda şunları yazıyor:

"Bu telgrafta 'Şimdilik Heyeti Temsiliye Merkezi Ankara'dır' diyorduk; halbuki biz çok evvel, yani Sivas'ta, Ankara'ya gitmeyi ve Ankara'nın daimi merkez olmasını kararlaştırmıştık. Fakat bu keyfiyeti, yani merkezi hükümet olmasını mahrem (gizli) tutuyorduk, çünkü ilan zamanı henüz gelmemişti. Malum a, Mustafa Kemal Paşa, zamanı gelmeden hiçbir şeyin kuvveden fiile gelmesini istemezdi. Her kararın bir zamanı tatbiki olduğuna kaildi ve bu bir prensip idi ki, bizce de bu prensibe tamamen riayet edilmiştir."

Demek ki, Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya geçici olarak değil, temelli gelmiştir. Gelişi, o geliş olmuştur. Bir daha Ankara'yı terk etmemiştir. Bugün de Mustafa Kemal Atatürk Ankara toprağında yatmaktadır.

Atatürk ile birlikte Ankara'ya gelen Heyeti Temsiliye üyeleri şunlardı: Eski Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, eski Vali Mazhar Müfit (Kansu) Bey, eski Mutasarrıf Hakkı Behiç (Bayıç) Bey ve eski Vaşington Büyükelçisi Ah-

met Rüstem (Bilinski) Bey. Yani Ankara'yı onurlandıran Heyeti Temsiliye heyeti, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte, topu topu beş kişiydi. Ankara'dan mebus seçilen Ahmet Rüstem Bey, Sivas'tan bu yana Mustafa Kemal'in yanında bulunmuş ve toplantılara da katılmış olmakla birlikte, Heyeti Temsiliye üyesi değildi.

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'nın Heyeti Temsiliye merkezi yapıldığı açıklandıktan sonra, görüşmek üzere mebusları da buraya çağırdı. 29 Aralık 1919 günü şu genelgeyi yayımladı:

"1- Bir örneğinin Müdafaai Hukuk Kurullarına verilmesi rica olunur.

2- Ankara-Eskişehir demiryolunun işlemekte bulunması dolayısıyla, kolaylık bakımından, görüşme yeri olarak Ankara seçilmiştir. Bu duruma göre, Heyeti Temsiliye üyesi olarak seçilmiş bulunan sayın mebusların, ocak ayının beşinden başlayarak, Ankara'ya gelmelerini beklemekteyiz. Yola çıkışları konusunda Heyeti Temsiliyeye bilgi vermeleri rica olunur.

3- Heyeti Temsiliyenin her livadan üye kimliğiyle gelecek mebuslarla yapacağı görüşmeye, öteki sayın mebuslardan olabildiğince çok sayıda kişinin de katılması son derece arzu edilmektedir. Bu konuda gerekenlere bildirimde bulunulması rica olunur."

27 Aralık 1919 günü, Ankara tarihinde bir dönüm noktasıdır; Ankara'nın başkent olma yolunda önemli bir aşamadır. O gün, Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki Heyeti Temsiliye, Ankara'ya gelmiş ve burayı karargâh yapmıştır. Ondan sonra Ankara'nın yazgısı hızla değişmiş ve Ankara, adım adım Türkiye'nin başkenti olmaya doğru yol almıştır. Yani o gün Ankara'nın başına devlet kuşu konmuştur!

27 Aralık tarihi, "Atatürk'ün Ankara'ya gelişi" olarak bugün de törenlerle anılır, kutlanır. Her yıl 27 Aralıkta Ata-

türk'ün Dikmen sırtlarından Ankara'ya inişi ve Ankara'da coşkuyla karşılanışı canlandırılmaya çalışılır. Ankara'nın Seymenleri gururla geçit töreni yaparlar. Ankaralı olarak, o gün ne kadar sevinsek, övünsek yeridir.

Ancak, bu konuda yazılıp söylenenlere, ta başından beri, epeyce duygusallık karıştırılmıştır. O tarihte Ankara nüfusunun 20-25 bin dolayında olduğu unutularak, 27 Aralık 1919 günlü telgraflar, Ankara'da, Heyeti Temsiliyeyi ve Mustafa Kemal Paşayı "80 bini aşan vatanseverin" karşıladığı haberini yaymışlardır. Bir dava uğruna böylesine abartma ve idealize etme belki o gün için hoş görülebilir. Ama ondan sonra yazılıp çizilenlerde bu rakam daha da şişirilerek o gün Mustafa Kemal Paşayı 100 bin, hatta "yüz binlerce" kişinin karşıladığı yazılabilmiş ve bu rakam resmi yayınlara da geçirilmiştir. O yıl için Ankara'da yüz bin kişiden söz etmek, bugünün ölçüleriyle bir karşılama töreni için ve üstelik kış ortasında, Ankara'ya on milyon insan toplandığını ileri sürmek kadar şişirmedir! Ali Fuat Paşa da "Karşıcı gelenlerin adedini otuz kırk bine çıkaranlar olmuştur" der ki, bu bile büyütülmüş bir rakam gibi görünüyor. Çevre illerden epeyce insan toplanmış olsa bile, Ankara nüfusunun iki katına yakın bir kalabalığı o günkü şartlarda biraraya getirmek kolay değildi.

Ali Fuat Paşa komutasındaki 20. Kolordunun 1919 yazında Ankara'ya geldiği zamanki tüm mevcudunun 3.400 kişi olduğu gözden uzak tutularak, "700 piyade ve 3.000 atlıdan oluşan bir Seymen alayının" Ankara'da, Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamaya çıktığı yazılmıştır. Bu da, Ankara Seymen alayının, o zamanki kolordudan daha büyük olduğunu ileri sürme kadar ölçüsüzlüktür. 1919 yılında, bir boru üflemekle, bir tek şehirde, üç dört bin silahlı kişi bayrak altına toplanabilseydi, Türk Kurtuluş Savaşı ta 1922 yılı eylülüne kadar uzar mıydı?

Atatürk'ün Ankara'ya gelişini anarken bu gibi şişirmelere hiç gerek yoktur. Ankara'nın da Atatürk'ün de bunlara gereksinimi yoktur. Şurası bir gerçektir: O günün ölçüleriyle, evet o günün ölçüleriyle, Ankara, Mustafa Kemal Paşa heyetini olağanüstü bir törenle karşılamıştır. O güne kadar Anadolu'da başka hiçbir şehir Mustafa Kemal Paşa'ya bu kadar parlak bir karşılama töreni yapmamıştı. Ankara, Sivas, Kayseri gibi öteki şehirlerin hepsini bastırmıştı.

Ali Fuat Paşa, bu konuda şöyle diyor:

"Heyeti Temsiliyenin Ankara'da yerleşmesi için yaptığımız hazırlıklar tamamlanır tamamlanmaz, Sivas'a bir telgraf çekmiş, hareketlerine intizar ettiğimi bildirmiştim. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, 22 Aralıkta Sivas'tan ayrılarak 27 Aralıkta Ankara'ya gelmişlerdi. Uğradıkları her yerde büyük tezahüratla karşılanmışlar ve teşyi edilmişlerdi. Fakat Ankara'nın gösterdiği hüsnü kabul hepsinin üstünde olmuştur."

Atatürk, Ankara halkını kendisini "gerçekten içten gelen parlak ve güven verici duygularla karşılamış" olduğunu belirtir. Kendi sözleriyle, "Beni cidden samimi ve parlak ve emniyetbahş hissiyat ile karşılamış olan Ankara ahaliyi muhteremesi" der.

Cemal Bardakçı, karşılama hazırlıklarını şöyle anlatıyor:

"Aralık ayının ikinci yarısı başlarında bir gün telefonda Hakanın (yani Ankara Vali Vekili Yahya Galip Bey'in) sesi gürledi:

– Müdür, çabuk yanıma gel, diyordu. Gittim.

– Mustafa Kemal Paşa, Heyeti Temsiliye ile birlikte buraya gelmeye ve burasını harekâtı milliyenin merkezi yapmaya karar vermiş, dedi. Ay sonuna doğru gelmeleri ihtimali var. Onları muazzam tezahürat ile karşılamak gerek. Yalnız şehir halkının bu törene katılması bir mana ifade et-

mez. Buradaki İngilizlerle Fransızlara Kuvayi Milliyenin kuru gürültüden ibaret olmadığını göstermek, bunun için de mümkün oldğu kadar çok sayıda atlı tedarik etmek icap eder. Bu atlıları nereden bulacağız? Gönüllü alayları kumandanı unvanını taktığımız Müftü Rifat Efendi'nin güya karargâhı olan şu hükümet avlusundaki mahruti çadıra giren çıkan yok. Müftü Efendi orada sabahtan akşama kadar sinek avlıyor. İsmi var, cismi yok bu alaydan faydalanamayacağız. Düşünüyor, taşınıyor, başka bir tedbir bulamıyorum. Bu düşünce, bu çaresizlik benim için bir dert oldu. Bana geceleri uyku uyutmuyor. Sen ne dersin? Nasıl edelim de bu derde bir deva bulalım?

– Efendim kolayı var, dedim. Kaza kaymakamlarına emir buyurun, her biri bulabildiği atlıları peşine taksın, buraya getirsin. Her kaza kırk-elli atlı çıkarsa bir süvari fırkası meydana gelir.

Hakan bu buluşumu pek beğendi. Hemen mektupçuyu çağırdı. Emir verdi. Kazalara telgraflar yazıldı. Fakat gelen cevaplar bizi hayal kırıklığına uğrattı. Kaymakamlardan bazıları aldıkları emri tatbik mümkün olamayacağından dem vuruyor, diğer bazıları da beş-on kişi ile gelebileceklerini bildiriyorlardı.

Hakana 'Müsaade buyurunuz da ben kazama, Haymana'ya gideyim' dedim. Müsaade etti. Ben de ertesi sabah 'ver elini Haymana' diyerek yola çıktım.

Haymana'da emekli Kargılı Kara Mustafa ve emekli jandarma subayı Halit Beylerin de gayret ve himmetiyle iki gün içinde yüz atlı toplamak mümkün oldu."

Cemal Bardakçı, üçüncü gün, topladığı yüz kadar atlıyla Haymana'dan yola çıkmış. Ankara'ya yirmi kilometre uzaklıktaki Gölbaşı'na gelmişler. Orada gecelemişler. Bir bozguncu, atlıların arasına girip, "Budalalar, Kaymakam sizi karşılamak için değil, Ankara'da vagonlara doldurup Ay-

dın Cephesine sevk etmek için topladı" diye zihinleri karıştırmış. Atlılar, tedariksiz yola çıktıklarını ve ailelerine veda bile etmediklerini ileri sürerek evlerine dönmeye kalkışmışlar. Cemal Bardakçı, onlara söz dinletene kadar akla karayı seçmiş. Sonunda güç bela atlıları Ankara'ya getirmeyi başarmış. Sonrasını şöyle anlatıyor:

"Arkadaşları Ankara'daki Samanpazarı'ndaki hanlara misafir ettik. Hatırımda kaldığına göre, Hakkı Behiç Bey'in rahatsızlanması yüzünden heyet Kayseri'de üç gün mola vermek zorunda kalmış. Biz bu üç gün içinde her sabah atlarımıza binerek ikişerli dizi halinde Ankara sokaklarında geçit resmi yapıyor, bu arada İngiliz, Fransız mümessillerinin karargâhları önünden geçmeyi de ihmal etmiyorduk. Bizim bu gezilerimizden heveslenen Ankaralılar da atlanarak bize katılıyorlardı. Bu suretle dizimiz Samanpazarı'ndan Hükümet Meydanına (Ulus'a) kadar uzanıyordu.

Hakan pek memnundu. Nihayet ayın 27'sinde Paşa'nın arkadaşları ile birlikte Ankara'yı teşrif buyuracakları kesin olarak anlaşıldı. O gün öğleden sonra Dikmen sırtlarında çok kalabalık bir heyetle misafirlerimizi karşıladık. Şehre getirdik."

Vali Vekili Yahya Galip Bey ile Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa, misafirleri Gölbaşı'nda karşılamışlar. Oradan Dikmen sırtları –o zaman bomboş tarla olan Yenişehir– bugünkü Radyoevi-Demiryolu istasyonu ve Ulus Meydanı yoluyla Hükümet Konağı önüne gelinmiş. Ankaralılar, bütün bu uzun yol boyunca dizilip gelenleri selamlamış, alkışlamışlar. Ankaralılar adına bir karşılama kurulu gelenlere, "Hoş geldiniz" demiş. Kurulda şu kimseler varmış: Müdafaai Hukuk üyelerinden Müftü Rifat Efendi, Binbaşı Fuat, Kınacızade Şakir, Toygarzade Ahmet, Aktarbaşızade Rasim, Ademzade Ahmet, Hatip Ahmet, Kütükçüzade Ali, Hanifzade Mehmet ve Bulgurzade Tevfik Beyler. Ankara, seymen-

leri, dervişleri, esnafı, sanatkârı, eşrafı, halkı, öğrencisi ile o gün topluca Mustafa Kemal'e karşıcı çıkmış. Aralık ayının 27'si olduğu için hava soğukmuş, ama güneşliymiş.

Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Ankara'ya gelen Heyeti Temsiliye üyesi Mazhar Müfit Bey, o günkü izlenimlerini şöyle anlatıyor:

"Alkışlar ve türlü tezahürat ve dualar arasında Hükümet Meydanına geldi.

Yahya Galip Bey bir nutuk ile 'Hoş geldiniz' dedi ve hariciye memurlarından Fahrettin Bey heyecanlı bir nutuk söylemeye başladı.

Hava güneşli idi, fakat kuru bir soğuk şiddetle ortalığı donduruyordu. Mustafa Kemal Paşa, orada dizilmiş kız talebelerin üşüdüklerini düşünerek, çocukların gitmelerini Vali Beye söyledi. Yahya Galip Bey, 'Yalnız çocuklar değil, biz de donduk' diyerek hatibe, 'Bey birader, biraz kısa kes titriyoruz' dedi. Hatip Bey de heyecandan zaten nutkun ilerisini getiremeyerek kesmeye mecbur oldu... Sonra Hükümet Konağına girdik. Vali odasında bir müddet istirahatle çaylar içildi. Isındık. Kolordu ziyaret edildi. Otomobillere binerek bize tahsis edilen, şehrin dışındaki Ziraat Mektebine gittik."

Mustafa Kemal Paşa, karşılama töreninden çok memnun kalmış. "Ankaralılar beni misli görülmemiş bir heyecanla karşıladılar..." diye anlatırmış. O gün Ankara'yı nasıl bulduğunu soran Ali Fuat Paşa'ya da Atatürk;

"Cidden fevkalade" demiş, "tebrik ederim, Ankara hakikaten milli bir merkez haline gelmiş."

Ankara'nın bir "merkez" haline gelmesi, İstanbul Hükümetini rahatsız etmiş. Ali Fuat Paşa, Heyeti Temsiliyenin Ankara'ya gelmesinden ve burada büyük sevgi gösterileriyle karşılanmasından İstanbul Hükümetinin hiç memnun kalmadığını yazar. "Hükümet Ankara'nın milli bir merkez olmasını da hoş karşılamamıştı" der. Sonra şunları ekler: "Hiçbir

sebep göstermeden beni kumandanlıktan kaldırmak istemişler ve yerime milli hareketle hiçbir münasebeti bulunmayan bir kumandanla bir vali tayin etmeye kalkmışlardı. Fakat her iki teşebbüs de akim kalmış, ne vali, ne de kumandan Ankara'ya gelememişti."

Ankara'nın merkez olarak seçilip mebusların, İstanbul'a gitmeden önce buraya çağırılmaları, İstanbul'u büsbütün tedirgin etmiştir. İstanbul Hükümeti, zaten huzursuzdur. Etkisi gittikçe azalmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, Sivas'tan İstanbul'a daha yakın olan Ankara'ya gelmiştir. Buradan İstanbul'da olup bitenleri daha kolay izleyebilecek, İstanbul'u daha kolay etkileyebilecektir. Gelir gelmez Ankara'nın Heyeti Temsiliye merkezi olduğunu duyurmuştur. Heyeti Temsiliye, Anadolu'da 'de facto' hükümet demektir. Ankara, bu fiili hükümetin merkezi olmaktadır. Mustafa Kemal şimdiden bu merkezin önemini iyice vurgulamak istercesine, milletvekillerini buraya çağırır. 29 Aralık 1919 günü bir genelge yayımlar. Milletvekillerine Ankara'da randevu verir. 5 Ocak 1920 gününden başlayarak onlarla Ankara'da görüşeceğini duyurur. İlk bakışta bu çağrı doğaldır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Derneğinden olan milletvekillerini çağırır öncelikle. Kendisi bu derneğin başkanıdır. Ankara da derneğin yeni merkezi. Bir dernek başkanının, dernek merkezinde, dernek üyeleriyle görüşmesinden doğal ne olabilir? Mustafa Kemal Paşa da bu görüşü savunur.

Ama bu sav, İstanbul'un kuşkularını gidermeye yetmez. Milletvekillerini Ankara'ya çağırırken Mustafa Kemal'in başka amaçlar güttüğü sezilmiş gibidir. Mustafa Kemal Paşa'nın, Meclisi Mebusanın Anadolu'da toplanmasını istemesi ve bu konuda uzun uzun direnmesi henüz unutulmamıştır. Olmayınca, bu defa milletvekillerini, İstanbul'a gitmeden önce, Ankara'ya çağırmaktadır. Apaçık söylen-

mese de, bu çağrıyla bir mesaj verilmektedir. Behçet Kemal Çağlar'ın da bir satırla değindiği gibi, milletvekillerine, "İstanbul'a gitseniz de er geç dönüp dolaşıp geleceğiniz yer Ankara'dır" denmek istenir. Hatta İstanbul'dan öte Malta'ya da sürülseler, eninde sonunda gelecekleri yer yine Ankara'dır. Çünkü bundan böyle Ankara bir merkezdir. Öyleyse "Mebus Efendiler", şimdiden ayaklarını Ankara'ya alıştırmalıdırlar.

Yalnız bu kadar da değildir. Milletvekilleri, sadece ayakları alıştırılmak için Ankara'ya çağrılıyor değillerdir. Ankara'da siyasal görüşmeler yapılacaktır. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da toplanacak Meclisi Mebusan içinde bir Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk grubu oluşturmayı ve ayrıca Mecliste izlenecek politikayı önceden saptayıp milletvekillerine benimsetmeyi amaçlıyordu. Yani, Heyeti Temsiliye ile milletvekilleri arasında Ankara'da yapılacak görüşmelerde, Türkiye'nin ulusal politikası oluşturulacaktı. Nitekim sonradan Meclisi Mebusanın kabul ettiği Misakı Milli ilkelerinin ilk karalamaları, o görüşmeler sırasında, Ankara'da kaleme alınmıştır. Ulusal politikalar, normal olarak, hükümet merkezlerinde, başkentlerde oluşturulurlar. Mustafa Kemal Paşa, artık merkez Ankara'dır der. Türk ulusunun ve Türk yurdunun geleceği ile ilgili politikanın bundan böyle İstanbul'da değil, Ankara'da çizileceğini dosta düşmana göstermek ister. İstanbul Hükümetinin keyfi kaçar.

Anadolu'daki ulusal hareketin gelişmesine bakarak, bir süre önce "Cumhuriyet yapacaklar, Cumhuriyet!" diye söylenen Ali Rıza Paşa, bu defa Ankara'nın Heyeti Temsiliye merkezi olması üzerine, "Ankara'yı başkent yapacaklar, başkent!" diye kaygılarını dile getirmiş midir, bilinmez. Ama Ali Rıza Paşa Hükümeti bunu sezmiş ve milletvekillerinin Ankara'ya çağrılmalarını tepkiyle karşılamıştır. Milletvekille-

rini Ankara'ya gitmekten caydırmaya kalkışmıştır. Atatürk, Nutuk'ta yakına yakına bunu anlatır. "Biz milletvekillerini Ankara'ya çağırırken, onlar da birtakım kişilerin bu çağrıya gelmemelerini ve tasarlanan toplantının yapılmamasını sağlamak için önlem alıyorlar ve girişimde bulunuyorlarmış" der.

Mustafa Kemal Paşa, hemen harekete geçer. Bir yandan milletvekillerine, çağrısını yeniler, öte yandan da İstanbul ile yazışmaya girişir. Ankara-İstanbul kavgası başlar. Gerçekte, eski ve yeni merkezler arasındaki kavgadır bu. 1920 yılına bu kavgayla girilir. 1 Ocak 1920 günü, Harbiye Nazırı Cemal Paşa, Mustafa Kemal'e şunları teller:

"1- Meclisi Mebusanın bir an önce toplanması çok gereklidir. Şu sırada kimi milletvekillerinin Ankara'ya çağrılmaları, Meclisin tez elden açılmasına engel olacaktır.

2- Bu durumun ve yapılan çağrının ortaya çıkardığı kötü yorumlar arasında yabancıların en çok dikkatini çekecek olan, yasama gücünün başka kuvvetlerin etkisi altında iş görmekte olduğu sanısıdır...

3- Böyle bir durum ve davranış karşısında Meclis kendisinden beklenen hizmetleri yapamayacaktır.

4- Daha önce de yapıldığı gibi, milletvekilleriyle konuşmak ve ilişki kurmak üzere geniş yetkili bir kişinin, delege niteliğiyle İstanbul'a gönderilmesi, istenilenin sağlanmasına yetecektir.

5- Çağrılan milletvekillerinin Ankara'ya gidişlerinin geri bırakılması ve orada toplananların da hemen İstanbul'a gelmeleri için yeniden ve tez elden bildirim yapılması beklenmektedir."

Bu telgraf, Mustafa Kemal Paşa'yı adamakıllı kızdırır. Nutuk'ta bunun üzerinde epeyce durur. Sorular sorar: Milletvekillerini sıkıştırıp şaşırtmak ve onun girişimini engellemeye kalkışmak doğru muydu? Müdafaai Hukuk Derneği

üyesi olan milletvekilleri kendi önderleriyle görüşerek bir programa göre iş görmek zorunda değiller miydi? İstanbul'daki baylar onun milletvekilleriyle görüşmesini istemiyorlar, İstanbul'a gitmesini de uygun görmüyorlar ve İstanbul'a bir delege göndermesini salık veriyorlardı...

Mustafa Kemal Paşa, karşılık olarak, Cemal Paşa aracılığıyla İstanbul'daki milletvekillerine şunları söyler:

"...Konu, yurdun ve ulusun varlığı ile ilgilidir... Bundan dolayı, birtakım vatansız ve dinsizlerin propagandaları bizim için uyulacak ilke olamaz. Amaç, ulusun esenliği ve yurdun kurtuluşudur. Bir-iki günlüğüne (Ankara'ya) buyurmanız bize pek önemlidir. Buna göre tutulacak yolun seçilmesi yüksek görüşünüze bağlıdır..."

İstanbul'un engellemek istemesine karşın birçok milletvekili Mustafa Kemal'in çağrısına uyarak Ankara'ya gelmiştir. Atatürk, "Milletvekilleri, hepsi bir günde ya da çeşitli günlerde topluca (Ankara'da) bulunamadılar. Tek tek ya da küçük topluluklar olarak gelip gittiler. Bu kişilerin ya da toplulukların hepsine ayrı ayrı hemen aynı temel noktaları günlerce ve birçok kez anlatmak zorunda kaldık" diyor.

Mustafa Kemal Paşa ile görüşen milletvekilleri, Meclisi Mebusan içinde bir "Müdafaai Hukuk Cemiyeti Grubu" kurmayı kabul etmiş görünürler. Ama İstanbul'a gidince başka etkiler altında kalırlar ve bu adla bir Meclis grubu kurulmaz. Buna karşılık "Felahı Vatan Grubu" kurulur ki, Mustafa Kemal'in istediği bu değildir.

Heyeti Temsiliyenin Sivas'tan taşınmasını İstanbul'daki İngilizler de dikkatle izlerler. Ancak, Mustafa Kemal'in, Sivas'tan sonra Ankara'ya gideceğini son âna kadar gizli tutması, İngiliz ajanlarını biraz uğraştırmış. Heyeti Temsiliyenin Ankara'ya gelişini İstanbul'daki İngilizler geç de olsa haber alabilmişler. 9 Ocak 1920 günlü bir İngiliz istihbarat raporu, "Heyeti Temsiliyenin Sivas'tan Eskişehir'e taşındığını"

yazıyor. Ankara'ya değil. Rapor, "Kuvayi Milliye karargâhı Sivas'tan Eskişehir'e taşındı... Bu yer değiştirme, Mustafa Kemal'in İzmir çevresindeki Kuvayı Milliye birlikleriyle bağlantı kurması için yapılmış" diyor.

14 Ocak 1920 günlü bir başka İngiliz istihbarat raporunda, Heyeti Temsiliyenin Sivas'tan Eskişehir'e değil, Ankara'ya taşınmış olduğu belirtiliyor. "Bu yer değiştirmenin İstanbul basınında epeyce ilgi uyandırdığı ve Heyeti Temsiliyenin çalışmalarının bol bol eleştirildiği" ileri sürülüyor.

O tarihlerde Ankara'da gizli İngiliz ajanları bulunduğu anlaşılıyor. Nutuk'ta metinleri verilen Sait Molla'nın Rahip Fru'ya yazdığı mektuplarda bu ajanların kod numaraları var. Birinci mektupta, "Ankara'daki adamımız N.B.D. 285/3" deniyor. Altıncı mektupta, Ankara'daki ajanın numarası "N.B.D. 295/3" olarak geçiyor. Belki ikisi de aynı kişidir. İngiliz ajanı, Mustafa Kemal'in Ankara'ya gelişini de rapor ediyor. 3 Ocak 1920 akşamı, Ankara Belediyesi, Heyeti Temsiliye onuruna 120 kişilik bir akşam yemeği vermiş. Davetliler teker teker Mustafa Kemal Paşa'ya ve öteki Heyeti Temsiliye üyelerine tanıştırılmışlar. Yemekte hazır bulunan ve Mustafa Kemal Paşa'ya tanıştırılan 120 kişiden biri, İngilizler hesabına çalışan gizli ajanmış. O yemek hakkında da İngiliz istihbarat örgütüne bir rapor vermiştir. İngiliz arşivlerinden bulup çıkardığımız bu raporun İngilizcesini daha önce yayımlamıştık.

Raporda yazıldığına göre, belediye başkanı yemekte bir konuşma yaparak Ankara'yı onurlandırdıkları ve ülkenin kurtuluşu uğrundaki çalışmaları için Mustafa Kemal Paşa'ya teşekkürlerini sunmuş. Paşa, kısa konuşmasında ulusal birlik ve barış konularına değinmiş. Başkaca konuşan olmamış. Yemekten sonra lise öğrencileri davetlilere bir oyun sahnelemişler. İngiliz ajanı, "Oyun İzmir'de Yunan işgaline karşı bir propaganda idi" diyor.

İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral J.de Robeck, "Milliyetçiler, karargâhlarını Sivas'tan demiryolu üstündeki Ankara'ya taşıdılar ve İstanbul ile haberleşmelerini yoluna koydular... Yurt içinde ve yurt dışında propagandalarını artırdılar" diye rapor ediyor.

İngiliz belgelerinden anlaşıldığına göre Ankara'yı merkez yaptıktan sonra Heyeti Temsiliyenin etkinliği ve İstanbul üzerindeki "baskısı" gittikçe artmıştır. Şubat 1920 başlarında, İngiliz Yüksek Komiseri, Şeyhülislamın Mustafa Kemal'den yakınmalarını Londra'ya rapor eder. Şeyhülislam, "Hükümetin durumu pek tatsız," demiş. "İki değirmen taşı arasında sıkışıp kalmış gibiyiz. Kuvayi Milliye liderleri apaçık hükümeti kontrol ediyorlar... Mustafa Kemal ve arkadaşları, parlamentoyu da denetim altına alıp yönlendirmek istiyorlar, tıpkı İttihatçıların yaptıkları gibi..." Yüksek Komiser de Robeck, Şeyhülislamın bu söylediklerine kendi görüşünü de katıyor: "Milliyetçiler üzerinde hiçbir etkisi bulunmayan hükümet, İstanbul içinde bile güvencede değil" diyor. Birkaç gün sonra da "Milliyetçiler, hükümeti tam denetim altına aldılar" diye ekliyor.

İngiliz Yüksek Komiseri, 13 Şubat günlü raporunda da milliyetçilerin Ankara'yı karargâh yaparak İstanbul ile daha sıkı haberleştiklerini belirttikten sonra, "Meclisi Mebusanın çoğunlukla milliyetçilerce atanmış üyelerden oluştuğunu ve Kuvayi Milliyenin İstanbul'daki siyasal kanadına dönüştüğünü" ileri sürerek "Milliyetçilerin er ya da geç müttefiklerle çatışmaları kaçınılmaz" diyor.

Heyeti Temsiliye merkezinin Ankara'ya taşınmasıyla ulusal hareketin etkinliği artıyor, buna paralel olarak Ankara adı sık sık duyulmaya başlıyor. Bundan böyle Ankara, adını çok duyuracak ve gittikçe ün kazanacaktır. (Bilâl N. Şimşir, Ankara... Ankara "Bir Başkentin Doğuşu", Bilgi Yayınevi, s.159 ve devamı)

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk Gençliği!

Birinci vazifen, Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dahili ve harici bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklal ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklal ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler. Hatta bu iktidar sahipleri, şahsi menfaatlerini müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler: Millet fakr ü zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evladı!

İşte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklal ve cumhuriyetini kurtarmaktır.

Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Gazi Mustafa Kemal

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

(Bugünkü dile çeviren: İsmet Zeki Eyüboğlu)

Ey Türk Gençliği: Birinci görevin; Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuzluğa değin korumak ve savunmaktır.

Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Bu temel, senin en değerli güven kaynağındır. Gelecekte de, yurt içinde ve dışında, seni bu kaynaktan yoksun etmek isteyen kötücüller bulunacaktır. Bir gün, bağımsızlığını ve cumhuriyetini savunmak zorunda kalırsan; ödeve atılmak için, içinde bulunacağın durumun olanaklarını ve koşullarını düşünmeyeceksin! Bu olanaklar ve koşullar çok elverişsiz bir nitelikte görünebilir. Bağımsızlığına ve cumhuriyetine kıymak isteyen düşmanlar, bütün dünyada benzeri görülmemiş bir yenginin (galibiyetin) temsilcileri olabilirler. Zorla ve aldatma ile sevgili yurdun, bütün kaleleri alınmış, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve yurdun her köşesi eylemsel olarak ele geçirilmiş olabilir. Bütün bu koşullardan daha acı ve daha korkunç olmak üzere, yurdun içinde, işbaşında bulunanlar aymazlık, sapkınlık ve dahası hayınlık içinde bulunabilirler. Dahası bu işbaşında bulunanlar, kişisel çıkarlarını, saldırganların siyasal istekleriyle birleştirebilirler. Ulus, yoksulluk ve sıkıntı içinde ezgin ve bitkin düşmüş olabilir.

Ey Türk geleceğinin gençliği! İşte bu ortam ve koşullar içinde bile, görevin Türk bağımsızlık ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Bunun için sana gereken güç, damarlarındaki soylu kanda vardır!

ONUNCU YIL MARŞI

Çıktık açık alınla on yılda her savaştan,
On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan,
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan,
Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan.

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Bir hızda kötülüğü, geriliği boğarız,
Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız,
Türküz, bütün başlardan üstün olan başlarız,
Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız.

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Çizerek kanımızla öz yurdun haritasını,
Dindirdik memleketin yıllar süren yasını,
Bütünledik her yönden istiklal kavgasını,
Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını!

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Örnektir milletlere açtığımız yeni iz,
İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz,
Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz,
Tersine dönse dünya yolumuzdan dönmeyiz.

Türküz: Cumhuriyetin göğsümüz tunç siperi,
Türke durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Söz Faruk Nafiz ÇAMLIBEL
Behçet Kemal ÇAĞLAR
Müzik: Cemal Reşit REY

– 89 –

ONUNCU YIL NUTKU

29 Ekim 1933

Türk milleti,

Kurtuluş Savaşı'na başladığımızın 15'inci yılındayız. Bugün cumhuriyetimizin onuncu yılını doldurduğu en büyük bayramdır.

Kutlu olsun!

Bu anda, büyük Türk milletinin bir ferdi olarak, bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim.

Yurttaşlarım!

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bundaki muvaffakiyeti, Türk milletinin ve onun değerli ordusunun, bir ve beraber olarak, azimkârane yürümesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklara sahip kılacağız. Milli kültürümüzü muassır medeniyet seviyesinin üzerine çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü, geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir. Geçmiş

zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur. Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır. Çünkü Türk milleti, milli birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müsbet ilimdir. Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ülkümüzdür. Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün beşeriyete hakiki huzurun temini yolunda, kendine düşen medeni vazifeyi yapmakta muvaffak kılacaktır.

Büyük Türk milleti!

On beş yıldan beri, giriştiğimiz işlerle muvaffakiyet vaat eden çok sözlerimi işittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiçbirinde, milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım. Bugün aynı inan ve katiyetle söylüyorum ki, milli ülküye tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin, büyük millet olduğunu, bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır. Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kaabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile, âtinin yüksek medeniyet ufkunda, yeni bir güneş gibi doğacaktır.

Türk milleti!

Ebediyete akıp giden her on senede, bu büyük millet bayramını, daha büyük şereflerle, daha büyük saadetlerle, huzur ve refah içinde kutlamanı gönülden dilerim.

Ne mutlu Türküm diyene!

Mustafa Kemal'in milletini yoksun bırakmasından 12 gün evvel ordusuna son seslenişi:

29 Ekim 1938 Cumhuriyet Bayramında Atatürk hastaydı. Tüm arzu ve kararına rağmen doktorları Dolmabahçe'deki hasta yatağından Ankara'ya dönerek, eseri olan yüce bayramı kurduğu Başşehirlilerle beraber kutlamasına izin vermemişlerdi. İkinci komayı da atlatmış ve sağlığı üzerinde her gün bildiriler yayımlanıyordu. Büyük bayram ilk defa O'nsuz hipodromda kutlanıyordu. Neden, niçin bilinmez katılamadığı eserinin bu yıldönümünde ordusuna son seslenişini aşağıdaki metinle hazırladı. Adına, Başbakan Celal Bayar'ın okuduğu metin şudur:

"Zaferleri ve mazisi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber medeniyet nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu!

Memleketini en buhranlı ve zor anlarda zulümden, felaket, sıkıntı ve düşman istilasından nasıl korumuş ve kurtarmış isen, Cumhuriyetin bugünkü ilerleme devrinde de askerlik tekniğinin bütün modern silah ve vasıtaları ile donatılmış olduğun halde vazifeni aynı bağlılıkla yapacağına hiç şüphem yoktur.

Bugün Cumhuriyetin on beşinci yılını, arasız artan büyük bir refah ve kudret içinde kutlayan büyük Türk milletinin huzurunda kahraman ordu, sana kalbi şükranlarımı beyan ve ifade ederken büyük ulusumuzun iftihar hislerine de tercüman oluyorum.

Türk vatanının ve Türklük camiasının şan ve şerefini, iç ve dış her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibaret olan vazifeni her an yerine getirmeye hazır ve amade olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inanç ve itimadımız

vardır. Büyük ulusumuzun orduya bahşettiği en son sistem fabrikalar ve silâhlar ile bir kat daha kuvvetlenerek büyük bir feragati nefs ve istihkarı hayat ile her türlü vazifeyi yapmaya hazırlanmış olduğunuza eminim. Bu kanaatle kara, deniz, hava ordularımızın kahraman ve tecrübeli komutanlarını selamlar ve takdirlerimi bütün ulus önünde beyan ederim.

Cumhuriyet Bayramının on beşinci yıldönümü hakkınızda kutlu olsun. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.2, s.282)

– 91 –

Bir "Cumhuriyet Kadını" Atatürk'ün **Onuncu Yıl Nutku'**nu dinlerkenki izlenimlerini şöyle anlatıyor:

1931-32 ders yılında, Beyazıt'taki tarihsel Darülfünun binasında öğrenci olarak bulunuyordum. Bir gün öğleye doğru dersten çıktığımızda, Atatürk'ün binamızda bulunduğunu, hukuk fakültesinin derslerine girip çıktığını ve gitmek üzere olduğunu öğrendik. Sınıf arkadaşım Ruhsar Samih'le birlikte onu uğurlamak için kapı girişinde sıralanmış olan hoca ve yöneticilerin arasına karıştık. Kalabalık arttı; kalbim, fırlayacak gibi çarpıyordu. Biz sıkışıp kalmıştık, ama o, bizim titreyen ellerimizi de sıktı. Mutluluktan şaşkına dönmüştük. Karar verdiğimiz halde yüzüne, gözlerine bakamamıştık. Bu eşsiz deha mücevheri, göz kamaştıran ışıltılar saçıyordu. İbrahim Aleattin'in dediği gibi, mütekasif (yoğun) bir alevdi. Ne var ki, elleri unutulacak gibi değildi. Cepheden cepheye koşan, vatanı kurtarmak için didinen bir askerin elleri miydi bunlar? Yok. Bir milleti dirilten, devletimizi kuran, dünyayı şaşırtan eserleri yaratan sanatçı eller!

29 Ekim 1933: Cumhuriyetin onuncu yıldönümü törenlerini görmek üzere Ankara'dayım. Ünlü marşın yarattığı coşku ve mutluluk her yanı dolduruyor. Hipodromu çevreleyen tribünler tıklım tıklım. Atatürk ünlü Nutuk'una başlıyor. O sıcak, inandırıcı ve kudretli sesi hiç unutamadım: "Milletimizi çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız!" Sevinç gözyaşları çoğalıyor. Otomobilin içinde yanında Fevzi Çakmak, tribünlerin önünden geçiyor. Gelmiş geçmiş tüm destan kahramanlarının en güzeli, en görkemlisi; her zamanki gibi o ışıltılı hale ile donanmış; dinç ve sağlıklı görünüyor. Kim derdi ki onu beş yıl sonra kaybedeceğiz.

Meydan daha dün çağlayıp inlerdi sesinden / Meydanda kalan ruhum onun aksine daldı / Düşmüş gibi bir levha geniş çerçevesinden / Ayrıldığı gün yeryüzü karşımda boşaldı.

Onun 'fani varlığını' yitirdik, ama yalnız bizim değil, dünyanın kurtuluş ve uygarlık sembolü olarak varlığını sonsuza dek sürdürecektir. (Ayşe İlhan, Minnet ve Şükran Sana! Cumhuriyet gazetesi, 9 Kasım 2001)

– 92 –

1933 yılında Hitler Almanya'sından ayrılınca Türkiye'ye davet edilen, 1952 yılına kadar İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerinde dersler veren, Almanya'ya dönünce Hür Berlin Üniversitesi'nde, emekli olduğu 1 Nisan 1967 tarihine kadar iki dönem Rektörlük yapan Prof.Dr. **Ernest H.Hirsch,** Cumhuriyetimizin "ilk" ve "ikinci on yılı"nı şöyle değerlendiriyor:

Türkiye Cumhuriyeti'nde geçirmiş olduğum yıllara ait anılarımı, "Atatürk'ün Ülkesinde" başlığı altında topladım.

Bu sözlerle, Türkiye'de herhangi bir zaman diliminde değil de, Türk tarihinin özel bir döneminde, bu yüzyılın 1920'li yılları başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte başlayan ve 1950'lere kadar süren döneminde yaşadığımı belirtmek istiyorum. Bu dönemin siyasi yönü, Türkçede "Kemalizm" deyimi ile nitelenir. "Kemalizm" deyimi, 1934 yılının sonunda, özel kanunla Atatürk soyadını alan, bir önceki on yıl içinde de Gazi Mustafa Kemal Paşa adıyla, Türk inkılabının itici ve biçimlendirici gücü olarak tarihe adını yazdırmış olan o insanın adından türetilmiştir. "Kemalizm", başlangıçta belli bir rejimi ifade etmekten çok bir siyasi hareketi ifade için kullanılıyordu. 1930'ların başında, İstanbul'daki ilk hocalık yıllarımda henüz bir ideoloji söz konusu değildi. Her şey henüz bir akış ve hareket halindeydi, önceden hazırlanmış fikir ya da teori ve bunlara göre bir uygulama henüz yoktu. Fakat hedefi Kemal Paşa büyük bir açıklıkla göstermişti. Türk toplumunu Batı Avrupa'nın muasır medeniyetlerinin seviyesine yükseltmek ve Türk devletini İslam dininin zincirlerinden ve bağlarından kurtarmak. Bu hedefe ulaşmak için yurt dışından, amaca uygun görülen biçimler, kurum ve kanunlar alınıyor; bu medeniyeti ve bu devlet biçimini hangi kategoriye sokmak gerektiği sorusuna da "Biz bize benzeriz" sloganıyla cevap veriliyordu. Cumhuriyetin Onuncu yılını kutlama töreninde bu sloganın yazılı olduğu bez afişler gördüm. Aynı eklektisizmi; Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından, yıl belirtilmeden basılmış, ama muhtemelen 1937 tarihli "Resimlerle Türkiye" başlıklı eserin önsözünden aşağıya aktardığım şu cümlelerde de açıkça görmek mümkündür: " 'Kemalizm', Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik inancıdır. Bu inancın dünyevi işleri kavrayışı Avrupalıdır, ama temeli Türk'tür. Kemalizm, bir yandan Türk milletinin tarihinde bir yeniden doğuş, öte yandan da kültür tarihi-

nin çağımız ve zamanımızın şartları açısından bir eleştirisidir. Kemalizm yeni doğmuş bir ülkenin taptaze bir inancı ve taze bir hayati görev olduğundan, Avrupa'nın hâlâ bir çözüme kavuşmamış olan tartışmalı sanayi sorunlarına bakarak, kendine göre bir tercih yapmış ve onu derhal gerçekletirmeye geçmiştir."

Devlet Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından iki ayda bir Fransızca ve bazen de İngilizce olarak yayımlanan, harikulade güzel basımlı, amacı özellikle yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti gerçeğini yazı ve resimlerle tanıtmak olan bu dergi, gayet mantıki olarak, "La Turquie Kemaliste" adını taşıyordu. Derginin 1934 ile 1948 yılları arasında yayımlanmış olan 50 nüshası, hemen hemen eksiksiz olarak, elimde mevcut. Bu nüshalar, genel siyasi başyazıların yanısıra Kemalist Türkiye'de kültür hakkında, sosyal ve ekonomik olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi veren bol resimli makaleler, sanat tarihi ve kültür tarihi konularında yazılar içermektedir.

Bu dergi nüshaları, bir yandan Cumhuriyetin ilanından bu yana yukarıda ifade edilen hedef doğrultusunda kazanılan başarıları gözler önüne sererken, öte yandan da çağdaş Türkiye'nin, üzerinde yer aldığı topraklarda insanlık tarihi boyunca yerleşmiş kültürlerle medeniyetlerin çeşitliliğini ve zenginliğini anlatmaktalar. Bu gelenek ışığında Kemalist Türkiye'ye gelecek için özel bir misyon yüklenmekte, Burhan Belge'nin, derginin 1937 Ağustos tarihli 20'nci sayısında çıkan başyazısında belirtildiği gibi "bu misyon Anadolu'yu yeniden kültür ve medeniyet kalesi yapmaktan ibarettir" (Cette mission consiste à refaire de l'Anatolie le bastion de la culture et de la civilisation).

Kemalist Türkiye'nin yurt dışında propagandasını yapma yolunda ilk deneme, sanırım 1934-35 yılbaşında yayımlanan, "Dix ans de République" adlı eserdir. Bu eserde, Ke-

malist Hareketin temel dayanağı olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin faaliyetleri ve çeşitli kamu yönetim alanları hakkında bilgiler yer almaktadır. Derginin 1935 Nisanında çıkan 6. sayısındaki başyazısında ise, yabancı ülkelerin şu altı noktayı kavraması gerektiği vurgulanır:

1. Kemalist Türkiye, gözlerini ileriye, geleceğe çevirmiş, özgür bir ülkedir.

2. Atatürk, halkı tarafından en çok sevilen, savaş sonrası önderlerden biridir ve bu niteliğiyle, tarihi rolü en sağlam temellere dayanan bir önderdir.

3. Türkiye Cumhuriyeti'nin hedefi, teokratik bir devlet olmaktan çıkarak, bunun çok ilerisinde bir demokrasi olmaktır, dolayısıyla Türk devrimi, mevcut çağdaş tüm büyük hareketlerin içerisinde en ileri olanıdır.

4. Kurtuluş Savaşı dışında, Türk devrimi, acısız ve kan dökülmeksizin başlatılmıştır ve eserini, bugüne kadar, medeniyet çerçevesi dahilinde sürdürmüştür.

5. Türk devletçiliği (etatizm), hem sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan aynı derecede orijinal bir harekettir. Doktrinlerden öğrenilmiş, ama doktriner davranışa saplanıp kalınmamıştır.

6. Türk devrimi sayesinde varılan laiklik noktası ve kadınların emansipasyonu (kadın-erkek eşitliği) noktası, pek çok ileri toplumlar için bile hâlâ, şu ya da bu ölçüde, uzak hedeflerdir.

Bu sayılan noktalar, yurt dışında dikkate alınmış olsun olmasın, Türk öğrencilere Türk Hukuk dersini bilimsel olarak okutmak ve öğretmekle yükümlü bir yabancı için, faaliyetinde yol gösterici nitelik taşıyorlardı. Çünkü, üniversite reformuna uygun tutum, ancak bu olabilirdi. Yakından bakacak olursanız, üniversite reformu aslında bir reform da değildi. Daha çok, Kemalist Türkiye'nin kendisinden beklediği ve talep ettiği ödevleri yerine getirecek durumda olma-

yan bir yüksekokul kapatılmış ve yerine yeni baştan bir üniversite, İstanbul Üniversitesi kurulmuştu. Başka bir deyişle: İmzaladığım sözleşmenin temelinde –en azından benim görüşüme göre– bilimsel görüşlerimde tamamiyle özgür olmakla birlikte, Cumhuriyetin ilanının ilk on yılı içinde yapılanlara saygı duymam yatmaktaydı. Ama Türkiye'nin o tarihte aşağı yukarı 16 milyon kadar olan nüfusunun geleneksel hayat şartları, alışkanlıkları, âdet ve görenekleri, tasavvurları ve kurumları açısından bu dönüm noktasının ne kadar derin bir müdahale olduğunu biz yabancı profesörlerden hangimiz sezebiliyorduk acaba? O tarihte % 80'i bulan okumasız-yazmasız nüfusun hangi oranda somut olarak bu olgularla, kanunlarla, postülalarla haşır neşir olduğunu; bunları hangi oranda benimsediğini hangimiz kestirebiliyorduk? Çünkü geleneksel sosyal yapıya yönelen müdahalenin derinliğini kavrayabilmek ve değerlendirebilmek için, evvel emirde bu yapıyı tanımak lazım geliyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın düşman devletleriyle Lozan Barış Antlaşması'nın yapılması ve 1923 sonbaharında Cumhuriyetin ilanı, öyle olgulara yol açmıştı ki, bu olguların doğurduğu sonuçların kapsam ve ağırlığı bu siyasi olgularla dolaysız temas içinde bulunan politikacıların sezme gücünü bile aşmıştı. Tüm okul ve eğitim sisteminin 1924'te devletleştirilmesi, devletin bu önemli sektörünü o güne kadar egemenliği altında tutan İslam din adamlarından kurtarmak için gerekli hazırlığı oluşturdu. Ancak sonucun alınması için halkın işbirliği gerekiyordu. 1925 yılında tekkelerin, zaviyelerin kapatılması, tarikatların yasaklanması devrimci bir önlemdi. Yüzyıllardır varlıklarını sürdüren ve halkın nezdinde dinle sıkı bağları olan bu kurumlar, birdenbire süpürülüp atılmış, yerlerinde doğan boşluk kapatılmamıştı. İçimizden hangimiz, halkın o güne kadar kullana geldiği bin yıldan da daha eski takvim hesabı yerine, 1.1.1926 tarihinde Hıristiyan tak-

viminin ve uluslararası saat hesabının geçirilmesinin zorluklarını ve buna karşı tepkileri değerlendirecek durumdaydık? Biz yabancılardan hangimiz, Anadolu köylüsüyle eğitim görmüş Türk arasındaki derin uçurumun bilincindeydik ki? Hangimiz, bu eğitim görmüş kişilerin oluşturduğu tabakanın toplam nüfusa oranla ne denli ince kaldığını bilebilirdik? Hangimiz Türkiye Büyük Millet Meclisi denen parlamentonun terkibini ve gerçek gücünü yakından tanıyorduk? 1926'da ve bunu izleyen yıllarda yabancı kanunların Türkçeye tercümesi ve Türk kanunları olarak ilanı, Türk halkının –büyük ölçüde okuma-yazma bilmeyenlerden oluşmasına rağmen– günlük hayatında bundan böyle alışılmış İslam hukukuna (şeriat) göre değil de, bu yepyeni, bambaşka kanun hükümlerine göre hareket edeceği beklentisini de beraberinde getiriyordu.

Arap rakamları ve harfleri yerine uluslararası rakamların ve Latin alfabesi temelinde geliştirilmiş olan bir Türk alfabesinin konması yolunda 1928'de çıkarılan kanunların pratikte uygulanması, ancak zaman içinde aşamalı biçimde mümkün olmuştu ve 1933'e gelindiğinde de hâlâ tamamlanmış değildi. Çünkü milyonlarca insanın o güne kadar uygulaya geldikleri ve alışık oldukları hayat tarzı ile tasavvurları, bugünden yarına, sırf kanun çıkararak ortadan kaldırılamaz ve değiştirilemezdi. Bunun için, her ferdin bilincinde derinlemesine bir değişiklik olması gerektiği kadar, günlük hayatın doğurduğu talepleri karşılamak ve güçlüklerin üstesinden gelmek için de pratik bir yeniden eğitim zorunluydu. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı yüksek bile olsa, Arapça yazının yerine Türk alfabesinin geçirilmesi, bu yazıyı öğrenmek ve pratikte de kullanmak zorunluğu, Arapçayı bundan böyle toplum hayatında –örneğin kitap basımında, gazetelerde, resmi yazışmalarda, ticari yazışmalarda, muhasebede– kullanmanın yasaklanması, dışarıdan gelen bir yaban-

cının aklının alamayacağı kadar büyük zorluklarla dolu bir değişiklik, yeniden uyum demekti.

Kemalist Türkiye'nin Benim Tanığı Olduğum İkinci On Yılı

İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük görevime 1933 yılının sonuna doğru başladığım günden itibaren, Kemalist Türkiye'nin yukarıda anlattığım yönde değişimini sürdüren sayısız olay ve reformun dolaysız görgü tanığı oldum. Bu gelişmeyi, kendim doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ilgili gözlemci durumunda bulunduğum ve söz konusu olaylarla süreçleri, daha önceki bölümlerde anahatlarıyla çizmeye çalıştığım tabloyu tamamlamaya elverişli oldukları nisbette anlatmaya çalışacağım.

Kişisel ilişkilerde başlangıçta, peşpeşe tanıştığım kişilerin isimleri ve hitap biçimleri bana çok zor geldi. İşin zorluğu, Türk tanıdıklarımdan çoğunun soyadının olmaması, sadece küçük adının olması ve isim sahibinin sosyal konumuna göre değişen hitabın da, bu küçük adın arkasından söylenmesiydi. Bana "Monsieur Hirsch" ya da "Monsieur le Professeur" diye hitap edildiği halde, benim Türk meslektaşlarımdan birine böyle hitap etmem, kibarca gülümsemelere yol açardı, olsa olsa. Teokratik sınıf devletinin kalıntılarıyla Avrupa'nın eşitlik doktrini arasında köprü kurmak mümkün değildi; eğer Türk toplumu çağdaş Batı Avrupa medeniyetinin seviyesine çıkarılmak isteniyorsa, bu kalıntıların süpürülüp atılması gerekiyordu. Nitekim bu amaçla 2 Temmuz 1934'te Soyadı Kanunu ve 26 Kasım 1934'te de unvanların kaldırılmasına ilişkin kanun çıkarılmıştır.

Soyadı Kanunu'na göre her Türk, küçük adının yanı sıra bir de soyadı almak ve toplum ilişkilerinde bunu, küçük

ad soyadının önünde gelecek biçimde kullanmakla yükümlü kılınmıştı. Kuşkusuz, bu kanun çıkmadan önce de, tek tük soyadları, daha doğrusu, özellikle Osmanlı İmparatorluğu tarihinde yüzlerce yıl özel bir siyasi rol oynamış ailelerin mensuplarının anıldığı aile adları yok değildi. Ama nüfusun büyük bölümü, küçük adıyla birbirini çağırıyordu; 19. yüzyıl içinde, özellikle şehir burjuvazisinde, bu küçük adın arkasına babanın küçük adı ya da başka bir lakap eklenir olmuştu. Bütün nüfus kayıtları, vergi kayıtları, adres ve telefon fihristleri, kütüphane katalogları ve kişi ismi içeren başka listeler, alfabetik olarak küçük ada göre düzenlenmişti. Başta küçük ad anılır, bunun arkasından babanın küçük adı ya da varsa; lakap, nam-ı müstear ya da aile adı gelirdi.

Bu eski sistemin yeni kanunun öngördüğü biçimde değiştirilmesinin güçlüklerini ve halk buna alışıncaya kadar ne kadar çok zaman geçmesi gerektiğini, burada sadece zikredip geçeceğim. Ben bile, Türkiye'ye gelişimle Soyadı Kanunu'nun çıkması arasında geçen kısacık süre içinde eski sisteme öylesine alışmıştım ki, bugün dahi, o dönemin kişilerinden söz edildiğinde, mutlaka küçük adlarını sorarım, çünkü sonradan aldıkları soyadı bana hiçbir şey söylemez. Kanun sadece genel olarak soyadı alınmasını değil, aynı zamanda hâlâ soyadı almamış kimselerin kendilerine bir soyadı seçmelerini ve bunu belli bir süre içinde nüfus dairesine bildirmelerini öngörüyordu.

"Hitap" meselesini de 26 Kasım 1934 tarihli bir kanun düzenlemişti. Kanunun gerekçesinde, Türk demokrasisinin halkın çeşitli tabaka ve sınıfları arasında ayrım gözetilmesine izin vermediği, bu ayrımın ne kanunda, ne pratik hayatta, ne de teşrifat, unvan ve lakaplarda mümkün olabileceği belirtiliyordu. Kanun yapıcı, Batı ülkelerinde âdet olan ve hem küçük adın, hem de soyadının önüne konan hitapları taklit ederek, gayrı resmi ilişkilerde erkeklere "Bay", kadın-

lara da "Bayan" şeklinde hitap edilmesine izin vermişti. Buna gerekçe olarak, bu deyimlerin öz Türkçe olması ve hitap edilen kişiye herhangi bir imtiyazlı konum tanımaması gösteriliyordu. Bu kanuna, sadece belge ve hizmet içi evrak gibi resmi yazışmalarda uyulmuştur. Halkın günlük ilişkilerinde, ilk başta, hiçbir şey değişmemiştir. "Herr" karşılığında kullanılan ağa, efendi, bey (daima adın arkasından söylenir) gibi hitap biçimleri, o günden sonra da, ad sahibinin sosyal konumuna uygun olarak kullanılagelmiş; Bay hitabı ise, ancak birisiyle dalga geçmek için söylenmiştir. Bana ilk kez, Türk vatandaşlığına kabul edilmemden sonra, 1943 yılında Bay Hirsch diye hitap ettiler. O tarihe kadar –ve o tarihten sonra da– benimle Türkçe bile konuşsalar hep Monsieur Hirsch diye hitap etmişlerdir.

Yukarıda da değindiğim gibi 1 Ocak 1926'da Hıristiyan takvimi ve uluslararası saatin kullanımı getirilmiş, ama tatil ve bayram günlerinin düzenine, halkın geniş kesiminin duygularını rencide etmemek için dokunulmamıştı. Ancak 1935'te yani aradan on yıl geçip basında ve kamuoyunda etraflı tartışmalar yer aldıktan sonradır ki, kanun koyucu cuma gününü resmi tatil günü olmaktan çıkarıp, yerine resmi tatil günü olarak pazarı koymaya cesaret etti. Oysa cuma günü, 1924 tarihli Hafta Sonu Kanunu ile on binin üstünde nüfus yaşayan yerlerde kanuni hafta sonu tatili olarak ilan edilmişti. Resmi tatilin pazara alınması, laik bir devlette resmi dinlenme günlerinin dinle hiçbir ilişkisinin olamayacağı gerekçesiyle açıklandı. Bunun dışında, haftalık dinlenme günlerinin Müslümanlar için cuma, Yahudiler için cumartesi ve Hıristiyanlar için de pazar günü olması büyük güçlükler doğuruyordu ve ülke ekonomisi açısından sakıncalıydı. Özellikle yurt dışıyla sürdürülen resmi ilişkiler ve iş ilişkileri bakımından da o günkü durumun sürdürülmesini savunmak imkânsızdı. Çünkü yurt dışında, hemen hemen hiç istisna-

sız olarak pazar günü genel resmi tatil günü sayılyordu. Resmi tatil günlerine ilişkin bu kanunla, Müslümanların iki bayramı da (Kurban Bayramı=4 gün ve Şeker Bayramı=3 gün) devletin kabul ettiği bayram günleri olarak kabul edilmiş, bunların yanı sıra 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gibi bazı tarihi anma günleri, bu arada 1 Ocak yılbaşı gibi, 1 Mayıs Bahar Bayramı gibi günler de tatil günü sayılmıştı. Hafta sonu tatilinin cumadan pazara alınması, şehirlerde yaşayan nüfus için özellikle de memurlar, büroda çalışanlar, işçiler, esnaf ve tacirler için bir hayli zahmetli bir yeniden uyum anlamına gelmişti. Ama, neyse ki bu yeniden uyum hızla ve olumsuz gelişmeler ortaya çıkmadan gerçekleşmişti.

Hiçbir mümin Müslüman, o tarihten sonra da cuma günü namaz saatinde çalışma ya da makam odasının bir köşesine seccadesini serme ve dini görevini yerine getirmede engellenmiyordu. Köylüler için, pek bir şey değişmedi, onlar için hafta sonu tatili diye bir kavram yoktu, ileride de olacağa benzemiyordu. Aynı şey, eskiden olduğu gibi, o günlerde her gün çıkan gazeteler için de geçerliydi. Türkiye'nin çağdaş medeniyetle ilişkisi bakımından ileriye doğru çok büyük bir adım atılmıştı, çünkü Hıristiyan takviminin ve uluslararası saatin kabulüne ek olarak, bir de hafta sonu tatili Batınınkiyle birleştirilmişti ve 1 Mayısın resmi tatil günü olarak kabul edilmesi, düzenlemenin laik özelliğini büsbütün vurgulamaktaydı. Tüm resmi daireler için pazar gününün, cumartesileri saat 13'te başlayıp pazar saat 24'e kadar süren hafta sonu tatili sayılması, Batı medeniyetine uyma çabalarının bir devamından başka bir şey değildi. Biz Alman profesörler için ise bu yeni düzenleme, özellikle pazar gününü dini açıdan önemli sayan meslektaşlar bakımından önemli olmuştu.

Her devrim, değerleri altüst eder ve geleneksel değer kavramlarına karşı, yerlerine yenilerini koymak üzere, sa-

vaş açar. Kemalist Devrim, o güne kadar Doğulu bir hayat ritmine ve İslama bağlı olan Türkiye'yi, Batı Avrupa medeniyeti seviyesine yükseltmeyi ve İslam dininin devlet hayatı üzerindeki etkisini bertaraf etmeyi kendine hedef edinmişti. Padişahlığın kaldırılması ve yerine görünüşte parlamenter bir Cumhuriyetin konması, halifeliğin kaldırılması, İslam'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet dini olduğu yolundaki maddenin Anayasa'dan çıkarılması ve yukarda saydığımız kanunların hepsi de dinin kamu hayatı üzerindeki etkisini bertaraf etmek ve dini sadece tek tek bireylerin özel meselesi kılmak amacını gütmekteydi. İşte bu kararlar ve kanunlar, bir kısmı binlerce yıllık geleneklere dayanan değerleri ve değer kavramlarını yıkmıştı. Halkın manevi hayatında bir çeşit ruhsal ve manevi boşluk doğmuştu. Bu boşluğu doldurmak için Batı Avrupa medeniyetinin biçimlerine benzemeye çalışma çabaları yetmiyordu. Kolektif bir birim olarak her halkın, gururla ya da iç burkuntusuyla dönüp bakabileceği, bir geleneğe ihtiyacı vardır. Kemalist Devrim, İslam geleneği ve Osmanlı tarihiyle olan bağları kesip koparmış ve bertaraf etmişti, hatta eski geleneksel yazının kullanılmasını yasaklayarak Arap diline ve kültürüne kaynak olarak dönüşü de yasaklamış oluyordu. Bu fırlatılıp atılan kültür değerlerinin yerine konacak bir şey aramak gerekiyordu. İşte, Atatürk tarafından bizzat kurulmuş, fakat adlarında bazı değişiklikler yapılmış olan iki kurum, bu amaca hizmet etmiştir. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu. Her iki kurum da, çağdaş Türk dilini ve tarihini, en eski ve en derin öz Türk kaynaklarına ve asıllarına dayandıracaktı. Türk Dil Kurumu'nun bilimsel çalışmaları, "Güneş Dil Teorisi"nde doruğuna erişti: Bu teori, Türkçenin insanlığın ilk dillerinden biri ve böylece bu çok eski zamanlarda var olan Türk halklarının bugünkü Türk halkının ataları olduğunu kanıtlama imkânını veriyordu. Kemalist Türkiye'nin gayrı resmi yayın orga-

nı olan Ulus gazetesinde, 1935 Kasımında, bu bilimsel tezleri ve tezlerin sonuçlarını kamuya yaymak amacıyla gayet kapsamlı bir ek yayımlandı. Kökü eskilere dayanan bir öz Türkçe dilinin varlığını böyle bilimsel yolla kanıtlama çabası, aydınların konuşma dilini ve bürokrasi dilini Arapça ve Farsça kelimelerle terkiplerden arındırma yolundaki pratik çabalarını meşru kılmaya yönelikti. Başka bir yerde "öz Türkçe" içerikli yeni bir sözlüğün 1935 ilkbaharında, ilk olarak yukarıda adı geçen yarı resmi organ Ulus gazetesinde tefrika edildiğini belirtmiştim. Gazetenin, yeni Türkçe sözcükleri yaygınlaştırma amacıyla tüm resmi makamlara dağıtılması emredilmişti. Bu da yetmeyerek, 1935 Ekim ayında tarım kooperatifleri konusunda çıkarılan üç kanun, o güne kadar alışılagelmiş olan bürokrasi ve kanun dilinde değil, tamamiyle yeni Türkçe üslubunda kaleme alınmıştı. Kooperatifçilik hukuku, benim araştırma ve öğretim yükümlülüğünü taşıdığım ders konuları arasına girdiğinden, bu kanunları kendim için Almancaya çevirmem gerekiyordu. Hem ana metnin, hem de Almanca çevirisinin, uluslararası çevreye açık olmaları için, bunları Roma'daki "Istituto di Studi Legislativi" tarafından çıkarılan "Legislazione Internazionale" dergisinde (Cilt IV [1937]) yayımladım.

Daha 1931 yılında kurulmuş olan Türk Tarih Kurumu'nun ise, Temmuz 1932'deki ilk genel kongresi, Türk tarihinin, Anadolu'ya Selçukluların gelmesinden çok önce, binlerce yıl önce başladığı tezinin sunulmasına ve tartışılmasına sahne olmuştu. Sümerlerin ve özellikle de milattan önce ikinci binin ortalarında yaşayan Hititlerin Türk halkları olduğu söyleniyordu. Pek çok yabancı bilginin katıldığı ve İsviçreli Profesör Pittard'ın şeref başkanlığını yaptığı ikinci bir kongre ise, 1937 Eylülünde Dolmabahçe Sarayı'nda toplandı. Bu kongre de, yukardaki tezi, son beş yıl içinde elde edilmiş olan sayısız araştırma sonucuna dayanarak kanıtla-

ma ve bazı sonuçlarının sergilenmesi ile gözle görülür kılmak amacını güdüyordu. Bu kongrenin özel önemi şuydu: Yabancı tarihçilerin, prehistoryacıların, arkeolog ve eski çağ araştırmacıların kongreye katılmalarıyla, Türk kamuoyuna, Türk okullarında öğrencilere, Türk halklarının ve özellikle de Kemalist Türkiye nüfusunun menşeine ve dünya tarihi açısından önem ve gelişmesine dair öğretilen yeni tarih imajının, uluslararası kabul gördüğü ve takdir edildiği mesajını iletmek. Oysa ne o gün bu genel olarak doğruydu, ne de bugün için doğrudur. Bu kongreden söz etmek gereğini duymam, Atatürk'ün, kendi kopardığı İslam geleneği bağları yerine, milli gururun üzerinde yükselebileceği ve dini öğretilerle hanedan geleneğinden arındırılmış, kökleri insanlık tarihine dayanan bir temel yaratmak için, bizzat nasıl çaba gösterdiğini kanıtlamak içindir. Başlangıçta devrimci bir hareket olarak ortaya çıkan Kemalizm böylece bir ideoloji yaratmaya çalışıyordu. Genç kuşağa daha ilkokul birinci sınıftan başlayarak telkin edilen bu ideoloji, en güzel ifadesini, Atatürk'ün Cumhuriyetin ilanının 11. yıldönümünde (29.10. 1934) Ankara'da bizzat açtığı anıtın üzerindeki şu sözlerinde bulur: "Türk, Öğün, Çalış, Güven." Bu ideoloji, isterseniz Kemalizm'in siyasi doktrini de diyebilirsiniz, altı ilkede ifadesini bulmaktaydı. Söz konusu ilkeler, önceleri yalnızca ülkenin tek siyasi partisi olarak kurulmasına izin verilen ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi'nin programında dile getirilmişti. Bu ilkeler şunlardı: Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılık.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri sadece tek bir parti mensubu oldukları halde, Hitler döneminin Alman Rayhstag'ı gibi, ya da Doğu Berlin'deki Volkskammer gibi, politik nüfuzu sıfır olan bir "evet efendim"ciler topluluğu hiç değildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, pek çok değişik, evet hatta

birbirine zıt akım ve menfaatlerin çarpıştığı, tek bir parti çerçevesi içinde enine boyuna tartışıldıktan sonra bunlar arasında bir denge ve uzlaşma sağlanan bir arenaydı. Bu niteliğiyle tek parti sistemi, Türkiye'deki işleyiş tarzıyla hiçbir şekilde peşinde maiyeti olan bir "Führer" devletine benzemiyordu. Bu sistem, devletin üst kademelerinden emir verilmeyen, yön verilen bir tür parlamenter demokrasi niteliğindeydi. Ama son karar mercii Parlamentoydu. Yasama erki de, sadece Parlamentodaydı. Parti programının yukarıda saydığım altı ilkesinin, önde gelen politikacılar ve hükümet üyeleri için bağlayıcı olduğunu ayrıca belirtmeye gerek yok. Peki, bunlar, devlet memurlarıyla yargıçlar için de, hatta –bugün halk demokrasisi adı verilen yerlerde pek doğal kabul edildiği gibi– bütün halk için de davranışı yönlendiren bir etken olarak görülüyor muydu? Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Sekreteri Recep Peker, Kemalizm'i bir kültür ve inanç birliği olarak nitelemekteydi. Dolayısıyla 1935 Mayıs ayında Recep Peker'in bu altı ilkenin ülkenin tüm okullarında öğretilmesini istemesi, bu görüşünün mantıki sonucuydu. 1936 yılı başında, Ankara'da Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nda "Devletçilik ve Ticaret Hukuku" (bkz. Bölüm 6/IV) konulu ilk konferansımda, Yargıtay'ın iki Genel Kurul kararını eleştirmiştim. Çünkü, söz konusu kararlarda mahkeme, o tarihte yürürlükte olan 1926 tarihli Ticaret Kanunu'nun ticari işlerde faiz oranının miktarı ve fahiş cezai şartın indirilmesi konusunda satış özgürlüğü ile ilgili iki hükmünü kelimesi kelimesine öyle yorumlamıştı ki, sanki özgürlük, sınırsızlık anlamına geliyordu ve sanki bu özgürlüğün kötüye kullanılması imkânsızdı. Aynen şu açıklamayı yaptım: "Her iki kararda da yazık ki devletçilik ruhunun eksik olduğunu görmekteyim; yani konferansımda sözünü ettiğim ve bu özgürlükleri de sınırlayan sınırlar dikkate alınmamıştır."

O günkü anlayışa göre, en yüksek mahkemenin kararlarının eleştirilmesi, mahkemenin otoritesini sarsabileceği gerekçesiyle, pek yakışık alır sayılmadığı halde; benim eleştirici cümlem, bazı milletvekillerinin nezdinde son derece olumlu yankı yaptı. Bana anlatıldığına göre, konferanstan sonra bu milletvekilleri Yargıtay üyesi bazı yargıçlarla konuşmuş ve benim gösterdiğim yolu niçin izlememiş olduklarını sormuşlar. Yargıçların cevabı ise şöyle olmuş: "Nasyonal Sosyalist Almanya'da tek iktidar partisine ait ilkelerin devlet organları üzerinde de bağlayıcı etkisi olabilir. Ama Türkiye'de tek parti sistemine rağmen, Anayasa'nın 54'üncü maddesinde yargıcın tüm davalarda ve kararlarda sadece kanunla bağlı olduğunu belirten hüküm yer almaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı ilkesi, kanun gücünde değildirler ve dolayısıyla yargıçları hiçbir şekilde bağlamazlar."

Benim konferansımdan ve bunun ertesinde yargıçlarla milletvekilleri arasında geçen tartışmadan birkaç hafta sonra, Recep Peker, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri sıfatıyla, Anayasa'da bir değişiklik yapılacağını ve altı ilkenin Anayasa metnine katılacağını açıkladı. Nitekim 3 Şubat 1937 tarihli ve 3115 sayılı kanunla bu gerçekleştirildi. Anayasa'nın 2. maddesi şu şekilde değiştirilmişti: "Türk devletinin resmi dili Türkçe'dir; başkenti Ankara'dır" cümlelerinin önüne şu cümle konmuştu: "Türkiye devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır" Böylece, iktidar partisinin altı ilkesi devlet hukukuna uygun biçimde Anayasa ilkesi haline gelmiş ve dolayısıyla herkes için bağlayıcı nitelik kazanmıştı. Böylece, farkına bile varmaksızın, Türk Anayasa hukukunun bir özelliğine katkıda bulunmuş oldum. Bu özellik 1961 Anayasası'nda da korunmuştur. Yani, devlet hayatının yürütülmesinde yol gösterici ve bağlayıcı nitelik taşıyan belli ilkelerin konması, söz konusu altı ilke-

nin parti programından Anayasa'ya aktarılması ile, o güne kadar, bir çeşit slogan gibi kullanılan "Kemalist" deyimiyle nitelenen devlet, Anayasa hukukunca Kemalist Türkiye oldu ve çok partili sisteme geçilmesinden sonra da böyle kaldı. (Prof. Dr. Ernst E. Hirsch, Anılarım, TÜBİTAK Yayını, s.290 ve devamı)

– 93 –

Atatürk'ün Vasiyetnamesi

Dolmabahçe, 5 Eylül 938 Pazartesi

Malik olduğum bütün nukud ve hisse senetleriyle Çankaya'daki menkul ve gayrimenkul emvalimi Cumhuriyet Halk Partisi'ne atideki şartlarla, terk ve vasiyet ediyorum:

1- Nukud ve hisse senetleri, şimdiki gibi, İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2- Her seneki nemadan, bana nispetleri şerefi mahfuz kaldıkça, yaşadıkları müddetçe, Makbule'ye ayda 1000, Afet'e 800, Sabiha Gökçen'e 600, Ülkü'ye 200 lira ve Rukiye ve Nebile'ye şimdiki gibi 100'er lira verilecektir.

3- Sabiha Gökçen'e bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.

4- Makbule'nin yaşadığı müddetçe Çankaya'da oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5- İsmet İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

Her sene nemadan mütebaki miktar, yarı yarıya, Türk Tarih ve Dil Kurumlarına tahsis edilecektir. (H.Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, c.2., s.757)

Onursal Yargıtay Üyesi **Çetin Aşçıoğlu, Atatürk'ün Vasiyeti'**ne ilişkin olarak şunları yazıyor:

Mustafa Kemal'in, 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya ayak basarken, yıllarca vicdanında bir sır gibi sakladığı düşünce ve inançlarının özü: Gücünü soydan ve dinden alan Osmanlı'nın egemenlik ve kulluk (teba) anlayışı yerine ulusal (milli) bilincin ve özgür bireylerin egemen olduğu çağdaş bir devlet yaratmaktı.

İşte bu nedenle, kurtuluşu ve kuruluşu izleyen yıllarda gerçekleştirdiği devrimleri güçlendirecek Halkevleri, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi örgütlenmelere önayak olmuştur. Atatürk, düzenlediği vasiyetnameyle, İş Bankası'nda bulunan paylarının kuru mülkiyetini Cumhuriyet Halk Partisi'ne, gelirini de yarı yarıya Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'na bıraktı. CHP'nin, İş Bankası Yönetim Kurulu'na yüzde 28.1 pay karşılığında dört yönetim kurulu üyesi atamanın dışında, akçalı bir hakkı söz konusu değildir. Yazımızın amacı, kapatılan Türk Dil ve Tarih Kurumları'nın başarıları ya da başarısızlıklarını tartışmak değildir; bu ayrı bir yazı konusu olabilir. Ancak Atatürk'ün, gerek her iki kurumun kurulmasına önayak olurken gerekse mal varlığının gelirini bu kurumlara bağışlarken amacının bilinmesi gerekir. O, Türk dili ve tarihinin, siyasal güçlerin, katı ve ağır bir bürokratik yapının dışında bağımsız kurumlarca incelenmesine inanmıştı. İsteseydi bu kurumları şimdiki gibi kamu kurumu olarak devlet içinde yapılandırırdı. 1983 yılına gelinceye kadar birer dernek olarak özel tüzelkişiliklerini sürdüren ve zaman zaman eleştirilse bile yararlı çalışmalar yapmış bu kurumlar; 11 Haziran 1983 gün ve 2876 sayılı

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yasası ile kapatıldılar.

Anayasanın 134. maddesinin buyruğuyla çıkarılan 2876 sayılı yasa; Danışma Meclisi'nde görüşülürken zaman zaman sert tartışmalara neden olmuştur. Geçenlerde kaybettiğimiz rahmetli hocam Prof. Dr. Necip Bilge başta olmak üzere gerçek Atatürkçü bir avuç ülkücü (idealist) insan, tüm çabalara karşın, hukukun temel ilkeleri çiğnenerek Atatürk'e karşı yapılan saygısızlığa engel olamamışlardır. İşin düşündürücü bir yanı da Atatürk'e, devrimlerini içine sindirememiş olanların (ve de karşıdevrimcilerin) yapamadıklarını, 12 Eylül yönetiminin bir çırpıda gerçekleştirmesidir. Hem de Atatürk diye diye... (Çetin Aşçıoğlu, Atatürk'ün Vasiyetine Saygısızlık, Cumhuriyet gazetesi, 9 Kasım 2001)

– 95 –

Doktor Raporu

10 Kasım 1938

Reisicumhur Atatürk'ün umumi hallerindeki vahamet, dün gece saat 24.00'te neşredilen tebliğden sonra, her an artarak bugün, 10 İkinciteşrin 1938 günü, saat dokuzu beş geçe, Büyük Şefimiz derin koma içinde terk-i hayat etmişlerdir.

Müdavi tabipler: Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Dr. Nihat Reşat Belger.

Müşavir tabipler: Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Prof. Dr. Hayrullah Diker, Prof. Dr. Süreyya Hidayet Serter, Dr. M. Kamil Berk, Dr. Abravaya Marmaralı.

İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Beyannamesi

21 Kasım 1938

Büyük Türk Milletine!

Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili milletinin ihtiram kolları üstünde Ulu Atatürk'ün fani vücudu istirahat yerine tevdi edilmiştir. Hakikatte yattığı yer, Türk milletinin onun için aşk ve iftiharla dolu olan kahraman ve vefalı göğsüdür.

Atatürk, tarihte uğradığımız en zalim ve haksız ittiham gününde meydana atılmış, Türk milletinin masum ve haklı olduğunu iddia ve ilan etmiştir. İlkönce ehemmiyeti kavranmamış olan gür sesi, asla yıpranmayan bir kuvvetle nihayet bütün cihanın şuuruna nüfuz etmiştir.

En büyük zaferleri kazandıktan sonra da Atatürk, ömrünü, yalnız Türk milletinin haklarını, insaniyete ezeli hizmetlerini ve tarihe hak ettiği meziyetlerini ispat etmekle geçirmiştir. Milletimizin büyüklüğüne, kudretine, faziletine, medeniyet istidadına ve mükellef olduğu insaniyet vazifelerine sarsılmaz itikadı vardı.

"Ne mutlu Türküm diyene" dediği zaman, kendi engin ruhunun hiç sönmeyen aşkını, en manalı bir surette hülasa etmiş idi.

Fena zihniyet ve idare ile geri bırakılmış Türk cemiyetini, en kısa yoldan insanlığın en mütekâmil ve en temiz zihniyetleriyle mücehhez modern bir devlet haline getirmek, onun başlıca kaygısı olmuştur. Teşkilat-ı esasiyemizde ve bugün hizmet başında, irfan muhitinde ve geniş halk içinde bulunan bütün vatandaşların vicdanlarında yerleşmiş olan

laik, milliyetçi, halkçı, inkılapçı, devletçi cumhuriyet, bize bütün evsafiyle Atatürk'ün en kıymetli emanetidir.

Üfulünden beri Atatürk'ün aziz adı ve hatırası, bütün halkımızın en candan duygularıyla sarılmıştır. Memleketimizin her köşesinde ve bütün milletçe kendisine gösterdiğimiz samimi bağlılık, devlet ve milletimiz için kudret ve vefanın beliğ misalidir. Türk milletinin aziz Atatürk'e gösterdiği sevgi ve saygı, onun niçin Atatürk gibi bir evlat yetiştirebilir bir kaynak olduğunu bütün dünyaya göstermiştir.

Atatürk'e tazim vazifemizi ifa ettiğimiz bu anda, halkımıza, kalbimden gelen şükran duygularımı ifade etmeyi, ödenmesi lazım bir borç saydım.

Milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı Ataürk'ün en kıymetli ideali idi. Bütün dünyada ölümünün gördüğü ihtiramı insanlığın âtisi için ümit verici bir müjde olarak selamlarım. Bu sözlerim, yazılarıyla ve toprağımızda şövalye askerleri ve mümtaz şahsiyetleriyle yasımıza iştirak eden büyük milletlere Türk milleti adına şükranlarımın ifadesidir.

Devletimizin banisi ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi,

İnsanlık idealinin âşık ve mümtaz siması,

Eşsiz kahraman Atatürk!

Vatan sana minnettardır.

Bütün ömrünü hizmetine verdiğin Türk milleti ile beraber senin huzurunda tazim ile eğiliyoruz. Bütün hayatında bize ruhundaki ateşten canlılık verdin. Emin ol, aziz hatıran sönmez bir meşale olarak ruhlarımızı daima ateşli ve uyanık tutacaktır.

Reisicumhur
İsmet İnönü

Polis memuru **Kâzım Polat,** Atatürk'ün öldüğü gün olanları şöyle anlatıyor:

1938 senesi 10 Kasım günü idi. Büyük Atatürk'ün muhafızı olarak Dolmabahçe Sarayı'nda bulunuyordum. O günün sabahı arkadaşımla birlikte saat 6'da görev almıştık. Saraydaki hava her günkünden daha başka görünüyordu. Bütün saray personeli üzgün ve kederli idi, sanki az sonra insan âlemini toptan ağlatacak olan acı haberi şimdiden sezmiş gibi bir halleri vardı.

Atatürk'e candan bağlı bulunan bu insanlara az sonra duyulacak ölüm haberi sanki daha evvelden bildirilmiş gibi idi.

Doktorlar büyük insanın başında geceli gündüzlü nöbetleşerek hastalığın seyrini gayet ciddi olarak takip ediyorlardı. Bizler de üzerimize düşen günlük işleri layıkı ile yapabilmek için sağa sola koşarak vazifelerimizi yapmaya çalışıyorduk. O esnada Atatürk'ün istirahat etmekte bulunduğu hususi daireye bağlı bulunan telefon çaldı. Bu telefonla birlikte yaverlik odasına bağlı muhtelif yerlerde 5 ayrı telefon daha vardı. Bu telefonlara, bulundukları zaman yaverler cevap verirlerdi. Yaverlerin bulunmadığı sıralarda ise nöbetçi bulunan bizler cevaplandırırdık. Kalbim çarparak, ellerim titreyerek ahizeyi elime aldığım zaman, bugün rahmeti rahmana kavuşmuş olan Başyaver Celal Bey'in sesi ile karşılaştım. Celal Bey her zamanki ciddi, nazik ve inandırıcı sesi ile bana şu emri verdi. "Şimdi gönderdiğim reçeteyi motorlu bir vasıta ile çok acele olarak gönder ve yaptır" diyordu. İki dakika sonra Doktor Nihat Reşat Bey'in imzasını taşıyan reçete gelmişti. Orada daimi hazır bulunan nöbetçi motoru ile reçeteyi acele olarak eczaneye

gönderdik, ne yazık ki bu reçete Büyük Atatürk'e verilen son reçete idi.

Bu sırada Atatürk'ü candan seven yakınları sabahın erken saatleri olmasına rağmen birer ikişer gelerek yaverlik odasındaki koltukları doldurmuşlar, Büyük Ata'dan sıhhat haberleri bekliyorlardı. Yaverler henüz dairelerine avdet etmemiş bulunduklarından gelen misafirleri bizler karşılıyor ve kendilerine icap eden malumatı vermeye çalışıyorduk. Telefonlar mütemadiyen işliyordu. Şimdi hatırımda kaldığına göre bu misafirler arasında General Ali Fuat Cebesoy, o zamanın Harp Akademisi Kumandanı Ali Fuat (Erden) vs. gibi zevatlar bulunuyordu.

Saatler durmadan ilerliyordu. Telefonlar çaldıkça arkadaşım ve ben hepsine ayrı ayrı cevap veriyorduk. Aradan on beş dakika geçmemişti ki hususi dairenin telefonu ikinci defa çaldı. Ahizeyi elime aldığım zaman tekrar Başyaver Celal Bey'in sesi ile karşılaştım. Nöbetçi yaverleri soruyordu. Hatırımda kaldığına göre o gün nöbetçi yaver Cevdet Tolgay'dı. Başyaverin sesi titriyordu, bana şu emri verdi: "Yaver Cevdet Bey'i acele buraya gönderin, orada bulunanlara bir şeyler hissettirmemeye çalışın, vaziyeti idare edin, Atatürk öldü" dedi.

Elimdeki ahize düştü. El ve ayaklarımın sinirleri koptu sanki. Çok fena oldum. Derhal kendimi toparladım, kimsenin yüzüne bakmadan Yaver Cevdet Bey'e başyaverin emrini söylemek üzere dışarı çıktım. Odada bulunanlardan yüksek mevki işgal eden bir şahıs dışarıya kadar çıkarak, benim gayrı tabii hareketimden şüphe etmiş olacak ki bu halin sebebini sordu. Şimdilik odada bulunan diğerlerine bildirmemesi ricası ile kendisine vaziyeti arz edip nöbetçi arkadaşlarıma da durumu açıkladım.

Salih Bozok kalbine ateş etti

Yaverlik makamında vaziyeti bizler idare etmeye çalışıyorduk. Bu esnada elektrikli hava sarayda her yere dağılmış, sarayın içerisi karışmış, hemen hemen herkes şaşırmış, ne yapacağını bilmez durumda idi. Vaziyetin vahametini takdir eden bizler her zamankinden daha ziyade dikkat kesilmiş, aldığımız emirlere göre durumu idare etmeye çalışıyorduk. Hemen hemen ömrünün dörtte üçünü Atatürk'ün yanından ayrılmadan geçiren Ata'nın yakınlarından Bozüyük Mebusu Salih Bey, Ata'nın hastalığı esnasında, eğer bir gün Atatürk ölürse kendisi de dayanamayarak mutlaka intihar edeceğini açıklamıştı. Salih Bey'in bu fiili yapmasına meydan vermemek kasdı ile daimi olarak yanında bir muhafız bulunduruluyordu. Bu muhafız yanından bir dakika bile ayrılmıyordu. Bizler yaverlik odası önlerinde etrafı gözetlerken gözlerim merhum Salih Bozok'a ilişmişti. Muhafazasına memur adamı ile birlikte yaverlik odasının karşısına isabet eden muhafız komutanı İsmail Hakkı Tekçe'nin odasına girdiğini gördüm. Yanındaki muhafızı kapının önünde kalmıştı. Salih Bozok odaya telefon etmek bahanesi ile girmişti. Az sonra bir tabanca sesi işitildi. Odaya girince Salih Bozok'u kanlar içerisinde kalbinden yaralı olarak bulduk. Atatürk'ün başında nöbet bekleyen doktorlar derhal müdahale ederek Salih Bey'in hayatını kurtardılar. Salih Bey her şeye rağmen sözünü yerine getirmiş fakat kader onu muhakkak bir ölümden kurtarmıştı. İşte bu hava içerisinde vazifemize devam ederken hususi dairenin telefonu bugün üçüncü defa çaldı. Bu daireye bağlı telefon nadiren çalardı. Karşımda yine Yaver Celal Bey vardı. Atatürk'ün hastalığı müddetince başından bir saniye bile ayrılmayan, vefakâr, sadık, vazifeşinas ve her cephesi ile tam bir insan olan bu adam, yanımda kimlerin bulunduğunu sormuştu. Bu sırada

saatler ilerlemiş, arkadaşlar vazifelerine başlamışlardı. Bir arkadaşımla acele olarak hususi daireye gelmemizi emir buyurdu. Gittik. Atatürk'ün ölüm yatağı etrafında bulunanlar ağlaşıyorlardı. Başyaver içeride bulunanları dışarıya çıkarmamızı emir buyurdular. Kendilerini münasip şekilde birer ikişer dışarıya çıkardık. Nihayet odada bizden başka kimse kalmamıştı. Arkadaşımla birlikte Büyük Ata'nın henüz soğumamış ellerini öperek o âna kadar içimize akıttığımız gözyaşlarımızı bıraktık. (Nazmi Kal, Atatürk'le Yaşadıklarını Anlattılar, Bilgi Yayınevi, s.97 ve devamı)

– 98 –

Dolmabahçe Sarayı'nda hayata gözlerini yuman Atatürk'ün, kurduğu Cumhuriyetin başkenti Ankara'da toprağa verilmesi kararlaştırılmıştı. Ona layık bir anıt-mezar yapılıncaya kadar da tabutunun geçici olarak Etnografya Müzesi'ne gömülmesi uygun bulunmuştu. Türk bayrağına sarılı tabuta konulan naaşı 16 Kasımda Dolmabahçe Sarayı tören salonunda hazırlanan katafalkta 3 gün süreyle halkın ziyaretine açılmıştı. 19 Kasım günü cenaze namazı Diyanet İşleri Başkanı Şerafettin Yaltkaya tarafından kıldırılmıştı. Aynı gün top arabasıyla Sarayburnu'na taşınan tabutu önce Zafer torpidosuna oradan da Yavuz zırhlısına aktarılarak Dil İskelesi'nde trene konulmuştu. 20 Kasım sabahı Ankara'da TBMM önünde katafalka yerleştirilmişti. Ertesi 21 Kasım 1938 günü çok görkemli bir törenle Etnografya Müzesi'nde hazırlanan geçici kabrine konulmuştu.

Atatürk'ün cenaze törenine birçok yabancı ülke yalnız temsilcileriyle değil askeri birlikler göndererekten katılmışlardı. Cumhurbaşkanı İnönü, o gün Türk ulusuna seslenen bir bildiri yayımlayarak hem Atatürk'ün kişiliğini ve Türk ulu-

su için neler yaptığını çok özlü ve çarpıcı biçimde dile getirmiş, hem de ona saygı gösteren yabancı uluslara teşekkürlerini bildirmişti. Her tümcesi bir özdeyiş niteliğinde olan bildiri şöyle başlamakta idi:

"Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili milletinin ihtiram kolları üstünde Ulu Atatürk'ün fani vücudu istirahat yerine tevdi edilmiştir (verilmiştir). Hakikatte yattığı yer, Türk milletinin onun için aşk ve iftiharla dolu olan kahraman ve vefalı göğsüdür..."

Bildiri, başlangıcı gibi örnek alınası bir niteleme ve seslenişle sona eriyordu:

"Devletimizin banisi (kurucusu) ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi (hizmet edeni),

İnsanlık idealinin âşık ve mümtaz (seçkin) siması,

Eşsiz kahraman Atatürk!

Vatan sana minnettardır.

Bütün ömrünü hizmetine verdiğin Türk milleti ile beraber senin huzurunda tazim ile (saygıyla) eğiliyoruz. Bütün hayatında bize ruhundaki ateşten canlılık verdin. Emin ol, aziz hatıran sönmez bir meşale olarak ruhlarımızı daima ateşli ve uyanık tutacaktır."

Cumhurbaşkanı İnönü, cenaze törenini izlemeye gelen yabancı basın temsilcilerine verdiği demeçte de, Atatürk'ü "Ebedi Şef" olarak nitelemiş ve onun kurduğu Kemalist rejimin sürekli olduğunu vurgulayark şöyle demişti:

"Son günlerde, bütün bir milletin Ebedi Şefinin cenazesi önündeki müheyyiç (heyecanlı) kederine şahit oldunuz. Atatürk aşkındaki bu birlik, büyük ölünün kurduğu rejimin remzidir (simgesidir). Kemalizmin hususi vasfı devamlılığında mündemiçtir (saklıdır)." (Prof.Dr. Şerafettin Turan, İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, TC Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, s.131 ve devamı)

ATATÜRK DEVRİMLERİ

Atatürk'e göre; "Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri kaldırarak milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseler koymuş olmak" devrimi ifade etmektedir. Esas amaç çağdaş, uygar bir toplum haline gelmekti. Büyük Zafer'in kazanılmasından sonra yıkılan, bozulan eski düzenin yerine yenisi, yeni düzen kurulmaya başlanmış; sosyal hayatın ihtiyaçlarına göre topluma ve devlet hayatına şekil ve düzen verilmiştir.

"Medeniyet yolunda yürümek ve muvaffak olmak şart-ı hayatidir" diyen Atatürk, milletimizi çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkararak ileri bir zihniyetin yerleşmesi çabası içinde idi. Bu amaçla devlet ve toplum hayatında yapılan kökten değişiklikler, devrimler birbirini izlemiştir. Atatürk'ün en önemli devrimleri şunlardır:

I) Siyasi Alanda Yapılan Devrimler (İnkılaplar):

1- Saltanatın kaldırılması (1 Kasım 1922).

2- Cumhuriyetin ilanı (29 Ekim 1923).

3- Halifeliğin kaldırılması (3 Mart 1924).

II) Toplumsal Yaşayışın Düzenlenmesi:

1- Şapka İktisası (giyilmesi) Hakkında Kanun (25 Kasım 1925).

2- Tekke ve Zâviyelerle Türbelerin Seddine (kapatılmasına) ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun (30 Kasım 1925).

3- Beynelmilel (uluslararası) Saat ve Takvim Hakkındaki Kanunların Kabulü (26 Aralık 1925). Kabul edilen bu kanunlarla Hicri ve Rumi Takvim uygulaması kaldırılarak

yerine Miladi Takvim, alaturka saat yerine de uluslararası saat sistemi uygulaması benimsenmiştir.

4- Beynelmilel (uluslararası) Erkamın (rakamların) Kabulü Hakkında Kanun (20 Mayıs 1928).

5- Ölçüler Kanunu (1 Nisan 1931). Bu kanunla ölçü birimi olarak uygar ulusların kullandıkları metre, kilogram ve litre kabul edilmiştir.

6- Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına Dair Kanun (26 Kasım 1934).

7- Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun (3 Aralık 1934). Bu kanunla din adamlarının, hangi dine mensup olurlarsa olsun, mabet ve ayinler dışında ruhanî kisve (giysi) taşımaları yasaklanmıştır.

8- Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934).

9- Kemal Öz Adlı Cumhurreisimize Atatürk Soyadı Verilmesi Hakkında Kanun (24 Kasım 1934).

10- Kadınların medeni ve siyasi haklara kavuşması:

a) Medeni Kanun'la sağlanan haklar (17 Şubat 1926).

b) Belediye seçimlerinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan kanunun kabulü (3 Nisan 1930).

c) Anayasa'da yapılan değişikliklerle kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınması (5 Aralık 1934).

III) Hukuk Alanında Yapılan Devrimler:

1- Şeriye Mahkemelerinin Kaldırılması ve Yeni Mahkemeler Teşkilatının Kurulması Kanunu (8 Nisan 1924).

2- Türk Medeni ve Borçlar Kanunu (17 Şubat 1926).

3- Ceza Kanunu (1926).

4- Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu (1927).

5- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (1929).

6- İcra ve İflas Kanunu (1932).

7- Kara ve Deniz Ticareti Kanunu (1926, 1929).

Dini hukuk sisteminden ayrılarak laik çağdaş hukuk sisteminin uygulanmasına başlanmıştır.

IV) Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Devrimler:

1- Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu (3 Mart 1924). Bu kanunla Türkiye dahilindeki bütün bilim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

2- Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun (1 Kasım 1928).

3- Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin Kuruluşu (12 Nisan 1931). Cemiyet daha sonra Türk Tarih Kurumu adını almıştır (3 Ekim 1935). Kültür alanında yeni bir tarih görüşünü ifade eden kurumun kuruluşu ile ümmet tarihi anlayışından millet tarihi anlayışına geçilmiştir.

4- Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Kuruluşu (12 Temmuz 1932). Cemiyet daha sonra Türk Dil Kurumu adını almıştır (24 Ağustos 1936). Kurumun amacı, Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu dünya dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe eriştirmektir.

5- İstanbul Darülfünunu'nun kapatılmasına, Milli Eğitim Bakanlığı'nca yeni bir üniversite kurulmasına dair kanun (31 Mayıs 1933). İstanbul Üniversitesi 18 Kasım 1933 günü öğretime açılmıştır. (Mehmet Özel, Mustafa Kemal Atatürk, TC Kültür Bakanlığı Yayını)

– 100 –

ATATÜRK'ÜN KENDİ İFADESİYLE İLKELERİNİN TANIMI

I) Temel İlkeler

1. Cumhuriyetçilik:

Türk miletinin karakter ve âdetlerine en uygun olan idare, Cumhuriyet idaresidir (1924).

Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir (1933).

Cumhuriyet, yüksek ahlaki değer ve niteliklere dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir (1925).

Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet ve hükümet teşkilatıdır ki, onun adı Cumhuriyet'tir. Artık hükümet ile millet arasında geçmişteki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millet ve millet hükümettir (1925).

2. Milliyetçilik:

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkına Türk Milleti denir (1930).

Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir soyun evlatları ve hep aynı cevherin damarlarıdır (1932).

Biz doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk toplumudur. Bu toplumun fertleri ne kadar Türk kültürü ile dolu olursa, o topluma dayanan Cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur (1923).

3. Halkçılık:

İç siyasetimizde ilkemiz olan halkçılık, yani milletin bizzat kendi geleceğine sahip olması esası Anayasamız ile tespit edilmiştir (1921).

Halkçılık, toplum düzenini çalışmaya, hukuka dayandırmak isteyen bir toplum sistemidir (1921).

Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil fakat kişisel ve sosyal hayat için işbölümü itibariyle çeşitli mesleklere ayrılmış bir toplum olarak görmek esas prensiplerimizdendir (1923).

4. Devletçilik:

Devletçiliğin bizce anlamı şudur: Kişilerin özel teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir

milletin ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket ekonomisini devletin eline almak (1936).

Prensip olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat ferdin gelişmesi için genel şartları göz önünde bulundurmalıdır (1930).

Kesin zaruret olmadıkça, piyasalara karışılmaz; bununla beraber, hiçbir piyasa da başıboş değildir (1937).

5. Laiklik:

Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Bütün yurttaşların vicdan, ibadet ve din hürriyeti de demektir (1930).

Laiklik, asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, gerçek dindarlığın gelişmesi imkânını temin etmiştir (1930).

Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve fiile dayanan tutucu hareketlerden sakınıyoruz (1926).

6. Devrimcilik:

Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların (devrimlerin) gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görüşleriyle uygar bir toplum haline ulaştırmaktır (1925).

Biz büyük bir inkılap yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük (1925).

II) Bütünleyici İlkeler:

1. Milli Egemenlik:

Yeni Türkiye devletinin yapısının ruhu milli egemenliktir. Milletin kayıtsız şartsız egemenliğidir (1923).

Toplumda en yüksek hürriyetin, en yüksek eşitlik ve

adaletin sağlanması, istikrarı ve korunması ancak ve ancak tam ve kesin anlamıyla milli egemenliği sağlamış bulunması ile devamlılık kazanır. Bundan dolayı; hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası milli egemenliktir (1923).

2. Milli Bağımsızlık:

Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam seferberlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyeti demektir (1921).

Türkiye devletinin bağımsızlığı mukaddestir. O, ebediyen sağlanmış ve korunmuş olmalıdır (1923).

3. Milli Birlik ve Beraberlik:

Millet ve biz yok, birlik halinde millet var. Biz ve millet ayrı ayrı şeyler değiliz (1919).

Biz milli varlığın temelini, milli şuurda ve milli birlikte görmekteyiz (1936).

Toplu bir milleti istila etmek, daima dağınık bir milleti istila etmek gibi kolay değildir (1919).

4. Yurtta Barış Dünyada Barış:

Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz (1931).

Türkiye Cumhuriyeti'nin en esaslı prensiplerinden biri olan yurtta sulh, cihanda sulh gayesi, insaniyetin ve medeniyetin refah ve terakkisinde en esaslı âmil olsa gerektir (1933).

Sulh, milletleri refah ve saadete eriştiren en iyi yoldur (1938).

5. Çağdaşlaşma:

Milletimizi en kısa yoldan medeniyetin nimetlerine kavuşturmaya, mesut ve müreffeh kılmaya çalışacağız ve bunu yapmaya mecburuz (1925).

Biz Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyo-

ruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz (1926).

6. Bilimsellik ve Akılcılık:

a) Bilimsellik: Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir, fendir (1924).

Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet bilimdir (1933).

b) Akılcılık: Bizim, akıl, mantık, zekâ ile hareket etmek en belirgin özelliğimizdir (1925).

Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar (1926).

7. İnsan ve İnsanlık Sevgisi:

İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insanlıktan uzak ve son derece üzülünecek bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirerek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjisidir (1931).

Biz kimsenin düşmanı değiliz. Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız (1936). (Mehmet Özel, Mustafa Kemal Atatürk, TC Kültür Bakanlığı Yayını, s.75)

– 101 –

ATATÜRK DİYOR Kİ

Kültür, Eğitim, Bilim

– Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür (1936).

– Kültür, tabiatın yüksek verimleriyle mesut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey saklıdır.

Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık vs. bunların hepsi insanlık vasıflarındandır (1936).

– Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız (1933).

– Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak temin edeceğiz (1932).

– Asıl uğraşmaya mecbur olduğumuz şey yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktır (1932).

– Güzel sanatlarda başarı, bütün devrimlerin (inkılapların) başarıldığının en kesin kanıtıdır (delilidir) (1936).

– Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir (1923).

– Sanatçı (sanatkâr) toplumda uzun çalışma ve çabalardan sonra alnında ışığı ilk hisseden insandır (1932).

– Biz hepimiz milletvekili olabiliriz, bakan olabiliriz, hatta cumhurbaşkanı olabiliriz; ama hiçbirimiz sanatçı (sanatkâr) olamayız. Böyle olunca sanatçı (sanatkâr) el öpmez, sanatçının (sanatkârın) eli öpülür (1930).

– Müziksiz hayat mevcut olamaz. Müzik hayatın neşesi, ruhu, sevinci ve her şeyidir (1925).

– Bir ulusun değişikliğinde ölçü, müzikte değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir (1934).

– Bizim gerçek müziğimiz Anadolu halkında işitilebilir (1930).

– Tiyatro bir memleketin kültür seviyesinin aynasıdır (1932).

– Bir ulus ki resim yapmaz, bir ulus ki heykel yapmaz, bir ulus ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz, itiraf etmeli ki o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur (1923).

– Türke ev ve bark olan her yer sağlığın, temizliğin, güzelliğin, modern kültürün örneği olacaktır (1935).

– Dilin milli ve zengin olması milli duygunun gelişme-

sinde başlıca etkendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir, yeter ki bu dil bilinçle işlensin (1930).

– Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan, yapana sadık kalmazsa değişmeyen gerçek, insanlığı şaşırtacak bir nitelik alır (1933).

– Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır (1930).

– Cumhuriyet döneminin kendi zihniyet ve ahlakıyla donanmış basınını yine ancak Cumhuriyet'in kendisi yetiştirir (1925).

– Basın milletin ortak sesidir. Başlı başına bir kuvvet, bir okul, bir öncüdür (1922).

– Eğer cumhurbaşkanı olmasam, Eğitim Bakanlığı'nı almak isterdim (1930).

– Eğitim işlerinde behemehal muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin hakiki kurtuluşu ancak bu surette olur (1922).

– Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir (1925).

– Dünyanın her tarafında öğretmenler, insan topluluğunun en fedakâr ve muhterem unsurlarıdır (1923).

– Öğretmenler! Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek karakterli muhafızlar ister. Yeni nesli, bu özellik ve kabiliyette yetiştirmek sizin elinizdedir (1924).

– Okulun vereceği ilim ve irfan sayesindedir ki Türk milleti, Türk sanatı, ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı, bütün güzellikleriyle gelişir (1922).

– Okul, genç beyinlere insanlığa saygıyı, millet ve ülkeye sevgiyi, bağımsızlık onurunu öğretir (1922).

– Öğrenci her ne yaşta olursa olsun, onlara geleceğin büyükleri gözüyle bakılmalı ve öyle muamele edilmelidir (1930).

– Büyük başarılar, değerli anaların yetiştirdikleri seçkin çocukların yardımıyla meydana gelir (1923).

– Bütün ümidim gençliktedir (1919).

– Gençliği yetiştiriniz. Onlara bilim ve irfanın olumlu düşüncelerini veriniz. Geleceğin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız (1927).

– Gençliğin çalışkan, hassas ve milliyetçi yetişmesi esas dileklerimizdendir. Gençlik her türlü faaliyetlerinde Cumhuriyet kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usul ve kurallarına uymaya da dikkatli olmalıdır (1933).

– Gençler, benim gelecekteki emellerimi gerçekleştirmeyi üstlenen gençler! Bir gün memleketi sizin gibi beni anlamış bir gençliğe bırakacağımdan dolayı çok memnun ve mesudum (1937).

– Esas olan, bütün her yaştaki Türkler için beden eğitimi sağlamaktır. "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözünü atalarımız boşuna söylememişlerdir (1937).

– Cihanda spor hayatı, spor âlemi çok önemlidir. Bu kadar önemli olan spor hayatı bizim için çok daha önemlidir; çünkü ırk meselesidir, ırkın düzelmesi ve gelişmesi meselesidir ve hatta biraz da uygarlık meselesidir (1926).

– Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim (1937).

– Dünyada her şey için; medeniyet için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit bilimdir, fendir (1924).

– Türk milletinin yürümekte olduğu ilerleme ve uygarlık yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet bilimdir (1933).

– Biz uygarlıktan, bilim ve fenden kuvvet alıyoruz ve ona göre yürüyoruz (1925).

– Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek değildir. Zamanın gereklerine göre bilim ve teknik ve her türlü

uygar buluşlardan azami derecede istifade etmek zorunludur (1923).

– Bilim, çeviri ile olmaz, araştırmakla olur (1932).

Devrimler

– Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türikye Cumhuriyeti halkını tamamen çağımıza uygun ve bütün mana ve biçimleriyle uygar bir toplum haline değiştirmektir (1925).

– Memleket mutlaka modern, uygar (medeni) ve yeni olacaktır. Bizim için bu hayat davasıdır (1923).

– Türk ulusunun yeteneği ve kesin kararı uygarlık yolunda durmadan, yılmadan ilerlemektir (1924).

– Biz dünya ailesi içinde uygarız. Her görüş noktasından uyarlığın gereklerini tatbik edeceğiz (1925).

– Bir millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her çeşit biliminden, buluşlarından, yükselmelerinden faydalanmalıdır. Fakat unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz (1923).

– Giriştiğimiz büyük işlerde, milletimizin yüksek kabiliyet ve yüksek sağduyusu başlıca rehberimiz ve başarı kaynağımız olmuştur (1926).

– Biz Batı medeniyetini taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz (1928).

– Memleketler muhteliftir, fakat uygarlık birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu yegâne uygarlığa iştirak etmesi lazımdır (1923).

– Uygarlık öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona kayıtsız olanları yakar, mahveder. İçinde bulunduğumuz uygarlık aile-

sinde layık olduğumuz yeri bulacak, onu koruyacak ve yükselteceğiz (1925).

– Yaptığımız muazzam devrimlerle (inkılaplarla) uygar (medeni) bir millet olduğumuzu cihana ispat ettik (1928).

– Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine özgü siyasal bir düşünceye sahip olmak, seçtiği dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetlerine maliktir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz (1925).

– Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sadece din işlerini, milet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kaste ve fiile dayanan taassupkâr hareketlerden sakınıyoruz (1925).

– Toplumsal hayatın başlangıcı aile hayatıdır (1925).

– Şuna inanmak lazımdır ki, yeryüzünde gördüğümüz her şey kadının eseridir (1923).

– Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bugünün gerçeklerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. O halde kadınlarımız bilgin olacaklar ve erkeklerin geçtikleri öğretim kademelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı ve koruyucusu olacaklardır (1923).

– Toplumdaki başarısızlığın sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ihmal ve kusurdan doğmaktadır (1923).

– Bizce, Türkiye Cumhuriyeti anlamınca kadın, bütün Türk tarihinde olduğu gibi, bugün de en muhterem mevkide, her şeyin üstünde yüksek ve şerefli bir varlıktır (1935).

– Türk kadınının dünya kadınlığına elini vererek dünyanın barış ve güvenliği için çalışacağına emin olabilirsiniz (1935).

– Kadınlarımız erkeklerden daha çok aydın, daha çok verimli, daha çok bilgili olmak zorundadırlar (1923).

– Adalet gücü bağımsız olmayan bir milletin, devlet halinde varlığı kabul olunamaz (1920).

– "Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi inkâr olunamaz" kaidesi adalet sistemimizin temel taşıdır (1922).

– Bugünün ihtiyaçlarına uygun yasa yapmak ve onu iyi uygulamak refah ve ilerleme araçlarının en önemlilerindendir (1925).

– Bizim ahenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir (1928).

– Milliyetin en belirgin niteliklerinden biri dildir. Türk milletindenim diyen insan her şeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz (1931).

– Güzel sanatlarda başarı, bütün devrimlerin (inkılapların) başarı kazandığının en kesin kanıtıdır (delilidir). Bunda başarı kazanamayan milletlere ne yazıktır. Onlar, bütün başarılarına rağmen uygarlık alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan daima mahrum kalacaklardır (1936).

– Uygar ve uluslararası kıyafet, bizim için, çok cevherli, milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz (1925).

– Medeniyim diyen Türkiye'nin hakikaten medeni olan halkı baştan aşağıya dış görünüşüyle dahi medeni ve olgun insanlar olduğunu filen göstermeye mecburdur (1925).

– Kadınlarımız da bizim gibi kavrayışlı ve düşünceli insanlardır. Onlara ahlaka ait kutsal kavramları telkin etmek, milli ahlakımızı anlatmak ve onların dimağını nur ile, temizlikle donatmak esası üzerinde bulunduktan sonra fazla bencilliğe lüzum kalmaz. Onlar yüzlerini cihana göstersinler ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilsinler. Bunda korkacak bir şey yoktur (1925).

– Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin, Türk vatanseverliğinin çelikleşmiş bir ifadesidir (1937).

– Büyük Türk Ordusu! Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz ve daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir (1921).

– İstikbal göklerdedir (1925).

– Ben askerliğin her şeyden ziyade sanatkârlığını severim (1912).

– Bir ordunun değeri, subay ve komuta heyetinin değeri ile ölçülür (1923).

– Komutan, yaratıcı gücü olan kimse demektir (1923).

– Muharebeyi insan yapar (1938).

– Savaş zaruri ve hayati olmalıdır. Milletin hayatı tehlikeye maruz kalmadıkça savaş bir cinayettir (1924).

– Hiçbir zafer amaç değildir. Zafer, ancak kendisinden daha büyük bir amacı elde etmek için belli başlı bir vasıtadır (1921).

– Zafer, "zafer benimdir" diyebilenindir. Başarı, "başaracağım" diye başlayanın ve "başardım" diyebilenindir (1925).

– Savaş için düşmanı ordugâhımızda beklemektense, onu uzaktan karşılamak yeğdir (1914).

– Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha fenadır (1922).

– Kesin sonuç her zaman taarruzla alınır (1924).

– En yüksek askerlik budur; muhtelif ihtimalleri çok iyi hesap etmeli, en iyi görüneni cüret ve katiyetle tatbik etmelidir (1924).

– Dış siyasetimizde; ülkenin dokunulmazlığını, güvenliğini, yurttaşların haklarını herhangi bir saldırıya karşı bizzat

savunabilmek kudreti de özellikle göz önünde tuttuğumuz noktadır (1928).

– Tayyareciler, şunu unutmayınız ki, yarının en büyük tehlikeleri semalardan gelecektir. Bu sebeple sizler ani gelebilecek tehlikelere karşı koymak için daima hazır bulunmaya ve o şekilde yetişmeye gayret edeceksiniz (1933).

– Hudutlarının mühim ve büyük bölümü deniz olan Türk devletinin donanması da mühim ve büyük olmak gerekir. O zaman Türkiye Cumhuriyeti daha müsterih ve emin olacaktır (1924).

– Polis, kanun adamıdır. Ona her zaman saygı göstermeli ve itaat edilmelidir (1937).

– Polis, asker kadar disiplinli, hukukçu kadar hukuk adamı, bir anne kadar şefkatli olmalıdır (1934).

– Herkesin polisi kendi vicdanıdır, fakat polis vicdanı olmayanların karşısındadır (1929).

Politika

– Ne mutlu, Türk'üm diyene (1933).

– Türk! Övün, çalış, güven (1934).

– Yüksel Türk! Senin için yüksekliğin sınırı yoktur. İşte parola budur (1935).

– Türklük, benim en derin güven kaynağım, en engin övünç dayanağım oldu. Kendimi hiçbir zaman Osmanlılığın telkin ettiği başka ulusları öven ve Türklüğü aşağı gören eksiklik duygusuna kaptırmadım (1931).

– Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk ulusu denir (1930).

– Biz Türkler, bütün tarihimiz boyunca, hürriyet ve istiklale sembol olmuş bir milletiz (1927).

– Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir (1921).

– Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve çöküş vardır. Her ilerleyişin ve her kurtuluşun anası hürriyettir (1906).

– Türk milletinin tabiat ve âdetlerine en uygun olan idare cumhuriyet idaresidir (1924).

– Cumhuriyet ahlaki fazilete dayanan bir idaredir. Cumhuriyet fazilettir (1925).

– Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir (1923).

– Millet sevgisi kadar büyük mükâfat yoktur (1935).

– Millete efendilik yoktur. Hizmet vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur (1921).

– Artık bugün demokrasi düşüncesi, daima yükselen bir denizi andırmaktadır. 20. yüzyıl birçok müstebit hükümetlerin, bu denizde boğulduğunu görmüştür (1930).

– Bizim milletimiz esasen demokrattır. Kültürünün, geleneklerinin en derin maziye ait evreleri bunu doğrular (1938).

– Tarih, bir milletin kanını, hakkını, varlığını hiçbir zaman inkâr edemez (1919).

– Bayrak, bir milletin bağımsızlık alametidir. Düşmanın da olsa hürmet etmek lazımdır (1922).

– Bütün insanlar, bir toplumsal vücudun organlarıdır ve bu sebeple birbirine bağlıdır (1930).

– Türkler, bütün medeni milletlerin dostudurlar (1923).

– Biz kimsenin düşmanı değiliz. Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız (1932).

– Yurtta barış (sulh), cihanda barış (1931).

– Eğer devamlı barış isteniyorsa, kitlelerin durumunu iyileştirecek uluslararası önlemler (tedbirler) alınmalıdır (1935).

– Dürüst ve açık olan dış politikamız özellikle barış düşüncesine dayanır. Uluslararası herhangi bir sorunumuzu

barış yoluyla halletmeyi aramak bizim menfaat ve zihniyetimize uyan bir yoldur (1938).

– İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insanlıktan uzak ve son derece üzülünecek bir sistemdir (1937).

Ekonomi

– Tam bağımsızlık, ancak ekonomik bağımsızlıkla mümkündür (1922).

– Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zafelerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner (1923).

– Yeni Türkiye devleti temellerini süngü ile değil, süngünün de dayandığı ekonomi ile kuracakır. Yeni Türkiye devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye devleti bir ekonomi devleti olacaktır (1923).

– İktisaden zayıf bir millet sefaletten kurtulamaz. Kuvvetli bir medeniyete, refaha ve saadete kavuşamaz, sosyal ve siyasal illetlerden yakasını kurtaramaz (1924).

– Endüstrileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır (1937).

– Hiçbir medeni devlet yoktur ki, ordu ve donanmasından önce ekonomisini düşünmüş olmasın (1923).

– Bu geniş memleketi bayındır bir hale çevirmek lazımdır. Bu halk zengin olmaya mecburdur (1923).

– Hiçbir şeye ihtiyacımız yok, yalnız bir şeye ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak (1923).

– Tüketici yaşamak iyi değildir. Üretici olalım (1925).

– Milli ekonominin temeli tarımdır (1937).

– Çiftçilik milletimizin hayatı, serveti, kuvvetidir (1923).

– Kılıç ve saban; bu iki fatihten birincisi, ikincisine daima mağlup oldu (1923).

– Türkiye'nin gerçek efendisi, hakiki üretici olan köylüdür. O halde, herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstehak olan köylüdür (1922).

– Her çiftçi ailesinin geçineceği ve çalışacağı toprağa sahip olması mutlaka lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve bayındır hale getirilmesi bu esastadır (1936).

– Servetin meşru yolu, bilgi ile ve fedakârlıkla çalışmak ve tasarruf etmektir (1930).

– Tüccar, milletin emeği ve üretimi kıymetlendirilmek için eline ve zekâsına emniyet edilen ve bu emniyete liyakat göstermesi gereken adamdır (1937).

– Cumhuriyet Hükümeti'nin namuslu, vatansever, cumhuriyetçi iş adamlarına daima yardımcı olacağına şüphe edilmemelidir (1926).

– Demiryolları memleketin tüfekten, toptan daha önemli güvenlik silahıdır. Demiryolları, Türk milletinin refah ve uygarlık yollarıdır (1931). (Mehmet Özel, Mustafa Kemal Atatürk, TC Kültür Bakanlığı Yayını, s.146 ve devamı)

VURAL SAVAŞ'IN, "ATATÜRK'Ü EN İYİ ANLAYAN VE ANLATAN YAZAR" DEDİĞİ AHMET TANER KIŞLALI'DAN SEÇTİĞİ YAZILAR

KALPAKLI KALKINMA

Ne çabuk da unutuyoruz!

Şunun şurasında kaç yıl oldu ortalığın toz duman edildiğine... Numaracı Cumhuriyetçilerin ve onların etkisindeki bir koronun gürültüsünden aklın sesinin duyulamadığına.

– *Ulusal ekonomi dönemi bitmiştir Devletçilik dönemi bitmiştir Küreselleşme dışındaki ideolojiler bitmiştir Altıok'un devletçilik okunu atamayanlar dinozordur*

Prof. **Chossudovsky**'nin sözleri, daha birkaç hafta önce *Cumhuriyet*'te manşetti: *"Ulusal ekonomiye dönüş"* Kanadalı ünlü iktisatçı, Türkiye'ye şu tavsiyeyi yapıyordu:

"Öncelikle sanayiniz tamamıyla korumasız durumda. Ulusal ekonomiyi canlandırmak ve yerli üretimi teşvik etmek gerekli. Küreselleşmenin önüne geçmek gerekiyor."

Şimdi bakıyorsunuz; Koç grubu bile, özelleştirme karşısında tek kişilik ordu gibi savaşan **Mümtaz Soysal**'ın yanında. Ve Radikal'deki köşesinde Prof. **Mustafa Aysan, Atatürk**'ün ekonomi siyasasını değerlendirdiği yazısını şöyle noktalıyor:

"Ekonomi uygulamalarında da O'na dönmenin tam zamanıdır!"

Yaşar Aksoy'un değerli incelemesi *"tam zamanında"* çıktı: *"Atatürk'ün Ekonomi Devrimi-Kalpaklı Kalkınma.*

Aslında Atatürk'ün devriminin sadece Anadolu Aydın-

lanması'ndan ibaret olmadığı genellikle unutuluyor Bir bütündü Kemalist devrim; toplumsal ve kültürel dönüşümden, demokrasiden ve ekonomik kalkınmadan oluşan bir sentezdi.

Ve devrimin *"mucize"*si, ekonomide de yaşandı!

Hem de dışa borçlanmadan; tam tersine Osmanlı'nın da borçları ödenerek... İşçi, Batıdaki gibi kuşaklar boyu sömürülmeden; tam tersine, sosyal haklarını savaşmadan, kan dökmeden elde ederek. Enflasyonist siyasalar sonucu kalkınmanın yükü halk kitlelerinin sırtına bindirilmeden...

Türk parasının değeri korunarak... Fiyatlar yükselmeden...

Ve de Japonya ve Rusya ile birlikte, dünyada en hızlı sanayileşen üç ülkeden birisi olarak! (1929-39 yılları arasında tüm dünyada sanayi üretimi artışı yüzde 19, Türkiye'de ise yüzde 96...)

Atatürk'ün haklılığını ve Kemalizmin evrenselliğini, yakın tarih kanıtladı... Yaşadığımız tarih kanıtladı.

Eski Yugoslavya ve Güneydoğuda yaşananlar, Atatürk'ün *"ulus"* ve ulusçuluk anlayışının doğruluğunu gösterdi. Leninizmin çöküşü, Atatürk'ün *"demokrasi"*yi devriminin sadece bir amacı değil, aynı zamanda bir aracı saymasının önemini ortaya koydu. İslam ülkelerinin durumu ve Türkiye'de şeriatçılığın tırmanması da, *"laikliğin"* çağdaşlaşmanın *"olmazsa olmaz"* koşulu olduğunun altını bir kez daha çizdi.

Ve şimdi yaşanan deneyimler; Kemalist *"devletçilik"* anlayışını, yeniden bizim ve dünyanın gündemine getirdi. Hani birçok yabancı uzmanın da, *"komünizm ile kapitalizm arasında üçüncü yol"* olarak nitelendirdiği *"Kemalist devletçiliği"*

Niçin?

Tüm AB ülkelerinde işsizlik yükseldiği, İspanya'da bile yüzde 20'yi aştığı için... Yugoslavya'daki iç savaş, etnik ayrılıklardan çok ekonomik çöküşün ürünü olduğu için... Küreselleşme, dünyadaki varlıklı-yoksul dengesini daha da bozduğu için... Sefaletle lüks arasındaki uçurumlar, toplumlarda suçluluğu ve huzursuzluğu, toplumlar arasında da savaşı daha çok artırdığı için...

Ve yoksulluk sınırının altındakilerin oranı Tunus'ta bile yüzde 6 iken, Türkiye'de yüzde 26'yı bulduğu için!

Eğer o Türkiye bugün bu noktadaysa... dünya bugün bu noktadaysa... *"Atatürk'ün Ekonomi Devrimi"*ni yeni baştan gözden geçirmenin elbette ki tam zamanıdır.

Yaşar Aksoy'un incelemesi, bir süreci özlü bir biçimde gözler önüne seriyor: Kurtuluş Savaşı ekonomisinden, İzmir İktisat Kongresi'ne... Atatürk'ün ekonomi devriminden, Atatürkçü kalkınma modelinin yorumlarına...

Sivas Kongresi'nde **Kara Vasıf Bey** kürsüden şöyle haykırıyordu:

"Bütün devletler bizi tam bağımsız bırakacaklarını söyleseler bile, yine de desteksiz yapamayız. Dört yüz ile beş yüz milyon lira arasında borcumuz var. Bizim gelirimiz bunun faizine bile yetmez!"

Eğer son yarım yüzyılın tüm yanlışlıklarına, sapmalarına, aymazlıklarına ve hatta hıyanetlerine karşın... Türkiye bugün oralardan yola çıkıp buralara ulaşmışsa; bunu neye borçlu olduğumuzu unutmamak, her şeyden önce kendi yararımızadır!

DÜNDEN GELEN IŞIK

Yıl 1923.

Daha sonra İngiliz krallık tahtına oturacak olan **Edward**, Hindistan'ı veliaht olarak ziyaret etmektedir Top ve trampet sesleri arasında bir savaş gemisinden iner Ama kendisini karşılayanlar, sadece birkaç mihrace ile birkaç yerli görevlidir.

Alışılmışın tersine, halk ortalarda yoktur.

Üzgün bir biçimde babası **V. George**'a bir mektup yazar ve sorar:

"Acaba bu durum, **Gandi***'nin düzenlediği bir aşağılama gösterisi midir?"*

Sorunun yanıtı tarihe geçmiştir:

"Hayır! Bunun nedenini **Mustafa Kemal***'in açtığı Kurtuluş Savaşında aramak daha doğru olur "*

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsviçre'de büyükelçiydi. Hindistan'ın genç elçisi de Gandi'nin sağ kolu olan **Desai**'nin oğluydu. Arkadaş oldular Ve Hintli diplomat, ona bir anısını anlattı:

"Okuldan eve her dönüşümde babam beni yanına çağırır ve ne öğrendiğimi sorardı. Ben de okuduğum derslerle ilgili olarak kendisine bilgi verirdim... Sık sık şöyle derdi: 'Bir insan olarak bu derslerden yararlanmak elbette ki gerekir Fakat bir Hintli olarak muhtaç olduğun en büyük ders, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı tarihidir Şimdi yanıma otur onu da sana ben anlatayım'

Endonezyalı bir diplomat da Yakup Kadri Bey'e bir anısını anlatmıştı:

"Dokuz-on yıl önce, bir ticaret işi için Saygon'a gitmiştim. Baktım ki halk tapınaklara toplanmış bir yas ayini yapıyor 'Ne oldu? Kim öldü?' diye sordum. 'Mustafa Kemal sonsuzluğa göçtü' dediler..."

Bir anı da **Ahmet Emin Yalman**'dan.

Vatan gazetesinin başyazarı, uzun gezilerinden birinde İngiliz Güyanı'na uğrar ve orada bir yerli ile arasında şu konuşma geçer:

"Siz hangi millettensiniz?"

"Türküm.

"Öyle ise dost ve hatta kardeş sayılırız."

"Neden? Müslüman mısınız?"

"Hayır, Hıristiyanım. Fakat, bağımsızlığına susamış bir Güyanlı Hıristiyanım ve birçok yurttaşım gibi, sizin kurtuluş mücadelenizin hayranlarındanım. Günün birinde, biz de büyük önderiniz Mustafa Kemal'in açtığı yoldan yürüyeceğiz..."

Son anı da gene rahmetli Karaosmanoğlu'ndan.

Brezilyalı bir diplomat, Atatürk'ün ölümünden sonra bir gün kendisine şöyle der:

"Size doğrusunu söyleyeyim mi? Kemal Paşa sağ olduğu sürece siz bana elli-altmış milyonluk bir Avrupa ülkesi gibi görünürdünüz. Şimdi üzerimde küçük bir Balkan devleti etkisi yapmaya başladınız. Size, bundan daha samimi bir itirafta bulunacağım. Biz Güney Amerika'da Türk denince, bir zamanlar ülkemize göçmen olarak gelmiş ve sonradan zengin olmuş bazı doğulu ayak satıcılarından başka kimseyi anlamazdık. Sizin ulus olarak büyüklüğünüzü, şeref ve değerinizi, ancak Mustafa Kemal adı işitildikten sonra takdir etme olanağı bulabildik..."

Ve UNESCO'nun, 1979 yılında 156 ülkenin oybirliği ile aldığı Atatürk ile ilgili kararda şu satırlar var:

"Uluslararası anlayış ve barış yolunda çaba harcamış üstün bir kişi, olağanüstü bir devrimci, sömürgecilik ve emperyalizme karşı savaşan ilk önder, insan haklarına saygılı, dünya barışının öncüsü, insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen eşsiz devlet adamı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu..."

Bugün 19 Mayıs 1996.

Ülkenin gene dışta güçlü düşmanları var... İçte gene karanlık güçler var, dış düşmanların uzantıları var Eskileri öldü; ama yeni mandacılar, yeni ayrılıkçılar, yeni şeriatçılar var Yarım yüzyıllık "gaflet" ya da "ihanet"in sonucu olarak gündeme gelmiş önemli sorunlar var...

"Atatürk, Türkiye'yi kurtarmadı, emperyalizmin ajanıydı" diyenler bile var... Ama Türkiye gene de 77 yıl öncesinin Türkiyesi değil!

İç ve dış düşmanlar da çok daha zayıf, sorunlar da çok daha küçük! Ve Atatürk'ün devrimini emanet ettiği gençlik, çok daha bilinçli ve çok daha güçlü!..

CUMHURİYET VE KİMLİK

"Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik...

Haziran 1996'da İzmir'de üç gün süren bir toplantının konusuydu bu. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 20. kuruluş yıldönümünü çok anlamlı bir biçimde kutladı.

İzmir Atatürk Kültür Merkezi'nin 900 kişilik salonunda, ayakta kalanların çoğunluğu gençlerdi. Kemalist yaklaşıma en büyük desteği de büyük bir coşkuyla onlar verdiler.

Bazı gizli ya da açık *"numaracı cumhuriyetçiler"*in şaşkın bakışları altında...

Katıldığım oturumun konuşmacıları gazetecilerdi:

Milliyet'ten **Taha Akyol,** Sabah'tan **Cengiz Çandar,** Zaman'dan **Fehmi Koru** ve Cumhuriyet'ten ben. Yönetici de Prof. **Ahmet Arslan**'dı.

Akyol, ilginç ve düşündürücü bilgiler verdi.

Türklerin bozkır göçebesi, Kürtlerin ise dağ göçebesi olduklarını anlattı. Bu nedenden dolayı, aralarında bir sürtüşme olmamıştı... *"Anadolu'nun sahibi bizdik, siz konuk oldunuz"* yaklaşımı doğru değildi. Türklerin gelmesinden önce, Doğu Anadolu'da Kürt kentleri yoktu, Ermeni kentleri vardı!

Sayın Akyol söylemedi ama; 1071'de Malazgirt'te **Alpaslan**'ın karşısına çıkanlar da Kürtler değil, Rumlardı!.. **Romen Diyojen**'di.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu, Türklerin ve özellikle de Cumhuriyetin *"bilerek"* geri bıraktırdığı savı da gerçek-

lerle bağdaşmıyordu... Bu bölge, tarihin her döneminde daha geriydi. Örneğin kervansaraylar, ticaretin gelişme düzeyinin göstergeleri sayılırdı. Ve bölgenin kervansaray sayısı 43 iken, İstanbul dışındaki Anadolu'da bu sayı 363'e ulaşıyordu! Bu geri kalmışlığın en önemli nedeni ise, coğrafi koşulların olumsuzluğuydu...

Fehmi Koru bir çelişkiye dikkat çekti: Dünyanın her yerinde, azınlıklar hep *"çoğunluk hakkı"* isterlerdi. Oysa Türkiye'de, çoğunluk hakkından yararlananların *"azınlık hakkı"* istemeleri söz konusuydu.

Cengiz Çandar da *"ulus devlet"*in aşındığını, ama aşılamadığını söyledi. Apo hareketini Kemalizme benzetti. Cumhuriyetin *"yeniden tanımlanması"* gerektiğini savundu.

Atatürk'ün cumhuriyetini yeniden tanımlamadan önce, *"doğru tanımlamak"* gerekir Temelinde yatan felsefeyi, sapmalardan ve uygulama yanlışlarından ayırarak tanımlamak ve tanımak gerekir...

Hiçbir toplum gösteremezsiniz ki, uluslaşamadan çağdaşlaşabilmiş ve demokratikleşebilmiş olsun!.. Bu gerçek kavranmadan, Atatürk'ün cumhuriyeti anlaşılamaz! Eğer cumhuriyet *"ırk"* ya da *"din"* üzerine kurulmuş olsaydı, yeniden tanımlanması zorunlu olurdu. Eğer *"ulus"* temelini oluşturan öğe ırk olsaydı, Slav ırkından olan ve aynı dili konuşan Sırplar, Boşnaklar ve Hırvatlar *"düşman"* değil kardeş olurlardı. Ulus kavramının temeline *"din"*i yerleştirirseniz ne olacağını da gene Bosna'nın dramı gösteriyor Kuzey İrlanda'nın, aynı ırktan aynı dili konuşan insanlarının dramı gösteriyor

Boşnak ile Sırpı düşman yapan neden *"din"* farkı. Ortodoks Sırp ile Katolik Hırvatı düşman yapan neden ise *"mezhep"* farkı. Tıpkı İrlandalı Katolikler ve Protestanlar gibi...

Atatürk'ün kendi el yazısı ile kaleme aldığı *"Medeni Bilgiler"* kitabı, şu tümce ile başlar: *"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir "*

Bu mudur yeniden tanımlanması gereken?

Atatürk için *"Türk"*, bir ırkın ya da bir etnik kesimin adı değildir Bu topraklar üzerinde yaşayan insanların – hangi etnik kökenden olurlarsa olsunlar– ortak adıdır 20 etnik kimliğin üzerindeki bir şemsiyedir; bir *"ortak kimlik*"tir...

Bu mudur yanlış olan?

Üstelik Anadolu'da yaşayan insanlara Türk adını koyan da Atatürk değildir; daha 13. yüzyıldan başlayarak Avrupalılardır!

Cumhuriyetin temelinde yatan felsefe insancıldır, ilericidir... 21. yüzyıla ışık tutacak niteliktedir. Ama o cumhuriyetin valisi, kaymakamı, polisi ve de *"milli"*(!) eğitimi acaba o felsefenin yandaşı mıdır? Cumhuriyeti mi yeniden tanımlamalıyız, yoksa tanımına ters düşenleri mi cumhuriyetin yönetiminden ayıklamalıyız?

İşte asıl sorun budur!

Sorunun sorumluluğu ve utancı da bize düşmez, ciğeri kediye emanet edenlere düşer!.. Bunu *"cehalet"*ten mi, *"gaflet"*ten mi, yoksa *"ihanet"*ten mi yaptıkları da çok fark etmez!..

23 NİSAN, MUSTAFA KEMAL, APO...

Meclisin İstanbul'dan Ankara'ya naklinin geciktiği günlerdedir.

Mustafa Kemal sinirlidir **Yunus Nadi** sorar:

"Paşam niçin önemsiyorsunuz? Siz ordu istiyordunuz, ordu işte burada!"

Yanıt çok kısa ve net olur:

"Ben her kerameti Meclisten bekleyen bir insanım. Orduyu ancak milletin iradesi, yani Meclis oluşturabilir!"

Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'nı seçilmiş bir Meclisle birlikte yapmak zorunda mıydı?

Değildi!

Ordu arkasındaydı. Halk arkasındaydı.

Birinci Dünya Savaşı'nda zafer kazanmış tek Osmanlı paşasıydı. Daha Anafartalar'dan sonra *"yaşayan efsane"* haline gelmişti. Sadece Anadolu halkı için değil, ezilen tüm halklar için, özellikle de bütün dünya Müslümanları için bir *"umut"* olmuştu.

Ama onun için Meclis vazgeçilemez bir kurumdu. Çünkü demokrasiye inanıyordu. Halkındaki gücü harekete geçirebilecek en iyi yolun demokrasi olduğuna inanıyordu.

Çağı hızla yakalamanın başka bir yolu olduğuna inanmıyordu!

O Mecliste, *"Hastalıklar mikropla değil, Allahın takdiri ile bulaşır; sıtma ve frengi ile savaşmak için yasa*

hazırlamak günahtır" diyenler vardı... Mustafa Kemal'e milletvekilliğini bile çok görenler; *"Bugünkü sınırlar içinde doğmamış ya da bir yerde beş yıldan fazla kalmamış hiç kimse aday olamaz"* diye yasa önerileri hazırlayanlar bile vardı... Ama bunların hiçbiri Atatürk'ün demokrasiye olan inancını sarsmadı. Orduya dayanarak kestirme yollardan gitmek kolaycılığına sapmadı.

Çıkıp kürsüye gerçekleri dile getirdi. İnandığı doğruları savundu. İnsanların aklına, sağduyusuna güvendi.

1924 Anayasası hazırlanıyordu.

Mustafa Kemal, her *"parlamenter demokrasi"*de bulunan bazı isteklerini dile getirdi. Devlet başkanına, yasaları veto yetkisi tanınmasını istedi. Belirli durumlarda Meclisi fesih yetkisinin verilmesi gerektiğini söyledi.

Şiddetle karşı çıkanlar oldu... Başlarında da **Mahmut Esat Bozkurt** ile **Şükrü Saracoğlu** vardı... Ve Meclis, Mustafa Kemal'e değil onlara hak verdi; büyük önderin önerileri reddedildi!

Ne yaptı Mustafa Kemal? Kızıp da askerleri ile Meclisi mi dağıttı? Elebaşlarını mı tutuklattı?

Hayır!.. Kişiliklerini ve birikimlerini kanıtlamış olan, Bozkurt ve Saracoğlu'na saygı duydu.. Ve onları bakan yaptı.

Şu sözler Atatürk'e aittir:

"Bozuk zihniyetli milletlerde büyük çoğunluk başka hedefe, aydın denen sınıf başka zihniyete sahiptir. Aydın telkinle, aydınlatma ile büyük çoğunluğu kendi amacına göre ikna etmeyi başaramayınca, başka yollara başvurur Halka zorbalık etmeye başlar. Başarıya ulaşmak için aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında tabii bir uyum olması gerekir Yani aydın sınıfın halka telkin edeceği ilkeler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır Bu halk, bir defa karşısındakinin samimiyetle ken-

dine yardımcı olduğuna inanırsa, her türlü hareketi derhal kabule hazırdır Bunun için gençlerin her şeyden evvel millete güven vermesi gereklidir "

Bu sözlerde ne var?

Halkına inanç... İnsana saygı... Seçkinciliğe ve demokrasi dışı yollara karşıtlık...

1996 Nisanında İzmir'de, *"Dünya ve Türkiye Açısından Atatürk"* konulu uluslararası bir konferans vardı. İzmir Atatürk Platformunun düzenlediği, dört ünlü yabancı bilim adamının da katıldığı, iki gün süren –çok yararlı ve etkili– bir toplantıydı bu.

Konuşmam sırasında, hazır bulunanlara iki soru yönelttim:

"Atatürk, halka demokrasiyi, özgürlükleri öğretmek ve benimsetmek için 'Medeni Bilgiler' kitabını yazmıştı... Demokrasinin adını bile duymamış olan, demokrasinin hiçbir koşuluna sahip bulunmayan bir halka, demokrasiyi öğretmek ve benimsetmek için kitap yazmış bir diktatör tarihte tanıyor musunuz? Olabilir mi?

Atatürk, Serbest Fırka'nın kurulması için büyük çaba göstermişti... Kendi eliyle muhalefet yaratmak için çaba göstermiş bir diktatör tarihte tanıyor musunuz? Olabilir mi?"

Sorularım herkeseydi.

Ama *"Mustafa Kemal ile Apo'nun yaptıkları aynı şeydir"* diyebilen *"cahil"*, *"gafil"*, ya da *"hain"* olanlara değildir.

ETNİKÇİ AYDINLARA SORULAR

Başlığı seçerken çok zorlandım.

Kafamdan geçen ilk başlık, *"Türk ve Kürt Aydınlarına Sorular"* idi. Haksızlık olacağını düşündüm...

Çünkü o soruları yönelttiklerim bir azınlıktı. Sesleri daha az çıkan çokluktakiler ise sanıyorum sorularımı paylaşıyorlardı.

Peki ne demek *"etnikçi aydın"?*

Bir tür *"ırkçı aydın"* demek... Yani olaylara hep *"etnik gözlük"*lerle bakan aydın demek...

Ama siz *"Bunlar aydın tanımına ters düşüyor"* derseniz, ona da bir diyeceğim yok!

Özellikle *"Kürtçü"* aydınlarımız ve *"ortak düşman"*a karşı onların yanında yer alan numaracı cumhuriyetçiler *"Te Ce"*ye, yani Türkiye Cumhuriyeti'ne kızgınlar İçlerinde *"75 yıllık zulüm"*den söz edenler bile var.

O Cumhuriyetin kurucusunu da, bugünkü durumların sorumlusu sayıyorlar.

Pek de haksız sayılmazlar(!).

Irak'taki, Suriye'deki, İran'daki Kürtlerin tersine...

Eğer bugün Türkiye'deki Kürtlere, Dışişleri Bakanlığından ordu komutanlığına, yüksek yargıçlıktan Meclis Başkanlığına kadar bütün makamlar açıksa...

Elbette ki bunun sorumlusu **Atatürk**'tür!

Irak'taki, Suriye'deki, İran'daki Kürtlerin tersine...

Eğer *"tüm sınırlandırmalara karşın"* demokratik hak arama yolları sadece Türkiye'deki Kürtler için varsa...

Elbette ki bunun sorumlusu, temellerini Atatürk'ün attığı *"Te Ce"*dir!

Irak'taki, Suriye'deki, İran'daki Kürtlerin tersine...

Eğer sadece Türkiye'deki Kürtler arasında aydınlar, yazarlar, sanatçılar çıkıyorsa...

Elbette ki bunun sorumlusu, Atatürk'ün önderliğindeki Anadolu Aydınlanması'dır Ve o aydınlanmayı –etnik kökenlerine bakılmaksızın– tüm Anadolu halkına taşımak için savaşmış olan Kemalistlerdir!

Türkiye'de hiçbir yurttaş, etnik kökeninden dolayı kapıların kendine kapandığını söyleyebilecek durumda değil.

Türkiye Kürtleri toplumsal yaşamın her alanında –hem de ağırlıklı olarak– varlar Siyasette, iş yaşamında, kamuda... Genellikle de toplumdaki oranlarının çok üzerinde...

Peki etnikçi aydınlarımıza göre sorun nerede?

Kültürel alanda, *"etnik kimliğin"* ve kültürel hakların tanınmamasında.

Kürtçe konuşmak, şarkı söylemek, kaset doldurmak... Çocuğuna Kürt ismi koymak... Kürtçe dergi, gazete çıkarmak... Kürtçe öğretmek için özel kurs açmak...

Elbette ki bunlar serbest olmalı!

Lazı, Çerkezi, Arnavutu, Arabı, Boşnağı vb. herkes için serbest olmalı!

Ama resmi dil dışında eğitim ve TV dediğinizde, olay farklı bir boyut kazanıyor Ve sormak gerekiyor:

– Kürtlere ve Türkiye'de konuşulan yedi kadar farklı Kürtçeden birisine ayrıcalık mı tanıyacaksınız? Yoksa yirmiyi aşkın etnik kesime aynı olanağı sağlayacak mısınız?

Kuzey İrlanda'da bölünme eğilimlerinin, Protestan ve Katolik okullarının ayrılmasından sonra şiddetlendiğini bilmiyor musunuz? Türkiye'de imam-hatip okullarının yaygınlaşmasının gençliği nasıl ikiye böldüğünün ayrımında mısınız?

– Eğer sorun *"kimlik çatışması"*ndan kaynaklanıyorsa... Güneydoğuyu terk eden Kürt yurttaşlarımızın, Kuzey Irak yerine İstanbul'a gitmelerini nasıl açıklıyorsunuz? Kuzey Irak'taki *"Kürt kimliği"* mi onlara yabancı, İstanbul'daki *"Türk kimliği"*mi onlara daha yakın?

Geçenlerde Prof. **Şerafettin Turan** anlatıyordu.

Çocukluğu Cumhuriyetin ilk döneminde Van'da, Muş'ta. Bitlis'te geçmiş.

En iyi öğretmenler, en seçkin yöneticilerle... Hemen hemen tüm kamu görevlilerinin ülkenin batısında ve doğusunda dönüşümlü olarak görev yaptıkları bir ortamda...

Demokrat Parti gelmiş ve bu duruma son vermiş.

Doğudaki feodal beyler, Cumhuriyet tarihinde iki kez Batıda oturmak zorunda bırakıldılar. Bunlar oradaki feodal ve yarı-feodal yapının değişmesi, yöre insanının özgürleşmesi için önemli adımlardı.

İkisi de sağcı partilerin oy kaygılarıyla geri alındı...

İşte etnikçi aydınlarımıza son iki soru:

– Tarihi mi bilmiyorsunuz, yoksa tarihsel gerçekleri saptırmak çıkarlarınız gereği mi? Ve de sizin çıkarlarınız, acaba temsil etmek savında olduğunuz ya da kullanmaya çalıştığınız etnik kesimin çıkarlarıyla bağdaşıyor mu?

NEDEN KEMALİSTİZ?

Atatürkçülük yerine *"Kemalizm"* sözcüğünü kullananlar artıyor

Aslında aralarında bir ayrım olmaması gerekir Ama ben Kemalizm demeyi niçin tercih ettiğimi her fırsatta açıklıyorum.

Birinci neden, Kemalizmin –tıpkı Leninizm gibi– evrensel bir kavram olması... İkinci neden, Atatürkçülük sözcüğünü, Marmaris'teki adam ve arkadaşlarının yıpratmış olması...

Önümde Almanya'dan yollanmış iki bildiri duruyor. Birincisini Sosyaldemokrat Halk Dernekleri Federasyonu, ötekisini de Türkiye Sosyaldemokratları Derneği yollamış... İkisinin de başlığı aynı:

"Neden Kemalistiz?"

10 Kasım 1995 günü, Hürriyet gazetesinde *"Gerdan Atatürkçülüğü"* diye bir yazı çıkmıştı:

Yazarın, bindiği uçaktaki dört hostesten ikisinin yakasında **Atatürk** rozeti bulunmaktan rahatsız olduğu anlaşılıyordu. Bundan *"Gerdan Atatürkçülüğü"*nün *"avamlaştığı"* sonucunu çıkarmıştı... Kendisi de *"açık kart"* oynadığını ve *"Atatürkçü veya Kemalist olmadığını"* açıklıyordu.

Çok hızlı, yetenekleri ve birikimi de çok sınırlı bir *"numaracı cumhuriyetçi"*nin, *"Kemalist olmadığı"* gibi müthiş bir açıklama (!) yapması, **Aziz Nesin**'in bile düş gücünü

aşan bir olaydı. Nedense güldürü ustaları –kıskançlıktan olacak– *"es"* geçtiler. Ben de güldüm geçtim.

Ama yazıdaki ilkelliğe yönelik –yurt içi ve yurt dışı– tepkilerden, benim telefonum, faksım ve posta kutum da *"fazlasıyla"* payını aldı. Ve o yazı –PTT'nin yanı sıra– en çok da Atatürk rozeti satanlara yaradı.

Her geçen gün, THY çalışanlarının daha çoğunun yakasında Atatürk rozeti görüyorum!

Makedon, Hırvat, Bulgar, Rus, Alman, Yunan, İngiliz ve Romen bilim adamlarının oluşturduğu bir *"Balkan Bilim Derneği"* var. Birkaç ay önce yapılan genel kurulunu, Bulgar başkan şu sözlerle açmıştı:

"Atatürk'ü 20. yüzyılın en büyük dâhisi kabul ediyoruz!.. Amacımız, Atatürk'ü hem kendi ülkelerimizde hem de bütün dünyada tanıtmaktır."

Dernek, *"Atatürk'ü Düşümde Gördüm"* isimli bir film yaptıracaktı. *"Atatürk ve Balkanlar"* kitabı hazırlanıyordu. Harf devriminin 70. yılının, 1998'de bütün dünyada kutlanması sağlanacaktı. Balkan ülkelerinde *"Atatürk'ü Nasıl Tanıyorsunuz?"* konulu yarışmalar düzenlenecekti... Ve çeşitli Avrupa ülkelerinde şubeleri olan bir Atatürk Üniversite kurulacaktı...

Bir "32. Gün" izlencesinde, Vietnam'da bir ilkokul gösterilmişti. Karatahtada *"Atatürk"* yazılı idi. **Ho Şi Min**'in çocukları, **Mustafa Kemal**'in devrimini öğreniyorlardı.. Ve son haber:

Kırgızistan'da Başbakan Yardımcısı Prof. **Osmanakun İbraimov** yönetiminde *"Uluslararası Atatürk Araştırma Vakfı"* kuruldu. Azerbaycan da –Bakû ve Nahcivan'da– bir *"Atatürk Araştırmalar Vakfı"* kurulması hazırlıkları içinde. Özbekistan'ın Stratejik Araştırmalar Vakfı ise, Kemalizmi öncelikle incelenecek konular arasına aldı.

Kuzey Kıbrıs'ta yapılan ve çok sayıda yabancı bilim

adamının katıldığı *"3. Uluslararası Atatürk Sempozyumu"*nun sonuç bildirisinde şu satırlar bulunuyor.

"Atatürkçülük Türk milleti için bir öze dönüş hareketidir Atatürkçü düşünce, sadece Atatürk dönemi Türkiyesinin zorluklarını çözmek ve bütün esir ve mazlum milletlere örnek olmakla kalmayan; akla, bilime ve fenne dayalı bir dünya görüşü olarak, gelecek yüzyıllara ışık tutacak bir sistemdir "

Bizim niçin Kemalist olduğumuz belli.

Türkiye'de bir din devleti, ya da etnik farklılıklara dayalı bir devlet kurmak peşinde olanların, neden Kemalizme karşı oldukları da belli.

İnanca dayalı olduğu ölçüde, her iki tutuma da saygı duymak gerekir Ama "gerdan"dan yukarıya çıkamayan *"yeni mandacılar"*a saygı duyabilmek çok zor!..

ATATÜRK VE BATI

Kurtuluş Savaşı yeni bitmiş. Cumhuriyetin temel taşları konulmaya başlamıştı.

Daha sonra İngiltere tahtına oturacak olan Prens Edward, ülkesinin sömürgesi olan Hindistan'ı ziyaret ediyordu. Top ve trampet sesleri arasında gemisinden indi. Ve büyük bir düş kırıklığı yaşadı.

Kendisini karşılamaya, sadece birkaç mihrace ile birkaç yerli görevli gelmişti.

Üzgündü. Babası V George'a bir mektup yazdı.

"Acaba bu durum, Gandi'nin düzenlediği bir aşağılama gösterisi midir?"

İngiliz Kralından gelen yanıt tarihe geçmiştir:

"Hayır! Bunun nedenini Mustafa Kemal'in açtığı Kurtuluş Savaşında aramak daha doğru olur...

Batının büyük devletleri, Kemalizmin kendileri için yarattığı tehlikenin bilincinde idiler. Bugün Ortadoğunun çağdışı krallıklarını, şeyhliklerini kendi çıkarlarına uygun görenler; o günlerde de Vahidettin'i destekliyorlardı.

1922'nin Şubatında, Mustafa Kemal Avrupa'ya bir kurul göndermeye karar vermişti. Amaç Roma, Paris ve Londra'ya Türk görüşünü anlatmaktı.

Padişahın ajanları, kurul üyelerinden Kâtip Kemal Bey'in evine gizlice girdiler. Gizli belgelerin fotoğraflarını çektiler. Ve Vahidettin bu belgeleri, 6 Mart 1922 tarihinde, mabeyincisi ile İngiliz Yüksek Komiserliğine gönderdi.

O dönemle ilgili olarak, Yüzbaşı Armstrong'un bir raporunda şu satırlar yer almaktadır:

"Padişahın lehinde bulunmak bize göre en sağlam siyasetti. Her emrimizi yerine getirmeye hazırdı...

Vahidettin'in güdümündeki İslamı Yüceltme Derneği'nin bildirilerinde şöyle deniyordu:

"Yunan ordusunun, halifenin ordusu sayılması gerekir... Asıl kafaları koparılacak mahlûklar Ankara'dadır... Kim milliyetçilerle birlikte Yunana karşı giderse, şeran kâfirdir..."

Vahidettin'in Adliye Nazırı Ali Rüştü ise, "Yunan ordusunun başarısı için dua edilmesini" istiyordu.

Şu sözler, ünlü İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee'ye ait:

"Yeryüzünde hiçbir devrim, Kemalist Türk Devrimi kadar dünyada şaşkınlık yaratmadı.

Toynbee birkaç kez Türkiye'ye gelip incelemeler yapmıştı. Koşulları hazır olmadığı halde, köklü bir devrimin hızla yükselmekte olduğunu görmüştü. "Mazlum milletler"in kalbi ve kulağı artık Ankara'da idi. Daha şimdiden, "dünün harap kasabası" Ankara, Londra'nın önüne geçmişti.

Atatürk, hiçbir yurt dışı geziye çıkmadığı halde; zamanın ünlü devlet adamları, krallar, şahlar, başbakanlar, Ankara'yı ziyaret kuyruğundaydılar.

Batı, Atatürk'ten sonra devrimin yaşayabileceğine inanmıyordu. "Tek engel" ortadan kalkınca devrim çökecek ve Batı "Lozan'da verdiklerini birer birer geri alacak" beklentisi yaygındı. Batının en büyük umudu da, Türkiye'deki "gerici güçler"di. Yani Atatürk'ü –ölümünden sonra– bizzat kendi ulusunun reddetmesiydi!

Batı Atatürk'ü istemedi, çünkü çıkarlarına aykırı idi. Ama bükemediği eli öpmek zorunda kaldı... Zamanın İngiltere Başbakanı, kendi parlamentosunun önünde, çaresiz bir itirafta bulunacaktı:

"Böyle bir dâhi ancak yüzyılda bir çıkar. O da bize rastladı...

Atatürk, Batının desteğini alarak Batılılaşma yolunda adımlar atmadı; tersine, Kemalizm bir anlamda Batıya karşın Batılılaşma anlamı taşıdı. Ama bu noktada, Atatürk'ün "Batılılaşma"dan ne anladığını iyi görmek gerekir. Daha 1923'te şöyle diyordu:

"Biz Batı uygarlığını, bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya uygarlığı seviyesi içinde benimsiyoruz... Ülkeler çeşitlidir, fakat uygarlık birdir ve ulusun ilerlemesi için de bu tek uygarlığa katılması zorunludur. Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklaması, Batıya karşı elde ettiği zaferlerden çok gururlanarak, kendisini Avrupa uluslarına bağlayan bağları kestiği gün başlamıştır. Bu bir hata idi, bunu tekrar etmeyeceğiz.. Türkler bütün uygar ulusların dostlarıdır...

Peki Türk Devrimi, acaba Fransız Devriminin bir taklidi midir?

Atatürk bunu da şöyle yanıtlıyor:

"Fransa Devrimi bütün dünyada özgürlük düşüncesini estirmişti. Ama o tarihten beri insanlık ilerlemiştir. Türk demokrasisi Fransa Devriminin açtığı yolu izlemiş ama kendine özgü seçkin özelliği ile gelişmiştir. Çünkü her ulus, devrimini toplumsal olan hal ve durumuna, düzenin değiştirilmesi ve devrimin oluş zamanına göre yapar... Her ne kadar ulusların ve demokrasilerin işbirliği etmeleri gerekli ve olası ise de, işbirliği ancak bir tek amaçla, yani barışa yönelikse gerçekleşir ve yararlı olur.

Atatürk, Neue Freie Presse muhabirinin bir sorusunu yanıtlarken de, Avrupa'ya bakış açısını şöyle özetliyordu:

"Bizi aşağı olmaya mahkûm sayan Avrupa bununla yetinmemiş, yıkılışımızı hızlandırmak için ne gerekiyorsa onu

yapmıştır Batı ve doğu zihinlerinde birbirine karşı iki ilke söz konusu olduğunda, bunun en önemli kaynağını bulmak için Avrupa'ya bakmalı... İşte Avrupa'da daima mücadele ettiğimiz bu zihniyet vardır Biz ulussever, gözleri açık adamlarız. Gözlerimizi her gün daha açıyor, içte ve dışta olup bitenleri görüyoruz. Ulusumuzun uygar uluslarla ilişkilerini kolaylaştırmak yararımızın gereklerindendir.

Aslında Atatürk'ün kafasında olan 'Batılılaşma' değil, "uygarlaşma"dır. Üstelik de, kendi ulusal özelliklerimizi koruyarak uygarlaşmadır.

Türk tarihinin gün ışığına çıkarılması çalışmalarını Atatürk başlatmıştır. Bir yandan Orta Asya'ya, öte yandan Hititlere, Anadolu'nun tarihsel derinliklerine kadar gidilmesinin öncüsü Atatürk'tür Taklitçi saray kültüründen, Anadolu'nun binyıllık kültür sentezine dönüş Atatürk'ün eseridir.

Atatürk ne yabancı sermayeye karşı olmuştur, ne de başka uluslarla işbirliğine. Ama –her konuda olduğu gibi– bu konularda da vazgeçilmez bir önkoşulu vardır: Toplumun ortak yararı ve eşitlik!

Yabancı sermayeye evet; ulusal çıkarların ve bağımsızlığın zedelenmemesi koşuluyla!

Bir kez daha yinelemekte yarar var: Kemalizm Batının desteği ile değil, Batıya karşın bir uygarlaşma hareketidir.

BATI CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK!
AMA BİZDE VAR!

Bakıyorum da bazı kesimler bir hayli şaşkın.

– *Nasıl olur da ABD Refah'ın kapatılmasına karşı çıkar? Nasıl olur da Avrupa Birliği bizi gelecekte bile içine alabileceği işaretini vermekten kaçınır? Hem de uzak bir gelecekte!..*

Şaşkınlara şaşmamak elde değil. Çünkü Batıda değişen bir şey yok!

Taa **Vahidettin**'den beri Batı temelde değişmedi. Ama biz değiştik ve değişiyoruz.

"CIA İstasyon Şefi" **Paul Henze**'nin –Türkiye ile ilgili– 1993 raporunda şu *"sav"*lar savunuluyor:

– ***Atatürk*** *ilkeleri* "Yeni Dünya Düzeni" *ile birlikte ölmüştür Aydınların imam-hatip okulları konusundaki endişeleri yersizdir. İran ve Arap parası ile desteklenen köktendincilik Türkiye için ciddi bir tehlike değildir. Nurcular ilericidir, Nakşibendiler geriye dönük değildir*

CIA güdümündeki bazı ABD'li bilim adamları buyuruyorlar:

– *Türkiye'nin* "Yeni Dünya Düzeni" *içindeki yeri* "ılımlı İslam"*la bütünleşmesindedir.*

"CIA Türkiye ve Ortadoğu Masası" şeflerinden **Graham Fuller** öneriyor:

– Türkiye Kürtlere özerklik vermelidir. Böylece Türkiye'deki Kürtlerle Kuzey Irak'takiler bütünleşebilirler.

Amerikalı *"irtibat subayı"* Albay **Preston Bughes,** Türk Genelkurmayı'na ne tavsiye etmişti?

– Atatürk, devrim tarihi kitaplarından çıkarılmalıdır!

Amerikalılar tarafından ÇYDD'ye *"telif ücretsiz"* yayımlanması için önerilen kitabın *"ana fikri"* neydi?

– Atatürk olmasaydı da Türk devrimi gene olurdu!

Hayırsever (!) bazı Amerikan kuruluşları, para yardımı önerdikleri bazı işçi sendikalarımıza hangi koşulu getirmişlerdi?

– Atatürk'ü bırakın, ***Özal****'a sarılın!*

Özal ne yaptı?

Ceza yasasından 163. maddeyi kaldırıp, şeriatçı güçlerin önünü açtı. Şeriatçı sermayenin güçlenmesini sağlayacak önlemleri aldı. İslamla barışılmasını ve Atatürk'ün cumhuriyetinin yerine *"2. cumhuriyet"*'in kurulmasını savundu. Kürtçülere federasyon umudu verdi. Atatürk'ün hata yaptığını söyledi.

ABD etkisinin doruğa çıktığı 12 Eylül yönetimi ne yaptı?

TDK ve TTK'den partisine kadar, Atatürk'ün kurduğu ve önem verdiği hemen tüm kurumları kapattı. *"Türk-İslam sentezi"*'ni ideoloji yaptı. Devletin köşe başlarını bu ideolojinin yandaşlarına teslim etti. Dünyada tek örnek olarak *"zorunlu din dersi"*'ni Anayasaya soktu. *"Rabıta-ül İslam"*'ı devlet eliyle Türkiye'ye soktu.

Ne 12 Eylül'ün ne de Özal'ın yaptıkları bir rastlantıdır Ne de, o çizgiyi sürdürmek için bayrağı eline alan **Cem Boyner**'in Time dergisi tarafından *"gelecek vaat eden si-*

yaset adamı" seçilmesi. (Ve tabii ne de Sayın Boyner'in yüzde yarım oy alması!..)

Peki ABD *"servis"*lerinin Atatürk ve Kemalizm ile alıp veremediği nedir?

• *"Ilımlı İslam"*la bütünleşmiş yarı çağdaş bir Türkiye Batının çıkarlarına –yani *"Yeni Dünya Düzeni"*ne– daha uygundur.

• Petrol zengini, Batının uydusu Ortadoğu ülkelerindeki çağdışı rejimlerin varlığını koruması açısından, Kemalist model tehlikeli bir örnektir.

• Kemalizmin temelinde ulusal birlik ve tam bağımsızlık ilkeleri vardır. Oysa Türkiye'nin ne yıkılması ne de bağımsız hareket edebilecek kadar güçlenmesi Batı çıkarları ile bağdaşır.

• Türkiye'nin Kürtlere özerklik vermesi, giderek federasyonu peşinden getirir. Bir adım sonrası, komşu devletlerin parçalanması ile bağımsız bir Kürt devletinin oluşmasıdır. Böylece hem –petrol bölgesinde– Batıya muhtaç bir *"kukla devlet"* oluşacaktır, hem de Türkiye'nin Ortadoğuda büyük bir güç haline gelmesi önlenmiş olacaktır. Oysa Atatürk'ü yıkmadan Türkiye'nin *"üniter"* yapısını bozma olanağı yoktur.

• *"Yeni Dünya Düzeni"*nde, uluslararası sermayenin önündeki tek engel *"ulusal devlet"* ve ekonomik devletçilik anlayışıdır. Bu engel de Türkiye'de Kemalizm ile bütünleşmiştir.

Kimseye kızmaya hakkımız yok!

ABD'nin ve genel olarak Batının –yani *"Yeni Dünya Düzeni"*nin– çıkarı... ulusal bütünlüğünü korumuş, çağdaş

ve –bağımsız davranabilecek kadar– güçlü bir Türkiye'de değildir Yarı çağdaş, yarı bağımsız, her zaman Batıya muhtaç bir Türkiye'dedir.

Bu nedenle de Batı, Türkiye'yi ne tamamen içine almak ister ne de tamamen dışlamak. İçine alırsa, giderek *"eşit"* hale gelir Dışlarsa artık *"kullanamaz"* olabilir

Unutmayalım!

İngiliz ve Amerikan *"gizli"* belgeleri ortada... 1920'ler dünyasında Batının tercihi Atatürk değildi, Vahidettin'di.

Atatürk, Batının isteğiyle değil, Batıya karşın çağdaşlaşma yolunu açtı... Ve Batı sonunda bükemediği eli öpmek zorunda kaldı!

Peki Atatürk bugün yaşıyor olsaydı ne yapardı?

ABD'ye karşı **Yekta Güngör Özden'**in yaptığını... Ve AB'ye karşı da **İsmail Cem**'in yaptığını...

ABD ATATÜRK'E NİÇİN KARŞI?

Önceki yazımda bazı somut bilgiler vardı.

ABD'li bazı *"servis"*lerin, Türkiye'ye yönelik çabaları ile ilgili bilgilerdi bunlar **Atatürk**'ü ve Kemalizmi yıkmak için gösterilen çabalar yan yana geldiğinde, ortaya yadsınamayacak bir tablo çıkıyordu. Ama bu tabloya eklenecek, birkaç fırça darbesi daha kalmıştı.

Varan bir:

"CIA İstasyon Şefi" **Paul Henze,** 1993 yılında bir rapor hazırlıyor: *"21. Yüzyıla Doğru Türkiye"* Ve şu *"sav"*ları savunuyor:

Atatürk ilkeleri soğuk savaş döneminde görevini yapmıştır; ama *"yeni dünya düzeni"* ile birlikte gerekliliği de kalmamıştır. *"Klasik Atatürkçülük"* ölmüştür... Aydınların imam-hatip okulları konusundaki endişeleri yersizdir. İran ve Arap parası ile desteklenen köktendincilik, Türkiye için ciddi bir tehlike değildir...

Atatürk'e *"deccal"* diyen **Said-i Nursi** ve Nurcular ilericidir Nakşibendiler geriye dönük değillerdir; Orta Asya Türk cumhuriyetleri ile bağlantıyı sağlayabilirler...

Varan iki:

Samuel Huntington gibi *"bazı"* ABD'li yazarlar, Kemalizme karşı *"ılımlı İslam"*a sahip çıkıyorlar. Türkiye'nin Batı ile bütünleşmesini istemiyorlar. Türkiye'nin *"yeni dünya düzeni"* içindeki yerinin *"ılımlı İslam"* olması gerektiği-

ni düşünüyorlar Batının çıkarının bunu gerektirdiğini savunuyorlar...

Varan üç:

CIA Türkiye ve Ortadoğu Masa Şeflerinden **Graham Fuller** de, üç yıl önce bir Türkiye raporu hazırlıyor... Ve özellikle *'Kürt sorunu'*na el atıyor:

Irak'ın *"üniter"* yapısını koruması ABD çıkarlarına uygun değildir. Türkiye Kürtlere özerklik verirse, Kuzey Irak'taki Kürtlerle bir bütünleşme gerçekleşebilir. En kötü şey, Türkiye'nin Irak'a yakınlaşmasıdır.

Şimdi gelelim sorunun yanıtına: ABD *"servis"*leri Atatürk'e niçin düşman?

Bunun dört temel nedeni var.

Birincisi...

Laik-demokratik Kemalist model, *"ihraç"* etmeye elverişli değildir. Türkiye'nin toplumsal kültürel altyapısına sahip bulunmayan İslam ülkeleri bu modeli uygulayamazlar. *"Ilımlı İslam"* ile bütünleşmiş, yarı çağdaş bir Türkiye, ABD çıkarlarına daha uygundur!

Üstelik, petrol zengini Ortadoğu ülkelerindeki çağdışı rejimlerin varlığını koruması açısından, Kemalist model tehlikeli bir örnektir Bu rejimlerin varlığı, Amerikan çıkarlarının güvencesidir!

İkincisi...

Kemalizmin temelinde ulusal birlik ve tam bağımsızlık ilkeleri vardır. Bu ise, ABD'nin ve genel olarak Batının çıkarlarına terstir. Türkiye ne yıkılmalı, ama ne de bağımsız hareket edebilecek kadar güçlenmelidir. Türkiye Ortadoğuda büyük bir güç olmamalıdır!

Üçüncüsü...

Türkiye'nin Kürtlere özerklik vermesi, giderek federasyonu peşinden getirir. Bir adım sonrası ise, komşu devletlerin de parçalanması ile *'bağımsız'* bir Kürt devletinin oluş-

turulmasıdır. Her zaman ABD'ye muhtaç böyle bir devlet, Amerikan çıkarları için en iyi çözümdür. Ama bu formülün uygulanabilmesi için ilk koşul, Türkiye'de Atatürk'ün ve ilkelerinin yıkılmasıdır!

Dördüncüsü...

Yeni dünya düzeninde, uluslararası sermayenin karşısında kalan tek engel *"ulusal devlet"*tir. Türkiye'de Atatürk yıkılmadan ulusal devletin yıkılamayacağı ise bir gerçektir!

1994 Aralığında, Yeni Demokrasi Hareketi kurulurken çıkan bir yazım şöyle noktalanıyordu:

*"**Özal** –12 Eylül sayesinde– boşaltılmış bir meydanda işe başlamıştı... 'Dört eğilimi' birleştirip, ABD'nin çizdiği yolda kararlılıkla yürüdü. Ama bugün artık ne dünya o günün dünyası, ne de Türkiye o günün Türkiyesi... Özal öldü, yaşasın **Boyner!..** Doğru isim, yanlış zaman... Ve tarihi, isimler değil 'zaman'lar belirler!.."*

Suç, bir buçuk yılda tükenen Boyner'de değil, *"zaman"*da!

Ve zamanlar hep Atatürk'ü haklı çıkarıyor!

Not: Yukarıdaki yazıların hepsi de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır. Ahmet Taner Kışlalı çapında bir yazarın görüşlerinden yararlanma olanağını Türk okurlarına sağladıkları ve bu yazıları kitabıma almama izin verdikleri için Cumhuriyet gazetesi yöneticilerine teşekkür ediyorum.

Vural SAVAŞ

VURAL SAVAŞ, 21 Ağustos 1938'de Antalya'da doğdu. Antalya Lisesi'ni bitirdi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1969'da mezun oldu. Ankara Hâkim Adayı olarak 1972'de mesleğe başladı. Sırasıyla, Aralık ve Gülnar Hâkimliği ile Yargıtay Ceza Genel Kurulu Tetkik Hâkimliği görevlerinde bulundu. 1987'de Yargıtay Üyeliğine seçildi. Rekor kabul edilen oylarla iki defa Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Üyeliğine seçildi; Seyfi Oktay'ın Adalet Bakanı olduğu dönemde yapılan bazı atamalar ve seçimleri içine sindiremediği için bu görevinden istifa etti. Yargıtay üyelerinin kendi içlerinden gösterdiği 5 aday arasından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından seçildiği Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı görevine 21.1.1997 tarihinde başladı. 2001'in Ocak ayında emekli oldu.

Savaş'ın Bilgi Yayınevi'nden çıkan kitapları: **Militan Demokrasi** (2000), **Militan Atatürkçülük** (2001), **Satılmışların Ekonomisi** (2002), **Atatürk'ün Kemiklerini Sızlatan Parti: CHP** (2003), **Türkiye Cumhuriyeti Çökerken** (2004), **Emperyalizmin Uşakları** (2005), **Dip Dalgası** (2006), **"Vatanın Bağrına Düşman Dayamış Hançerini"** (2007), **AKP ve CHP'nin Gerçek Yüzü** (2007), **AKP Çoktan Kapatılmalıydı** (2008), **Hukuk(!) ile Aldatmak** (2008), **Yüce Divan Dosyası** (2009).

Eğer, ülkemizin bütünlüğü ve bağımsızlığı, laik Cumhuriyetimizin korunması ve yolsuzluklara karşı mücadele söz konusu olduğunda, "damarlarınızdaki asil kan" harekete geçiyor ve demokratik tüm haklarınızı kullanarak, Atatürkçüler safında mücadeleye katılmak arzu ve heyecanı duyuyorsanız; her yere sızmış etki ajanlarının (yerli misyonerlerin) karalama kampanyalarına aldırmaksızın, içinizden "sözde demokratlar"a karşı, tıpkı tanıdığım en demokrat kişilikli insan olan Ahmet Taner Kışlalı gibi "Ben demokrat değilim!" diye haykırmak geçiyorsa; siz de **Militan Atatürkçüsünüz** demektir.

SERTİFİKA NO 1206-06-005047

ISBN 975-494-976-X
2009.06.Y.0105.3778

KDV Dahil 18 TL